

UNIVERSITY OF
NORDLAND

BODØ GRADUATE SCHOOL OF BUSINESS

HANDELSHØGSKOLEN I BODØ • HHB

Are Severin Ingulfsvann

Verdiforskyvning i friluftslivet i lys av økologisk økonomi

Verdiforskyvning i friluftslivet i lys av økologisk økonomi

Are Severin Ingulfsvann

Ph.D. dissertation submitted to
Bodø Graduate School of Business
for the degree of Ph.D.

University of Nordland

Are Severin Ingulfsvann
Verdiforskyvning i friluftslivet i lys av økologisk økonomi

1. edition 2013
Ph.D. nr 38 – 2013

© Bodø Graduate School of Business
ISBN: 978-82-92893-28-9

Print: Trykkeriet UiN

University of Nordland
8049 Bodø
www.uin.no

Alle rettigheter forbeholdes.
© Universitetet i Nordland – Bodø Graduate School of Business

Forord

Å ta for seg økonomiens påvirkning på noe en selv har glede av, friluftsliv, har vært en utfordring, men det har vært ganske morsomt, og noe tankevekkende. Det har vært en modningsprosess og med tanke på kontorplasseringene – mange timer med utsikt mot fjellet fremfor å være i fjellet.

Å skrive en avhandling innen økologisk økonomi er et mangfoldig arbeid; og nettopp dette er det som gjør at jeg synes dette har vært spennende. Motivasjonen ligger i allsidigheten og muligheten til å trekke inn det som faktisk kan gi innsikt og forståelse. Det er mange som har bidratt til den ferdige avhandlingen, både direkte og indirekte, alle fortjener en stor takk.

De viktigste personene har vært mine veiledere, professor Stig Ingebrigtsen og professor Ove D. Jakobsen. Stig har som hovedveileder vært en meget viktig drivkraft som alltid har gitt meg relevante og utviklende innspill på innhold, spørsmålsstillinger, struktur og hvordan man skulle komme videre. Ove har bidratt med mange nye ideer, forslag til litteratur og gode råd til det videre arbeidet. Sammen har de vært tålmodige og gitt mye motivasjon under arbeidet. Tusen takk til dere begge!

I tillegg er det på sin plass å gi nåværende og tidligere kolleger ved Senter for Økologisk økonomi og etikk en takk for et godt arbeidsmiljø, praktisk hjelp og gode innspill; Øystein Nystad, Dagfinn D. Dybvig, Thomas Johansen, Tomás López, Kristin H. Smith, Fritz Nilssen, Hin H. Heemstra, Vivi M.L. Storsletten og Camilla Helgesen. I tillegg har Fei Wei, Chamara Kuruppu og Muhammad Arif vært gode samtalepartnere utenfor SØØE.

Administrasjon og ledelse ved HHB skal ha takk for administrativ hjelp og støtte.

Avhandlingen kunne ikke ha blitt skrevet uten at friluftsfolk velvillig stilte opp og svarte på spørsmål, ei heller uten å slippe til på de to folkehøgskolene hvor gruppeintervjuene er gjennomført. Takk til alle, både de som svarte og de som hjalp til med organisering, samt de som stilte opp for å teste spørsmålene på forhånd.

Øystein, Synnøve, Ingvild og Beate skal ha en stor takk for grundig korrekturlesning, gjenværende feil er undertegnedes feil alene.

Livet handler nå en gang ikke bare om å skrive en avhandling, selv om det kanskje hadde vært mer effektivt, men det er viktig å huske på at også personene rundt bidrar på forskjellige vis.

Jeg er så heldig å ha foreldre som alltid stiller opp, og sånn har det alltid vært. Mamma og pappa – jeg er svært takknemlig for den oppveksten og støtten jeg har fått gjennom alle år, og at jeg ble tatt med på tur fra jeg var liten. Det var vel egentlig der interessen som førte til avhandlingen startet.

Øystein, Synnøve, Anne Kjersti og Ingvild – takk for gode avbrekk i form av lange turer, Sylane, Femundsmarka, Sandøladalen, Piteälven, Dovre, Svalbard og Finnmarksvidda. Vi trenger et nytt prosjekt...

Mine medledere i 1. Bodø Speidergruppe; Beate, Jan, Jim Frode, Jon – Arne, Karin, Peer – Johan, Stein, Stig Ove, Torill og Øyvind, skal sammen med roverne og speiderne ha en stor takk for å ha bidratt til at jeg har hatt andre gjøremål på programmet.

Siden 2007 har Skogshytta på Sandjorda vært mitt hjem i Bodø, etter min mening en ganske så utmerket plassert bolig med lysløypa på den ene sida og marka på den andre, jeg har hatt trivelige husverter i familien Jentoft i tre generasjoner, som både har invitert på te og middag, samt latt meg få bruke motorsag og hogge ved. En veldig grei avkobling.

Til slutt; i løpet av arbeidet med avhandlingen har spesielt et individ blitt utsatt for diverse daglige monologer fra min side om avhandlingen når vi har vært ute på tur, blitt snytt for mang en turdag fordi jeg heller dro på kontoret, og fikk dessverre ikke oppleve at det ble satt en sluttstrek for arbeidet - Tjakhe... r.i.p.

Bodø 18.12.2012

Are Severin Ingulfsvann

Abstract

Nature, culture and economy are considered to be sectors with different values.

This thesis examines how an activity, the traditional Norwegian outdoor life – *friluftsliv*, which can be seen as a cultural activity performed in nature, is influenced by values from economical sector.

The culture of *friluftsliv* has historically been built on the values of simplicity, respect for nature's intrinsic value and avoidance of facilitation. These values are according to several authors threatened, and their critic is mainly aimed towards the influence of consumer culture and other factors linked to economical sector. The main idea behind the thesis is to examine if this actually happens, and how it affects *friluftsliv*.

The problem statement for the thesis is therefore: Do economical values influence *friluftsliv* through a displacement of nature and cultures value sectors? If so, how does this change *friluftsliv*? How can economical sector be formed to harmonize with the other sectors?

The problem statement is divided into 5 research questions. Question one is examining how nature, culture and economy is interpreted differently in neo-classical economics and ecological economics.

Question two introduces the term value displacement, and describes the process where values in an activity are displaced by an outer pressure. This does not mean that an activity is expected to be static, but that change is supposed to happen within the activity as an improvement. Therefore, a value displacement can be divided into two. It can be a result of absent knowledge over which values an activity is built on, or a lack of connection between the values participants in an activity support and how they act in the activity. The first can be named value displacement in the consciousness, and the second value displacement in practice.

Question three builds on the description of value displacement in question two and identifies the core values in *friluftsliv* both from a theoretical, historical perspective and from an empirical perspective. The values in both perspectives are similar. The participants in the activity today express the same values as one finds in the historical sources. This means that there are few signs indicating that there is a value displacement in the consciousness. Traditional values are still important and part of the values most of the participants consider as important. The picture changes when the participants describe their practice, what they actually do and with what means. There are quite many signs that the ideas of frugality and simplicity are displaced by an ordinary consumer culture, indicating a displacement in practice. This affects *friluftsliv* in different ways. The experience of nature yields for the experience of advanced activities, replacement of equipment is the preferable solution to master instead of training and replacement of equipment is based on fashion and not needs.

The fourth question looks at how nature is used and whether it is still used with the intrinsic value in mind. There is few signs indicating that there is a displacement of values here. Most of the participants in the interviews are very clear on how nature should be treated.

The findings, especially in question three, indicate that there is a challenge to live after the values one associates with *friluftsliv*. This is related to how the economical sector is functioning. The fifth question discusses and suggests alternatives for the cooperation between economy, nature and culture, with the aim of higher quality of life and a more sustainable development. The main argument here is that a change has to start with the individual – which must be more conscious on the connection between values and action. The economical sector must change from a neoclassical way of thinking into an ecological economics way of thinking.

The conclusion is that the economical sector is influencing *friluftsliv* through a displacement of values. This changes *friluftsliv* from being an activity almost without material values to an ordinary consumer culture. Consumption is presented as a solution and there is competition amongst participants to have the best equipment. This can be stopped through a change in how we think, and through a change from the neoclassical way of thinking into the ecological economics way of thinking.

Innhold

1.0	Innledning og problemstilling	1
2.0	Forskningsspørsmål og vitenskapsteoretisk posisjonering	7
2.1	Forskningsspørsmål	7
2.2	Vitenskapsteoretisk posisjonering	11
3.0	Friluftsliv	29
3.1	Friluftslivets historie, verdiforankring og definisjonsforsøk	29
3.2	Friluftsliv i dag	42
3.3	Kritikk av utviklingen	52
3.4	Avgrensning av friluftslivet	58
4.0	Teori	63
4.1	Natur, kultur og økonomi.	63
4.2	Samspill og forskyvning mellom sektorene	95
4.3	Livskvalitet, trivsel og bærekraftig utvikling	107
4.4	Oppsummering av teorien	125
5.0	Sektorene og forskyvning	127
5.1	Natur, kultur og økonomi i lys av neoklassisk økonomi.	127
5.2	Natur, kultur og økonomi i lys av økologisk økonomi	132
5.3	Forskyvningsbegrepet	135
6.0	Metode og utvalg	141
6.1	Epistemologi og intervjuer	141
6.2	Gjennomføring av intervju, populasjon og utvalg	145
6.3	Intervjuguide og etterarbeid	154
6.4	Fortolkning og gyldighet	155

7.0 Empiri.....	157
7.1 Focal practice	157
7.2 Bruk av naturen og tilrettelegging	214
7.3 Friluftsliv og livskvalitet.....	226
8.0 Analyse	233
8.1 Hva er focal practice i friluftslivet?	233
8.2 Hvordan oppleves naturen innenfor friluftslivet.....	273
8.3 Samspill for livskvalitet og bærekraft	282
9.0 Konklusjon , implikasjoner og videre forskning	301
9.1 Konklusjon.....	301
9.2 Implikasjoner.....	306
9.3 Videre forskning.....	309
Referanser:	313

Figurer

Figur 1: Verdisoner, etter Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004 s 13.....	2
Figur 2: Illustrasjon av sammenhengen mellom forskningsspørsmål	11
Figur 3: Forståelsen av natur.....	45
Figur 4: Import av sportsutstyr i tonn mellom 1990 og 2007	48
Figur 5: Import av skipar i 1000 mellom 1990 og 2007	49
Figur 6: Samlede driftsinntekter for Bergans, Norrøna og Helsport i perioden 2003 – 2010	50
Figur 7: Villmarkspregede områder i %.....	51
Figur 8: Forståelsen av natur med tillegg nature life	61
Figur 9: Sektorene med natur som yttergrense.....	96
Figur 10: Sektorene med ekspandert økonomisk og kulturell sektor.....	97
Figur 11: Sektorene med kultur som ytre grense	98
Figur 12: Sektorene med forhåndsbestemt begrensing	99
Figur 13: Ajzen og Fishbeins multiattributtmodell	105
Figur 14 Behovsprofil	114
Figur 15: Focal practice og ivaretaende verdier - praksisfigur.....	137
Figur 16: Focal practice og ivaretaende verdier i tradisjonelt friluftsliv.....	241
Figur 17: Fragment fra spiralen	265
Figur 18 Forståelse av natur med etisk verdiprioritering	278
Figur 19: Trinn i en endringsprosess	295
Figur 20: Verdisoner med justeringer	297
Figur 21: Sammenstilt fig 12 og 15.....	298

Tabeller

Tabell 1: Oppsummering av forskjeller mellom økologisk økonomi og neoklassisk økonomi	95
Tabell 2: Oppsummering av sektorene	135
Tabell 3: Ivaretaende verdier og forskyvende faktorer i tradisjonelt friluftsliv.	238
Tabell 4: Forklaring på friluftsliv og motiverende faktorer for friluftsliv sortert på ivaretaende verdier, uklare utsagn, konkrete handlinger og forskyvende faktorer.....	243
Tabell 5: Normer og verdier i friluftslivet.....	244
Tabell 6: Utsagn koblet mot utøvelse av praksis	252
Tabell 7: Utsagn om miljøpåvirkning.....	262
Tabell 8: Verdier og normer knyttet mot natur	274
Tabell 9: Respondentenes aktiviteter	275
Tabell 10: Holdninger til tilrettelegging	279
Tabell 11: Verdier og motivatorer for livskvalitet	285

1.0 Innledning og problemstilling

Ideen, eller tankerekka, bak denne avhandlingen oppsto under arbeid med pensum i økologisk økonomi høsten 2007. Utgangspunktet er innholdsmessig like påstander rundt hvordan økonomien påvirker samfunnet fra forskjellige felt. Påstanden er funnet både i økologisk økonomisk faglitteratur og friluftslivets tekster. Begge steder finner man påstander om at når tenkemåter med opphav i økonomiske teorier overføres til områder som tradisjonelt har vært preget av andre tenkemåter, vil dette endre innholdet eller fortolkningen av mål og hensikter med for eksempel en aktivitet. Disse påstandene utgjør grunnlaget for å forme en problemstilling rundt hvordan en aktivitet påvirkes når deler av utviklingen i stor grad drives fram av aktører innen økonomisk sektor.

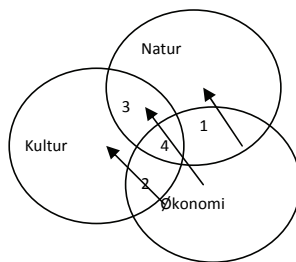
I det følgende vil disse påstandene kort presenteres og lede fram til en problemstilling.

Det faglige grunnlaget for avhandlingen er økologisk økonomi. Økologisk økonomi er i følge Costanza et.al (1997) en fagoverskridende disiplin. Grunnholdningen er at komplekse problemer bør søkes løst gjennom å knytte sammen kunnskap fra forskjellige disipliner. Dette innebærer at man skal tilstrebe å se helheten i et problem, og gå utover en tradisjonell disiplinoppdeling. Et grunnleggende mål for økologisk økonomi er å finne fram til løsninger som kan bidra til bærekraftige samfunn med høy livskvalitet, samtidig som man ivaretar naturens bærekraft. En slik løsning betinger i følge Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) et samspill der både natur, kultur og økonomi inngår. Natur, kultur og økonomi er sektorer med forskjellig verdiforankring, men ” i løpet av 1900-tallet har økonomiens ekspansjon og økte makt ført til en svekkelse av naturens og kulturens relative posisjon” (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004 s. 13). Dette sikter til en prosess der problemløsningsmetoder og mål / middel tankegang utviklet for bedriftsøkonomiske formål blir overført, bevisst

eller ubevisst, til andre samfunnssektorer, og endrer verdisetten disse opprinnelige har vært bygd på.

En utvikling hvor økonomiens ekspansjon fører til en svekkelse av natur og kulturs relative posisjon illustreres slik:

Figur 1: Verdisoner, etter Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004 s 13.

”Figuren illustrerer sammenhengen mellom økonomi, natur og kultur. Figuren viser at samspillet mellom sektorene med nødvendighet fører til at flere komplekse verdisoner oppstår. Som det fremgår av figuren, er verdisonene 1,2 og 3 mindre komplekse enn 4, der alle sektorene møtes. I et historisk perspektiv er det et framtrepende trekk ved utviklingen at de forskjellige sektorene enten kapsler seg inn og forsvare sine egne revirer, eller at de forsøker å kolonialisere eller underlegge seg stadig større deler av de øvrige sektorene.” (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004:13).

Verdisektorene har forskjellige karakteristika og for at disse skal kunne samarbeide konstruktivt er det nødvendig å ha kjennskap til både hvordan de interagerer og fungerer hver for seg. Verdisystem betegner de verdiene som kjennetegner en samfunnssektor og er av fundamental betydning for den. Verdisystemet trenger ikke å være internt konsistent. Verdisoner er områder der verdier fra de ulike sektorene

møtes (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Et problem som ofte oppstår er at en av sektorene får en relativt sett for stor innflytelse. Problemet i dag er at den økonomiske sektoren er i ferd med å redusere både kultur og natur til innsatsfaktorer i økonomisk produksjon (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004).

De negative virkningene kunne for øvrig blitt like store om en av de andre sektorene oppnådde en for dominerende posisjon (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Eksempelvis kan en løsning hvor man til enhver tid vektlegger behovet for å ikke gripe inn i naturen føre til at man får det man kaller økologisk reduksjonisme. Jeg har valgt å betegne den prosessen beskrevet i relasjon til figur 1 som verdiforskyvning. Det engelske ordet "displacement" som tilsvarer forskyvning blir av Krech et. al (1969 s. 768) definert som: "A defense mechanism in which a drive or a feeling is shifted to a substitute object, one that is psychological more available"

Natur og økonomi henger sammen gjennom at økonomien bruker ressurser fra natur (råstoff) og fra kulturen (kunnskap) til å fremme velferd. Likeledes vil kultur og økonomi henge sammen ved at økonomien er en annen måte å se på sosiale resultat av forskjellige beslutninger (Zadek, 2001). Et moment i forholdet mellom økonomi og kultur er derfor, i følge Zadek (2001) hvorvidt økonomien møter menneskenes behov eller skaper dem. Dette handler om hvordan man forstår mennesket og menneskenes behov. Det er ikke samsvar mellom det menneskebildet det neoklassisk økonomiske paradigmet har som utgangspunkt og de vurderinger og handlingsmønstre et virkelig menneske vil ha (Etzioni, 1988)

Konsekvensen av en utvikling der verdier som tilhører økonomisk sektor får forrang kan i følge Charles Taylor (1998) bli at man mister blikk for alt som ikke angår en selv, helhetsforståelsen blir borte slik at omgivelsene mister sin betydning og omgjøres til en type "råmateriale eller redskaper for våre prosjekter" (Taylor, 1998 s. 19). Man anvender da det Taylor (1998) beskriver som instrumentell fornuft. Dette er en type rasjonalitet som innebærer at vi kalkulerer den mest økonomiske

anvendelsen av midler for å oppnå et gitt formål. I mange tilfeller kan nettopp det være fornuftig. Problematikken oppstår når økonomiske vurderinger anvendes på og får betydning for problemstillinger og avgjørelser de i utgangspunktet ikke er ment å løse. Dette skjer gjennom en bruk av nytte / kostnadskrav og effektivitet som mål og det kan i følge (Taylor, 1998 s. 19) føre til at "de selvstendige formål som burde lede våre liv blir formørket av krav om nyttemaksimering".

Utledningen ovenfor er kritisk, og rettes mot hvordan man velger å bruke tankemønstre fra neoklassisk økonomiske teorier på andre områder. Slik kritikk er i liten grad basert på empiriske undersøkelser, og nettopp derfor kan en undersøkelse av hvordan en overføring av slike tenkemåter endrer en aktivitet / praksis være interessant.

Jeg har valgt å se på om og hvordan friluftslivet påvirkes av en slik utvikling som skissert overfor, det vil si en utvikling hvor verdier og handlingsmønstre tilknyttet økonomisk verdisektor blir mer framtrede i friluftslivet. Friluftsliv er valgt av flere grunner, en av grunnene er allerede nevnt, man finner tilnærmet den samme kritikken mot en økonomisering hos flere forfattere innen friluftslivet. For det andre har friluftslivet tradisjonelt sett hatt et verdsett som i liten grad har vært basert på forskjellige former for input fra økonomisk sektor. En innføring i friluftslivet, som også utdyper denne kritikken, kommer i kapittel 3.

Friluftsliv brukes i dag, feilaktig vil noen hevde, som begrep på det meste av fritidsaktivitet i naturen, men i dets tradisjonelle form, slik Faarlund (1973) og Næss (1999) beskriver det, er friluftslivet knyttet til en dypøkologisk forståelse av verden. Argumenter for dette vil bli utdypet i kapittel 3. Verdien man har fremmet har vært nøysomhet og respekt for naturen. Går man inn i en sportsbutikk i dag, er det en helt annen virkelighet man møter. Friluftslivet har blitt gjenstand for en kommersialiseringsprosess; både i forhold til tilgang på utstyr og hvilke aktiviteter man får tilbud om. Naturen blir også brukt i andre økonomiske sammenhenger som

produksjonsfaktor, man har følgelig en arealmessig konflikt med andre, hovedsakelig økonomiske interesser om hva fri natur skal brukes til.

Friluftslivet ble allerede på 1920-tallet framstilt som en motvekt mot de rådende strømminger i samfunnet. Strømminger som hovedsakelig så på naturen som en ressurs som måtte omformes for å gi økonomisk avkasting og bidra til bygging av materiell velferd. Fra da har en rekke personer (Nansen, 1962; Faarlund, 1973; Zappfe, 1978; Monsen, 1998 og Næss, 1999) kritisert hvordan friluftslivet endres fra sine tradisjonelle verdier og kobles stadig nærmere opp mot et marked og moderne konsumentkultur. En slik utvikling kan vi også observere gjennom økning i salg av utstyr til friluftsliv. Borgmann (2000) hevder at en utvikling hvor det å konsumere blir et mål i seg selv, kan føre til at man ikke oppnår det man søker med en aktivitet. På samme måte påvirker en slik utvikling også naturen, ved at denne fortolkes som noe som skal konsumeres, og følgelig kan endres slik at den tilpasses menneskets behov, noen ganger med begrunnelsen at man skal tilrettelegge for friluftsliv.

Problemstilling

En slik endring i friluftslivet kan framstilles som en konflikt mellom ulike måter å forstå økonomiens posisjon i samfunnet på. På den ene siden har man et neoklassisk paradigme som implisitt forsøker å gjøre alt til gjenstand for økonomiske vurderinger. På den andre siden har man et økologisk økonomisk paradigme som ser på økonomien som et redskap for å nå andre mål.

Hensikten med denne avhandlingen ligger i å se nærmere på påstandene om at økonomiens verdisektor forskyver andre verdisektorer. Dette gjøres gjennom å bruke teori til å undersøke hvordan en slik forskyvning i så fall påvirker friluftslivet. Siden en slik forskyvning framstilles som lite ønskelig er det hensiktsmessig å inkludere et normativt spørsmål som viser hvordan en slik utvikling kan snues.

Dette kan oppsummeres i følgende problemstilling:

Påvirker økonomisk verdisektor friluftslivet gjennom en forskyvning av natur og kulturs verdisektorer? Hvis ja, hvordan endrer dette friluftslivet? Hvordan kan økonomisk sektor utformes for å samspille med de andre sektorene?

2.0 Forskningsspørsmål og vitenskapsteoretisk posisjonering

Problemstillingen ovenfor er omfattende og for å operasjonalisere denne har jeg valgt å dele den inn i fem forskningsspørsmål.

2.1 Forskningsspørsmål

Spørsmål 1:

Som nevnt har verdisystemene i de forskjellige sektorene forskjellig verdiforankring, og at det er nødvendig å ha kjennskap til hvordan disse interagerer og hvordan de fungerer hver for seg (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Det er kun mennesker som kan handle ut fra verdier, normer og etiske vurderinger, ergo må de verdiene som tillegges hver enkelt sektor være menneskelige konstruksjoner basert på hvilken utvikling man ønsker å legge til rette for. Forståelsen av hva hver enkelt sektor har som funksjon vil være forskjellig i neoklassisk og økologisk økonomi, og beskrivelsen må derfor skje ut fra disse to perspektivene slik at forskjeller i tenkemåter kommer tydelig frem, for å gjøre det er en oversikt over hvordan de forskjellige sektorene omtales i neoklassisk og økologisk økonomi.

1. Hva karakteriserer de ulike sektorene sett i lys av hhv. neoklassisk økonomi og økologisk økonomi?

Spørsmål 2:

Forskyvningsbegrepet, slik det fremstilles av Krech et. al (1969 s. 768), tar utgangspunkt i at man i situasjoner endrer målet for en handling, fordi man ikke ser mulighet til å gjennomføre den handlingen man egentlig ønsker å gjennomføre, dette skjer ubevisst. Det er en forsvarsmekanisme, men når begrepet nå brukes for å betegne en forskyvning av verdier mellom forskjellige verdisektorer må det gjøres en presisering av hva man kan oppfatte som forskyvning.

Begrepet må følgelig justeres for å kunne brukes i forhold til verdier, og det følgende forskningsspørsmålet må også sees i sammenheng med spørsmål 1.

2. Hvordan kan verdiforskyving beskrives?

Både spørsmål 1 og 2 blir besvart med teoretisk diskusjoner, som igjen legger grunnlaget for det empiriske arbeidet.

Spørsmål 3:

Friluftslivet har historisk sett vært en aktivitet hvor nøysomheten, det å klare seg med lite har vært viktig, men det blir stadig lagt nye produkter rettet mot bruk i friluftsliv. Dette har ført til at deler av friluftslivet er i ferd med å bli en konsumkultur (Næss, 1999). Et sentralt problem med konsumkultur er i følge Borgmann (2000) at konsum blir endret fra å være et middel for å oppnå andre mål; til å bli et mål i seg selv. En slik utvikling hevder Borgmann (2000) vil separere handlinger fra dets egentlige kontekst, og han bruker begrepet "*focal*" om gjenstander, handlinger og steder som har en egenverdi, og aktiviteter som er sentrert rundt disse for "*focal practice*". "*Focal practice*" handler om at ting henger sammen, man kan ikke separere ut deler av en tradisjon eller aktivitet uten at det får konsekvenser. Borgmann (2000) eksemplifiserer problematikken med at et konsumprodukt ofte vil bli fremstilt som en erstatning for noe ekte, og gjennom at aktiviteten blir frikoblet fra sin egentlige kontekst blir den tilstoppet eller ødelagt.

Taylor (1998) poengterer at den tidligere omtalte instrumentelle fornuften fører til at vi forsøker å bruke teknologiske eller økonomiske løsningsmetoder på problemer som omhandler helt andre aspekt av livet enn de som handler om økonomisk effektivitet. Man anvender med andre ord en løsningsmetodikk beregnet på bedriftsøkonomiske problemstillinger på avgjørelser som omhandler mennesker, natur, kultur eller andre subjekt med egenverdi. På den ene siden kan endringer av aktivitet være til det bedre, på den annen side er det også viktig å se om en type

konsum kan frikoble aktiviteten fra dens egentlige kontekst. Begrepet "focal practice" er derfor hensiktsmessig å bruke for å undersøke hvordan det kulturelle og verdimeslige aspektet i friluftsliv endres av en forskyvning.

3. Hva er "focal practice" innenfor friluftsliv og hvordan påvirker forskjellige typer forskyvning fra økonomisk sektor "focal practice"?

Spørsmål 4:

Taylor (1998) mener at når omgivelsene mister den betydning de hadde ut fra et syn på naturens helhet vil de ligge åpne for å bli behandlet som råmateriale og redskaper for våre prosjekter. Taylor (1998) peker videre på at dette er synlig gjennom hvordan kravet til økonomisk vekst fører til at vi godtar ulik fordeling og ignorerer hvordan miljøet blir behandlet. Friluftslivet foregår i natur, og ivaretagelse av naturen har stått sentralt i den tradisjonelle friluftslivstradisjonen. Det er imidlertid antydning fra flere hold som utdypes nærmere i kap 3, at fortolkningen av natur går fra å være noe med egenverdi til noe som skal tilpasses for å tilfredsstille utøverne. Likeledes er det en potensiell konflikt mellom de interessene friluftslivet står for og bruk av naturen til økonomisk produksjon.

I denne sammenheng har dette to aspekter; hvordan naturen anvendes av de som holder på med friluftsliv, og hvordan bruk av naturen i økonomisk sammenheng påvirker friluftslivet.

4. Hvordan oppleves naturen innenfor friluftslivet, og er det bruk av naturen hvor økonomisk sektors verdier forskyver natur og kulturs verdier?

Spørsmål 5:

Økologisk økonomi flytter i følge Daly og Cobb jr. (1994) fokuset i økonomien fra økt nytte til økt livskvalitet. Lintott (1998 s.240) fremhever at et fundamentalt mål for det økologisk økonomiske prosjektet må være "well – being, not consumption" fordi konvensjonell økonomi undervurderer ulempene og overvurderer fordelene ved høyt konsum. Ims og Jakobsen (2006 s. 121) påpeker at "since life quality depends on a balanced interplay between materialism and spiritualism, an economy based upon a one – sided focus of one of the dimensions will lead to reduced life quality".

Mens Gardner og Assodourian (2004 s.165) beskriver well – being som:

" In short hand form, the term denotes a high quality of life in which daily activities unfold more deliberately and with less stress. Societies focused on well-being involve more interaction with family, friends and neighbours, a more direct experience of nature and more attention to finding fulfilment and creative expression than in accumulating goods".

Friluftslivet er en overskuddsaktivitet, og har historisk sett vært bygd på helt andre verdier enn konsumentkulturen. Om økonomiens oppgave skal endres fra å være orientert mot profitt og nyttemaksimering til å bidra til livskvalitet, må kunnskapen om hvordan økonomien kan samspille med de andre sektorene for å bidra på en slik måte forbedres.

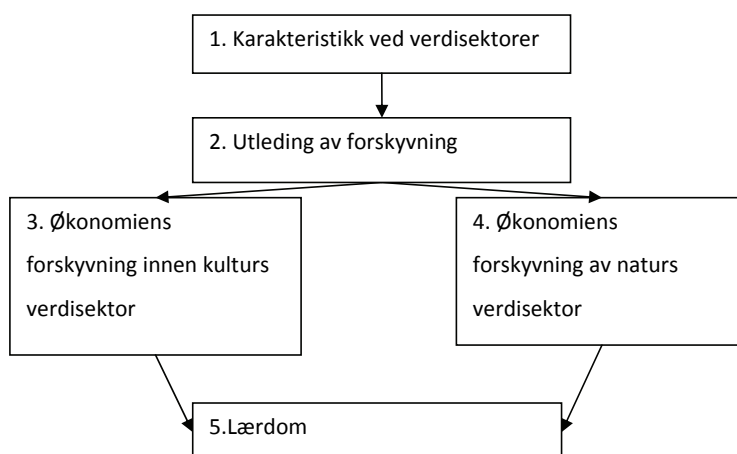
5. Hvordan bør økonomisk sektor samspille med natur og kulturs verdisektorer i friluftslivet for å bidra til høy livskvalitet, samtidig som man ivaretar en bærekraftig utvikling for alle sektorene?

Det siste spørsmålet er normativt rettet, men målet er ikke å fremstille et fasitsvar, utgangspunktet for å stille spørsmålet ligger i selve kjernen av økologisk økonomi som et " dynamic, constantly changing set of questions" (Costanza et.al, 1997 p. 77). Det er viktig å påpeke at det dreier seg ikke om å bedømme respondentenes

samlede eller individuelle livskvalitet ut fra svarene, det ville for det første vært spekulativt, og for det andre medført en rekke etiske utfordringer.

Proessen kan illustreres ved at spørsmål. 1 danner grunnlaget for å svare på spørsmål 2. Utledningen av begrepet forskyvning i spørsmål 2 brukes som grunnlag for spørsmål 3 og spørsmål 4 som for øvrig besvares med utgangspunkt i innsamlet empiri. Samlet sett gir det foregående spørsmålene og svarene ledetråder videre til 5.

Figur 2: Illustrasjon av sammenhengen mellom forskningsspørsmål

2.2 Vitenskapsteoretisk posisjonering

Problemstillingen for avhandlingen er utformet med bakgrunn i en undring rundt hvilken retning samfunnet beveger seg i og hvorfor. Friluftslivet er tatt frem som fokusområde fordi det historisk sett har hatt et annet perspektiv på naturen enn hva man finner innen økonomien, og det er historiske og kulturelle elementer som setter friluftslivet i en spesiell stilling. Dette omtales i kap 3.0.

Siden ordet friluftsliv kom i bruk har det uten tvil vært en økning i materiell levestandard. BNP har økt og man kunne dermed forvente at livskvalitet og lykke har økt drastisk. Om man derimot tar utgangspunkt i statistikker som viser folks oppfatning av egen livskvalitet og lykke, er det mye som tyder på at det ikke er noen direkte sammenheng mellom den materielle levestandarden og folks egen oppfatning av livskvalitet og lykke. Det er ikke statistikk tilgjengelig for hele perioden, men den perioden man har statistikk for er den perioden med størst vekst i BNP. Det kan være et tegn på at man velger å bruke mer ressurser på å øke materiell levestandard, fremfor å identifisere hva som egentlig er viktig for egen livskvalitet. Så også innenfor friluftsliv, der utskifting og anskaffelse av utstyr har økt. Dette handler om å forstå hva folk gjør, og hvorfor. Derfor står forståelse av mennesket og menneskelig handlinger sentralt i valg av vitenskapsteoretisk posisjonering. For å forstå friluftslivsutøvernes valg, holdninger og normer må det redegjøres for hvordan mennesket forstås og hvordan man forstår mennesket i relasjon til resten av verden.

Et annet ord for menneskesyn og verdensbilde er ontologi, som i følge Nyeng (2004) beskriver hva som eksisterer og hva det vil si å være menneske. Epistemologi beskriver hvilken type kunnskap man oppfatter som mulig og hvilken metode som er relevant for å få frem denne kunnskapen. Metoden man velger i et vitenskapelig arbeid må være den metoden som man finner mest relevant og egnet til å fremskaffe denne kunnskapen (Nyeng, 2004). Eide og Lindberg (2006, s. 155) mener at om en skal være konsistent som forsker må man søke en overensstemmelse mellom ontologien, epistemologien og metoden. Dette synet medfører at det er ikke metoden som er førende for hvilke problemstillinger man velger, man velger metodisk tilnærming i samsvar med hvordan man oppfatter menneskets eksistens, hvilken kunnskap man tror er mulig og de føringene man får fra problemstillingen.

Costanza et.al (1997) dekker deler av det ovenstående når økologisk økonomi fremheves som en fagoverskridende disiplin,. Man må integrere en praktisk felles visjon om verden og det bærekraftige samfunn, tilpasse analysemetodikk og modeller til de nye spørsmålene en slik visjon vil føre til. I praksis kan man forstå dette som at den praktiske felles visjonen utgjør ontologien. At faget er fagoverskridende sier noe om epistemologiske utfordringer i faget, og man skal tilpasse metodikken ut fra spørsmålene og ikke omvendt.

Både ontologi, epistemologi og metode inngår i det Kuhn (2007) har kalt et paradigme. Kuhn delte utviklingsfasen i en vitenskaplig disiplin inn i en førparadigmatisk fase der det ikke eksisterer enighet om hva som er interessante problemer og hva som er løsninger. Et gjennombrudd kan komme ved at noen forskningsresultater blir sett på som vitenskaplige forbilder, eller et paradigme (Grimen og Gilje, 2007). Et slikt paradigme vil i begynnelsen ikke styre et temaområde, men en gruppe utøvere (Kuhn, 2007 s. 212). Et paradigme oppnår sin status ved at "de lykkes bedre enn sine konkurrenter i å løse noen få problemer som forskergruppen har kommet til å oppfatte som presserende" (Kuhn, 2007 s. 39).

Man går da over i en normalvitenskaplig fase, i en normalvitenskaplig fase vil et paradigme ha to betydninger. 1) Som en beskrivelse på en konstellasjon eller en faglig matrise som består av symbolske generaliseringer, metafysiske antakelser, verdier og 2) paradigme i betydningen eksemplar. De symbolske generaliseringene er uttrykk som blir godtatt uten å møte spørsmål (Kuhn, 2007 s. 216). De metafysiske antakelsene handler om grunnleggende ontologiske oppfatninger, hvordan verden er og mennesket er. Verdier handler om kriterier, de er standarder for vurdering av teorier og hvilke tester og framgangsmåter som er akseptable (Grimen og Gilje, 2007 s.88-89). Med eksemplar mener Kuhn (2007 s.221) de konkrete problemløsningene som studenter støter på fra de begynner å studere.

Normalvitenskapen oppstår da som en følge av at nye forskere sosialiseres inn i et paradigme, lærer å følge reglene ved å anvende de aksepterte framgangsmåtene på nye problemer. Ontologiske og vitenskapsfilosofiske spørsmål holdes i bakgrunnen (Grimen og Gilje, 2007). Denne avhandlingen tar derimot utgangspunkt i litteratur som er i opposisjon til det rådende paradigmet innen økonomien, det neoklassiske. Det gjør det nødvendig å redegjøre for hvilke refleksjoner som er gjort rundt nettopp ontologi, epistemologi og metode. Spesielt relevant i den sammenheng er hvordan man oppfatter menneskets eksistens og hva som gir mening. Lauridsen (1977) henviser til to tradisjoner for hvordan man forsøker å forstå mennesket. Den empiristiske tradisjonen forutsetter at mennesket er upåvirket fra fødselen, bevisstheten utvikles som følge av de erfaringer vi gjør, og disse erfaringene blir lagret for bruk i liknende situasjoner. Dette er en positivistisk innstilling, man forsøker å forklare handlinger som om de skulle være naturlover (Lauridsen, 1977). En erkjennelsesprosess går via tre stadier, det teologiske, det metafysiske og det positive, og det er kun det siste stadiet man kan drive vitenskap. Da skal man fokusere på det som kan observeres og måles. Dette innskrenker teoriene til å vise relasjoner mellom observerte fakta. Relasjoner mellom observerte fakta er det som sammenliknes med naturlover, og metoden man foreskriver er enten induksjon eller deduksjon, henholdsvis logiske slutninger fra det generelle til det spesielle og fra enkelttilfeller til allmenn lov (Lauridsen, 1977). Slike metoder forutsetter man at kan anvendes på alle områder og problemstillinger: "Metodevalget skal altså ikke afhænge af problemstillingen, men metoden bliver bestemmende for, hvilke problemstillinger der kan tages op." (Lauridsen, 1977 s. 27). Formålet innenfor tradisjonen er å finne kausalforklaringer, basert på årsak – virkning (Lauridsen, 1977)

Den humanistiske tradisjonen har et helt annet utgangspunkt, handlinger kan føres tilbake til personligheten, de skjer med intensjoner og trenger ikke være et resultat

av ytre eller indre stimuli eller være reaksjoner på tidligere erfaringer (Lauridsen, 1977).

Dette gjør at man er opptatt av subjektive og underbevisste kriterier og det å forstå andre mennesker fremfor å finne årsak – virkning (Lauridsen, 1977). Forståelsen fremheves som metodesyn i humanismen, mennesket er særegent i forhold til andre vesener, fordi det kun kan forstås / fortolkes og ikke forklares (Lauridsen, 1977). Det gjør at de metoder man kan anvende må ta sikte på nettopp det å forstå og fortolke. Slike metoder sammenfattes av Lauridsen (1977) til å gjelde de hermeneutiske og fenomenologiske metoder.

Jeg oppfatter det humanistiske menneskesynet som nærmere min oppfatning av mennesket enn det empiristiske. Bak våre handlinger ligger det ideer og forståelser som vi ikke kan oppfatte ved observasjon, og det er heller ikke sikkert at en selv har umiddelbar kunnskap om hvorfor en foretar en del handlinger. Dialog og refleksjon er dermed viktig for å kunne uttrykke eksplisitt de normene som ligger bak de valgene og handlingene man foretar seg. Samtidig vil også det miljøet man er en del av påvirke hvordan en tenker, fordi man opplever en forventning om hvordan en skal oppføre seg. Hermeneutikk er således utgangspunkt for avhandlingens vitenskapsteoretiske ståsted.

Alvesson og Sköldberg (2009) foreslår at man kan kombinere ulike metodiske tilnærminger, det de kaller "reflexive interpretation", refleksiv fortolkning, kan oppnå gode resultater. Grounded theory, hermeneutikk, kritisk teori og postmodernisme beskrives som forskjellige kvalitative tilnærminger som kan kombineres i hva de kaller en refleksiv metode, fordi i praksis vil forskning veksle mellom to eller flere av disse nivåene (Alvesson og Sköldberg, 2009). Av disse fire tilnærmingene er hermeneutikk allerede angitt som sammenfallende med et humanistisk menneskesyn. Kritisk teori eller mer korrekt den delen av kritisk teori som kan omtales som kritisk hermeneutikk vil, problemstillingen og utgangspunktet

i økologisk økonomi tatt i betraktning, være et nivå det kan være fruktbart å inkludere som en del av det vitenskapsteoretiske grunnlaget. I det følgende vil jeg redegjøre for disse to tilnærmingene.

Hermeneutikk

Hermeneutikk er i følge Gilje og Grimen (2007) en metodelære for tolkning av meningsfulle fenomener og tekst, samt beskrivelse av vilkårene for at forståelse av mening skal være mulig. Fortolkning i hermeneutisk forstand har til hensikt å klargjøre en tekst eller noe som er sammenlignbart med tekst og framstår som uklart, ambivalent, forvirrende osv. Hensikten med fortolkningen er å få frem en underliggende sammenheng, eller mening (Taylor, 2005).

Friluftslivet er et meningsfullt fenomen. Hva vi gjør og hvordan vi fortolker bakgrunnene for det vi gjør er spørsmål hvor en reflekterer over mening. Mening er med andre ord forskjellig fra det vi kan observere. Hermeneutikk synes således å være egnet for å forsøke å forstå en verdiforskyving.

Hermeneutikk ble utviklet for å tolke bibeltekster og de greske antikke tekstene. Dette var tekster som ble oppfattet som sanne og hermeneutikk ble derfor innrettet mot å finne en metodisk måte å komme fram til hva som var sant om Gud og menneskene (Lübcke, 1982). Man tok da utgangspunkt i en veksling mellom meningsdel og meningshelhet (Lübcke, 1983).

Schleiermacher flyttet fokuset fra de antikke tekstene og Bibelen, i stedet mente han at hermeneutikk skulle være en mer generell metode for å unngå misforståelser av "tekst, en andens persons tale eller en historisk begivenhet" (Lübcke, 1982 s. 166).

Hermeneutikk kan deles i objektiv og aletisk hermeneutikk (Alvesson og Sköldberg, 2009). Schleiermachers hermeneutikk kan sees i sammenheng med den objektive,

denne har som utgangspunkt at del må sees i sammenheng med helhet, teksten må mao. sees i sammenheng med hele livsløpet til forfatteren, og man ville da bli i stand til å forstå forfatteren bedre enn forfatteren selv (Lübcke, 1982)

Objektiv hermeneutikk ble utformet for å kunne sette samfunnsvitenskapene på lik linje med naturvitenskapene og forskeren skulle derfor være i et subjekt – objekt forhold til det som undersøkes (Alvesson og Sköldberg, 2009). Aletisk hermeneutikk har et annet utgangspunkt enn objektiv hermeneutikk; forskeren kan ikke være i et subjekt – objekt forhold til det som undersøkes. Forståelsen trekkes fram som grunnleggende for eksistensen, fordi forståelse er fundamentalt for at vi skal kunne orientere oss i verden (Alvesson og Sköldberg, 2009).

Basisfundamentet for aletisk hermeneutikk er å avdekke noe skjult. Denne retningen består ifølge Alvesson og Sköldberg (2009) av 3 forskjellige underretninger uten klare skillelinjer: Heideggers eksistensielle hermeneutikk, Gadammers filosofiske hermeneutikk og mistankens hermeneutikk representert ved Nietzsche, Marx og Ricoeur.

I Gadammers filosofiske hermeneutikk blir det delvis tatt avstand fra å se på teksten som kun et uttrykk for forfatterens liv: teksten kan betraktes som et uttrykk for det, men det er mer i teksten, den prøver å si noe sant om det den sier noe om. Dette gjelder både for muntlig og skriftlige ytringer. Med bruk av språk hevdes noe, og vi skal forstå dette ut fra at det hevdes å være sant (Lübcke, 1982). I motsetning til Dilthey og Schleiermacher mente Gadamer at man ikke trengte å sette seg inn i forfatterens sjel liv for å forstå teksten, men man må sette seg inn i den andres mening med det han skriver eller taler om. Om vi skal forstå en tekst, kan vi derfor ikke forholde oss nøytrale til den, vi må akseptere dens krav på å være sann.

For at teksten skal være sann må det være sammenheng mellom helheten og tekstens enkelte deler, den må være fullkommen, og vår idé om en fullkommen

tekst vil være en del av vår forforståelse (Lübcke, 1982). Forforståelsen er en betingelse for at en kan forstå en tekst eller en annen persons ytring. Når vi har en forforståelse for hva en sann tekst vil være, vil vi unngå å lese den på måter som gjør den selvmotsigende. Vi prøver i stedet å fortolke den på en måte som gjør at den innfrir vår forståelse av en fullkommen tekst (Lübcke, 1982). Vi må i forkant av en tolkingsprosess ha en idé om hvilken forforståelse vi har og hvordan denne kan brukes for å forstå teksten. Begrepet forforståelse kan dermed integreres i den hermeneutiske sirkel, vi veksler mellom vår forforståelse, og en forståelse av det vi forsøker å forstå (Lübcke, 1982).

Gadamer tar utgangspunkt i at mennesket eksisterer og forstår hva som er på bakgrunn av en forståelse for hva som er, ut fra hvilke meningsfulle betydninger man kan tillegge det værende. For å kunne mene noe om det som eksisterer må en være i stand til å skille mellom det som er meningsfylt og meningsløst (Lübcke, 1982). Begrepet fordom har i følge Gadamer (2010) en annen betydning enn den man normalt tillegger det, det handler ikke om forhastede slutninger.

For å oppnå en forforståelse i Gadammers bruk av ordet er språket sentralt. Forståelsen er basert på språket og et uttrykk for at vi befinner oss i en verden som vi er i stand til å si noe om. Når man skal fortolke en tekst eller en ytring må man ha som utgangspunkt at teksten kan si oss noe meningsfylt, meningen ligger ikke i teksten eller ytringen i seg selv, men i en meningshorisont som kan gi svar på spørsmål. En fullkommen tekst vil da være en tekst som gir svar på en rekke sammenhengende spørsmål, og å forstå en tekst vil dermed bety at man forstår teksten som svar på en rekke spørsmål (Lübcke, 1982). Når man stiller spørsmål vil man i følge Lübcke (1982) bevege seg innenfor en ramme som setter grenser for hva man stiller spørsmål om, og denne rammen vil sette grenser for hva man oppfatter som meningsfullt å spørre om.

Den hermeneutiske erfaringen oppstår når man beveger seg fra å forsøke å forstå sin egen samtid og kultur, og vender seg mot tekster fra en annen tid eller kultur. Det er nødvendig å oppfatte slike tekster som henvendt til meg som fortolker, og den må forstås som svar på spørsmål. For å fortolke må man sette seg inn i hva det er mulig å spørre teksten om, man kan ikke anse teksten som en avsluttet prosess: "Tekstens sigen-noget-om-noget-tilnogen, angår også mig. Vil jeg forstå teksten, må jeg blive tiltalt af den, idet jeg bevæger mig ind på dens problematik, dvs. den betydningshorisont på baggrund af hvilken, teksten spørger og svarer" (Lübcke, 1982, s.172). Her oppstår det noen utfordringer, fordi vår, dvs. fortolkerens, historisitet blir satt i et forhold til den historisiteten vi forsøker å fortolke.

Begrepet historisitet er sentralt i den filosofiske hermeneutikken. Begrepet betegner enkeltmenneskets historie som grunntrekk ved eksistensen (Lübcke, 1983). En menneskelig handling kan ikke reduseres til et resultat av en rekke historiske begivenheter, mennesket er mer enn kun et produkt av arv og miljø, dette er faktorer som er viktig, men man er noe mer enn et årsaksbestemt produkt, man har også et bevissthetsforhold til de muligheter som kan oppstå, fordi vi forholder oss til vår mulige fremtidige eksistens er mennesket preget av en historisitet (Lübcke, 1982)

"Vi kan forstå det, som er anderledes end os selv, - som står i en anden historisk situation end os selv. Og vi kan forstå os selv – spørge om våre egne forudsætninger, i forholdet til dette andet" (Lübcke, 1983, s 187). Historisitetsbegrepet tar dermed i seg at menneske både er i en situasjon og skal inn i nye, og først i en omformingsprosess erfarer vi den historien som er i ferd med å skapes (Lübcke, 1983).

Det er med andre ord to faktorer som skiller mennesket fra andre objekter, vi kan både reflektere tilbake på tidligere hendelser, og legge planer for hvordan vi ønsker at fremtiden skal bli. Når jeg fortolker, i dette tilfellet hvordan en aktivitet utøves og

påvirkes av økonomisk verdisektor, vil min historisitet bli satt i en sammenheng med de jeg fortolker, og deres erfaringer. Man tilstreber en sammensmeltning av horisonter.

Gadamer (2010) beskriver horisonten som en "synskrets som omfatter og omslutter alt det som er synlig fra et bestemt punkt". Begrepet har som utgangspunkt at tenkning vil være bundet til noe, og en vil gradvis kunne utvide denne. Når en har en horisont vil en ikke være begrenset til å kun forstå det som er mest nærliggende. Ved horisontsammensmeltningen vil man nå fram til en felles horisont som gjør at jeg erkjenner: "teksten i den anderledeshed. Det er denne dobbelthet, der er det egentlig interessante i den hermeneutiske erfaring" (Lübcke, 1982 s. 172).

I prinsippet finnes det kun en horisont, men denne er en del av den historisitet vi har som mennesker, og viser seg kun ved å inngå i en "principielt uafsluttet, historisk proces" (Lübcke, 1982 s.172). Man vil dermed få en dypere erfaring når man møter noe fremmed, dvs. noe som i utgangspunktet ligger utenfor egen horisont, og dess mer må horisonten endres for å kunne forstå. En vesentlig betingelse for å forstå noe fremmed er da at det skjer noe med en selv under prosessen, men dette kan ikke kontrolleres av fortolkeren selv, da man i så fall kunne stilt seg utenfor den prosess man befinner seg i. Det ville innebære at man plasserte seg utenfor en historisk prosess man er en del av (Lübcke, 1982 s. 173).

I horisontsammensmeltningen vil våre egne begreper få mening, slik at det er mulig å bruke disse i den videre fortolkningen, ved å lese teksten som svar på spørsmål (Lübcke, 1982). Mening er i hermeneutisk sammenheng en beskrivelse av mening for noen, det er ikke mening for et bestemt fenomen. Mening er ikke det samme som en handling. Mening har bare mening i sammenheng med andre fenomen, og en endring i relaterte meninger kan endre det fenomenet man studerer (Taylor, 2005).

Den filosofiske hermeneutikken er ikke metodisk, men alle forsøk på å forstå en tekst må baseres på en diskusjon med teksten. For at det skal være mulig å forstå teksten må denne diskusjonen skje på bakgrunn av en problemhorisont. En konsekvens av dette er at man ikke får en endelig og avsluttet fortolkning, man kan alltid få inn nye perspektiver (Lübcke, 1982).

Kritisk hermeneutikk

Kritisk teori oppsto som retning hos den såkalte Frankfurterskolen, med Adorno, Horkheimer, Marcuse, Benjamin og Fromm som sentrale personer. Disse kombinerte kunnskap fra en rekke forskjellige fagfelter og tilbakeviste tradisjonelle vitenskapsoppfatninger. Idealet var en forsker som tenkte fritt, var kritisk, sosialt og politisk engasjert. Objektiv kunnskap ble sett på som en umulighet. Medlemmene av Frankfurterskolen var i stor grad kulturpessimistiske og framførte en kritikk basert på at man ved hjelp av media og reklame forsøkte å standardisere behov, ønsker og responser (Alvesson og Sköldberg, 2008). Her ser man en viss sammenheng med Lauridsens (1977) beskrivelse av det empiristiske syn, de kritiske teoretikerne kritiserer forsøket på å tilpasse menneskene til en virkelighet som stemmer med det empiristiske menneskebildet. De tidlige kritiske teoretikerne var utpreget pessimistiske. En nyere og mer optimistisk variant av kritisk teori er utviklet av Habermas (Alvesson og Sköldberg, 2008).

Habermas har kritisert den tidlige kritiske teorien for å anta en totalitær form, fordi man utelukker andre alternativ. Her er det viktig å presisere at det er ikke de politiske synspunktene som i sin tid førte fram til den tidlige kritiske teorien som er viktig, men vektleggingen av det å stille spørsmål ved det man kan oppfatte som selvfølgeligheter. Alvesson og Sköldberg (2008) framhever at bruken av kritisk teori,

slik de fremstiller den for praktisk anvendelse, har lite med de opprinnelige kritiske teoretikerne å gjøre:

”Det finns ingen anledning att söka hålla sig till riktningens upphovsmakare som till en religion. Istället bör man låta den kritiska ansatsen ge allmänna impulser till forskningsinsatser där man är misstänksam mot dominerande institutioner, intressen, ideologier och identiteter” (Alvesson og Sköldberg, 2008 s. 325).

I følge Thomassen (2010) går kritisk teori lenger enn hermeneutikk når det gjelder å se forbi beskrivelser som bevisst eller ubevisst er preget av ideologisk tenking.

Anvendelse av elementer fra kritisk teori synes å kunne tilføre noen elementer. Avhandlingen er faglig plassert innenfor økologisk økonomi. Innen økonomien er neoklassisk økonomi det rådende paradigme, men i følge Ingebrigtsen og Jakobsen (2004 s.11) har økonomene Daly, Townsend og Boulding hevdet at det er ”nødvendig å starte fra bunnen og etablere et nytt paradigme (...) for økonomisk forskning”. Dette hevdes med bakgrunn i at de løsninger og metoder som foreskrives i neoklassisk økonomi ikke er bærekraftige og man mener dermed at man ikke lenger kan løse de problemene som oppstår innenfor den normalvitenskapelige rammen. Dette kan kalles anomalier, og når en slik situasjon oppstår vil forskningen i følge Kuhn (2007) bli ”løsere”. Ontologiske og filosofiske spørsmål kommer i forgrunnen og man begynner å stille spørsmål ved ting som før ble tatt for gitt. Forskningen i en slik periode kan likne på forskningen i en førparadigmatisk periode, og man står overfor to alternativ: Enten prøve å finne en løsning på uregelmessighetene innenfor paradigmet, eller satse på en ny paradigmekandidat (Grimen og Gilje, 2007). Et viktig moment man kan merke seg er at man også i friluftlivets tekster finner antydninger til at man må utforme vitenskapen på nytt. Breivik (1978 s. 218) trekker i en kort tekst fram friluftsliv som vei til et nytt samfunn og hevder følgende: ”Teknokulturen har spilt fallitt. Vi må

derfor forandre den fra grunnen av, utvikle en ny teknikk (og kanskje en ny vitenskap). Vi må utvikle nye tankeformer og nye livsformer.”

Det ligger med andre ord både i økologisk økonomi og friluftslivet en kritikk av det vi kan oppfatte som det rådende paradigmet. Ut fra Kuhns (2007) beskrivelse av symbolske generaliseringer i et paradigme har også vitenskapelige paradigmer ideologiske trekk. Når jeg i det videre skal belyse om og hvordan økonomisk verdisektor forskyver verdier innen natur og kulturs verdisektor vil en bevissthet om og en vurdering av sider ved samfunnet og våre handlemåter som normalt vil bli tatt for gitt være nyttig.

Kritisk hermeneutikk søker mot å fortolke ubevisste prosesser, ideologier, maktstrukturer og annet som gjør at noen interesser får dominere over andre. Man skifter fokus slik at det som oppfattes som selvinnlysende, blir grundigere undersøkt. For eksempel: "Instead of studying consumption as a way of gratifying needs, it could be researched in terms of illusions, broken promises and frustration" (Alvesson og Sköldberg, 2009 s. 169). Dette perspektivet er viktig, både når en skal kunne fortolke hvilke funksjoner de forskjellige paradigmene tillegger økonomien og i møtet med praksis: mye er basert på vaner og tillærte holdninger. Denne avhandlingen plasseres derfor hovedsakelig innenfor den filosofiske hermeneutikken, men det vil også bli inkludert elementer fra kritisk hermeneutikk i fortolkningen.

Min forforståelse

Forforståelsen er innen hermeneutikk trukket fram som avgjørende for å forstå. Min forforståelse er preget av en min etiske forståelse, utdanning, generell bakgrunn og interesser mm. I lys av temaet i avhandlingen kan det være fornuftig å dele forforståelsen opp i min forforståelse av relevante aspekt ved økonomi og friluftsliv.

Økonomi

Økonomi er i min forståelse en viktig del av samfunnet. Fordi avhandlingen tar utgangspunkt i hvordan økonomien påvirker en aktivitet, er en utdyping av hvorfor dette er relevant nyttig. Når man i økologisk økonomi teori endrer hensikten med økonomisk virksomhet fra å generere velferd til å bidra til økende livskvalitet og bærekraft, endrer dette også hva man må undersøke. Det er ikke gitt at enhver ny artikkel som gjøres tilgjengelig eller økt økonomisk vekst er synonymt med at folk får det bedre.

Vi er i stor grad autonome aktører, men vi påvirkes av de impulser vi får fra samfunnet. Bedrifter og andre økonomiske organisasjoner kan ikke opptre som om deres aktiviteter var frikoblet fra enhver annen sammenheng i verden enn transaksjonen der varen overføres til en kunde og enten fører til overskudd eller underskudd. Bedrifter som produserer varer til en spesifikk aktivitet er også med på å prege utviklingen i den aktiviteten, både positivt og negativt. I mine øyne er en positiv utvikling en utvikling hvor utgangspunktet for et produkt er at det skal produseres for å være funksjonelt, holdbart og mest mulig miljøvennlig samtidig som det kan repareres, det er med andre ord hva man som kunde sitter igjen med over tid som er viktig. En negativ utvikling er en utvikling hvor man velger stadig å produsere nye modeller fordi man kan skape et motebasert press etter å skaffe noe nytt. Man har da etter min mening et forholdsvis ensidig fokus på hva bedriften tjener og ikke på kundens opplevelse, muligens utover en viss glede de første gangene etter anskaffelse av noe nytt.

Friluftsliv

Jeg tror både friluftslivet og min etiske forståelse er preget av minst tre faktorer; familiehistorie, speiderbevegelsen og folkehøgskoleåret. Disse tre faktorene

representerer også delvis tre forskjellige friluftstradisjoner og det er derfor sunt å reflektere noe rundt hvordan disse erfaringene kan ha påvirket forforståelsen i forhold til fortolkningen av empirien.

Jeg kommer fra en slekt på farssiden som relativt sent gikk over fra en tilnærmet naturalhusholdning til forbrukersamfunnet. Jakt og spesielt ferskvannsfiske og bærsanking var et viktig bidrag til husholdningen langt inn på 60-tallet. Likeledes var annen bruk av utmarka til slått og beite en selvfølge. Selv om jeg er født etter denne epoken, har denne historien på flere måter preget mitt syn på friluftslivet. Historien var fremdeles synlig bare noen få år tilbake med en og annen førbu i ferd med å synke ned i myra, staker som markerte myrslåtter, alle navna på gode garnplasser rundt vannet, myrene som ble omtalt ut fra når man kunne forvente at multene var klare og bildene og historiene fra en svunnen tid. Dette friluftslivet er preget av at man dro ut i naturen for å hente noe tilbake; og selv om det var naturopplevelse involvert var fokuset i høyeste grad preget av næringsperspektivet. En grei historie på dette kan være den beskjeden min eldste onkel fikk fra farfar første gang onkel skulle ut på rypejakt alene: "Du skal bare skyte om du klarer å ta minst tre ryper i skuddet". En beskjed som for det første forutsatte at fuglene satt i ro på bakken, og for det andre gav klar beskjed om at skudd var dyre og skyteferdigheten måtte følgelig være på topp for å unngå sløsing. Hovedformen av rypefangsten, visstnok 500 – 600 ryper i året før og etter krigen, var likevel gjennom snarefangst. Dette friluftslivet er det som i kapittel 3 blir beskrevet som bygdas friluftsliv. I dette friluftslivet ligger det en særegen naturverntankegang, naturen skal kunne brukes – historisk sett for å overleve, i nåtida for å kunne ivareta tradisjoner, men den skal overleveres til neste generasjon i minst like god tilstand som man overtok den. Det kan argumenteres for at denne tankegangen er preget av at man har levd tett på naturen i dagliglivet og følgelig har observert endringer fra dag til dag.

Speiderbevegelsen representerer et helt annet friluftsliv; et friluftsliv hvor naturen er anvendt som del av et utdanningssystem, et utdanningssystem hvis mål er å utvikle ansvarlige og samfunnsbevisste mennesker. Speiderbevegelsen er i stor grad preget av og har preget det friluftslivet som i kapittel 3 blir beskrevet som byens friluftsliv, det har ikke hatt noe med overlevelse å gjøre. Likevel, min tid i speideren foregikk som ung i Nord- Trøndelag, og holdninger og meninger var i liten grad urbaniserte. Det som derimot var tilstedet var utvikling av gode holdninger rundt bruk av naturen – bålplassen skulle ryddes, om man kuttet greiner skulle det skje ved bakken eller helt inne ved stammen, og den sporløse ferdsele ble innprentet.

Det å kjenne og ta vare på naturen er nedfelt i speiderloven, som for øvrig er basert på en dygdsetisk tankegang – i motsetning til de ti bud som med unntak av et starter med "Du skal ikke", er speiderlovene basert på å beskrive hva en speider er.

Folkehøgskoleåret gav erfaring i å være på tur over lang tid, et utalt mål fra skolen var å legge til rette for å logge av og tilpasse seg naturens rytme. Turene her gav nye erfaringer, teltturer over flere dager høst, vinter og vår på Finnmarkskysten og på vidda. Man kunne anta at det krevde mer utstyr enn speiderturer i skogen i Nord – Trøndelag. Det gjorde det egentlig ikke, men det krevde mer vilje til å lære å bruke utstyret. Jeg lærte også mer om friluftslivets teoretiske bakgrunn og historie.

En annen erfaring fra dette året var møtet med utøvere preget av et mer urbanisert friluftsliv, basert på vandringer langs turistforeningens stier, og de naturvernholdningene disse representerte. I forhold til bygdas friluftsliv er disse langt mer preget av ønsket om å bevare alt i en tilstand der naturen først og fremst skal fremstå i en naturlig tilstand slik den ville vært uten menneskelig inngripen over tid.

Erfaringen fra dette året er også, mener jeg, til hjelp i tolkningen av intervjuene med folkehøgskoleelever. Jeg vet omtrent hva et slikt år krever, og hvordan det kan

prege. Både i forhold til å utøve mye friluftsliv og å utøve det i forholdsvis store grupper. Det kan imidlertid også være en sperre ved at jeg legger for mye egen erfaring i fortolkningen. Friluftslivet de siste årene har i størst grad vært preget av speideren, og turene med venner fra folkehøgskoleåret. Turene planlegges lenge i forveien og varer lenge, helst en til tre uker. Målsetningen er gjerne todelt, det er en distanse som skal tilbakelegges, og man skal ha det bra, det sosiale er egentlig viktigere enn å bevege seg fra a til b.

Det friluftslivet jeg startet med, har det imidlertid vært lite av.

Jeg tror disse tre erfaringene gir et godt grunnlag for å se på problemstillingen; det er personlig kjennskap til ganske varierte måter å drive friluftsliv på. Den erfaringen jeg mangler er inngående kjennskap til det ekstreme aktivitetsfriluftslivet, jeg har delvis prøvd noe av det i et valgfag på folkehøgskolen, men det er svært begrenset hva en innføring gjør med forståelsen. Min personlige forståelse av friluftslivet er preget av alt dette, vi kan nok heller ikke se bort fra at lesing av tekster om friluftsliv i forbindelse med denne avhandlingen har påvirket. Jeg tolker i dag friluftsliv som noe mer enn bare å være ute. Jeg driver etter egen mening ikke med friluftsliv om jeg går en tur i skogen med hunden på ettermiddagen, jeg må lengre unna og det er viktig med tid. Det blir mer en tilstand der man føler ro og ikke skal rekke noe. Når jeg nå skal fortolke andres tanker, ideer og holdninger er det et viktig poeng å være åpen for at andre tenker annerledes, friluftsliv kan oppfattes på en helt annen måte.

3.0 Friluftsliv

Hovedgrunnene for valg av friluftsliv som empirisk område er redegjort for tidligere. I tillegg er det også et viktig moment at i dag er det åpenbart at friluftslivet er noe man kan drive med i samfunn hvor behov for å overleve er dekt. Friluftslivet er med andre ord en overskuddsaktivitet.

Ordet friluftsliv brukes ganske vidt i dagligtalen, noe Gilligan (2007 s. 212) kommenterer:

”(...) friluftsliv means different things to different people. To some it means going for a walk in the Nordmark on a weekend. To others it happens on a snowmobile. Everyone seem to load up with what definition serves the best”.

Det finnes ingen entydig definisjon av friluftsliv som det er full enighet om, noe som også er synlig i det empiriske materialet i kapittel 7. Det er likevel nødvendig å foreta en avgrensing av hva som historisk sett har vært friluftsliv, samt synliggjøre andre måter friluftslivsbegrepet oppfattes.

Hensikten med dette kapittelet er således ikke å frembringe en definisjon av friluftslivet som det er full enighet om, men å gi en innføring i historien og verdiforankringen, et innblikk i noen forskjellige avgrensinger av friluftsliv, noen generelle utviklingstrekk, forskjellen på norsk og utenlandsk friluftsutøvelse og hvilken kritikk som er blitt rettet mot moderniseringen.

3.1 Friluftslivets historie, verdiforankring og definisjonsforsøk

Naturen har vært og er fremdeles viktig for overlevelsen, men etter hvert som samfunnet har endret seg fra naturalthushold, har også forholdet til naturen endret seg fra en arbeidsplass til et sted man oppholder seg i fritiden.

Den første som anvendte friluftsliv som begrep, antas å ha vært Henrik Ibsen i diktet "På Vidderne" fra 1859 (Pedersen Gurholt, 2007). I vers VI. strofe 5 heter det:

"I den øde sæterstue
al min rige fangst jeg sanker;
der er krak og der er grue,
friluftsliv for mine tanker"

(Ibsen, [1859] 2002).

Personen i dette diktet sitter inne og tenker på det å være ute. Som begrep i dagligtalen henviser man til Fridtjof Nansen, og for han sto det mellom å bruke begrepet naturliv eller friluftsliv. "Naturliv er tidløst, det er i naturlivet vi henter inspirasjon, styrke og glede og det er naturlivet som beviser at mennesket er en del av naturen" (Dahle, 2007 s. 125). Dahle (2007) kommenterer videre at om man kunne skru tiden tilbake, ville naturliv nok vært et bedre begrep. Naturliv ville da hensepeilt på en mest mulig naturlig livsstil.

Tordsson (2006, 2010) ser på friluftslivet i forhold til skiftende historiske perioder; i friluftslivets spede begynnelse på 1800-tallet og frem til unionsoppløsningen ble friluftslivet brukt for å skape en norsk egenart. Datidens turisme beskrives som et forsøk på: "At opdage landets og naturens kvaliteter, at gøre disse kendt for et dannet publikum, at danne et fælles billede af land og folk, og at udvælge hvilke træk som skulle danne grundlag for at udvikle en moderne nation" (Tordsson, 2006 s. 34)

Dette friluftslivet hadde sin opprinnelse i byene, og det var også fra byene de første som trakk ut i fjellet, kun for å være der, kom fra, eller for å sitere Tordsson (2006 s. 35): "Det er betegnende, at det var de samfundsgrupper, der ikke havde et "nyttigt" ærinde i naturen, som opfattede natur som ren æstetik" . Denne typen friluftsliv

hadde i følge Breivik (1978) sitt opphav i England og kunstnermiljøene i Norge. England var tidlig ute med naturorientert fritidsaktivitet fordi de hadde en overklasse som var vant til å bruke (fri)tiden på jakt, fiske, spaserturer, ridning, osv. Utover 1800-tallet begynte de å reise ut til andre europeiske land, og Norge var et opplagt valg med fiskerike lakseelver og urørte fjellområder. Briten William Cecil Slingsby skrev blant annet en bok om sine reiser i Norge med tittelen: "The Northern Playground" på originalspråket, på norsk: "Til fjells i Norge" (Slingsby, 2004).

Bakgrunnen for å trekke ut i de rurale områdene kunne i følge Tordsson (2006) og Faarlund (2009 pm) komme fra romantikken. Faarlund (2009 pm) trekker utviklingen tilbake til Rousseaus ide om at de som bodde i fjellbygdene var edle ville – noble sauvages, en tolkning som også støttes opp av Tordsson (2006). I følge Skirbekk og Gilje (2007) kritiserte Rousseau opplysningstiden og framveksten av bysamfunnet for å lede til et kunstig og degenerert liv, man burde vende tilbake til et "naturlig og dygdig liv i et menneskelig fellesskap" (s. 270). Fordi industrialiseringen utviklet seg til en katastrofe i mange europeiske byer slo denne ideen gjennom, og det førte i følge Faarlund (2009 pm) til en "bølge av diktere, av malere, av komponister, av utøvende kunstnere som da framstilte naturens storartethet, storslagenhet, sublime form, renhet, opphøydhhet." I Rousseaus kritikk av opplysningstiden lå det en kritikk av den ensidige dyrkingen av fornuften, individet og egeninteressen, i stedet ønsket han å fremheve følelser, fellesskap og allmennviljen (Skirbekk og Gilje, 2007). Det er denne tenkingen som Faarlund (2009 pm) legger til grunn for å koble sammen friluftsliv med romantikkens ideer:

"Og dermed så er det så lett å bestemme friluftslivets tradisjonelle egenart fordi verdiene er hentet fra romantikken og tenkemåten er hentet fra romantikken Og det som er romantikkens bærende verdier er nettopp naturens egenverd, ikke markedsverdien som industrialiseringen hadde gjort det til."

I det ovenstående ligger det en spire til det man senere har omtalt som økofilosofi og friluftslivets kobling mot økofilosofien kommer sterkere tilbake i senere epoker.

Friluftslivet før første verdenskrig var i følge Tordsson (2006; 2010) preget av et ideal hvor man skulle møte naturen i ensomhet, man skulle kunne utvikle sin personlighet i møte med naturen. I mellomkrigstiden endret dette seg: "I stedet for å framelske individualitet og selvstendighet blir naturen et sted hvor det gode fellesskap kan vokse frem, i kontrast til hverdagssamfunnets sosiale skiller, stivnede rollespill og tilpasning til konvensjoner" (Tordsson, 2010 s. 165). Følgelig inngikk friluftslivet som en del av et sosialt prosjekt. Perioden var preget av spenning mellom borgerskapet og en framvoksende arbeiderklasse. Friluftslivet ble fremhevet som en mulighet for arbeideren til å oppleve en frihet han normalt ikke hadde i hverdagen, man skulle være sosial på en ny måte, danne et ekte fellesskap "frigjort fra klassesamfunnets normer og regler" (Tordsson, 2010 s. 167). Denne ideen var ikke kun forankret i arbeiderklassen, også innen andre bevegelser var man opptatt av hvordan friluftslivet kunne samle folket:

"Pengesterke borgerlige velgjørere kjøpte inn bynære områder og gjorde disse tilgjengelig for publikum. Dermed ville en bøte på de misforhold som skapte sosiale spenninger, ikke minst gjennom å gi avveksling fra de elendige boligforholdene i byen. En mente naturglede og friluftsliv kunne utvikles til fellesverdier i samfunnet" (Tordsson, 2010 s. 168)

I denne perioden ble også friluftslivet preget av nye tanker om friluftslivet som pedagogisk arena, man kunne tillære seg nye ferdigheter og sosiale dygder.

I etterkrigstida mener Tordsson (2006) at friluftslivet ble marginalisert, det ble vanskeligere å legitimere det i datidens ideologi. Dette skyldtes at i oppbyggingsperioden som fulgte av krigen, var industrialisering, urbanisering og rasjonalisering ord i tiden, og spenningene mellom sosiale lag var forsvunnet. De

samme som før krigen hadde vært engasjert i ideen om et friluftsliv for alle, tok over makten, og vi fikk det Tordsson (2010) beskriver som:

”de planlagte fremskrittens tid, sosialøkonomenes og ingeniørenes, institusjonsbyggerne og de nasjonale strategenes. En storstilt satsing på vannkraft og tungindustri, sentralisering og rasjonalisering, gir flere materielle goder å fordele. De moderne samfunnsplanleggerne engasjerer seg i alle livets områder for å garantere alles like retter. Naturen er vakker å se til, men fremfor alt er den sovende ressurser som må vekkes og temmes. Nå er det verken naturvitenskapsmannen, kunstneren, eller sosialreformatoren som kan fortelle sannheten om naturen, men ingeniøren og samfunnsøkonomen” (Tordsson, 2010, s. 171)

Til tross for lengre ferier, mer penger og utvidede logistikkmuligheter får ikke friluftslivet en sentral plass i samfunnsbygginga etter krigen. Idretten er mer egnet ut fra tidens krav, og får en sentral rolle i moderniseringsprosjektet. Man satset på idrettsanlegg og gjennom disse sikre like muligheter til helse og sunnhet og dermed produksjonsevne (Tordsson, 2010). Selv om mange moderne idretter har sitt opphav i friluftslivet, og begrepene sport, idrett og friluftsliv har overlappet hverandre i språkbruken, har utviklingen av idrettene ført til at det er nødvendig å gjøre et skille (Faarlund, 1978). Friluftslivet skal, i motsetning til idretten, være fritt for rankinglister og tilrettelegging av forholdene. Hva en legger i tilrettelegging kan variere, Faarlund (1978) nevner ishaller, og tempererte bassenger, Faarlund (1973) trekker fram stier som ”øvingsfelt for friluftsliv”. Breivik (1978 s. 8) påpeker at: ”Turgåing på ski er friluftsliv. VM på ski er ikke friluftsliv”. I følge Faarlund (1978) går det et skille mellom friluftsliv og idrett på hvordan mennesket forholder seg til natur – samvær med natur eller beseiring av natur, og hvordan mennesket forholder seg til andre mennesker – samhandling kontra konkurranse.

Friluftslivet rommet følgelig andre holdninger og verdier enn det man søkte mot i perioden, og ble ”ideologisk, økonomisk og institusjonelt marginalisert og knyttet til

en verdikonservativ dannelsesideologi – men befestet allikevel sin stilling i det norske livsmønstret” (Tordsson, 2010 s. 172).

Rundt 1970 oppdaget man, til tross for satsing på idretten, at det var langt flere som drev med friluftsliv enn med idrett. Siden man antok at Norge i fremtiden ville bli enda mer urbanisert, samtidig som tilgangen til fri natur ble redusert, ble friluftslivet trukket inn i det moderne prosjektet. Dette ble gjort på samme måte som annen planlegging på den tiden:

”Spørreundersøkelser og statistikk! Klassifisering av behov og utarbeiding av normer og standarder! Inndeling i kategorier! Fastsetting av kriterier, standarder og kvalitetskrav. Arealisering. Opparbeiding. Utvikling av sentrale og regionale planleggings- og forvaltningsorganer” (Tordsson, 2010 s. 173)

Tordsson (2010 s. 173) fremhever at dette også førte til et kunnskapsbehov, og at mye av dagens friluftslivsforskning bygger på et ”slags verdinøytralt forvaltningsparadigme”.

Det er i denne perioden at man i Stortinget definerer friluftslivet til å være: ”opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse” for første gang, jf. Faarlund (1973). Denne definisjonen brukes fremdeles i dag (Stortingsmelding 39, 2000/2001) og er basert på følgende målsetting:

”Gjeldande friluftslivspolitikkk legg til grunn at friluftsliv er ”opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse”. Målsetjinga er å fremje det enkle friluftslivet – for alle, i dagleglivet og i harmoni med naturen. Friluftslivspolitikken legg hovudvekta på ein kjerne av ikkje konkurranseprega, ikkje motoriserte fritidsaktivitetar som går føre seg på allment tilgjengelege, naturprega område.

Sjølv om samfunnet har endra seg, er desse rammene for friluftslivet framleis gyldige. Regjeringa vil i hovudsak halde fast ved denne målsetjinga og vektlegginga i

friluftslivspolitikken. Friluftslivet treng likevel ikkje berre vere knytt til fritid, vere enkelt eller tradisjonelt. Det sentrale er at friluftslivet er miljøvennleg og helsefremjande.” (Stortingsmelding 39, 2000/2001, kap 2).

Å trekke friluftslivet inn i planleggingen førte til at man også ønsket å tilrettelegge, alle måtte sikres muligheten, og gjennom merking av stier, løyper og turveier, serveringssteder og andre praktiske fasiliteter skulle hindringer ryddes av veien.

Utviklingen med å tilrettelegge og tilpasse naturen lå langt fra den opprinnelige friluftslivstankegangen, og også langt fra prosjektet i mellomkrigstiden. Fokuset ble fjernet fra hva individet opplever i møtet med naturen til hvordan individet kan rekreatere for å bidra mer i produksjonsapparatet. Man skulle med andre ord bedrive friluftsliv for å kunne jobbe mer. Dette møtte motreaksjoner og førte til spørsmål rundt samfunnsutviklingen. Samfunnet krevde økning i både produksjon og konsum, men dette tålte deler av naturen dårlig. Å endre samfunnet tilbake til en mer naturlig livsstil krever imidlertid endringer i ”menneskers tenkemåter, vurderinger, prioriteringer og livsstil” (Tordsson, 2010). Innflytelsesrike greiner innen friluftslivet grep tak i dette aspektet, her trekkes Nils Faarlund, Sigmund Kvaløy Sætreng og Arne Næss frem. Friluftslivet skulle ikke være rekreasjon for å styrke produksjonsapparatet, snarere tvert i mot:

” Friluftslivet ble legitimert ut fra vidtfavnende ambisjoner. Det er et *rikt liv med enkle midler*, et skapende og aktivt liv i stedet for passiv konsumpsjon. Det inspirerer oss til en *endret livsstil* som ikke forbruker natur. Friluftsliv utvikles til *vennskap med naturen*, og styrker motkreftene til utnytting og ødeleggelse. Naturmøtet gir en *kvalitativt annerledes naturforståelse* enn den dominerende teknisk – naturvitenskapelige. I friluftslivet møter vi natur som liv med egenverdi, ikke som ubenyttede ressurser.” (Tordsson, 2010 s. 176).

Som en motdefinisjon til stortingsmeldingen definerte Nils Faarlund (1973 s. 32) friluftslivet som ”Overskuddsliv i naturen”. Denne tilsynelatende enkle definisjonen

hviler på en dypøkologisk forståelse av naturen og har en rekke forutsetninger. Faarlund (1973) beskriver jorden som en planet som kan sammenlignes med et romskip, det er befolket av utallige mengder av levende organismer, og er delt i en rekke "rom". Samspillet mellom de forskjellige artene og elementene i rommet fører til en kompleks vev, også kalt økosystemet. Målet for de forskjellige artene er å sikre artens videre overlevelse, men den eneste måten en art kan øke i antall på er ved å forbruke mer mat, mer energi og mer rom. Om det ikke er ledige rom, må en økning skje på bekostning av en annen art. Mennesket er bare én av et enormt antall arter på jorden (Faarlund, 1973).

Menneskets historie kan deles inn i naturhistorie og kulturhistorie. Naturhistorien startet for omkring 2,5 millioner år siden og sluttet for 10 000 år siden, og i denne perioden var mennesket en del av økosystemet som alle andre arter. Da mennesket startet med jordbruk, begynte man også å foreta inngripen og endringer i økosystemet. Kulturhistorien har utviklet seg gjennom en overgang fra jeger- og sankekultur (for 400 generasjoner siden) via bykultur (200 generasjoner siden) til industrikultur (mindre enn 10 generasjoner siden) og har endt opp i teknokultur – en urbanisert levemåte med høyt oppdrevet utnyttelse av teknikken. I hvert utviklingsstadium har antall mennesker økt kraftig, og det samme gjelder forbruk av mat totalt og per person, forbruk av råmaterialer til hus og redskaper, samt forurensing. I de første endringsperiodene var det fremdeles ledig rom, men nå er det ikke lenger hvite flekker igjen på kartet. Situasjonen for mennesket i teknokulturen kan sammenlignes med en bakteriekultur i et reagensrør. I begynnelsen vil pionerbefolkningen ha mye plass og nok mat, men etter hvert som maten konsumeres, resulterer dette i en eksponentiell vekst der antallet fordobles i hver generasjon. Etter en stund vil det ikke være ressurser igjen, men miljøet er forurenset, og befolkningen synker mens en dødsfase setter inn. Sammenlikningen med bakteriekulturen er ikke fullstendig, siden kun byene er monokulturer med kun mennesker i. I andre rom på jorden er det andre arter som fornyer matressurser og

noen fornybare materialer, men når jorden er forurenset nok, vil disse artene også dø ut. Sannsynligvis vil mennesket overleve lengst på grunn av vår teknologiske utrustning (Faarlund, 1973). Dette er skrevet tidlig på 70-tallet, men beskrivelsen er gyldig fremdeles, muligens er situasjonen enda mer kritisk. Dette illustrerer også at man innen friluftslivet gjorde noen koblinger til de samme tankene som førte til opprettelsen av økologisk økonomi.

Friluftslivet trekkes fram som motsats til teknokulturen. Faarlund (1973 s 31-32) trakk deretter opp følgende linjer for definisjonen av friluftsliv. Friluftsliv skal utøves i mest mulig intakte rom av jorden, i et økosystem hvor de abiotiske og biotiske faktorene inngår i en samspillende likevekt, og med minst mulig påvirkning fra teknokulturell virksomhet. Friluftsliv skal oppleves som å være i enhet med naturen og en interaksjon med økosystemet som stimulerer hele mennesket, både intellektuelt, emosjonelt, motrisk og estetisk. Friluftsliv skal ikke være konkurransepreget, men prestasjonsmotivet skal være den drivende kraft for kvaliteten i samværet med medmennesker. Friluftslivet har ikke noe endelig avsluttet regelverk, men kunnskap om naturen og friluftslivets verdier skal utgjøre en referanseramme som den enkelte utøver legger til grunn for en løpende vurdering av kvaliteten i sine handlinger. Premissene må konsulteres og prioriteres etter situasjonen. Friluftslivet skal foregå med et minimum av redskaper og uten motoriserte hjelpemidler. Utstyret må ikke hindre et totalt engasjement av utøveren. Friluftsliv er avhengig av vegledning og veglederen er avhengig av skoloring om friluftslivet skal kunne drives med rimelig kvalitet og ikke forfalle til flukt og rekreasjon. Basert på dette er friluftsliv overskuddsliv i naturen.

Næss (1999, s. 369-370) konkretiserte Faarlunds opplisting i fem punkter for et etisk og økologisk ansvarsbevisst friluftsliv, og her kommer tilknytningen til dypøkologi klart fram:

”1. Respekt for alt liv. Respekt for landskapet. – Av dette følger at lystjakt elimineres. Bortsett fra ”kamerajakt” innskrenkes jakt til det som inngår i viltpleien. Sporløs ferdsel: man etterlater intet spor i landskapet. Vardebygging innskrenkes, hyttebyggene legges beskjedent. Urbaniserte boliger får ikke status av hytter.

2. Friluftslivspedagogikk i identifiseringens tegn. – Barns – og eldres – trang og evne til identifisering med liv og landskap opphjelpes. Konvensjonell målrettethet: Å komme fram, å bli dyktig, å bli flinkere enn andre, å få ting unnagjort, å beskrive i ord, å ha og bruke fint og nytt utstyr – dempes. Evnen til dyp, rik og variert opplevelse i og med natur blir gjort bruk av.

3. Minimal belastning av naturens kretsløp kombinert med maksimal selvberging. Dette ideal er i dag en stor utfordring. Ved økende viten om bruk av stedegne planter og annet lokalt tilgjengelig kan man svært ofte opprettholde liv i naturen med lokale ressurser. Men det fordrer samtidig kjennskap til naturens bæreevne. Dette innskrenker antall mennesker som kan tilnærmet selvberge seg innen et begrenset landskap.

4. Naturlig livsstil. Allsidig samværsform med mest mulig dveling ved målene, minst mulig ved det som kun er et middel. Så vidt mulig eliminering av teknikk og apparatur hentet utenfra, spesielt fra bykulturen.

5. Tid til omstilling: De som kommer fra bylivet har vanligvis en viss sans for ro, stillhet og annet som står i skarp kontrast med stressende urban livsform. Men vanligvis inntreier etter noen dager eller en uke en viss understimulering: savn av radio, televisjon, kino og så videre. Det tar tid før de nye omgivelser virker i *dybden*. Det er helt normalt at det tar flere uker før følsomheten for natur blir såpass utviklet at den fyller sinnet. Hvis en hel del teknikk og apparatur stilles mellom en selv og naturen gjør en det håpløst for naturen å komme på talefot med en.”

Den ovenstående gjennomgangen setter klare grenser for hvordan friluftslivet skal utøves, og enkelte av punktene vil gå på tvers av tradisjoner man har utøvd i århundrer, spesielt på bygdene. Dette preger på mange måter den historiske

gjennomgangen så langt - det har vært fokus på friluftslivet slik det ble utøvd av folk fra byene, eller slik naturen ble sett fra byene.

Breivik (1978) mener imidlertid at man også har en friluftslivstradisjon med opphav i de rurale områdene. Denne må i følge Breivik (1978) også tas med i friluftslivsbegrepet, med den begrunnelse at man også må inkludere "viktige og truede tradisjoner" (s. 10) i friluftslivsbegrepet for å hindre at dette utelukkende utøves på byens premisser. Faarlund (2009 pm) er imidlertid uenig i at det var et eget friluftsliv på landsbygda, da de uansett levde et liv under åpen himmel der. Tordsson (2010) hevder at interessen for "de kunnskaper og ferdigheter som er nedfelt i den bygdenorske kulturarven" økte da man tidlig på 70-tallet reagerte mot måten industrien behandlet naturen på. Tross alt hadde man klart å leve i naturen i de rurale områdene uten å ødelegge den i tusenvis av år. Likeledes ble deler av kystkulturen også tatt inn. Dette endret på den tradisjonelle friluftslivsoppfattelsen:

"Noen snakket om *naturliv*, basert på bygdenorsk tradisjon av "nyttig" utmarksbruk, av fangst, fiske, ferdsel, håndverk, ferdigheter og forståelser. Det gjaldt å føre kulturarven videre – men også gi den ny mening, slik at historien kan komme i dialog med samtiden." (Tordsson, 2010 s. 178).

Godal (2007) behandler begrepet naturliv inngående, "Med dette ordet forsto vi noko vi også kunne kalle friluftsliv, men siktemålet var breiare enn i den innarbeidde tydinga av dette ordet" (s. 129). Naturliv handler om å leve i naturen og leve av det man på ansvarlig vis kan hente ut av naturen. Landsbygdas friluftsliv ligger i grenselandet med næringsaktiviteter i naturen, det er utviklet med basis i det livet man har praktisert i bygdene til alle tider, fra jegersamfunnene i tidlige tider til dags dato. Det er imidlertid et poeng at jegersamfunnene ikke bedrev friluftsliv. For disse var det en kamp på liv og død, men jakten og fangsten ble, etter hvert som jordbrukssamfunnene ble til, attåtnæringer (Breivik, 1978). Godal (2007) lister opp en rekke tradisjonelle aktiviteter som har opphav i overlevelsesaktiviteter, og

hvordan disse kan utøves i dag for å opprettholde en nærhet til naturen og konkluderer med: "Desse handlingane gjer at vi får oversyn. Oversyn gjev forstand. Vi er nær. Nærleik gjev kjensler. Vi blir mer eitt med det vi lever saman med. Vi blir glad i." (Godal, 2007 s. 130)

Dette perspektivet gjør at jeg ønsker å inkludere de tradisjonene man her snakker om i friluftslivsbegrepet, da det også her ligger ideer og verdier som kan ha forsvunnet.

Utenfor de store byene hang ideen om naturen som en arbeidsplass lenge igjen, og opphold i naturen uten å gjøre noe nyttig møtte liten forståelse. Som illustrasjon kan vi sammenligne hvordan William Cecil Slingsby beskrev synet, og tankene da han så Skagastølstind for første gang med et utsagn som rommer den mer generelle oppfatningen i distriktene. Vi tar Slingsby først.

"Aldri så lenge jeg lever skal jeg glemme mitt første syn av Skagastølstind. Vår fører fortalte at fjellet var Norges høyeste, og sikkert ubestigelig. Er det rart at jeg ved synet av denne trolske fjellkjempe som i sommersonne med hode og skuldre tårnet seg over sine kamerater, besluttet – hvis mulig – en gang i fremtiden å bestige den som førstemann." (Slingsby, 2004 s.7)

Slingsby fokuserer på synet av fjellet, det er hva han ser og de fysiske og psykiske utfordringer han selv kan oppnå ved å bestige fjellet en gang i fremtiden som gjør at han blir imponert. Når han før eller siden bestiger fjellet er det kun for å ha bevisstheten om at han har klart det, ikke fordi det å komme på toppen i seg selv representerer noe nyttig.

Oddvar Åsvoll representerer "I fjelli Minner og meninger fra et langt liv i Snåsafjella" den andre holdningen:

"Far lærte oss at fjellet ikke var noen lekeplass, men en ressurs som skulle gi avkastning av vilt, bær eller fisk. For far var ordet friluftsliv et ukjent begrep. Det var

en skam å komme tomhendt tilbake fra en fjelltur. Som 12 år gammel gjetergutt sprang jeg en gang fra Kvilasetra forbi Øydingen og opp til Kolvklumpen. Jeg hadde aldri vært der før og ville se hva som var bakenfor. Da jeg stolt kom tilbake til setra og fortalte far at jeg hadde gjort den ca to mil lange turen på bare et par timer, ble far stående å se på meg, og så sa han: "Fårra sånn å tullspring". Det hadde nok vært bedre om jeg hadde hjulpet han med nevertekinga på setertaket eller tatt ned fiskegarna som ennå hang til tørk på garngjistene" (Åsvoll, 2010 s. 20).

Her vises det tydelig en holdning til at naturen skulle brukes for å overleve, man skulle kunne ha et utbytte av å bruke en dag i fjellet. Dette trenger nødvendigvis ikke bety at man ikke så verdiene ved de mindre nyttige aspektene av naturen, men det var bruk av naturen i instrumentell forstand som var hovedbruken. Naturen gav liv gjennom det man klarte å skaffe til veie og å bruke naturen kun for å se hva som var bakenfor, ble nok mer regnet som ungdommelig tidssløseri enn nytte. Breivik (1978 s. 11) kommenterer en slik forskjell med at:

"Det er videre viktig å fastholde at jakt, fiske, handelsturer, bær- og eggsanking, plante og urteinnsamling ofte tjener som et påskudd, reelt eller ikke, for å komme seg ut i natur. Man drar ikke ut i natur uten å ha noe der å gjøre. Dette er viktig for forståelsen av landsbygdas forhold til natur. Bykulturen er helt annerledes i sin tenkemåte. Det å dra ut i natur uten å ha noe der å gjøre ansees "naturlig". Den formålsløse vandring og seiling er nettopp det man søker."

Breivik (1978) kaller alt liv i naturen som ikke har livsoppholdelse som primærkarakter, for friluftsliv, og deler det inn i a- og b- aktiviteter. A-aktivitetene er: vandring i skog og fjell, brevandring, klatring, padling, seiling, skiløping, aking og skøyteløping. B-aktiviteter er: jakt, fiske, bærsanking, soppsampling og eggsanking. Den primære forskjellen her er at b-aktivitetene har til hensikt å bringe et fysisk utbytte med seg tilbake fra naturen i form av mat.

Friluftslivet har som det ovenstående viser en lang og mangfoldig historie, og inspirasjonskilder fra tidligere måter å leve på i Norge og fra romantikken. Det har blitt forankret, og forsøkt forankret, i en rekke forskjellige samfunnsprosjekter opp gjennom årene.

3.2 Friluftsliv i dag

Statistisk Sentralbyrås levekårsundersøkelse fra 2001 viser hvor stor andel nordmenn som driver med ulike aktiviteter i naturen. I løpet av undersøkelsesåret har 73 % av befolkningen vært på fottur i skogen og 47 % på fottur i fjellet. Rundt halvparten av befolkningen er på skitur en eller flere ganger i løpet av året, 36 % på fjellet og 28 % i skogen. Bruk av ski i friluftssammenheng øker med utdannelsen, jo lengre utdanning dess flere skigåere, likeledes øker andelen med husholdningens inntekt. Det er ingen forskjell på hvor i landet man bor. 20 % er i et alpinanlegg en eller flere ganger i løpet av et år, her er aldersgruppen 16-24 overrepresentert, og antall utøvere synker jo eldre respondentene blir. Alpint er en typisk storbyidrett. Snowboard og løssnøkjøring er dominert av de yngre aldersgruppene. Risikoidrett defineres som fjell- og isklatring, brevandring, juv- og grottevandring, rafting og elvepadling. Dette er en gruppe med svært få utøvere, rundt 1-2 % av befolkningen (Vaage, 2004).

Unge blir mindre aktive i det tradisjonelle friluftslivet enn tidligere, men blir mer aktive innen mer spesialiserte, spennende og fartsfylte aktiviteter. Eldre øker sin aktivitet i forhold til tidligere generasjoner. Forskning tyder på at de aktivitetene man venner seg til i ungdommen, ofte følger en resten av livet. I aldersgruppen 16-24 år legges det mer vekt på bruk av ferdighet og kunnskap, og å oppsøke spennende og utfordrende situasjoner fremfor opplevelse av natur, kultur og landskap (Vaage, 2004; Stortingsmelding nr 39 - 2000/2001). En rekke nye aktiviteter er på vei inn, Stortingsmeldingen (39 - 2000/2001) nevner

snøbrettkjøring, terrengsykling, nye former for fjellklatring og til en viss grad heliskiing. Tordsson (2010) trekker fram at det foregår en spesialisering, ski er ikke lenger ski, men deles i snowboard, monoski, carvingski, kiting, snowblades, off-pist, mens ferdsel i terrenget blir supplert med juv-vandring og mountainbiking. Nye vannbaserte aktiviteter er windsurfing, white water kayaking, wakeboarding og rafting. Tordsson (2010) kobler disse til en globalisert kultur, der det er få eller ingen forbindelser til den tradisjonelle bruken av naturen. Som nevnt overfor lå noe av spiren til utvikling av det norske friluftslivet i den kulturen den britiske overklassen brakte med seg. Imidlertid skjedde det raskt en separasjon fra dette, og det er i dag andre aspekter som preger angloamerikansk friluftslivstradisjon. Hulmes (2007) kommenterer at mens friluftsliv i norsk forstand er å leve enkelt, står dette i kontrast til amerikanernes form for "friluftsliv":

"outdoor recreation, which has too often become an extension of the fast pace adrenaline driven culture, where the outdoor pursuit satisfies a need for excitement, escape or even therapy for treating the ills of our society." (s. 230).

Outdoor recreation blir videre omtalt som en forlengelse av amerikansk *consumerism*: "with the perceived need for the latest fad in gear and gadgetry" (s. 231). Denne utviklingen blir i følge Hulmes (2007) akselerert gjennom at kongressen oppmuntrer til at denne typen rekreasjon skal være "another commodity to be consumed from a resource that requires management, and a move to require fees for an outdoor experience and access on to public land is a striking contrast to the Norwegian concept of *allemannsretten* (...)" s. 231).

Loynes (2007) ser på britisk kultur for outdoor-life, og dets idealer, lineære ruter, tidsplaner, reiser, ekspedisjoner, destinasjoner og å stole på seg selv beskrives som deler av kulturen. Det å stole på seg selv beskrives i denne forbindelse som å være i stand til å være uavhengig av andre mens man finner veien gjennom vilt, utilnærmelig og fiendtlig landskap. Der norsk kultur har som utgangspunkt at man

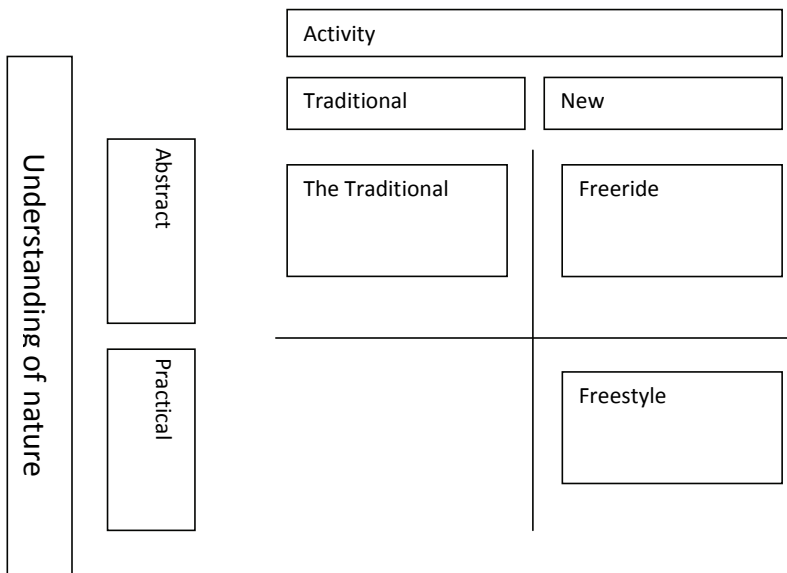
skal jobbe med naturen og leve i naturen, vil da den britiske se på naturen som en motstander.

Ese (2007) har studert hvordan det tradisjonelle norske friluftslivet influeres av de utenlandske tradisjonene, spesielt USA og Sør-Europa. Basert på dette identifiserer han tre former for friluftslivs praksis, "traditional", "freeride" og "freestyle"(s. 49), disse er basert på forståelsen av natur – praktisk eller abstrakt og om aktiviteten var ny eller tradisjonell.

"Traditional" beskrives som utøveren av det tradisjonelle norske friluftslivet, hvor nøyksomheten og enkelheten står i fokus. Man bruker enkelt utstyr og det er lite tilrettelegging, forståelsen av natur er abstrakt. "Freeride" beskrives som utøvere av nye typer aktivitet, som snøfjøl, terrengsykkel, skidragere og elvekajaker, men aktiviteten utøves i fri natur uten tilrettelegging, de utøver med andre ord nye aktiviteter med en abstrakt naturforståelse. Motoriserte hjelpemiddel er like lite ønskelig her som hos de tradisjonelle. "Freestylere" bruker også nytt utstyr, men de har en praktisk bruksforståelse av naturen, naturen er til for at de skal kunne bruke den til sine formål. Heli-skiing, snøscootere og heis er med andre ord hjelpemidler som er aksepterte. Ese (2007) henviser til utsagn fra en respondent hvor han trekker følgende konklusjon:

"The respondent looks at nature as a playground that he can form the way he wants. He is opposed to cutting down the forest because it gives him challenges when he is snowboarding, not because he wants to preserve it. There is an obvious connection between these statements and the practical understanding of nature" (Ese, 2007 s. 54).

Figur 3: Forståelsen av natur

(Etter Ese, 2007 s. 50)

Stortingmeldinga om friluftsliv fra 2000/2001 opererer med tre begrep om friluftsliv: moderne, tradisjonelt og miljøvennlig. De to første er knyttet opp mot hvilken type aktivitet man utfører, mens det siste synes å være en type krav friluftslivet må fylle for å kalles miljøvennlig. Det skal være en motsats til fritidsaktiviteter som blir mer spesialiserte og krever mer og mer tilrettelegging og anlegg; dette innebærer at det skjer i naturen eller naturpregede omgivelser (med andre ord ikke like strengt som Faarlunds (1973) frie natur), aktivitetsspektret er vidt fra gåturer der en bor til langturer i øde områder. En interessant faktor som bringes inn er at friluftslivet ikke skal sette store krav til personlig utstyr, og at man skal vektlegge kunnskap, evner og den fysiske aktiviteten fremfor det avanserte utstyret og omfattende tilrettelegging. Likeledes vil et miljøvennlig friluftsliv innebære at man ikke forstyrrer dyr og fugler, ikke skader vegetasjon eller fører til spredning av nye arter. Det skal brukes så lite energi som mulig, og forurensingen skal minimeres (Stortingmelding 39,

2000/2001. kap 3). Dog kan en stille spørsmål om de statlige myndighetene er helt omforent rundt dette målet, både hva gjelder innsikten i at forbruk bør begrenses og tilrettelegging.

Tordsson (2010) har sammenfallende tolkninger som Ese, og de utviklingstrekkene man kan se, er langt fra den ovenstående beskrivelsen til Stortinget. Han trekker frem at en rekke av de nye aktivitetene er mer innrettet mot aktivitet enn naturopplevelse. En forsøker også å holde et høyt tempo og således unngå dvelinger, en unngår omstillingen til en roligere tid som Næss (1999) fokuserte på som en del av et økologisk ansvarlig friluftsliv. Et fellestrekk ved de nye aktivitetene er at de er orientert mot en gjenstand, de krever spesialisert utstyr og siden det er produkter som ofte skifter form, vil de høre med til en "moderne *konsumkultur*, preget av raske motevekslinger, kapitalkrevende forbruk og merkevarebygging" (Tordsson, 2010). Man søker mot korte, intense opplevelser, og kunderollen ekspanderes slik at naturopplevelser oppfattes som noe man kan kjøpe. Dette, kombinert med den raske vekslinga gir utslag i at aktiviteter blir trender, det er noe man skal ha prøvd. Man bygger ikke identiteten sin på en aktivitet, snarere på et skift i aktiviteter (Tordsson, 2010).

Alf Odden¹ uttaler til Sportbransjen.no at: "Friluftslivet har gått fra å være en av få ting som sto på utsiden av markedet til å i høyeste grad bli påvirket av markedet." (Dahl, 2009). Odden hevder at utstysproduzentene bidrar til utvikling av nye aktiviteter. Men det er ikke bare de nye aktivitetene som blir utsatt for markedspress, også den vanlige fjellturen integreres i markedssystemet. Dette bidrar til at man har gått bort fra et jevnt fordelt friluftsliv til å i stedet bli en aktivitet som bedrives av unge menn fra byene med høy inntekt og utdanning (Dahl, 2009).

¹ Odden har tatt doktorgrad på utviklingen i norsk friluftsliv ved NTNU.

Til tross for at friluftslivet i den historiske gjennomgangen ble knyttet til en enkel livsstil, har markedet blitt svært viktig. I følge Tordsson (2010) har fritidsbransjen vært den mest ekspansive av alle sektorer siden 70-årene. Og det er også i 70-årene det er en begynnende endring av friluftslivsutstyret. Faarlund (2009 pm) forklarer dette slik:

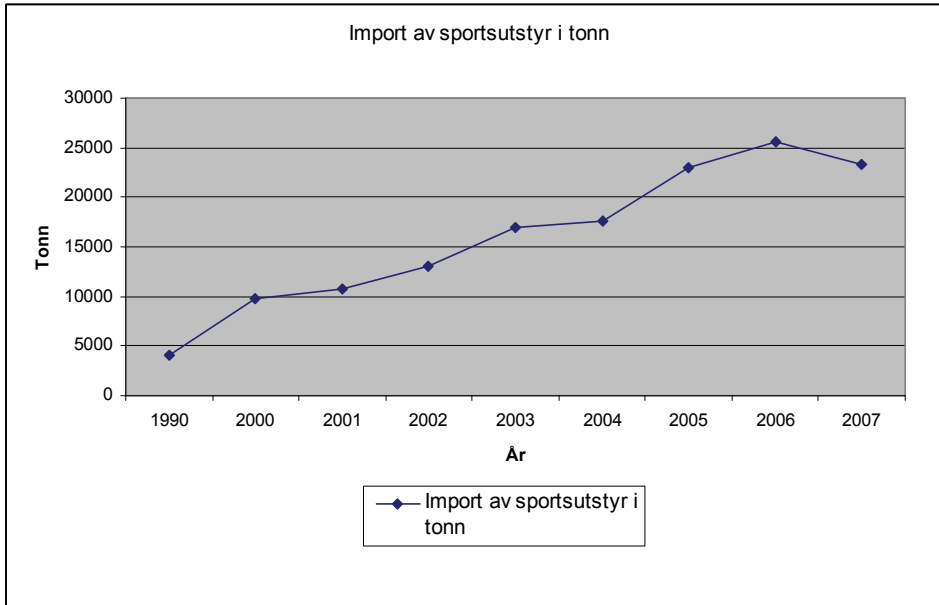
”før 1970, så var det ikke noen kataloger for turutstyr som ble trykket hvert år. (...) Bergans og Helsport kom da med en katalog i 1970, som det sto ”1970” på. Så kom det en katalog som det sto 1971 på så 72. Så vidt jeg skjønner var Norge først ute med å gjøre friluftslivsutstyret motebundet.”

70-årene som brytningsperiode støttes opp av Åsvoll (2010), som basert på egne observasjoner som fjelloppsynsmann i over 30 år mener at det skjedde utstyrsmessige endringer i løpet av 1970- og 1980- tallet:

”Da kom moderne klær og utstyr i bruk, og du kunne til enhver tid rapportere hvor du befant deg i fjellet ved hjelp av sendere, mobiltelefoner og GPS. En kan nesten si det så sterkt at det ble ingen kunst å være fjellmann etter dette. Lette vatntette klær, gode kart og moderne navigeringsinstrumenter har gjort fjellet tilgjengelig for mange flere” (Åsvoll, 2010 s.44)

Hvis man tar utgangspunkt i det ovenstående, kan denne trenden også observeres i statistikker. Framtiden i våre hender rapporterer i Økologisk utsyn 2008 om økt import av sportsutstyr, og friluftslivsutstyret vil hovedsakelig, med unntak av ski, skøyter og klær, høre til denne gruppen.

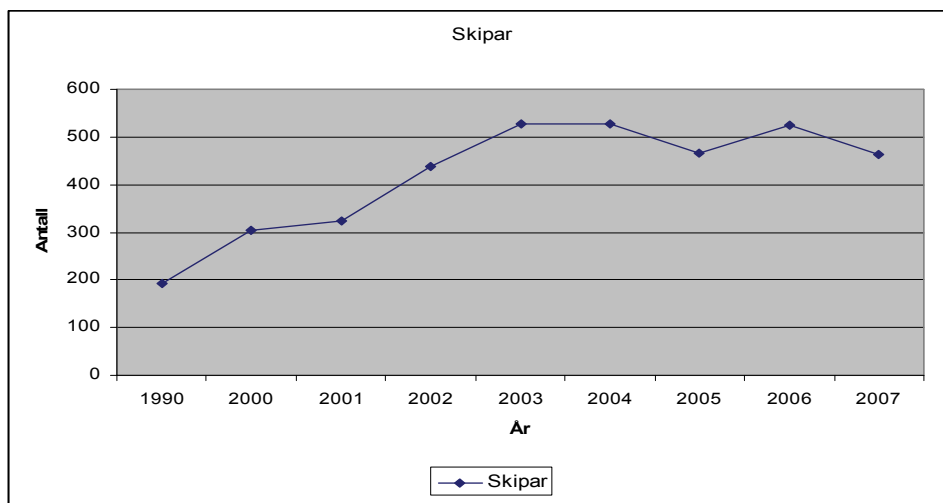
Figur 4: Import av sportsutstyr i tonn mellom 1990 og 2007

(Etter Hille, 2005, 2006, 2007)

Grafen viser at importen av sportsutstyr til Norge har økt fra 4148 tonn i 1990, via 9770 tonn i 2000 til 23267 tonn i 2008, det vil si en økning på 560,92 % i løpet av 18 år. Dette kan tyde på at man i løpet av disse årene har lagt om forbruket av friluftslivsutstyr. Likeledes kan man se på importen av skiutstyr den i samme perioden:

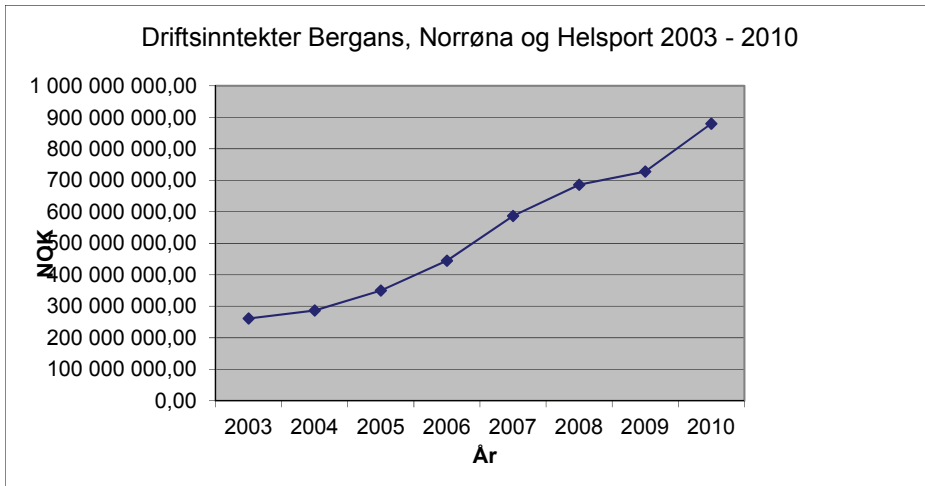
Figur 5: Import av skipar i 1000 mellom 1990 og 2007

(Etter: Hille, 2005, 2006, 2007)

Grafen viser at importen av ski har steget fra under 200 000 par i 1990 til å stabilisere seg rundt 500 000 fra 2003 og framover. Dette gjelder alle typer ski, og er således ikke det mest komplette bildet. Det statistiske materialet som så langt har blitt presentert, kan tolkes forskjellig, det kan være alt annet sportsutstyr som har økt. Om man derimot ser på omsetningsøkningen til Norges tre største produsenter av friluftslivsutstyr (og disse produserer hovedsakelig i utlandet) begynner bildet å bli komplett.

Figur 6: Samlede driftsinntekter for Bergans, Norrøna og Helsport i perioden 2003 – 2010

(Kilde: www.proff.no regnskapssøk på de aktuelle bedriftene.)

Figuren viser at de samlede driftsinntektene til Bergans, Norrøna og Helsport har økt fra rundt 270 millioner i 2003 til nærmere 900 millioner i 2010. Driftsinntekt sier i motsetning til volum ikke noe om reell mengde, men det sier noe om hvor mye utøverne er villige til å betale for den utrustningen de skal ha. Ser vi på både importtallene og endringene i driftsinntekter, er det tydelig at konsum av utstyr i relasjon til friluftslivet er økende. Dette skjer til tross for at Stortingsmelding nr 39 (2000/2001, kap 3) slår fast at:

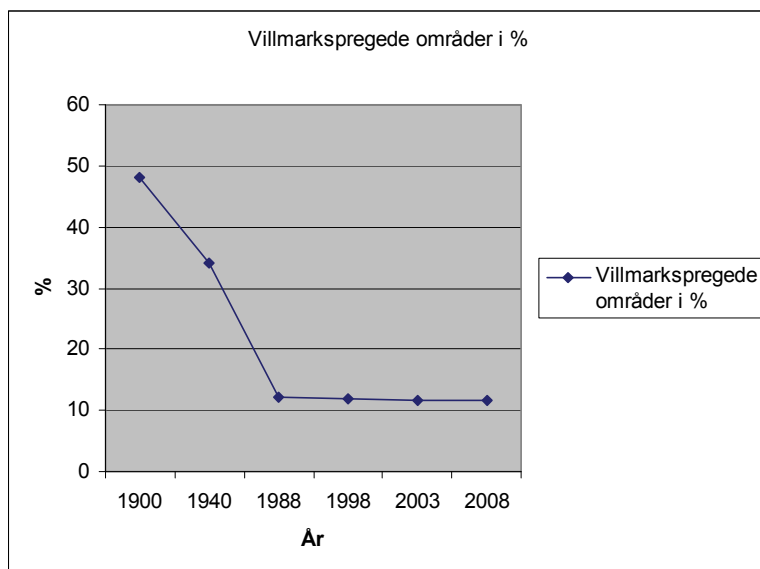
”I det globale miljøperspektivet har ei berekraftig utvikling og eit berekraftig forbruk ein sentral plass. Det er både ønskjeleg og naudsynt å endre forbruksvanene i ei retning som gir rom for at også kommande generasjonar får tilfredsstilt sine behov. I dette perspektivet vil oppleveingar med lite ressursinnsats vere eit ønskjemål. Eit miljøvenleg friluftsliv der oppleving og naturvennleg hausting står sentralt, kan og bør konkretisere tanken om ”eit rikt liv med enkle middel”.

Et annet aspekt som kan påvirke friluftslivet er måten naturen blir brukt på til andre ting. Som nevnt tidligere klarte man før i tiden å balansere den instrumentelle bruken av naturen med en bærekraftig bruk, naturen endret ikke karakter selv om den ble brukt. Det har imidlertid endret seg, og arealer i Norge i dag som kan karakteriseres som inngrepsfrie er minkende. Direktoratet for naturforvaltning definerer inngrepsfrie områder som områder beliggende minst en kilometer fra nærmeste tyngre tekniske inngrep:

”INON måler avstand fra tyngre, tekniske inngrep i naturen og beregner inngrepsfrie soner basert på avstand i luftlinje fra nærmeste inngrep. Sonene er delt inn i tre kategorier: 1-3 km, 3-5 km og mer enn 5 km. Sistnevnte er definert som villmarkspregede områder.” (http://www.dirnat.no/inon/hva_er_inon/)

Villmarkspregede områder i Norge sank drastisk i perioden 1900 – 1988, deretter har reduksjonen avtatt.

Figur 7: Villmarkspregede områder i %

(Kilde: Tallmateriale hentet fra: <http://www.dirnat.no/inon/statistikk/>)

Om en slik utvikling fortsetter, vil det i liten grad være villmarkspregede områder igjen etter en stund. Det er forskjell på hvilke faktorer som påvirker inngrepsfri og villmarkspreget natur mest. Det som reduserer den inngrepsfrie naturen mest, er jordbruk og skogbruk, den største trusselen mot de villmarkspregede områdene er vassdragsinngrep, energiproduksjon og energitransport. (<http://www.dirnat.no/inon/statistikk/sektorer/>)

Trolig er påvirkningen på den inngrepsfrie naturen mer reverserbar enn påvirkningen på den villmarkspregede.

Stortingmelding 39 (2000/2001) fremhever betydningen av å ha områder for friluftsliv i nærheten av byer, tettsteder og boområder for å redusere transport i forbindelse med friluftsliv.

3.3 Kritikk av utviklingen

Som nevnt innledningsvis er friluftslivet valgt som empirisk felt blant annet fordi det er rettet den samme kritikken mot forskyving av verdier i friluftslivslitteraturen som i Ingebrigtsen og Jakobsen (2004, 2007). Ordbruken er imidlertid en noe annen. Deler av denne kritikken kan virke direkte sivilisasjonskritisk, men det er viktig i den sammenheng å se dette opp mot de periodene der kritikken har blitt formulert, tross alt har man i perioder vist svært lite hensyn til naturen. På samme måte er deler av kritikken rettet mot hvordan sivilisasjon og byliv dras med ut i naturen, og dette er ikke nødvendigvis en kritikk av sivilisasjon og byliv i seg selv. Kritikken går i tre retninger: man har den klassiske naturvernstankegangen og protestene mot utbygging av natur, en retning baserer seg på hvordan friluftslivet søkes omgjort til maseturisme², og en retning på hvordan man som friluftslivsutøver lar seg påvirke

² Har lånt dette ordet fra Faarlund, det er dermed ikke en skrivefeil som skulle vært maseturisme, men det går ut på det samme.

av markedsføring og andre økonomiske krefter. Det er de to siste som er av mest interesse her.

Fridtjof Nansen (f. 1861- d.1930) var blant de første til å kritisere utviklingen, og i 1921 kritiserte han folks behov for å dra ut i naturen i store flokker:

”I dette larmede samfunn blir ungdommen mer og mindre virvlet med i fornøysessyken; de glir av sted på gledelsens og nydelsens glitrende bølger og får aldri tid til å dukke under den glinsende flate, ikke tid til å finne seg selv, sin egen personlighet. Det er sjelden eller aldri de får stanse og stå ansikt til ansikt med den store stillhet. Men det er nå ikke engang på det vis personligheter utvikles. – de utviskes i denne malstrøm. Det som skulle bøte på det, friluftslivet, det blir som sagt bare en ny form for selskapelighet sommer som vinter, og en får et visst inntrykk av at det er ikke så overvettes mange av dem som har øre for disse naturens toner, som lokker bort fra den slagne vei og inn til de ukjente mører og tjern, hvor ”elgene tørsten slukke” (Nansen, 1962 s. 176)

Nansen regnes som en av friluftslivets ”fedre”, og man ser her at friluftsliv slik han så det skulle handle om personlighetsutvikling; rekreasjonsaspektet tones ned, man skal bruke tid på å søke etter noe dypere. Nøysomheten og det enkle naturliv ble satt i fokus.

Mikkjel Fønhus (f.1894- d.1973) blir av noen regnet som Norges første naturverner, og det å spre holdninger til naturen var en del av Fønhus’ forfatterskap; friluftslivet skulle vise hvordan man kunne søke tilbake til det livet man levde før industrialiseringen og teknifiseringen av samfunnet endret menneskets livsstil (Frøstrup og Lauritzen, 2007). Fønhus var opptatt av den fysiske aktiviteten som sentral i friluftslivet: ”Kommer det bilveg til Galdhøpiggen, da er den berømte fjelltoppen ikke mer verd for virkelige friluftsfolk. En skal ha gått seg svett før en står på Galdhøpiggen, da først har en følelsen av at utsynet er verd noe” (Fønhus, sitert i

Frøstrup og Lauritzen, 2007 s. 112). I likhet med Nansen var også Fønhus opptatt av nøyksomheten og søken etter det opprinnelige:

”Når du drar på tur i villmarka for å oppleve naturen, så oppnår du det ikke ved å ligge på hotellrom med alle bekvemligheter og forstyrrelser. Nei, under ei lurvegran ved stokkvarmen i en sovepose eller ei gammel løe der du hører vinden pipe og musa karre djupt nede i gammelt før, der forstyrres ikke naturen av teknikken. Du føler kontakten med den indre ro” (Fønhus, sitert i Frøstrup og Lauritzen, 2007 s. 112).

Peter Wessel Zapffe (1978) beskriver i essayet ”Farvel Norge” forskjellen på hvordan man vil tenke om bruk av fjellnaturen i økonomisk sammenheng, og hvorledes den bør forbli for å kunne ivareta et friluftsliv. Zapffes essay er et fiktivt intervju med gamle ”Tinde-Jørgen”, og åpner med et spørsmål om ”hvordan mener du man bedst kan lette adkomsten for de flest mulig til de tindepartier, som endnu, reiselivsmæssig sett, er underutviklet område?” Dette fører til et svar om at det ikke er et mål å ”åpne fjeldet” (s. 201), snarere at man skal lukke det som er igjen. Essensen i essayet er at naturen har en egenverdi utover hva man kan hente fra den gjennom utbygging av sjøer og opprettelse av høyfjellshoteller, og det framstår også som en kritikk av vekstfilosofien i samfunnet for øvrig.

Denne kritikken er utdypet av Nils Faarlund (1973) som kritiserte overføringen av ”teknokulturens verdier” til friluftslivet. Han sikter da til at statusjakten overføres til naturen ved at mote innføres som begrep innenfor utstyr og bekledning, og at det markedsføres og konsumeres en rekke produkter som skal gjøre livet lettere i naturen. Teknokulturbegrepet er beskrevet overfor i forbindelse med Faarlunds (1973) forutsetninger for friluftslivsdefinisjonen, det handler om den kultur som oppstår når vitenskaper som beskriver naturforhold kombineres med økonomi. Denne kombinasjonen er i følge Faarlund (1973) knyttet opp mot to fastpunkter for forståelse: Mennesket skal herske over naturen, og konkurranse mellom individer

om godene er en positiv atferdsnorm. Faarlund (1978 s. 219) går så langt som å hevde at "salg av friluftsliv som vare for det første er å ligne med prostitusjon. Og for det andre bare øker sløsingens".

Dette er utdypet ytterligere ved at Næss (1999) hevder at de fem retningslinjene for et etisk og økologisk friluftsliv (se side 37) er "*fra vekstøkonomiens side å betrakte som fem farlige giftstoffer.*" (s. 370). Han hevder at sterke krefter nå forsøker å erstatte friluftslivet med mekanisert, miljøødeleggende og konkurranseformet opphold i natur. Et eksempel på dette er at samarbeid mellom industrien og konkurransesportens representanter har ført til et enormt utstyrspress;

"nye forbedringer blir markedsført og normer om utskifting blir innprentet og akseptert av store deler av befolkningen. Raffinement som kan være av betydning i toppkonkurranser, men som er helt latterlig å anskaffe til friluftsliv, blir allikevel solgt til de velstående og sløvere deler av allmennheten ved smart salgsteknikk." (s. 371)

Faarlund (2009, pers med) kritiserer utstyrsutviklinga i friluftsliv for å være en produktforverring, der de eneste reelle forbedringene er ståltermos og ledlamper. Bakgrunnen for denne kritikken synes å ligge i at ting lages generelt mindre holdbart enn tidligere, fordi produsentene enten vil legge til rette for at de får solgt mer ved at ting slites ut, eller at folk uansett vil bytte ut ting når det kommer en ny modell. Dette fører til at friluftslivet blir mer ressurskrevende, og mange av produksjonsprosessene som brukes er i tillegg direkte miljøskadelige. En slik praksis blir med andre ord i klar konflikt med det tradisjonelle friluftslivets verdier om nøyksomhet og hensyn til naturen.

Lars Monsen (1998) kommenterer forskjellen på livsverdier i villmarka og sivilisasjon. Livsverdier blir beskrevet på to måter, det første med henvisning til Helge Ingstad: "Egentlig ligger betydningen i ordet, og en nærmere definisjon burde være unødvendig. Uttrykket er sterkt vakkert og positivt. Livsverdier er det vi skatter

høyest her i verden” og Monsens egen definisjon: ”Livsverdier er alt som gjør livet verd å leve” (Monsen, 1998 s. 264).

Monsen (1998) beskriver ut fra dette sju områder/aspekt i henholdsvis sivilisasjon og villmarka:

”1. Målet med tilværelsen er (...) å ”bli noe”, utdanne og videreutvikle seg innen et yrke for å tjene penger, helst mange penger og oppnå anerkjennelse på grunn av faglig dyktighet og materiell velstand. (...)

2. Statusbehovet er sterkt. Den ytre fasaden betyr mye, og de fleste bryr seg om hva naboen og arbeidskollegene mener. Derfor er det viktig med en standsmessig bolig, moderne bil og moteriktige klær. Disse statussymbolene vil variere avhengig av hvilken gruppetilhørighet det er snakk om (...).

3. Gruppetilhørigheten spiller en stor rolle. For å bli akseptert av personer vi kjenner, og like viktig av personer vi ikke kjenner tilpasser vi oss den type mennesker vi omgås til daglig i forhold til biler, klær, hårsveis og språk. (...)

4. De økonomiske kostnadene er ofte skyhøye. (...) Vi utsettes for et massivt reklamepress som påvirker oss, bevisst eller ubevisst, til å kjøpe mer enn vi egentlig har behov for. Det meste er dyrt.

5. Tid har vi altfor lite av. Klokka styrer døgnet fullstendig. Tusen ting skal gjøres, folk har det travelt, haster hit og dit. Likevel rekker vi ikke alt, og får dårlig samvittighet for det. Vi blir utålmodige og stresset.

6. Helsa settes på store prøver fordi vi arbeider for intenst og for lenge, uten å skaffe oss nok mosjon, samtidig som vi spiser for mye (...).

7. Virkelighetsopplevelsen dreier seg ofte om stress, urettferdighet, begrensa frihet og liten påvirkingskraft i det store samfunnet (...).” (Monsen 1998 s. 265-266)

Ser man på de to måtene han beskriver livsverdier på, virker det noe inkonsistent at det er disse tingene som utgjør ”livsverdiene”. De færreste vil beskrive dette som

mål, det er mer å betrakte som midler. Det kan tenkes at utfallet av en slik prioritering blir at disse midlene blir oppfattet som mål i seg selv. Slik sett er beskrivelsen av livsverdier i villmarka mer positiv, og fokuserer på en annen måte på hvordan man opptrer:

”1. Målet med tilværelsen er først og fremst å nyte naturen, og samtidig tilfredsstille basisbehovene når det gjelder mat, varme, klær og utrustning. Fordi vi skaffer oss langt færre materielle ting totalt sett, holdes de økonomiske utgiftene på et helt annet og lavere nivå, og dermed reduseres presset for å prestere noe og tjene penger til et minimum.

2. Statusbehovet er ikke til stede i samme grad fordi det er få mennesker å imponere, og færre statussymboler – altså mindre å imponere med.

3. Gruppetilhørigheten spiller en betydelig mindre rolle. (...) Det er enklere å kle oss som vi vil, la håret gro som vi vil, snakke som vi vil – fordi vi kjenner de få personene vi omgås, og dermed tør være oss selv i større grad.

4. De økonomiske kostnadene reduseres kraftig fordi vi ikke kjøper så mye klær, mat, materielle ting. (...) I skogen ser vi dessuten svært få reklameplakater.

5. Tid har vi mer enn nok av. (...) Vi har ingen møter å rekke, kan sågar bli værende på den spesielt flotte leirplassen en dag eller to ekstra. Sjela fylles med ro, og det blir plutselig enkelt å være tålmodig.

6. Helsa ivaretas på den best tenkelige måten fordi vi stort sett tar det med ro, spiser enkel og sunn mat i moderate mengder, er i stor fysisk aktivitet ved å hente vann og brensel og gå lange turer.(...)

7. Virkelighetsopplevelsen betegnes av ord som ro, harmoni, stor frihet og påvirkningskraft i forhold til vår egen hverdag. (...)” (Monsen, 1998 s. 267-268)

I disse to beskrivelsene ser man tydelige forskjeller, men det kan virke som det er et enten eller valg; noe de færreste har muligheten til. De fleste har sitt daglige virke i sivilisasjonen og bedriver friluftslivet når det er mulighet for det. Sånn vil man uvilkaarlig være nødt til å inngå noen kompromiss.

3.4 Avgrensing av friluftslivet

Friluftsliv kan som det ovenstående viser være et mangfoldig begrep, og en avgrensing kan være vanskelig. Dette avsnittet vil derfor ha som formål å synliggjøre et normativt friluftslivsbegrep med bakgrunn i nettopp den historiske konteksten, og en forståelse som også ivaretar en del av de nye aktivitetene som en del av friluftslivet. Det normative begrepet tar utgangspunkt i den historiske konteksten friluftslivet oppsto i, argumentasjonen for å opprettholde koblingen til tradisjonen kommer fra Faarlund (2009 pm):

”Fordi friluftslivets tradisjonelle verdier er Romantikken verdier og tenkemåten som da springer ut av disse verdiene er ikke regelstyrt som i naturvitenskapen, men mønstertenkning som er inspirert av naturens måte å være på. På denne bakgrunnen går det an å svare med solid forankring hvilke verdier vi snakker om og hvilken tenkemåte vi snakker om i norsk friluftslivstradisjon. Vi kan og skal være normative når vi snakker om tradisjonen. Vi kan selvsagt ikke slutte fra *var* til *bør* i nåtid og fremtid. Men vi kan spørre om situasjonen som utløste protestbevegelsen mot en tenkemåte som fratok fri natur egenverdien ikke er flerfoldige ganger mer aktuelle enn for to hundre år siden. Friluftsliv som levendegjøring av de tradisjonelle verdiene står for møter med fri natur som inspirerer til naturvennlige levemåter.”

Faarlunds (1973) definisjon av friluftslivet var ”overskuddsliv i naturen”. Imidlertid har Faarlund på et tidspunkt gått bort fra at det er mulig å definere friluftsliv, da man ofte vil oppleve bråk fra dem som er definert utenfor (Faarlund, 2009, pm). Faarlund gikk da over til å undersøke hva ordet kom fra og hvilke verdier det skulle

levendegjøre. Konklusjonen på dette er at "friluftslivet har med å levendegjøre friluftslivets tradisjonelle verdier – naturverdet og menneskeverdet."

Naturverdsfilosofien kan beskrives ved relasjonene mellom kjennskap, leug – en evne til å mestre situasjoner i naturen, og mønstergjenkjennende evne. Kjennskap er overordnet og står som en motsats til kunnskap, kjennskap er erkjennelse som nås gjennom erfaring og deltakelse i en situasjon. Kjennskap er en betegnelse på at man har fått tak i en sammenheng, og at denne sammenhengen er rettleidende for de handlinger man utfører.

"Kjennskapen handler om å gjenkjenne, ta på, komme nær osv., med andre ord noe som en tilegner seg ved "å være i virkeligheten" og ikke noe som en kan oppnå ved å lese i ei bok. Kjennskapen gir således uttrykk for et subjekt – subjektforhold mellom personen og en annen realitet" (Jensen, 2007 s. 168)

Kjennskap er igjen en forutsetning for å være leug. Man skal spille på lag med naturen og ikke kjempe i mot. Dette er sterkt knyttet til praktiske handlinger eller å finne løsninger når forhold i naturen endres, det være seg døgnrytme, vekstrytmer, årsrytmer og andre faktorer mennesket møter i fri natur. Man søker en levemåte som føyer seg inn i disse rytmene i stedet for å bryte dem. Mønstergjenkjennende evner har nær kobling mot kjennskap, det er viktig å finne fram til selvforklarende ord for å kunne dele erfaringer med andre:

"Men hvis vi ikke greier å sette ord på det vi vil forklare, så handler det om mønstre, om bilder som på forskjellige måter gjenkaller en situasjon hos den andre og dermed levendegjør kjennskapen. Dette handler om underbevisstheten og om taus kunnskap. Men det er ikke noe mer mystisk med dette enn mønstergjenkjenning og mønstertolkning, og som det motsatte av regeltenkingen som har sitt grunnlag gjennom ensidig bevisst, logisk bearbeiding. (Jensen, 2007 s. 167)

Menneskeverd knyttes opp mot at mennesket har en verdi i seg selv (McDSookermany og Faarlund, 2007).

Dette kan utdypes ved at Faarlund (1992 s.164) har påpekt hva friluftsliv *ikke* er:

"It is not a "trade show" style of grand Himalayan mountaineering expedition, featuring equipment, wealth, tourism, competitive adventures, display windows for sponsors, and use of nature as a "sparring partner"

It is not outdoor activity, in the sense of a safety valve for a fundamental antinatural aggressive lifestyle. It is not meant to shore up our modern way of life, but to help us – as individuals and as a society – out of it".

Det skal med andre ord ikke være aktiviteten som har hovedfokuset, men naturen og opplevelsen rundt denne. Dette er en god ledetråd til hva friluftsliv er, og elementer fra denne tenkingen går igjen i Stortingets redegjørelse for et miljøvennlig friluftsliv. Denne tilnærmingen kan representere en avgrensning for hva friluftslivet kan være ut fra en etisk tilnærming.

Utover det Stortingsmeldinga skriver om et miljøvennlig friluftsliv, som til en viss grad framstilles som en variant, har Stortinget lagt seg på at friluftsliv handler om å være i naturen, med det til hensikt å oppleve miljøforandring. Dette kan være en måte å avgrense friluftslivet på ut fra hva utøveren oppfatter at skjer.

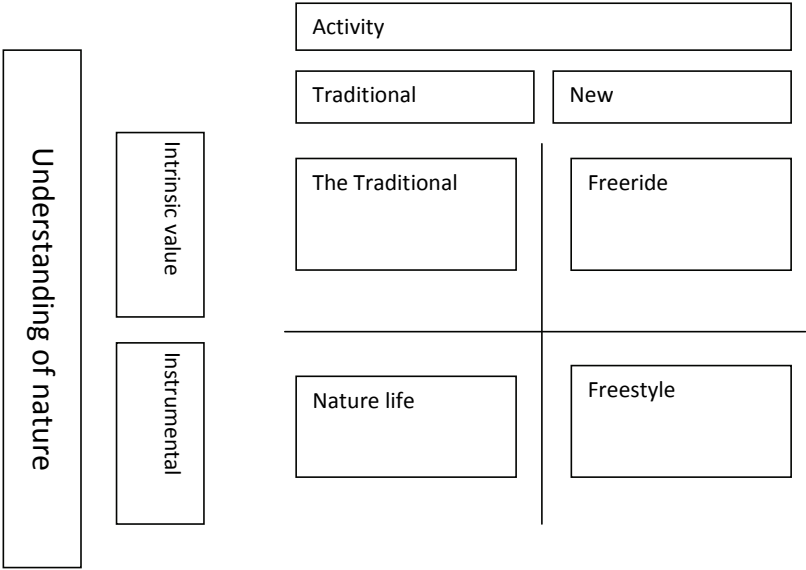
En tredje form som kan oppfattes som friluftsliv er aktiviteter som utøves i naturen (det strider riktignok mot kriteriene til Faarlund). Dette punktet inkluderer de aktiviteter som bruker naturen som arena, avgrensingen blir da at det er en aktivitet i et naturmiljø.

Dette kan suppleres av Eses (2007) figur for forståelse av naturen i forhold til aktivitet, men med noen endringer. Eses (2007) figur viser tre grupper friluftslivsutøvere, men jeg mener at om man også inkluderer Breiviks (1978) tolkning av landsbygdas friluftsliv og Godals (2007) beskrivelse av naturliv, vil man også få med et fjerde perspektiv, en tradisjonell og praktisk forståelse av natur. Tross alt vil jakt, fiske, fangst og sankingsaktiviteter ha et praktisk forhold til naturen,

man går ut for å høste noe. Typiske eksempler er garnfiske, storviltjakt (kanskje spesielt der det fremdeles er bygdas egne som jakter), bærplukking, og vedhogst til eget bruk. Alle disse vil inneholde et element av naturopplevelse, men naturen har først og fremst status som nytte. Dette er også tradisjonelle aktiviteter. Vi kan kalle den typen for naturbruk, eller for å holde det språklig konsistent *nature life*. Naturbruk trenger ikke å handle om en ren utnyttelse av naturen. Vi kan, basert på de tradisjoner som danner grunnlaget for denne praksisen, se at det her foreligger et verdsett som regulerer menneskets forhold til naturen.

I tillegg kan man endre uttrykkene abstrakt og konkret til *intrinsic value* og *instrumental value*.

Figur 8: Forståelsen av natur med tillegg nature life

(Etter: Ese, 2007)

Det man imidlertid må være klar over er at ut fra Nils Faarlunds definisjon vil verken *freestylers* eller naturbruker falle inn under begrepet friluftsliv, *freeride* er i en

gråsoner for hva man kan akseptere. Etter den offentlige definisjonen vil alt unntatt *freestylere* falle inn under friluftsliv. Disse kategoriene er tatt med her fordi det er en type aktivitet som utøves, eller søkes utøvd i den samme naturen, og for å vise forskjellige perspektiver på det å drive med aktivitet i naturen. Det er mangfoldig, noe av det vil helt klart være friluftsliv, noe vil nødvendigvis ikke falle inn under den tradisjonelle forståelsen av friluftsliv, men bli beskrevet som friluftsliv av utøverne selv.

4.0 Teori

Teorien er delt inn tematisk: avsnitt 4.1 tar for seg natur, kultur og økonomi. Økologisk økonomi og neoklassisk økonomi blir fremstilt atskilt for å synliggjøre hvordan disse har forskjellig forståelse av verdisektorene. Dette legger grunnlag for avsnitt 4.2 hvor forskyvingen og *focal practice* beskrives. Avsnitt 4.3 omhandler begrepene livskvalitet, trivsel og bærekraft.

4.1 Natur, kultur og økonomi.

For å kunne legge grunnlaget for begrepet verdiforskyvning må verdisektorer omtales nærmere. Som nevnt tidligere har verdisektorene forskjellig karakteristika. For å forstå samhandling som involverer element fra alle sektorene er det nødvendig å ha kjennskap til både hvordan de interagerer og fungerer hver for seg. Dette gjør at en klargjøring av begrepene natur, kultur og økonomi er nødvendig. Både kultur og økonomi er menneskelige konstruksjoner, og vår forståelse og fortolkning av natur er en menneskelig konstruksjon. Det vil derfor være flere typer tolkninger som er sentrale i de forskjellige sektorene. Jeg tar her utgangspunkt i at neoklassisk økonomi og økologisk økonomi fortolker natur og kultur forskjellig ut fra at de kan fortolkes som to forskjellige paradigmer, og i tillegg tilkjenner forskjellige synspunkter rundt økonomiens rolle i samfunnet. Det vil si at for å definere innhold i de forskjellige sektorene, økonomi, natur og kultur, er det nødvendig først å beskrive hva natur og kultur er, og hvordan disse forstås forskjellig i neoklassisk og økologisk økonomi.

Natur

Naturen står i en særstilling, det er den eneste av sektorene som kan eksistere fullt ut, uten at de andre sektorene eksisterer. Både kultur og økonomi er avhengig av naturen.

Jeg tar her utgangspunkt i en tosidig forståelse av begrepet natur. Vi kan dele det i hva vi kan observere at naturen er i forhold til kulturen, og hvordan man oppfatter at mennesket skal forholde seg til naturen. Det første er konkret, det andre et etisk spørsmål. Om vi tar det konkrete skillet mellom natur og kultur først, er naturen den delen av jorda som ikke er bearbeidet av mennesker (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004).

Naturen er bygd opp av økosystemer, økosystemer blir av Smith og Smith (2003 s.4) forklart slik:

”The *eco* part of the word relates to the environment. The *system* part implies that the ecosystem is a system. A system is a collection of related parts that function as a unit. The automobile engine is a system, subparts of the engine, such as the ignition, are also systems. In a similar fashion, the ecosystem has interacting parts that support a whole. Broadly, the ecosystem consists of two basic interacting components, the living or **biotic**, and the physical or **abiotic**”.

Det er likevel stor forskjell på et økosystem og en motor, i motoren kan delene byttes ut når de er utslitt, og selv når alle delene på et tidspunkt er byttet ut, vil motoren fungere. Delene i et økosystem kan ikke byttes ut, uten at det endrer økosystemet. Dynamikken mellom delene kan føre til endringer i antall og størrelser på for eksempel populasjoner, men dette fører også til at økosystemet endres funksjonsmessig.

I økosystemet er individet grunnenheten og en gruppe individer av samme art i det samme området utgjør en populasjon. Populasjonene av forskjellige arter er avhengige av hverandre, både mellom individer av en art og mellom populasjoner av forskjellige arter er det konkurranse. Konkurranse i et økosystem kan defineres på denne måten: ”Competition among individuals takes place when a resource is in short supply relative to the number seeking it” (Smith and Smith, 2003 s. 204). Like viktig som konkurransen er samarbeidet, eller det at forskjellige populasjoner kan ha

gjensidige fordeler av å være i det samme området. Alle populasjonene i et område kalles et samfunn. Økosystemet har derfor mange nivåer: individuelle organismer som responderer og påvirker det fysiske miljøet, videre, på nivået over har vi populasjonene - som på det tredje nivået vil både samarbeide og konkurrere og således være knyttet sammen i et komplekst nett (Smith og Smith, 2003)

Alle økosystemene på jorda utgjør biosfæren. Organismer i biosfæren vil tilpasse seg miljøet, men også forsøke å modifisere og kontrollere både de kjemiske og fysiske betingelsene i biosfæren (Smith og Smith, 2003).

Forståelsen av begrepet natur, og hvordan vi som mennesker skal forholde oss til naturen, er kontekstavhengig. Stryken (2000) tar utgangspunkt i at forståelsen av begrepet natur er en sosial konstruksjon. Det vil si at hvordan vi oppfatter naturen er avhengig av hvordan vi fortolker den, noe som igjen er avhengig av kultur. Synet på naturen har variert både geografisk og historisk, og det innebærer at hvordan vi oppfatter natur er menneskelig bestemt. Spørsmål om naturkvalitet og miljøproblemer kan ikke reduseres til bare å dreie seg om økologisk kunnskap, det er også politiske og verdimeslige spørsmål (Stryken, 2000). Dette impliserer at synet på natur og hva naturen kan / bør brukes til, også vil være forskjellig i neoklassisk økonomi og økologisk økonomi.

En måte forskjeller kan beskrives på er ut fra hvordan man forstår naturens verdi. DesJardins (2006) bruker begrepene "instrumental value" (s. 129) og "intrinsic value" (s.130) som forskjellige måter å se på verdien av natur. Verdsettes naturen ut fra "instrumental value" bedømmes naturen ut fra dens nytte i forhold til å skape annen verdi.

Hva man betrakter som verdifullt i et instrumentelt perspektiv kan også endres. For eksempel kan vi se på hva som har vært verdifullt for fjellgårdene i Indre - Namdal. På 1700 – og 1800-tallet var jordbruket i disse områdene basert på slått av myrene

og følgelig var tilgangen til gode slåttemyrer et verdifullt kriterium ved generasjonsskifter og oppdeling av gårdsbruk. Den instrumentelle verdien var basert på hva naturen kunne bidra med for å sikre buskapens overlevelse over vinteren. Etter hvert som jordbruket ble mer basert på mer ryddet land og man fikk en skogbruksnæring som utviklet metoder for tømmertransport (dvs. fløytedammer) ble skogen mer verdifull i form av å kunne omgjøres til penger. I dag vil det mest verdifulle naturelementet på de samme eiendommene være jaktrettighetene, da verken landbruk eller skogbruk er lønnsomt i tradisjonell forstand. Det er likevel ikke slik at en instrumentell bruk av naturen nødvendigvis fører til misbruk og påfølgende naturødeleggelse. Det går an å bruke naturen instrumentelt og samtidig ivareta bærekraften. Om vi ser på hvordan de som har levd i og av naturen har brukt den gjennom tidene, har det fram til mekaniseringen av landbruket og framveksten og deltakelsen i forbrukssamfunnet hovedsakelig vært en bærekraftig, men likevel instrumentell bruk av naturen. Godal (2007) illustrerer dette godt med følgende sitat fra sørsamen Ingvald Jåma:

”Dem førtælt om hu tante. Hu bodd i Lierne. I ei gamme. Framfør døra i gamma lå der en sten. Hu hadde vatn i ei kjelde som lå 50 meter unna den gamma. Når hu hente vatn der så sto hu på en sten. Mellom de to stena var det itj sti. Hu hoppa så lett frå side til side på førskjellig måte kvar gong. Det vart itj sti mellom de to stena. Av det skulle vi forstå at når vi førlot denne verda så skulle det itj visast at vi hadd vorre her” (Godal, 2007 s. 131).

Et annet eksempel er måten Ryd (2005) beskriver ansvaret samene har i forhold til å kappe ned stokker som ikke har et klart bruksformål, den hvite innerbarken fra furu ble brukt til å oppbevare sener for å kunne lage senetråd. Dette krever at man har tilgang til fersk bark, tar man for mye bark av et tre vil det tørke og dø.

”Folk var mycket medvetna om att det var synd att förstöra träd så de dog. Därför nöjde de sig med att skära en ganske smal remsa längs ner efter stammen, och då

fortsatte trådet att leva. Och om det behövdes mer bark tog de från en annan tall. Man tog inte bark runt hela stammen, för då skulle den ha dött och då blev det ingen lav til renarna.” (Ryd, 2005. S. 212)

Imidlertid kan det være vanskelig å løsne fastfrossen bark, og da må hele treet ned og varmes i gamle eller lavvo. Så når man en sjelden gang tok ned en hel furu, brukte man for det første all barken, men siden:

” Den barkade råa tallen dög inte till ved, då skulle den måsta torka långvarigt vid elden, men sådant finns det inte utrymme för i en kåta. För att lätta sitt dåliga samvete använde man de barkade tallarne till *biervvega* (stockar som avgränsar utrymmet mellan dörren och eldstaden)” (Ryd, 2005, s 210)

Dette kan tjene som en illustrasjon på at det trenger ikke å være motsetning mellom å bruke naturen og ivareta dens bærekraft, men det avhenger svært mye av hvilken holdning man har til den. Det er mange eksempler på at instrumentell bruk av naturen svekker naturen og ødelegger dens bære- og livskraft.

”*Intrinsic value*” tar utgangspunkt i at naturen har verdi i seg selv, den verdsettes ikke ut fra hva den kan brukes til (DesJardins, 2006). Å forklare naturens verdi i et *intrinsic* perspektiv er vanskelig – vi har som mennesker en tendens til å se ting fra vårt eget ståsted, og bedømmelse av et objekts eller subjekts verdi vil hovedsakelig ta utgangspunkt i oss. Om begrepet skal brukes er det implisitt at det er mennesket som bestemmer at et spesifikt objekt eller subjekt skal falle i denne kategorien. Man tar et etisk valg som tilsier at vi anerkjenner at noe skal bedømmes ut fra en ukrenkelighet. Ingebrigtsen og Jakobsen (2004 s. 61) forklarer dette med at ”Naturens egenverdi eksisterer uavhengig av om den er nyttig for et annet formål”.

Stryken (2000) opererer med ytterligere en kategori, den kan sees som et mellompunkt mellom ”*instrumental*” og ”*intrinsic*”, han deler derfor inn i instrumentell verdi (som tilsvarer Des Jardins ”*Instrumental*”), egenverdi og verdi i

seg selv (som tilvarer "Intrinsic" hos DesJardins). De to første henføres til et antroposentrisk syn, fordi de tar utgangspunkt i hva mennesket ønsker og har preferanser for. Verdi i seg selv er basert på et biosentrisk perspektiv. Egenverdien blir da beskrevet som en verdi som ligger mellom den rene nytteverdien og at noe har verdi i seg selv. Dette forklares nærmere slik:

"En kan ta verdien av en skog som eksempel. For oss vil den ha både en instrumentell verdi og en egenverdi som område for friluftsliv og naturopplevelse. Når skogen har verdi i seg selv, er perspektivet biosentrisk. Verdien er således ikke bestemt av menneskelige behov. Skogen består av levende organismer som er verdifulle i seg selv. I egenverdiperspektivet vil skogen kunne bidra til å styrke vår livskvalitet og helse. Det vil neppe være tilfelle om skogen blir snauhogd. Få vil da føle en positiv naturopplevelse. Når vi således tillegger naturen, dyrelivet og økosystemet en egenverdi (for oss), er dette for å styrke de meningsgivende sidene ved livet." (Stryken, 2000 s. 30)

Forskjellen mellom egenverdi og verdi i seg selv er at egenverdien tar utgangspunkt i hvorfor vi som mennesker mener at ting skal tas vare på. Det er et element av instrumentell tenking her også, fordi vi vil verdsette en utsikt eller et terreng fordi vi for eksempel kan bruke det til friluftslivsformål. Man snakker om "*intrinsic value*" / verdi i seg selv når ting har verdi uavhengig av vår direkte nytte. For å eksemplifisere min forståelse av forskjellen mellom disse tre begrepene, kan en tenkt situasjon der Ingulfsvatn, hvor vi har hytte, skal bli regulert til elektrisitetsproduksjon være et eksempel som kan vise min argumentasjon ut fra alle verdibegrepene. Den instrumentelle argumentasjonen vil ta utgangspunkt i at det vil redusere min aktive bruk av vannet, jeg vil få problemer med å få båten på vannet og fisket vil bli dårligere. (E- verket vil her trolig påpeke at det økonomiske utbyttet av fisket er fullstendig uinteressant økonomisk, og uten betydning sett opp mot verdien av kraftproduksjonen.) Egenverdiargumentasjonen vil ta utgangspunkt i at det estetiske ved enten tørrlagte bredder og mye nakent berg eller skog som settes

under vann, vil redusere opplevelsen av naturkvalitetene i området. Argumentasjonen tar fremdeles utgangspunkt i meg selv og mine behov for å ha et fint turområde, men jeg vil reagere selv om jeg ikke bruker vannet til noe. En *intrinsic value* argumentasjon vil ta utgangspunkt i at man gjennom oppdemning og nedtapping ødelegger leveområder for andre levende organismer. Et enda tydeligere bilde er hvis jeg også argumenterer for å hindre utbygging av vann i områder jeg aldri vil besøke med bakgrunn i at det skal være ukrenkelig, dvs. verdien av at økosystemet får fungere upåvirket av teknologisk virksomhet settes foran en potensiell bruksverdi av området.

Alle former for økonomisk virksomhet er avhengig av naturen, og bør ideelt sett inngå i et integrert samspill innenfor økosystemets lovmessigheter (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Når vi snakker om natur i samspill med økonomi er det som oftest den instrumentelle verdien som er i fokus, men om man skal ha et integrert samspill må man innen økonomi også anerkjenne at naturen har verdier utover de rent instrumentelle.

Kultur

Kulturen er i motsetning til naturen, utviklet gjennom menneskelig virksomhet: tradisjon, sosialisering og integrasjon. Kulturen omfatter derfor både fysiske og psykiske strukturer innenfor sosiale enheter (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Schackt (2009 s.27) henviser til Tylors definisjon av kultur som går for å være den generelle eller antropologiske:

”Kultur eller sivilisasjon, forstått i sin videste etnografiske forstand, er den komplekse helhet som består av kunnskaper, trosformer, kunst, moral, jus, og skikker, foruten alle de øvrige ferdigheter og vaner et menneske har tilegnet seg, som medlem av et samfunn”

Definisjonen av kultur er i denne sammenheng vid, Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) bruker Scheins tre kulturelle nivåer som eksempel.

Schein (2004) deler kulturen i tre nivåer; artefakter og produkter, verdier og grunnleggende antakelser. Artefaktene og produktene er definert som nivå 1, de er de mest synlige og konkrete kulturelle uttrykkene og omfatter teknologi, språk, kunst, oppførsel og fysisk rom. Medlemmer av en kulturell gruppe trenger ikke være klar over sine egne artefakter, men det er alltid mulig å observere dem (Schein, 2004). Nivå 2 består av normer og verdier som regulerer den sosiale atferden i en gruppe. Verdier og normer kan bli uttrykt eksplisitt og kunnskap om disse gjør oss i stand til å predikere atferd (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Boulding (1970) trekker fram et felles verdsett som det som definerer kulturer og subkulturer, og uten en slik kjerne kan ikke kulturer eksistere. Samfunnet kan derfor klassifiseres i forskjellige kulturer når vi ser at grupper har forskjellige verdier. Et sosialt system vil bestå av integrerte strukturelle egenskaper som funksjoner, kollektiver, verdier og normer og dynamiske egenskaper som utvikling og endringer innenfor et samfunn (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Boulding (1970 s. 1) definerer det totale sosiale system som:

”all the people in the world, all the roles which they occupy, all their patterns of behavior, all their inputs and outputs which are relevant to other human beings and all the organizations and groups they belong to”.

Wormnæs og Manger (2005) trekker fram at medlemskap i en gruppe fører til at man overtar en form for kultur, med verdier, normer, regler og rolleforventninger. Man vil identifisere seg med uttalte og uttalte målsetninger i gruppen. En norm oppstår i sosiale situasjoner – dersom de samme forventningene utløses regelmessig i en bestemt sosial situasjon oppstår en sosial norm. Normer har avgrenset gyldighet, de varierer mellom grupper og kulturer (Sølvberg et.al, 1997). Verdier kan vi se på som en type moralske standarder en person ønsker å leve opp til. Evang

(1991) trekker opp bruken av verdier som premisser for tenking. Verdiene må ikke være diffuse, men så nært knyttet til "grunnleggende kjennetegn, behov og muligheter i menneskene og samspillet mellom mennesker som mulig" (s. 53). Dette innebærer ikke at naturen ekskluderes, da Evang (1991 s. 53) forutsetter at "målestokken for verdi bør være mennesket i pakt med seg selv og med naturen". Via denne tankegangen kan verdiene fungere som kompass til å ta avgjørelser. Verdier kan følgelig knyttes opp mot etikk

Når man kjenner til disse normene og verdiene kan man i følge Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) "forutse hvilken atferd som kan forventes, støttes eller aksepteres i bestemte situasjoner" (s. 103). Verdier og normer er viktig, både fordi de kan uttrykkes eksplisitt og fordi de regulerer atferd. Hards (2011 s. 26) omtaler endring av verdier knyttet opp mot miljø, ut fra praksisbasert tilnærming. En praksisbasert tilnærming tar ikke utgangspunkt i en kausal sammenheng mellom uttrykte verdier og oppførsel, eller at ideer blir uttrykt gjennom handling. Utgangspunktet er i stedet at disse faktorene samhandler, en persons verdensforståelse, etikk og livssyn former praksis og praksis former verdensforståelse, etikk og livssyn. Likeledes vil samhandling på sosiale arenaer være viktig, fordi man da vil bli preget av og prege gruppen man er i. Man skaper et praksisfellesskap. Hards (2011) omtaler verdier knyttet til klima, og finner tre faktorer som påvirker og kan endre verdsett; utøvelse av praksis, kontekstuell erfaring og samhandling. Utøvelse av praksis kan forsterke eller endre verdier slik at man endrer sin egen atferd til å være i tråd med det man står for. Kontekstuell erfaring endrer verdier gjennom følelsesmessig, sansemessig og mental erfaring. Samhandling endrer og stabiliserer verdier gjennom overføring og lærdom fra andre, som foreldre, venner, mentorer og lignende (Hards, 2011). Friluftsutøverne er en del av et sosialt system og de rollene som de velger å innta i forhold til andre er resultat av påvirkning og tilhørighet til grupper, men kan også være med på å markere motstand. Likeledes vil hver enkelt friluftslivsutøver også ha andre roller og tilhøre andre grupper enn de man møter i en friluftssammenheng;

sannsynligvis også flere grupper i friluftssammenheng, der normene kan være forskjellig.

Scheins (2004 s.30) nivå 3 består av grunnleggende antakelser, disse er ubevisste og tatt for gitt, men oppførsel basert på andre antakelser enn de som er gyldige i gruppen vil bli sett på som rare og uakseptable.

Også i kulturen kan vi bruke DesJardins (2006) *instrumental* og *intrinsic value* for hvordan vi fortolker verdien til forskjellige objekter. Den instrumentelle verdien er synlig når kulturen blir brukt som innsatsfaktorer i økonomisk produksjon. Dvs. når kunnskap brukes for å skape økonomiske verdier (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Kulturens egenverdi er med på å bestemme grunnverdiene våre og er med på å avgjøre hvilken kontekst vi foretar de instrumentelle valgene i. Om kulturen reduseres til en vare som kun verdsettes ut fra instrumentell verdi kan det bidra til at de felles meningskodene forfaller (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Bærekraften i kulturen blir dermed svekket om økonomiens verdier og styringsprinsipper forvandler for store deler av kulturen til økonomiske ressurser (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Egenverdien eller "*intrinsic value*" betyr at man på alle nivåer også vil kunne hevde at noe har verdi utover den rent praktiske. DesJardins (2006) bruker vennskap, kunstverk og historiske bygninger som eksempel på kultur med egenverdi. Vi kan også se på egenverdien i kultur i lys av Borgmanns (1984, 2000) begrep "*focal practice*", kort omtalt i kapittel 2. Begrepet har, slik Borgmann (1984) bruker det, et teknologikritisk utgangspunkt, men det har også noen momenter som er nyttige i en diskusjon av hva kultur er.

Borgmann (1984) omtaler "*focal things and practices*" (s.196) ut fra en tanke om at ordet fokus handler om å sentrere oppmerksomheten mot noe, ting blir klarere, sentralt og artikulert når det kommer i fokus. *Focal events* er gjennomføringer av aktiviteten der en er i stand til å bli transformert inn i en særegen tilstand. *Focal*

practice beskriver hvordan man opptrer i henhold til en tradisjon; gjennom *focal practice* skal man være i stand til å ivareta det særegne ved tradisjonen.

“It is certainly the purpose of a focal practice to guard in its undiminished depth and identity the thing that is central in the practice, to shield it against the technological diremption into means and ends. Like values, rules and practices are recollections, anticipations, and, we can now say, guardians of the concrete things and events that finally matter. Practices protect focal things not only from technological subversion, but also against human frailty.” (Borgmann, 1984 s. 209)

Kulturs verdisektor er vid, og med bakgrunn i ovenstående teori kan man si at kulturens verdisektor representerer en helhet av det menneskeskapte, både fysiske objekter og atferdsmønstre. For å operasjonalisere dette i forhold til verdisektorer, må det konkretiseres til hvilke elementer som er tilstede i en kulturell tradisjon og hva som fører til endringer i denne. En kulturell tradisjon inneholder alle de tre nivåene fra Schein (2004), og disse tre nivåene kan brukes for å utvide beskrivelsen av *focal practice*. *Focal practice* kan da beskrives som en måte å praktisere en kulturell tradisjon, der man ivaretar verdiene og normene som i utgangspunktet har gjort aktiviteten til det den er. *Focal practice* trenger ikke å bety at aktiviteten skal forbli statisk, man kan endre på ting av mindre betydning, men når det kommer til de store og betydningsfulle temaene er det avgjørende at man bevarer verdiinnholdet i disse.

Økonomi

Økonomien er oppstått i kulturen, og er en del av kulturen, det innebærer at hva man har oppfattet som målsetninger og riktige handlinger innenfor økonomien har endret seg over tid. Galbraith (1991) hevder at økonomiske ideer ikke kan se bort fra den verden de skal fortolke, de oppstår som følge av aktuelle forhold i tiden. Når verden endres må også økonomiske ideer revurderes, således kan man se:

”the ideas of Adam Smith in the context of the early trauma of the Industrial Revolution, those of David Ricardo in its later, more mature stages, those of Karl Marx in the era of unbridled capitalist power, those of John Maynard Keynes as a response to the unrelenting disaster of the Great Depression” (Galbraith, 1991 s.2).

Økonomien som et fag som skal tilpasses den tiden det skal tolkes i åpner for interessante perspektiver på økonomisk verdisektor – ideene må endres ut fra de utfordringene samfunnet står overfor.

Det vil derfor bli lagt vekt på følgende faktorer i gjennomgangen av hhv. neoklassisk og økologisk økonomi.

1. Målsetning med økonomisk virksomhet.
2. Naturens posisjon i forhold til økonomisk virksomhet.
3. Kulturens posisjon i forhold til økonomisk virksomhet.

Neoklassisk økonomi

Neoklassisk økonomi kan i dag betraktes som det rådende paradigmet. Overgangen mellom klassisk økonomi og neoklassisk økonomi startet med den marginalistiske revolusjon i 1870 – årene. Samfunnsøkonomiske analyser skulle baseres på enkeltaktørers atferd, man la mer vekt på etterspørselssiden og man siktet mot matematisk formalisering (Sandmo, 2006). Produsenter og konsumenter ble aktører hvis atferd var rettet mot å oppnå størst mulig nytte for seg selv; gjennom å ”balansere gevinster og kostnader mot hverandre slik at det ikke var noen ytterligere fordeler å hente ved å endre atferd” (Sandmo, 2006 s. 147).

I følge Sandmo (2006) tok Jevons grep for å gjøre samfunnsøkonomien til en kvantitativ og matematisk vitenskap med naturvitenskapene som forbilde. Jevons (1880 s.11) beskrev *political economy* som en vitenskap som behandlet ”(1) The Nature, (2) The Consumption, (3) The Production, and (4) The distribution of

wealth". Hvis vi ser på disse faktorene hver for seg blir velferd beskrevet som noe som har begrenset tilførsel, kan byttes (gjøres til en handelsvare) og kan brukes til noe. Marshall ([1920] 1997) hevder på sin side at økonomenes oppgave er å studere individuelle handlinger, men de må studeres i relasjon til det sosiale.

Jevons (1880) omtaler våre behov som varierende, vi vil gjerne ha litt av alt, slik at våre behov hver for seg kan tilfredstilles. Behovene følger også en naturlig orden; vi må ha mat ("and if we can not get anything else we are glad to eat bread" s. 17). Han påpeker imidlertid også at:

"The necessities of life are so few and simple, that a man is soon satisfied in regard to these, and desires to extend his range of enjoyment. His first object is to vary his food; but there soon arises the desire of variety and elegance in dress; and to this succeeds the desire to build, to ornament, and to furnish – tastes which where they exist, are absolutely insatiable, and seem to increase with every improvement in civilization" (Jevons, 1888 s. 40).

Når man har nok mat vil man begynne å tenke på hvordan man er kledd, deretter et hus, møbler, kunst, bøker osv. På grunn av dette vil man aldri nå en grense for når nye behov kan oppstå, har man et hus, vil man kunne ønske seg et til. Jevons (1880) kommenterer dette på følgende måte: "From these observation we learn that there can never be, among civilised nations, so much wealth, that people would cease to wish for any more" (Jevons, 1880, s. 18). Det er dermed ikke mulig å produsere for mye velferd totalt, men man kan produsere for mye av en kategori. At en ting er nyttig avhenger i følge Jevons (1880) utelukkende på om noen vil ha det eller ikke. Å konsumere noe betyr at man enten på kort eller lang tid ødelegger nytten et objekt har, men det er åpenbart at man i den perioden man er i besittelse av objektet bør forsøke å få mest mulig ut av det (Jevons, 1880).

For å produsere velferd må man i følge Jevons (1880) ha land (materie), arbeid og kapital. Man kan ikke lage noe uten å ha en råvare eller en naturforekomst å

begynne med. Denne omtales som "natural agent". Men en natural agent er ikke nok, det er ikke velferd alene, og for å omskape råvarene til velferd må det arbeidskraft i en eller annen form til. Arbeidskraften kan enten være fysisk, kunnskap eller en kombinasjon (Jevons, 1880). Kapital er egentlig ikke nødvendig for produksjonen, men det gjør ting enklere. Kapitalen kan deles inn i produksjonsmidler og sirkulerende kapital, der førstnevnte beskriver fabrikker, verktøy, maskiner, og lignende som varer lenge, mens sistnevnte er mat, klær, brennstoff og lignende som hjelper til med å holde produksjonen i gang (Jevons, 1880).

En av de viktigste måtene å øke velferd på er gjennom handel, vi selger noe vi ikke vil ha, og får til gjengjeld noe vi vil ha. Når vi har ervervet oss nok av en type nytte, øker vi vår nytte ved å heller bytte dette mot noe vi ikke har, overfloden byttes mot noe nødvendig. Alle ting som kan byttes har verdi. Jevons (1880) skiller mellom bruk av ordet verdi i forhold til bruksverdi og handelsverdi; en ting kan ha høy bruksverdi uten at det har høy handelsverdi. Jevons (1888) er imidlertid klar på at et objekt ikke kan ha en iboende verdi: "In the first place, utility, though a quality of things, is *no inherent quality*. It is better described as *a circumstance of things* arising out of their relation to mans requirements (Jevons, 1888 s. 43). Nytte skal med andre ord ta utgangspunkt i hva det kan brukes til, men det må også være tilgjengelig for bruk, og verdien av et produkt representerer således kun hva det brukes til i forhold til innveksling i en annen vare.

Bruksverdien representerer dermed nytteverdien, vann kan være nyttig til drikke, vasking, matlaging og vanne veier, men vannet er selvsagt ikke nyttig om det skaper flom, er giftig eller oversvømmer gruver. Handel i seg selv kan ikke skape produkter med verdi, men man gir nytte til ting gjennom handel (Jevons, 1880). En tings verdi blir normalt verdsatt i pris, som er en betegnelse på den summen penger vi er villige til å betale for godet (Jevons, 1880). Etterspørsel og tilbud av en vare avhenger av

prisen, en høy pris øker tilgangen, men reduserer etterspørsel og omvendt. Om prisen på brød øker med 33 % vil en fattig person sannsynligvis bytte ut noe brød med en billigere matvare. Omvendt kan reduksjon i pris øke etterspørsel, men færre vil da produsere varen slik at tilbudet faller.

Den ovenfor refererte teksten er skrevet i 1888, likevel er det lite som har endret seg i hva man lærer om de samme tingene i dag. Samfunnsøkonomien blir av Ringstad (2002, s 13) definert som "læren om bruk av knappe ressurser for å dekke menneskenes ulike behov. Samuelson og Nordhaus (2001 s. 4) definerer økonomi til å være: "the study of how societies use scarce resources to produce valuable commodities and distribute them among different people".

Samuelson og Nordhaus (2001) hevder at å bidra til en høy og økende levestandard for en nasjons innbyggere er et av de fundamentale målene for makroøkonomien og at "Virtually everyone is in favor of economic growth." (Samuelson og Nordhaus, 2001 s. 573)

Levestandard måles innenfor neoklassisk økonomi i BNP: "Beacuse the current *level* of real income reflects the history of the *growth* of productivity, we can measure the relative success of past growth by examining the per capita GDPs of different countries" (Samuelson og Nordhaus, 2001 s. 747). Vekst i BNP ses på som et makroøkonomisk mål.

Økonomien har som siktemål å komme i Pareto-optimal likevekt, der det er likhet mellom tilbud og etterspørsel og ingen kan komme bedre ut av det, uten at det går utover andre (Grønn, 1991). Dette gjør at man i en ren neoklassisk økonomi ikke ønsker omfordelinger, hvis det fører til at noen må gi fra seg noe for at andre skal få det bedre. Hvorvidt det er snakk om et ubetydelig offer (relativt sett) for den som må avgi noe i forhold til en betydelig forbedring for andre er ikke interessant.

Neoklassisk økonomi er hovedsakelig innrettet mot allokering, dvs. hvordan ressursene fordeles på alternative produkter. Sekundært står distribusjon, dvs. hvordan ressursene i form av alternative produkter og tjenester fordeles på forskjellige personer (Costanza et.al, 1997).

Grønn (1991) fremhever prismekanismen som grunnleggende for allokeringen, fordi man gjennom prissystemet oppnår en effektiv løsning, effektiv brukes da om en situasjon hvor man har eliminert unødvendig sløsing. Prismekanismen fører dermed til at ressurser blir allokert ut til sluttprodukter basert på individuelle preferanser hos de som er villige til å betale (Costanza et.al. 1997 s.80). Dette gir et økonomisk system hvor det (i hvert fall teoretisk) eneste som har betydning for produksjonsvolum (og dermed også ressursuttak) er hva noen er villig til å betale, fordi:

”Økonomiens aktører kommuniserer altså kun gjennom prismekanismen, men dette er som regel nok til å avstemme behov mot produksjonsmuligheter. Gjennom prisene, og kun gjennom prisene, får produsentene informasjon om konsumentens ønsker og konsumentene får informasjon om produsentens produksjonsmuligheter. Det er grunn til å tro at dette er en effektiv måte å formidle informasjon på” (Grønn,1991 s 59).

Prismekanismen som regulator støttes også opp av Samuelson og Nordhaus (2001) i forhold til hvorvidt man skal begrense uttaket av naturressurser for senere generasjoner. Det er ikke nødvendig fordi så lenge det finnes substitutter er det ingen grunn til å begrense uttaket eller spare noe til kommende generasjoner fordi pris og teknologi vil ordne opp.

Verdsetting av natur ble ikke omtalt spesielt spesifikt av Jevons (1880). I den grad naturen blir omtalt er det som land i forhold til besittelsesrett, og ”natural agent”, det vil si den delen av naturen man kan produsere noe av. Samuelson og Nordhaus (2001) omtaler naturen som en av 4 faktorer som skal bidra til vekst, men tilgang til

naturressurser er ikke nødvendig for å oppnå økonomisk suksess, man kan klare seg med serviceindustri.

Daly og Farley (2004) hevder at man i konvensjonell økonomi vil se på økonomien som hovedsystem, økonomien er et hele og økosystemet må innordne seg dette. Økosystemet blir da et system som skal avgi ressurser til produksjon og motta avfall. Man kan erstatte naturlig kapital (natural agent) med menneskelagd kapital. Tenker man slik er teknologien den eneste grensen for vekst og vekst i økonomien vil ikke gå på bekostning av noe annet (Daly og Farley, 2004). For å vise dette kan et lengre sitat fra Samuelson og Nordhaus (2001 s. 369) være illustrerende:

”A second point concerns the relative productivity of different assets. Many environmentalist argue that energy and other natural resources like wilderness areas and old-growth forests are very special kinds of capital that need to be preserved so that we can maintain “sustainable” economic growth. Economists have a different point of view. They tend to regard natural resources as a special category of productive assets – along with fast computers, human capital in educated workforce, and technological knowledge in its software, scientists, and engineers. Both economists and environmentalists agree that this generation should leave an adequate stock of capital assets for future generations; but economists focus less on the exact form of capital than on its productivity. Economists ask, would future generations benefit more from larger stocks of natural capital such as oil, gas, and coal or from more produced capital such as additional scientists, better laboratories, and libraries linked together by information superhighways?”

Sitatet viser at man i neoklassisk tenking ikke skiller mellom forskjellige typer kapital, den menneskeskapte kapitalen regnes som mer nyttig enn naturkapitalen, og følgelig velger man å omdanne mest mulig, fremfor å legge til rette for at framtidige generasjoner selv skal velge hvordan naturkapitalen kan anvendes.

Verdsetting av naturressurser har en lang historie i økonomien, man kan bruke begrepet grunnrente, og denne kan beregnes på flere måter. I følge Aaheim (1994) var Ricardo den første som formaliserte en teori om hvordan grunnrente oppsto. Ricardos begrep tar utgangspunkt i at den beste jorda vil gi et bedre utbytte enn dårligere jord, forskjellen mellom utbyttet på den dårligste og den beste jorda ble derfor kalt grunnrente. Varer produsert på det dårligste jordstykket ville derfor koste like mye å produsere som de var verdt (Brekke og Lurås, 1997). Forsøker man å produsere på dårligere jord vil man gå med tap.

Denne måten å verdsette naturressurser på forutsetter at det er et salgspotensial i naturressursen, og at verdsetting av naturressurser må baseres på prisen på en ferdig vare. Det er likevel gjort enkelte forsøk på å finne fram til verdsettingsmetoder for miljøgoder som ikke kan omsettes i et marked.

Grønn (1991) gjør det klart at når man i økonomien snakker om et gode er det i forhold til menneskes standpunkt. Vi har underlagt oss jorda og universet og gjør i følge Grønn (1991) som vi vil. Grønn (1991) innrømmer imidlertid at ikke alle er enige i denne måten å se på resten av verden: "en del øko-filosofier mener vi bør også respektere naturens rettigheter" (Grønn, 1991 s. 125), hvilket innebærer at man tilkjenner at skog, fjell og hav har verdi utover nytteverdi. Grønn (1991) påpeker videre at:

"Slike synspunkter hører altså ikke hjemme i sosialøkonomi, som har et brutalt, profant syn på jordens ressurser. Hvis vi vil tappe ut oljen og hugge ned skogen og utrydde blåhvalen, så gjør vi det." (Grønn, 1991, s 125).

Følgelig blir definisjonen av et miljøgode sentrert rundt betalingsvillighet, og den er basert på bruksverdi – som eksempel her bruker Grønn (1991) lufta vi puster inn, opsjonsverdi – betalingsvillighet for muligheten til å bruke et gode, og eksistens og bevaringsverdi som er den prisen mennesker vil sette på å vite at noe eksisterer, eller som Grønn (1991 s. 126) formulerer det: " Mange mennesker synes tydeligvis

det er viktig at det bor mennesker der de selv ikke vil bo. Det gir en god følelse av å se gardiner og blomsterpotter i vinduene oppe i dalsiden når vi kjører forbi.”

For å finne ut hva miljøgodene er verdt må man bruke spesielle teknikker; Grønn (1991) deler mellom direkte og indirekte metoder. De direkte metodene tar utgangspunkt i markedspriser på komplementære goder. Reisekostnadsmetoden tar utgangspunkt i hvor mye folk er villig til å betale for å komme til et område. Dette kan for eksempel være et område nær en by eller en nasjonalpark. Hvis man da finner en pris på å komme til området, vil dette kunne anses som hva folk er villig til å betale for å bruke området (Nyborg, 1997). Et problem her er at en slik metode vil verdsette områder langt unna høyere enn nære områder. Det foreligger for eksempel svært små reisekostnader for de fleste som bruker Bodømarka, i forhold til hva de samme måtte betalt for en tur til Spitsbergen. Det er derfor viktig å stille spørsmål om ikke en sån metode favoriserer områder som er utilgjengelige fremfor den naturen man bruker til daglig, og dermed kan brukes for å bygge ned den befolkningsnære naturen.

En annen metode innenfor markedsprismetodene er hvor mye et privat erstatningsgode vil koste. Eksempelvis vil et vannfilter kunne redusere problemene forurensing av drikkevann skaper. Verdien av rent vann vil da kunne sammenlignes med prisen for filtrering, men det er ingen garanti for at dette oppfattes som et perfekt substitutt (Nyborg, 1997). De direkte metodene er forskjellige intervjuteknikker; man har som utgangspunkt at man skal undersøke folks betalingsvilje for et gode, man forsøker å finne ut hvilken hypotetisk pris folk er villige til å betale for enten å få et gode eller hva de skal ha i kompensasjon for å gi opp et gode de allerede har under spesifikke forutsetninger (Nyborg, 1997). For å følge opp eksemplet med Ingulfsvann og elektrisitetsproduksjon; jeg kan bli spurt enten om hvor stor erstatning jeg vil ha for å godta en oppdemming, eller hvor mye jeg er villig til å betale for å slippe oppdemmingen. Trolig vil jeg kreve særdeles mye

for oppdemningen, men om jeg skal betale blir det min personlige økonomi som representerer en begrensing, og den vil antakelig være langt lavere enn hva kraftressursene er verdt.

Når man ser på forutsetningene og måle metodene ovenfor, gir disse også ledetråder til hvordan man oppfatter mennesket, hvordan mennesket tenker og hvordan det handler i relasjon til sine omgivelser. Gowdy (2006) hevder at i kjernen av tradisjonell økonomisk teori ligger det en forutsetning om at mennesket er mekanisk rasjonelt, har umettelige behov, og den eneste måten å oppnå selvaktualisering er gjennom konsum. Daly og Cobb jr. (1994) bruker "*homo economicus*" (HE) for å beskrive et menneske som lever etter alle forutsetningene i neoklassisk økonomi. HE har umettelige behov, etter hvert som man får dekt behov for et produkt vil behov for andre produkter øke. Dette gir oss teorien om marginal nytte. HE har mer nytte av det første paret med sko enn av det tiende, hva man er villig til å betale for det tiende paret er derfor langt lavere enn for det første. På et tidspunkt vil man derfor ikke være villig til å betale for mer av det samme (Daly og Cobb jr. 1994). Daly og Cobb jrs. slutning er i tråd med det man kan lese ut av blant annet Jevons, men dette forutsetter at man oppfatter differensierte produkter som forskjellige. En sko er ikke nødvendigvis bare en sko, en rød sko er ikke det samme som en hvit sko, osv. Dette gjør at man alltid vil kunne kjøpe noe nytt som i praksis har fra før, hadde man oppfattet en sko som en sko, ville man neppe sett det hensiktsmessig med spesielt mange par.

HE er ikke interessert i andre personer utover deres påvirkning på markedet, HE bryr seg følgelig ikke om andres gleder eller lidelser, og følgelig vil ikke HE være opptatt av om en bekjent opplever noe bra, får en forfremmelse, en gave eller gleder seg over naturen. HE kan imidlertid gi bort noe selv, basert på at han selv opplever nytte av det (Daly og Cobb jr, 1994). HE er heller ikke misunnelig eller opptatt av status, om naboen eller venner har skaffet seg et nytt gode eller tjener mer penger påvirker

ikke dette HE. Det eneste som er interessant er knappe ressurser som man kan handle med i et marked, verken tilstanden til naturen, eller moralen i samfunnet er interessant.

Daly og Cobb jr (1994) kommenterer at når denne abstraksjonen blir sammenlignet med virkelige mennesker er kontrasten slående, da folks følelse av relativ status er med på å påvirke hvor fornøyde folk er.

Ingebrigtsen og Jakobsen (2009) kaller abstraksjonen i neoklassisk økonomi for "social man", fordi man prøver å finne den løsningen som gir høyest mulig nytte for flest mulige personer. På bakgrunn av dette hevder de at utilitarismen er det etiske grunnlaget for neoklassisk økonomi. Utilitarismen ble utviklet som etisk retning i det 18. og 19. århundre. Moral skulle ikke handle om å leve opp til forordninger fra Gud eller å forholde seg til abstrakte prinsipper, korrekt moralsk og etisk handling skulle rett og slett baseres på hvorvidt handlingen bidro til å maksimere glede / lykke / nytte (Rachels, 2010). Konsekvenser utover dette blir betraktet som irrelevante, og enhver persons lykke / glede / nytte teller like mye.

Jeremy Bentham's begrep i denne sammenhengen, pleasure, var i følge Nussbaum (2005) snevert. Glede var det eneste gode, og smerte det eneste vonde. "For him pleasure is a single homogenous sensation containing no qualitative differences. The only variations in pleasure is quantitative" (Nussbaum, 2005 s.173). Måten gleden og lykken oppstår på er ikke interessant, aktiviteten i seg selv er uten betydning. John Stuart Mill hadde i følge Nussbaum (2005) et annet perspektiv på lykke i sin versjon av nytteetikk, han anerkjente at det kan være kvalitative forskjeller.

Ingebrigtsen og Pettersson (1988) knytter neoklassisk økonomi (afsætningsøkonomi) til positivismen og mener verdensbildet er hentet fra klassisk mekanikk (s.91). Identifisering og målfastsettelse skjer ut fra virksomhetseiernes situasjon, man baserer seg på en idé om at det som er godt for den enkelte er godt for samfunnet.

Etiske spørsmål er ikke interessante fordi disse ikke kan kvantifiseres. Man søker dermed mot å gjøre økonomien verdifri, men dette trenger ikke nødvendigvis å være korrekt:

”Since positivism presupposes that it is itself value neutral, it is blind to the possibility that it may in fact rest on a set of particular values or even be infested with ideology (...) Positivism is secretly omitted to the values of efficiency and economy. These are in turn the values of a particular order, namely the capitalist one, because as long as we pursue only these values it serves to reproduce the capitalist order. So, positivism is in fact ideological and interested, but is unable to reflect on its own social interest, (...) (Thomassen, 2010 s. 25).

Marshall ([1919] 1997) argumenterer for at nytte kan likestilles med ønsker og behov, samtidig som disse kun kan måles indirekte gjennom den prisen en person er villig til å betale for å oppfylle sine ønsker. Variasjonen i ønsker og behov er uendelig, men det er en grense for hvor mye man trenger for å oppfylle hvert enkelt behov. I følge Samuelson og Nordhaus (2001) vil dagens økonomer kun forholde seg til ordinal nytte, dvs. hvordan preferansene kommer til syne i valget mellom forskjellige varer. Man ser etter hva som foretrekkes foran noe annet.

Adam Smith ([1776] 1999 s. 245) argumenterte for at konsumentens hensikten med all produksjon, en ganske åpenbar slutning som fremdeles er gyldig. En neoklassiker vil oppfatte produksjon som ikke leder til konsum som irrasjonelt og fra et økologisk synspunkt er det sløsing med naturressurser. Imidlertid slo Smith ([1776] 1999 s. 245) også fast at ”the interest of the producer ought to be attended to only so far as it may be necessary for promoting that of the consumer. Konsumentens behov var med andre ord det sentrale. Så kan man stille spørsmål om det faktisk er tilfelle i dagens økonomi. Victor Lebow (1955) formulerte følgende postulat for framtiden:

“Our enormously productive economy demands that we make consumption our way of life, that we convert buying and use of goods into rituals, that we seek our

spiritual satisfaction in consumption. The measure of social status, of social acceptance, of prestige, is now to be found in our consumption patterns. The very meaning of our lives today expressed in consumptive terms” (Lebow, 1955 s. 2)

Det er ikke lenger konsumenten som står som kravspesifikator, det er økonomien som et hele. Økonomien som system krever at vi konsumerer og bruker opp ting for å fungere. Dette er nødvendigvis ikke en del av det teoretiske grunnlaget for det neoklassiske paradigmet – tross alt vil man forsøke å få så mye nytte som mulig ut av et produkt – men det kan sees som en tilleggseffekt av måten man ser på naturen og mennesket.

Vi kan se på noen forhold som oppstår som en følge av dette; Røpke (1999) trekker fram at man får en sosial kappestrid om statusprodukter, relative behov og iøyefallende forbruk (oversettelse av conspicuous consumption fra Veblen 1976). Man får en type skille hvor noen produkter er gjenstander man ville hatt bruk for uavhengig av hva andre har, mens andre produkter oppstår det et behov etter fordi andre har det, man vil ha det for å komme på lik fot med andre, eller bedre enn andre. Slike varer beskrives av Lintott (1998) som ”positional goods”, eksemplene Lintott bruker er bilder, høyere utdanning og hytter. Poenget er at når flere og flere anskaffer denne type produkter vil det bidra mindre til velferden eller nyttefølelsen hos de som hadde det i utgangspunktet. Man kan ikke øke den allmenne oppfatningen av velferd og nytte gjennom fokus på positional goods.

Jeurissen og van de Veen (2008) mener at man alltid vil sammenligne seg med en gruppe, og i følge Veblen (1976) vil man da som oftest velge en gruppe som ligger over ens eget inntektsnivå. Når levekostnadene øker som følge av at andre konsumenter presser prisene opp vil en oppleve en relativ fattigdom, selv om man er i stand til å tilfredsstillte konstante behov. Man har da en type ønsker hvor eierforholdets formål vil være å heve seg over andre. Jo høyere terskelen for å være fornøyd er, desto høyere vil disse behovene være. Man får et luksusproblem

forkledd som en mangel (Jeurissen og van de Ven, 2008). Frank (2008) sammenligner en slik utvikling med et våpenkappløp, Selv i en situasjon med full informasjon ville dette ha oppstått fordi individuell pay off er forskjellig fra samlet pay off. For et land vil det være verst å ikke kjøpe våpen når fiendene gjør det, men når alle bruker mer penger på våpen, vil ingen være sikrere enn tidligere. Frank (2008) hevder derfor at de samme landene hadde brukt mindre på våpen om det tok avgjørelsen samlet, og kunne således brukt pengene de sparte på nyttige ting. Basert på dette trekker Frank (2008) en analogi til hvordan amerikanske foreldre må prioritere mellom sparing til egen pensjon og disponering av midler for å sikre barna et best mulig utgangspunkt i livet. Foreldrene kan enten spare mye eller kjøpe hus i et bedre område med bedre skoler osv. Frank (2008) hevder da at de fleste vil velge barnas utdanning og presse prisene på hus opp. Dette skjer for alle og på mange områder:

”Spending on cars fits the same pattern, as does spending on clothing, furniture, wine, jewelry, sports equipment, and a host of other goods. The things we feel we ‘need’ depend on the kinds of things that others have, and our need thus grow when we find ourselves in the presence of others who have more than we do. Yet when *all* of us spend more, the new, higher spending level simply becomes the norms” (Frank, 2008 s. 261.)

Dette fører til at ved inntektsøkninger og påfølgende anskaffelse av nye artefakter vil også referanserammen utvides, dette kalles ”preference drift”. Preferansenivået skifter oppover etter hvert som man blir vant til nye nivåer for å være fornøyd, og det trengs stadig sterkere stimuli for å bli fornøyd. Jeurissen og van de Ven (2008) setter en sammenheng mellom preferansedriften og at folks selvrapporterte fornøydhet med inntektsnivået omtrent ikke korrelerer med absolutt inntekt. En annen mulighet for preferansedriften ligger i at man, som tidligere nevnt, sammenligner seg med en gruppe og skal holde følge med denne (Jeurissen og van de Ven, 2008).

Dette ble også påpekt av Thorstein Veblen, på slutten av 1800- tallet. I økonomisk sammenheng har man gjerne tolket kampen om rikdom som en kamp for eksistensen. Dette stemte i tidligere tider og i ekstreme tilfeller i dag, men i hovedsak kaster industrien av seg mer enn eksistensminimum for alle som er engasjert. Det har derfor blitt vanlig å omtale kampen om rikdom som konkurranse om å øke livets bekvemligheter. I teorien har formålet med å samle opp varer vært å forbruke dem, enten selv eller av andre i ens husholdning (Veblen, 1976). Conspicuous consumption gjør seg utslag i at preferansene blir formet ut fra et ønske om å vise omverdenen at man råder over store økonomiske ressurser – man har et forbruk hvis hensikt er å øke ens anseelse. Økt pris på en vare vil da gjøre den mer attraktiv, og i motsetning til hva som er normalt, vil etterspørselen da øke (Veblen, 1976). Conspicuous consumption ble i en artikkel av Harvey Leibenstein (1950) døpt Veblen – effekten. Vi kan også se dette i reaksjon til Georgecu – Roegens (1975) kommentarer rundt "the circumdrome of the shaving machine" hvor man stadig må forbedre kun for å forbedre.

Økologisk økonomi

Økologisk økonomi endrer synet på økonomiens plass i samfunn og verden for øvrig såpass at Daly og Farley (2004) hevder at for å gjennomføre disse endringene kreves det et paradigmeskifte. Dette kan ytterligere begrunnes ved at det er umulig å innpasse deler av økologisk økonomi som tilleggsbetingelser i et neo-klassisk rammeverk.

Økologisk økonomi oppsto som en følge av en stadig økende miljødebatt på 60 – og 70 – tallet, denne ble reist gjennom bøker som Rachels Carsons "The Silent Spring", Paul Ehrlichs "The Population Bomb" og Meadows "The Limits to Growth". Disse bøkene bidro i følge Røpke (2004) til å reise nye spørsmål rundt hvordan økonomisk virksomhet påvirket samfunnet, og hvilke konsekvenser man kunne forvente i fremtiden. Bekymringen var først og fremst rettet mot de miljøkonsekvenser et

stadig høyere material og energiforbruk, spesielt i den vestlige delen av verden førte til, samtidig som folketallet i verden økte. Vi kan trekke paralleller mellom denne bekymringen og sitatet fra Lebow (1955) høyere opp.

I følge Costanza et al. (1991) oppsto faget som en følge av at man så at måten naturen ble behandlet som en evigvarende innsatsfaktor i konvensjonell økonomisk teori ikke var bærekraftig.

Responsen fra konvensjonell økonomi på dette var, i flg. Røpke (2004) at det var ikke grenser for vekst fordi prissystemet og teknologisk utvikling ville korrigere eventuelle problemer. Med det menes det at når det blir knapphet på et materiale eller energi vil prisene øke slik at færre kan anskaffe det, en utvikling hvor man klarer å utnytte materialer og energi bedre gjennom teknologiforbedringer eller en kombinasjon. Problemet med slike forutsetninger er at de tar utgangspunkt i at endring skal skje når ting er ferd med å gå tomt, og at de ikke tar hensyn til at noen ting er elementære for overlevelse. Man så behovet for en endret tankegang rundt økonomiens plass i samfunnet, og de tankene som oppsto i denne perioden bidro til fundamentet for økologisk økonomi (Røpke, 2004).

Costanza et.al. (1991) beskriver økologisk økonomi som et fag som gjennom å arbeide over faggrenser skal ta opp spørsmål i tilknytning til økonomi og økologi i videste forstand. Økologisk økonomi skal derfor se på problemstillinger som dreier seg om både allokering, distribusjon og skala. Man velger å akseptere deler av neoklassisk økonomis teori om allokering, det vil si en god allokering er en som fordeler ressursene i tråd med sluttbrukers preferanser og evne til å betale. En god distribusjon er i følge Costanza et.al (1997) en rettferdig fordeling, hvordan ressursene fordeles blant mennesker som lever i dag og hva som blir igjen til framtidig generasjoner. Elementet som økologisk økonomi, i motsetning til neoklassisk økonomi inkluderer, skala, retter seg mot hvilket volum vi skal ha på gjennomstrømmingen av råmateriale og energi med lav entropi fra naturen og

tilbake til naturen som avfall med høy entropi (Costanza et. al. 1997). Optimal skala er riktignok viktig i mikroøkonomisk sammenheng, men man har ikke reflektert over betydning av optimal skala i makroøkonomisk sammenheng, begrepet er utelatt, man forestiller seg at økonomien skal kunne vokse evig (Daly og Farley, 2004). Når økonomien blir ansett som et tilleggssystem endrer dette mye. Så lenge tilleggssystemet er vesentlig mindre enn hovedsystemet, kan økonomien vokse, men på et tidspunkt vil økonomien fylle for stor del av naturen / økosystemet (Daly og Farley, 2004).

Allokering, distribusjon og skala må prioriteres i følgende rekkefølge: først må man bestemme hvilke økologiske grenser som ikke skal overskrides og sikre at gjennomstrømmingen i økonomien ikke overstiger disse. Deretter kan vi utlede hvordan distribusjon kan skje mest mulig rettferdig. Når disse er løst kan markedet allokere ressursene mest mulig effektivt (Costanza, et.al, 1997).

Bakgrunnen for at disse endringene er påkrevet ligger i overgangen fra en verden der det var tilgangen på arbeidskraft som var den begrensende faktoren til en situasjon hvor det er de gjenværende naturressursene som begrenser (Costanza et.al.1997).

”In ecological economics we consider maintenance of the capacity of the earth to support life as an objective, shared value that is constitutive of our identity as persons in community. We do not derive this fundamental value from subjective preferences of currently living individuals, weighted by their income” (Costanza et.al. 1997 s. 159)

Økologisk økonomi foreslår dermed en helt annen innstilling til hva som er et godt mål på en sunn økonomi; i stedet for en vekst i BNP er målet å opprettholde klodens funksjon som fundament for at menneskene (og andre arter) skal kunne leve et godt liv. Daly (1996) trekker fram behovet for en steady state economy hvor forbruket av naturressurser er konstant, men allokeringen til forskjellige produkter avgjøres av

markedet. Et formål med å endre fokuset slik er i følge Daly (1996) å maksimere liv som lever på en ressursstandard for et godt liv, dette må måles kumulativt for all fremtid. Daly (1996) velger imidlertid å la hva som er tilstrekkelig for et godt liv forbli vagt, men ethvert økonomisk system vil gi implisitte svar på dette. Siden hensikten med en endring mot et økologisk økonomisk paradigme er å finne en måte økonomien kan fungere på uten at det reduserer naturens tilstand, vil dette også si at vi får et annet fokus på hva som er bedriftenes rolle; man kan argumentere for at bedriftene må maksimere sin profitt innenfor den rammen som gis, men Costanza et.al (1991) mener at målet for mikroøkonomisk virksomhet må reflektere mål man setter basert på sosial organisering og kultur. Økologisk økonomi involverer følgelig hvordan vi som mennesker tenker og opptrer, en endring i kultur. Kultur beskriver, som tidligere nevnt, en kompleks helhet av blant annet kunnskap, moral og skikker, samt andre ferdigheter et menneske har tilegnet seg som del av et samfunn.

Synet på mennesket og hva som skal til for å skape menneskelig trivsel og livskvalitet er ulikt i økologisk økonomi og neoklassisk økonomi. Et alternativ til menneskesynet i neoklassisk økonomi er det Daly og Cobb. Jr (1994) har kalt "*person in community*" (Pc). Denne abstraksjonen er basert på at mennesket er et fundamental sosialt vesen, og økonomisk teori må bygges på dette. Pc – modellen tar utgangspunkt i at trivsel er ikke utelukkende et individuelt anliggende, det er noe som oppstår i et samfunn hvor flere inngår. Samfunnet får følgelig betydning for trivselen. Ingebrigtsen og Jakobsen (2009) har kalt abstraksjonen i økologisk økonomi for "*ecological man*", og knytter denne opp mot dygdsetikk.

Spørsmålet man søker å besvare i dygdsetikken er rettet mot hvilke karaktertrekk som gjør en person til et godt menneske. Hvilke dygder som er relevante vil variere fra hva man holder på med; i følge Rachels (2010) vil en lærer trenge andre dygder enn en bilmekaniker. Hos læreren vil vi se etter en med kunnskap, tålmodighet og

god evne til å ordlegge seg, mens hos mekanikeren vil vi se etter en som er samvittighetsfull, ærlig og har gode ferdigheter (Rachels, 2010).

Dygdene skal være rotfestede i personen, slik at man alltid handler i tråd med disse, og dygdene er viktige fordi de fører til at personen vil klare seg bedre i livet. I følge Rachels (2010) mente Aristoteles at dygden var en mellomting mellom to ytterpunkter, som begge er laster. Mot vil for eksempel ligge mellom feighet og dumdristighet (Rachels, 2010). Ecological man er med andre ord en person som har en verdensforståelse som går utover personen selv, det er nødvendig å ha en intuitiv forståelse av hva som er rett og hva som fører til det gode.

Der neoklassisk økonomisk tenking velger å sette likhetstegn mellom velferd og forbruk, velger man et annet utgangspunkt i økologisk økonomi. Man kan se to hovedtrekk i argumentasjonen. Daly (1996) peker på behovet for å fokusere på at man bruker opp mer og mer av jordas ressurser, for å få bukt med dette er det nødvendig å redusere forbruk pr person på den nordlige halvkule. Røpke (2005) mener at man innenfor økologisk økonomi ikke aksepterer at det er en direkte sammenheng mellom konsum og hvor fornøyd man er. Ingebrigtsen og Pettersson (1979 s. 78) poengterer at: "en tilfreds "homo consumens" ikke nødvendigvis er et tilfreds individ, og at nogle tilfredse " homo consumens" nemt medfører mange flere utilfredse." Samtidig har man også undersøkelser som viser at det nødvendigvis ikke er en sammenheng mellom et stadig økende forbruk og trivsel (Gardner og Assodourian, 2004).

Boulding (1993) diskuterer konsum i forhold til gjennomstrømmingen i økonomien, og stiller spørsmål ved om menneskelig trivsel og velferd er avhengig av gjennomstrømmingen eller en fast beholdning, og antar at begge deler kan ha betydning, men heller mest mot at det er beholdningen som er viktig:

”Does economic welfare involve having nice clothes, fine houses, good equipment, and so on, or is it to be measured by the depreciation and the wearing out of these things? I am inclined myself to regard the stock concept as most fundamental, that is, to think of being well fed as more important than eating, and to think even so-called services as essentially involving the restoration of a depleting physic capital” (Boulding, 1993 s. 304).

Schumacher ([1973] 1989) trekker fram konsum som en vei til trivsel, men målet må være høyest mulig trivsel med minimalt konsum. Holdningene til forbruk hos folk blir dermed viktig. Det handler ikke kun om hva man skal kjøpe, men om man skal kjøpe.

Røpke (1999) trekker opp en delingslinje mellom konsum av ressurser og endelig konsum. Når man i økologisk økonomi ser sammenhengene mellom økonomien og naturen / biosfæren vil ordet konsum beskrive den totale mengden av naturressurser som brukes for å produsere varer og tjenester. Ressursforbruket har sammenheng med mikro og makroeffektivitet i produksjonen, størrelsen på endelig forbruk og størrelsen på befolkningen (Røpke, 1999). Det endelige konsumet er basert på en idé om at konsum kan atskilles fra produksjon fordi varer og tjenester blir til gjennom lange kjeder. Det et firma produserer vil være en innsatsfaktor for det neste ledd i kjeden, men til slutt vil produktet bli konsumert.

Georgecu – Roegen (1975) poengterer at det er viktig for ressursituasjonen i verden at varer lages slik at de både kan repareres og varer lengre. Likeledes er motevariasjoner en uting da det fører til at ting kastes / byttes ut før de er utslitt. Daly og Cobb jr. (1994) påpeker at kjøp ofte kan relateres til varens kvalitet, fremfor kvantitet: vi kunne klart oss med et minimalt forbruk av de fleste varer og det er ikke mye mat som er nødvendig for å holde en i live. Det er imidlertid gjennom kvalitative forskjeller at behov oppstår. Det er ikke antall kilo mat eller antall kalorier som fører til at vi kjøper, men smak, variasjon og næringsinnhold. På samme måte

vil de færreste kjøpe en rekke like klesdrakter. Mange goder kommer i flg. Daly og Cobb jr. (1994) ikke fra markedet, men er typiske miljøgoder som rent vann, vakre landskap, ren luft og en følelse av tilhørighet. Det er i følge Daly og Cobb jr.(1994) nødvendig med goder fra både kommersiell sektor og miljøgodene som fører til total velferd.

Frank (2005) bruker begrepet "*inconspicuous consumption*" om konsum som i motsetning til "*conspicuous consumption*" ikke har til hensikt å demonstrere eierens status, men derimot å bidra til økt trivsel. Noen artefakter vil kunne falle inn under begge kategorier, avhengig av hvilke karakteristika de har. Frank (2005 s. 81) bruker biler som eksempel:

"If we all buy faster or more luxuriously appointed cars (conspicuous consumption), the evidence suggests that we will experience little lasting improvement in subjective well-being. But the outcome is different if we all buy safer, more reliable cars (inconspicuous consumption).

Poenget med denne forskjellen er ikke, i følge Frank (2005) at det alltid er bedre å velge inconspicuous consumption, men at man ved å ofre noe på å kutte ned på luksusgoder vil kunne bruke disse ressursene på en måte som øker trivsel og livskvalitet mer og mer varig.

"The less we spend on conspicuous consumption goods, the better we can afford to alleviate congestion; the more time we can devote to family and friends, to exercise, sleep, travel, and other restorative activities; and the better we can afford to maintain a clean and safe environment. On the best available evidence, reallocating our time and money in these ways would result in healthier, longer and more satisfying lives" (Frank, 2005 s. 82)

Røpke (1999) mener at det kan være mulig å ha en vekst i forbruk, uten å ha en vekst i ressursforbruket, men det krever at man bruker inntektsøkninger til å kjøpe arbeidsintensive tjenester fremfor fysiske produkter. (En slik endring vil også måtte

innebære at de som tilbyr de arbeidsintensive tjenestene også bruker sin inntekt på arbeidsintensive produkter, osv.) Som eksempler på arbeidsintensive produkter trekker Røpke (1999) fram blant annet kurs for å lære nye ferdigheter, forelesninger, kunst, klær av høy kvalitet og håndverksarbeid, men slik situasjonen er i dag er det økning i produkter som er både energi og materialintensive. Dette er i tråd med figuren i kap. om friluftsliv, som viser økningen i importen av utstyr.

Dette betyr i praksis at man innenfor økologisk økonomi anser det som viktig å tilstrebe en økonomi og et forbruk som ikke baserer seg på at vi stadig skal forbruke mer og mer.

Vi kan sette opp en oversikt som viser noen sentrale forskjeller mellom neoklassisk økonomi og økologisk økonomi slik.

Tabell 1: Oppsummering av forskjeller mellom økologisk økonomi og neoklassisk økonomi

	Neoklassisk økonomi	Økologisk økonomi
Arbeidsmetodikk	Kvantitativ, disiplinorientert.	Metode velges ut fra hva som er hensiktsmessig i forhold til problem, man jobber over faggrenser
Makroøkonomisk mål	Vekst i BNP	Bærekraftig utvikling
Mikroøkonomisk mål	Nytemaksimering, Pareto – optimalitet.	Baseres ut fra hvilke mål man setter gjennom sosial organisering
Naturen	Ressurs, kan omdannes til velferd, uvesentlig om en ressurs brukes opp da den kan substitueres	System for livsoppholdelse
Verdsetting av natur	Monetær, instrumentell verdi	Både en instrumentell verdi og en egenverdi.
Menneskebilde	HE modellen, et menneske med umettelige materielle behov	Person in community / Ecological man,
Etiske vurderinger basert på	Nytte / utilitarianisme	Dygdsetikk
Mål på livskvalitet	Materiell velferd	Kombinasjon av tilstrekkelig materielle goder med høy kvalitet, lav utskiftelsestakt og miljøgoder

4.2 Samspill og forskyvning mellom sektorene

Kapittel 4.1 tok for seg sektorene hver for seg, dette kapittelet vil ta for seg hvordan man kan forklare sammenhengen mellom de ulike sektorene, og bakgrunnen for å bruke begrepet forskyvning.

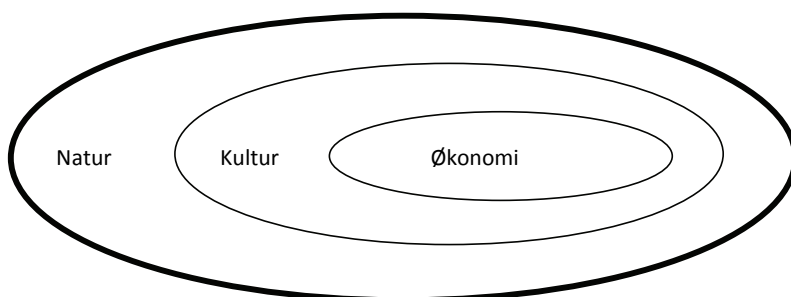
I kapittel 1 ble det vist en visualisering av økonomi, natur og kultur som viste at økonomisk verdisoner overtok større deler av natur og kulturs verdisektorer. Figuren

viser imidlertid i liten grad hvordan de forskjellige sonene er avhengige av hverandre. En fullstendig korrekt visualisering er umulig å vise på papir, men forskjellige modeller vil ha forskjellige styrker og svakheter som bør belyses i relasjon til forskningsspørsmål 1 og 2.

Naturen som sektor kan eksistere uavhengig av de andre sektorene, den er ikke avhengig av verken kultur eller økonomi for å fungere. Det er imidlertid nyttig å bringe inn skillet mellom åpne, lukkede og isolerte systemer. Daly og Farley (2004) omtaler åpne system som system som kan både avgi og motta energi og materie, de lukkede kan kun importere og eksportere energi, mens de isolerte verken kan motta eller avgi energi. Naturen er i så måte et lukket system, energien kommer utenfra, men vi kan ikke få tilført materielle ressurser utenfra.

Siden både kultur og økonomi er avhengig av naturen, vil naturen danne de ytre grense for både kultur og økonomi. Man kan i teorien forestille seg kultur som ikke er basert på økonomi som i dag, men en økonomi uten kultur er ikke mulig, det må ligge kunnskap bak produksjon, det må ligge normer og verdier til grunn for de avgjørelser som tas og det vil være lover og regler som regulerer. Det som imidlertid er tilfelle er at både kultur og økonomi kan utveksle både materie og energi med naturen som et ytre system, innenfor naturens grenser vil derfor både økonomi og kultur være et åpent system. Et mer tydelig bilde av dette vil derfor være følgende:

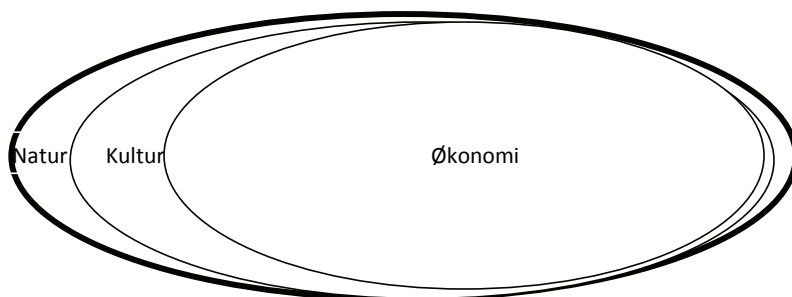
Figur 9: Sektorene med natur som yttergrense

(Etter Zadek 2001 s.112)

Naturen vil i denne figuren tydelig framstå som den ytre grensen, og legger dermed grunnlag for kultur og økonomi. Det er dermed umulig at økonomien kan ekspandere utover naturens grenser, men en åpenbar konsekvens av dette er at både økonomi kan ekspandere og forskyve både kultur og natur til yttergrensen. Dette kan illustreres ved å endre modellen slik at økonomi og kultur vil fylle ut naturen helt.

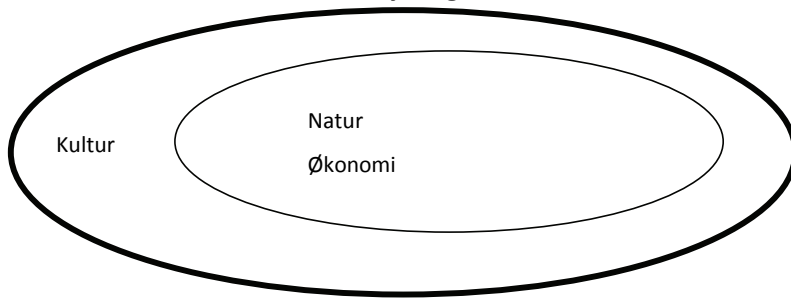
Figur 10: Sektorene med ekspandert økonomisk og kulturell sektor

Dette blir innen økologisk økonomi omtalt som "from empty world to full world" (Costanza et.al, 1997; Daly og Farley, 2004). Overgangen her kan i følge Boulding (1993) forklares med at man i tidlige tider hadde nok å ta av, jorda var forholdsvis uberørt av mennesker og det som har var av menneskelig virksomhet førte i liten grad til varige endringer, da menneskets arbeidskapasitet begrenset uttak og bruk av naturressurser. Man hadde alltid nytt land å ta av. Etter utviklingen av industri- og teknokultursamfunnet, (se kap 3) legger ikke menneskets fysiske arbeidskapasitet de samme begrensingene, det er mengden gjenværende ressurser som begrenser uttaket.

Modellen med natur som grunnlag har blitt kritisert av Zadek (2001) for å være for orientert mot natur og for lite opptatt av menneskene. I følge Zadek (2001) vil vi alltid ha en eller annen form for natur, det er derimot kulturen som skal sette grensene for både natur og økonomi.

Figur 11: Sektorene med kultur som ytre grense

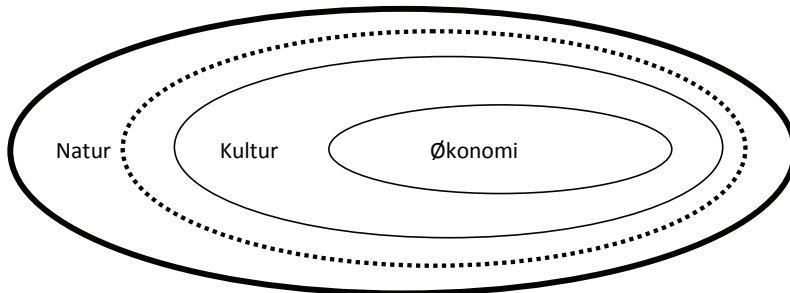
(Etter Zadek 2001 s. 112)

Om kulturen skal sette grenser innebærer dette at mennesket settes foran andre arter, menneskets behov settes i sentrum. En slik modell kan til en viss grad forsvares med Zadeks (2001) argumentasjon om at planeten vil overleve uansett, og at det er det sosiale systemene som må ivaretas. Denne argumentasjonen fordrer imidlertid at man har tilstrekkelig naturkvalitet til at det er mulig for mennesket å fungere, og følgelig vil det fremdeles være naturen som er den avgjørende faktoren, og setter grenser for menneskelig virksomhet.

Figurene over kan sees i sammenheng med Daly (1996) han diskuterer sammenhengene mellom økonomi og økosystemer og synliggjør tre mulige strategier man kan velge for organisering av samspillet mellom natur, kultur og økonomi. Man kan enten la økonomien som subsystem ekspandere, slik Samuelsson og Nordhaus (2001) tok til orde for i 4.1, til alt er økonomi. Dette vil innebære at økonomien blir lik det totale system og alt vil ha en pris. En annen strategi er at alt blir økosystem, noe Daly (1996) kaller økologisk reduksjonisme. I en slik situasjon blir alt forklart og verdsatt ut fra en evolusjonistisk tankegang, der det handler om den best tilpassedes overlevelse. Mennesket blir da som art ikke regnet som forskjellig fra andre arter. Den tredje strategien Daly (1996) omtaler, og fremholder som den mest fornuftige, er å innse at økonomien er et tilleggssystem til økosystemet, samtidig som man innser at økonomien ikke står over naturlovene. Imidlertid kan heller ikke naturlovene kan forklare alt. Dette vil si at vi får en

alternativ modell med en kritisk grense for hvor mye kultur og økonomi kan ekspandere på naturens bekostning.

Figur 12: Sektorene med forhåndsbestemt begrensing

Siden både kultur og økonomi er menneskelige konstruksjoner, og vår fortolkning av natur også vil være betinget av våre oppfatninger, jf. instrumentell verdi, egenverdi og verdi i seg selv, vil også de verdier og målsetningene man tillegger hver enkelt sektor være avhengig av hvilken forståelse man har. Verdisystemene i de forskjellige sektorene er verdier vi som mennesker definerer og tillegger de forskjellige sektorene. Innholdet i sektorene blir derfor basert på hva vi velger å tillegge hver enkelt sektor, ikke en statisk, ukontrollerbar tilstand.

Naturen kan i seg selv ikke sees som et moralsk subjekt: at en flom eller et snøskred skaper store skader handler ikke om at naturen er ond. Økonomi og kultur kan derimot innrettes ut fra hvilke funksjoner de skal fylle. Forståelsen av sektorene natur, kultur og økonomi må derfor knyttes opp mot en helhetlig forståelse, og med bakgrunn i forrige kapittel vil denne forståelsen være forskjellig fra et neoklassisk og et økologisk økonomisk perspektiv. Denne avhandlingen har som utgangspunkt at naturen utgjør rammen rundt både kultur og økonomi. Det betyr ikke at man skal legge seg på en linje med økologisk reduksjonisme. Naturen kan imidlertid ikke sees som en utømmelig kilde, ei heller noe man kan gjøre seg uavhengig av gjennom teknologisk utvikling. Jorda anses som et lukket system og måten vi velger å handle på, vil avgjøre hvor lenge de forskjellige ressursene vil vare. Det er nødvendig med

bidrag fra både den kulturelle verdisektoren og den økonomiske sektoren for å skape gode samfunn med gode aktiviteter, men ingen av sektorene bør dominere.

I følge Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) har flere samfunnsfilosofer blant annet Taylor, Skirbekk og Habermas, uttrykt bekymring for hvordan en utvikling hvor økonomisk verdisektoren blir dominerende i forhold til de andre vil endre samfunnet. Her belyses Taylors kritikk.

Taylor (1998) omtaler tre kilder som etter hans oppfatning kan føre til tap og forfall i samfunnet; individualisme, instrumentell fornuft og frihetstap som en konsekvens av de to første. Til tross for at Taylor trekker frem individualismen som en kilde til tap, er det også et poeng at han betegner den som noe av det bedre man har oppnådd i moderne sivilisasjon; man har rett til å velge egen livsform, hva man tror på, rett til å følge egen samvittighet og vi kan forme våre liv langt utover det våre forfedre kunne. Denne friheten er i følge Taylor (1998) vunnet ved at man har brutt med de gamle moralhorisontene, man er ikke lenger en del av en høyere orden, noe man i følge Taylor (1998) oppfattet seg som en del av tidligere.

I følge Taylor kan fraværet av en slik orden føre til at man mister vidsynet for samfunnet: "Med andre ord, individualismens nattsida er en selvsentring som forflater og begrenser våre liv, gjør dem fattigere på mening og gjør oss mindre opptatt av andre og samfunnet" (Taylor, 1998 s. 18).

Instrumentell fornuft settes i sammenheng med avmystifiseringen av verden, og omtales som den type rasjonalitet vi anvender når vi kalkulerer den mest økonomiske anvendelsen av midler for å nå et formål. Taylor (1998) mener at når omgivelsene mister den betydning de hadde ut fra et syn på naturens helhet vil de ligge åpne for å bli behandlet som råmateriale og redskaper for våre prosjekter. Dette handler ikke om at fornuftig ressursforbruk er feil, men om at økonomiske vurderinger får betydning for problemstillinger de er uegnet til å løse, ved at man

bruker nytte/kostnadskrav og effektivitet som termer slik at: "de selvstendige formål som burde lede våre liv blir formørket av krav om nyttemaksimering" (Taylor, 1998 s. 19). Taylor (1998) peker videre på at dette er synlig gjennom hvordan kravet til økonomisk vekst fører til at vi godtar ulik fordeling og ignorerer hvordan miljøet blir behandlet. Likeledes vil dette føre til at vi forsøker å bruke teknologiske løsninger på behov som burde vært løst på andre måter. Taylor (1998) omtaler i den sammenheng Borgmanns innretningsparadigme (device paradigme). Dette har som utgangspunkt at man velger å anskaffe produkter som løsningsmetodikk, fremfor en løsning som ville krevd et mer helhetlig engasjement. Innretningsparadigmet er en del av det Borgmann (2000) betegner som "paradigmatic consumption", og som her vil bli betegnet som konsumparadigmet. Konsumparadigmet er i sammenheng med instrumentell fornuft et viktig begrep, fordi det viser til potensielle konsekvenser av at konsum går fra å være et middel for å oppnå noe, til å bli et primært mål.

I følge Borgmann (2000) svekker en slik utvikling menneskets engasjement. I de fleste situasjoner mennesket er i, er man avhengig av en eller flere artefakter, og i mange tilfeller vil disse artefaktene være viktige. En profesjonell musiker vil for eksempel være avhengig av et godt instrument, en idrettsutøver av godt utstyr for å hevde seg i toppen, jeg er akkurat nå avhengig av både stolen jeg sitter på, skrivebordet jeg sitter ved og pcen jeg skriver på. Men verken musikeren, idrettsutøveren eller jeg kommer noen vei med kun å anskaffe utstyret vi trenger, vi må gjøre noe mer, det krever mye arbeid og man må legge mye av seg selv i arbeidet med å beherske det en søker mot. Problemet Borgmann (2000) illustrerer i konsumparadigmet er at det ikke lenger er det å beherske gjenstanden som er målet, men det å anskaffe og forbruke gjenstanden i seg selv.

Bakgrunnen for dette kan i følge Borgmann (2000) være at teknologiutviklingen har ført til en atskillelse av produksjon og forbruk. Før var produksjonssted og

forbrukssted tilnærmet det samme. Huset ble ikke varmt før noen hadde hugd ved, fyrt opp i ovnen og holdt varmen ved like. Den teknologiske framgangen har imidlertid ført til at maskiner har overtatt folks arbeid (Borgmann, 2000). Konsumgoder har derfor blitt billigere og lettere tilgjengelig og konsum har blitt en glede i seg selv (Borgmann, 2000). Nå kan vi i praksis skru på en bryter for å varme opp huset – vi trenger ikke bruke tid på å sage, transportere, kløyve og bære ved – men det gjør også at vi ikke forstår hvilken innsats som ligger bak de forbruksgoder vi omgir oss med. Dette har igjen ført til at en rekke aktiviteter kan frikobles fra den konteksten de oppsto i:

“One of the attractions of paradigmatic consumption lies in the purity of pleasure it promises. There is pleasure in a hard run, in cooking and serving a fine meal, in reading poetry to one another. But these pleasures are mixed up with strain, exertion, work, or mental effort. What humans have dreamed of in the stories of flying carpets and rock candy mountains is pleasure unmixed with pain.”
(Borgmann, 2000 s.420)

Borgmann (2000) hevder videre at det må være en symmetri mellom virkelighet og menneskelighet. Når sammenhengen mellom slitet for å oppnå noe opphører vil man i langt større grad ønske seg mer, og får da et forbruk langt over det man behøver. Etter hver slik episode med overforbruk føler man seg utslått og avmektig, og ønsker å endre forbruket til det bedre, men det tar ikke lang tid før behovet vender tilbake igjen.

Borgmann (2000) anerkjenner imidlertid gleden ved en del nye ting som forbedrer livet, eksempelvis hvordan airconditionanlegget i en bil kan forbedre komforten på en biltur, men kaller det likevel ”parasitic pleasures”, fordi det etter hvert blir ting man tar for gitt.

På virkelighetssiden av symmetrien hevder Borgmann (2000) at konsumparadigmet erstatter ting som har verdighet og egenverdi som kunst, fjell, lekeplasser og hellige steder:

"We can call such things focal and the devotion to them a focal practice. In the culture of the table, the food and its setting are the focal things. The preparation of the meal, the gathering around the table, and the customs of serving, eating, and conversing are the focal practices. Focal things and practices disclose the world about us-our time, our place, our heritage, our hopes-and center our lives. They lead us to say: "There is no place I would rather be. There is nothing I would rather do. There is no one I would rather be with." The paradigm of the technological device that underlies paradigmatic consumption suggests erroneously that the pleasures of these things and practices can be detached from their actual context and made available by some technological device-the elevation of a mountain by a travelogue, the drama of theater by a television show, the community of a Thanksgiving celebration by e-mail." (Borgmann, 2000 s.421)

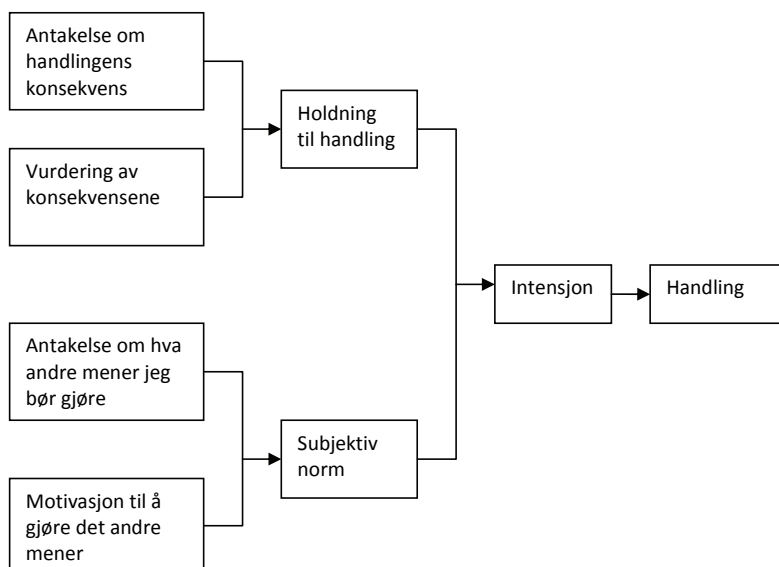
Hva er så problemet med konsumparadigmet? Først og fremst er det passiviserende om det får overhånd over vår fritid og tar fokuset vekk fra viktigere ting, det Borgmann har kalt "*focal things and practices*". Likevel er en nødt til å innse at en ikke kan skru tiden tilbake fordi teknologien og konsumparadigmet er for tett vevd sammen, og det er ikke ønskelig å gå tilbake til et system der produksjon og konsum henger sammen. En må derfor til en viss grad akseptere konsumparadigmet innenfor klare grenser, men sette av tid til viktigere ting som gode måltider, litteratur, religion, kunst, sport og filosofi. En hengivenhet til slike ting vil kunne redusere virkningen av konsumparadigmet og frigjøre ressurser til miljø og rettferdighet.

Taylor (1998) siste bekymring, frihetstap, omhandler de konsekvenser det negative ved individualismen og den instrumentelle fornuften har på det politiske liv. Dette slår ut på to måter. Den første er at samfunnets industrielle og teknologiske institusjoner legger sterke begrensninger på våre valg. Det andre er at den private sfæren blir så sentral at få vil delta i demokratiske prosesser så lenge de styrende sørger for tilførsel av midler slik at folket kan nyte privatlivets gleder. I denne sammenheng er også bruk av begrepene negativ og positiv frihet relevante. Negativ frihet blir av Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) satt i sammenheng med frihet innenfor økonomi og beskrives som et fravær av ytre og indre hindringer til å foreta valg; man skal ikke forhindres av ytre krefter når man skal velge mellom produkter og tjenester, men kunne gjøre det man vil. Positiv frihet vil derimot handle om frihet til å velge hvordan man former sitt eget liv, uttrykke og forme evner og ferdigheter alene og sammen med andre – man har frihet til å kunne ville det man vil (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004 s. 106)

”Konkret betyr dette at mens økonomisk frihet blant annet innebærer at tilbyderne kan velge mellom ulike konkurransemidler og etterspørerne kan velge mellom ulike produkter, så vil kulturell frihet si at personen kan velge å følge andre lover enn de ”økonomiske” (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004 s. 106)

Frihet handler om muligheten til å foreta valg, og hvis vi ser på valgsituasjoner innen økonomien er det ofte et interessant spørsmål hva som fører fram til at vi foretar de valgene vi foretar. Hvilke faktorer påvirker oss, og hvilke vurderinger gjør vi i forkant av en handling. Aizen og Fishbein (1980) har utviklet en modell for å predikere atferd i markedet. Det er på sin plass å påpeke at det er ikke det å presist kunne forutse en handling som er grunnen til at denne trekkes inn, men hvilke faktorer som er med på å bestemme hva folk gjør.

Figur 13: Ajzen og Fishbeins multiattributtmodell

(Etter Ingebrigtsen og Jakobsen, 1997)

Holdning til handling beskriver hvorvidt individet oppfatter en handling, for eksempel et innkjøp eller en aktivitet, som ønskelig eller ikke ønskelig, dette er satt sammen av antakelse om handlingens konsekvens og vurdering av konsekvensene³. Antakelse om handlingens konsekvens tar utgangspunkt i hva man forventer å oppnå med en særskilt handling, vurdering av konsekvensene bedømmer hvorvidt man finner resultatet av handlingen ønskelig.

Vurderingen av konsekvensene kan også ilegges en etisk dimensjon som inkluderer verdier (Ingebrigtsen og Jakobsen, 1997). Følgelig vil også en utøvers ideer, generelle holdninger, subjektive og underbevisste kriterier også spille inn på hva man gjør.

³ I den originale modellen er disse tegnet i samme boks.

Subjektiv norm tar i følge Ajzen og Fishbein (1980) innover seg det sosiale miljøets innflytelse på handling og intensjoner. Man har en antakelse om hva andre mener og hva andre forventer av handling. Noen vil være veldig opptatt av dette for å unngå å skille seg ut, mens andre vil skille seg ut. Motivasjonen for å ta hensyn til hva andre mener vil variere ut fra om man ønsker å ta hensyn til en gruppe eller markere motstand mot den (Ingebrigtsen og Jakobsen, 1997).

Modellen viser at fire faktorer er med på å bestemme handling, og hvilket innhold disse fire faktorene har vil variere fra person til person.

Verdiforskyvning

Forskyvningsbegrepet (Krech et. al, 1969) er hentet fra psykologi og psykologiske reaksjoner, og handler om at man i gitte situasjoner ikke kan rette oppmerksomheten og energien inn mot det man i utgangspunktet ønsker, fordi det er vanskeligere tilgjengelig. Sett opp mot den ovenstående teorien fra Taylor (1998), Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) og Borgmann (2000) ligger det en tanke bak om at noe erstatter noe. Man velger en konsumrelatert handling fremfor en handling som krever et videre engasjement. Hvordan eller hvorfor dette skjer er uklart, men det ligger en forutsetning om at noe opprinnelig blir skjøvet bort av forskjellige krefter og erstattet med noe nytt. Dette kan kobles opp mot at man endrer handlingsmønster for å oppfylle et annet kriterium, som fremstår som viktig, istedenfor det man opprinnelig ville, og det er her bruken av forskyvning er aktuell. Gjennomføringen av en tradisjonell handling skyves tilside, fordi man øyensynlig oppnår noe lettere med en konsumrelatert handling. I aktiviteter som er knyttet opp mot et verdigrunnlag, kan utøvelse av handlinger være verdiladet, og når disse handlingene settes tilside fordi man ser at noe lettere kan gjøres ved å konsumere kan det tolkes som en forskyvning. Dette begrepsapparatet vil bli ytterligere utdypet i kapittel 5, der det gjøres en tilpassning av begrepet i forhold til forskyvning av verdier.

4.3 Livskvalitet, trivsel og bærekraftig utvikling

Livskvalitet og bærekraftig utvikling er sentrale mål i økologisk økonomi. Begge begrepene kan fortolkes forskjellig, og hensikten med dette underkapittelet er å legge et grunnlag som kan besvare forskingsspørsmål nummer 5 gjennom å vise hvordan bærekraft kan fortolkes og hvordan livskvalitet, bærekraft og konsum kan kobles sammen. Teorien vil også bli brukt til å fortolke spørsmål 3 og 4.

Bærekraftig utvikling

Begrepet bærekraftig utvikling kom i følge Daly (1996) inn i normal bruk som en følge av Brundtlandkommisjonens arbeid med rapporten "Vår felles framtid". Her ble begrepet definert som "a development which meets the need of the present without sacrificing the ability of the future to meet its needs" (Daly, 1996 s.1). Denne definisjonen er problematisk, da den bygger på ordet behov, som er et særdeles subjektivt begrep. Daly påpeker at denne definisjonen ble slik fordi den var tilstrekkelige vag til å skape nødvendig konsensus, og foreslår følgende tillegg: "The basic needs of the present should always take precedence over the basic needs of the future, but the basic needs of the future should take precedence over the extravagant luxury of the present" (Daly, 1996 s. 36). De Vries og Petersen (2009 s. 1007) hevder at begrepet har blitt forsøkt definert på minst 100 forskjellige måter, men de ser på sustainable development som:

"a quest for developing and sustaining "qualities of life". In this way it encompasses the subjective and objective dimensions of human well-being, inviting a truly transdisciplinary approach. Thus, people should act *here and now* in such way that the conditions for a (decent / high) quality of life *later and elsewhere* will not be eroded."

Denne definisjonen tar både med seg nåtid og framtid, samt livskvaliteten, og representerer således et mer helhetlig konsept enn Brundtlanddefinisjonen.

Zadek (2001) skiller mellom svak og sterk bærekraft. Den svake bærekraften har som utgangspunkt at man kan gjøre bytter mellom forskjellige typer naturressurser og andre typer kapital. Dette ble også berørt i forbindelse med neoklassisk økonomi, der Samuelson og Nordhaus (2001) ble gjengitt i forhold til at neste generasjon like gjerne kan overta ferdig infrastruktur som å organisere selv. En tankegang som innebærer at det er uvesentlig for bærekraften om det foreligger tilgjengelige og ubrukt naturressurser eller om de allerede er omdannet for å tilfredstille menneskelige behov.

Den sterke bærekraften tar derimot utgangspunkt i at man ikke kan ødelegge eller redusere beholdningen av naturressurser, det vil si at naturressurser som brukes enten må være basert på fornybare eller betinget fornybare. Bruker man av sistnevnte gruppe må ikke uttaket overskride etterveksten.

Behov

Som kommentert overfor er det vanskelig å bruke en definisjon som bygger på begrepet behov, da behov er en subjektiv størrelse og må tilføres et konkret innhold før det kan brukes til noe. Det gjør at før vi går nærmere inn på livskvalitet som begrep er det dermed en fordel med en liten diskusjon om begrepet behov.

Innen neoklassisk økonomi er behov noe som skal dekkes, og jo flere behov som blir dekt, jo bedre får man det. Det ligger også en idé om at når et behov er dekket vil nye oppstå. Ringstad (2002) definerer begrepet på denne måten: "Behov er egenskaper ved mennesker som gjør at de trenger, eller i hvert fall ønsker seg, objekter som legger beslag på ressurser" (s. 15). Man gjør dermed ikke noe skille mellom ønsker og behov, det vil si at i forhold til bærekraftdefinisjonen fra Brundtlandkommisjonen er det ingen forskjell på mitt ønske om et nytt konsumprodukt i dag (selv om jeg har noe tilsvarende fra før), og mine ufødte barnebarns behov for tilstrekkelig næring. Denne definisjonen av behov likestiller

dermed det man trenger med det man kun har lyst på, og tar i tillegg kun utgangspunkt i materielt ressursforbruk.

Det er imidlertid nødvendig at man lager et skille mellom behov; behov kan ha øvre begrensinger, ønsker trenger ikke å ha det. Det er begrenset hvor mye jeg kan spise, men det er ingen begrensning for hvor mange produkter jeg i utgangspunktet kan ønske meg. Det er derfor nødvendig å gjøre et skille, fordi ønsker ikke bør omtales som behov. Galbraith (1998 s. 23) gjengir Keynes skille mellom behov som er konstante uansett hva andre måtte ha og behov som oppstår fordi vi ønsker å heve oss over andre. Næss (1999 s. 95) mener at behov bør ha utgangspunkt i følgende: "En person kan med rette sies å ha behov for (og ikke bare ønske om) noe, hvis oppnåelsen er en dypt forankret, integrert målsetning".

DesJardins (2006) skiller mellom *"needs"*, *"interests"* og *"wants"*. *"Needs"* er definert som det vi trenger for å overleve. Tilførsel av næring, luft, vann, klær. *"Interests"* er de faktorene som bidrar til trivsel, så som vennskap, kunnskap og god helse. *"Wants"* er ønsker og mål man har tilbøyeligheter mot (DesJardins, 2006). I prinsippet kan jeg tilfredsstillere mine behov for væske med og næring med 3 like måltider om dagen med en god balanse mellom vitaminer, mineraler og proteiner, karbohydrater og fett, men vi vil som oftest velge en viss variasjon. Væskeinntaket vil i løpet av en arbeidsdag vil for eksempel ofte variere mellom vann, kaffe, te en sjelden gang, og varm solbær – eller blåbærsaft i vintersesongen. Dette er basert på *"wants"*, jeg velger akkurat den drikken jeg vil fordi jeg har mulighet til det. *"Wants"* er dermed basert på individuell psykologi, et produkt av kultur, bakgrunn og historie. *"Interests"* kan forstås, men ikke velges, de henger sammen med hva som er bra for en person og handler derfor ikke om individuelle valg.

Utstyr og konsum relatert til friluftsliv vil hovedsakelig falle inn under *"wants"* begrepet, det man velger er ofte relatert til kultur og omgivelsenes forventninger.

Å uttale seg om behov er som Næss (1999) påpeker noe problematisk, siden en uttalelse om andres eller egne behov aldri kan bli verken politisk eller filosofisk nøytral. Dette problemet kan imidlertid også snus; det er like problematisk, og også et filosofisk, politisk og ikke minst etisk standpunkt å hevde at man ikke kan skille mellom behov. En uttalelse som impliserer at menneskenes behov er uendelige og at behovsdekning fører til nye materielle behov er også en måte å bedømme både egne og andres behov. Jeg velger i det videre å støtte meg på DesJardins (2006) da denne tankemåten har som utgangspunkt at vi kan ha både ønsker og behov. Dette innebærer at følelsen av å trenge noe, kan løses på forskjellige måter, der både kultur, økonomisk handlingsrom og personlighet har betydning.

Behov og konsum

I kapittel 4.1 ble det nevnt at i den neoklassiske økonomien er en underliggende forutsetning at mennesket har umettelige behov som løses gjennom et stadig høyere konsum, dette fører til en stadig økning i produksjon og bruk av naturressurser. Ims og Jakobsen (2008) refererer til dette som konsumkultur og hevder at en slik utvikling ikke er bærekraftig fordi:

”A consequence of these attitudes is that little attention is paid to the true need of the consumers, durability of the products, product origin or the environmental consequences of manufacture and disposal.” (Ims og Jakobsen, 2008 s. 173).

Tankegangen som kritiseres er at konsumet blir satt i en posisjon hvor det skal fylle både fysiske og åndelige behov, slik at forbrukeren skal bli lykkeligere jo mer han har (Røpke, 1999). Det foreligger imidlertid en del undersøkelser som nyanserer dette. Easterlin (1974) var i følge Frank (2008) den første som fikk økonomenes oppmerksomhet ved å sammenligne materiell levestandard og trivsel. Easterlin (1974) fant ut at innenfor hvert land var gruppene med høyest inntekt mer fornøyd med livet enn de med lavest inntekt. Om man derimot sammenligner land med

store forskjeller i levestandard, målt i BNP, er det ikke en unison sammenheng mellom høyt BNP og høy grad av rapportert lykke. Dette har sammenheng med at folk sammenlikner sin egen situasjon med hva de ser rundt seg, som kommentert i 4.1.

I tradisjonell økonomisk tenkning har man i følge Nussbaum (2011) brukt BNP som et dominant måltall for "livskvalitet". Dette er inspirert av ideen om behovsdekning i neoklassisk økonomi, og det har ført til at en rekke land hovedsakelig fokuserer på økt BNP, fremfor å se om det fører til et bedre liv for innbyggerne.

BNP gir kun et bilde av en kvantitativ pengestrøm i økonomien, ikke hvordan ressursene er fordelt eller hva pengene brukes til. Man antar at økt inntekt fører til økte muligheter for konsum, og at man dermed dekker flere behov og følgelig vil man føle seg mer lykkelig. En slik tankegang har flere problemer, et av dem er det man kaller "*adapted preferences*" (adapterte preferanser), som innebærer at man venner seg til eget levestandardnivå. Dette nivået oppfattes som en normaltilstand, og man gjør lite for å endre dette, normalt vil dette gjelde folk som har lite (Spillemaeckers et.al, 2011). Friluftsliv er derimot en praksis som utøves i samfunn preget av overflod. Det handler også om hva man har vent seg til. Venner man seg til et høyt forbruksnivå vil man følgelig være avhengig av å opprettholde eller forsterke dette, slik Borgmann (2000) har utdypet det.

I følge Borgmann (2000) vil man i et samfunn med god tilgang på en stadig strøm av nye produkter, venne seg til at ting stadig må bli mer og mer avansert for å bli fornøyd. Det som tidligere var en ny opplevelse, blir raskt kjedelig. Borgmann (2000) eksemplifiserer dette gjennom hvordan man opplever det å ha en bil med air-condition i varmt vær første gang – da er det en opplevelse av å slippe ubehaget med svette skjorter og støv fra åpne vinduer, men etter hvert tas det for gitt og fraværet vil medføre ubehag. Dette kaller Borgmann for *parasitic pleasures*. Det er fullt mulig å tenke seg at man i overflodssamfunn får det motsatte problem av det å

venne seg til lite, fordi den stadige forhøyningen av hva man oppfatter som god levestandard heves. Adapsjonsbegrepet forklares ytterligere av Frey (2008), som påpeker at man i perioder kan oppleve ekstra glede ved å anskaffe noen ekstra varer eller tjenester, men dette er glede som fort går over.

Et annet problem med den tradisjonelle økonomiske modellen er at den overser verdier. Et liv handler om mer enn en oppnådd følelse av lykke, det har også et innhold (Spillemaeckers et.al. 2011). Likeledes overser den hva folk selv oppfatter som det gode liv, fordi en innstilling hvor man prioriterer å leve etter de "objektive målene" kan føre til lavere livskvalitet: " People who see the source of a good life more in terms of financial success consistently report lower self-esteem, vitality, and life satisfaction" (Frey, 2008 s. 7)

Livskvalitet kan ikke sammenfattes i et enkelt observerbart måltall, og hva som fører til livskvalitet kan være mye. Vi kan slå fast at det handler om mer enn konsum. Vi skal nå se nærmere på noen teorier som retter seg inn mot hvordan folk kan oppnå gode liv, og som dekker flere aspekt enn rent økonomisk måltall. Hensikten med gjennomgangen er å vise alternativ til en konsumbasert måling av livskvalitet. Jeg tar for meg Maslows (1987) behovshierarki, Seligmans (2002) positive psykologi og The Capability Approach (CA). Disse fungerer utfyllende, kort kan man si at CA dekker både personen og samfunnet, Maslow (1987) dekker personen og en spesiell tilstand av livskvalitet, mens Seligman (2002) har dygder og styrker som utgangspunkt og gir et innblikk i hvordan verdier er med på å bygge opp en persons livskvalitet.

Maslows behovshierarki

Maslow (1987) utformet behovshierarkiet med utgangspunkt i at man ble motivert av forskjellige behov i forskjellige situasjoner. Maslow (1987) beskriver 5 nivåer av behov, det enkleste nivået er de fysiologiske behovene, dvs. det vi trenger for å

oprettholde kroppens funksjoner, opptak av næring, hvile osv. Dette er behov som må tilfredsstilles jevnlig for at man skal fungere, og om dette ikke er tilfredsstillt innenfor rimelig tid vil man normalt innrette seg på å løse dette. Nivå to er i følge Maslow (1987) sikkerhetsbehov, som mennesker har vi et behov for stabilitet rundt oss og en frihet fra frykt, angst og andre trusler. Det tredje nivået er relatert til sosiale behov; tilhørighet og kjærlighet. På det fjerde nivået er behovet status og selvhevdelse, dette handler om at alle er ute etter en eller annen form for respekt eller positiv evaluering. Dette kan i følge Ingebrigtsen og Jakobsen (1997) deles i to: den (e)valueringen man gjør av seg selv, og den (e)valueringen man oppnår fra andre. Den første delen er relatert til styrke, hva man oppnår, mestring og kompetanse, mens den siste er relatert til rykte prestisje, status, viktighet, berømmelse, dominans og oppmerksomhet. Ingebrigtsen og Jakobsen (1997) kommenterer at man i markedsføringssammenheng bygger på en forveksling mellom en persons egenverdi og en person som eier mange ting.

”Selv om en person har mange statusprodukter vil ikke dette si at behovet for selvhevdelse er tilfredsstillt. Det viser seg tvert i mot at mange mennesker som er rike på materielt ”gods og gull” likevel føler en indre fattigdom. Opplevelsen av status kan dermed sies å være nærmere knyttet til ”hvem man er” enn til hva man har.” (Ingebrigtsen og Jakobsen, 1997 s. 131)

Maslows femte behov er selvaktualiseringsbehovet; dette er relatert til hva man er egnet til;

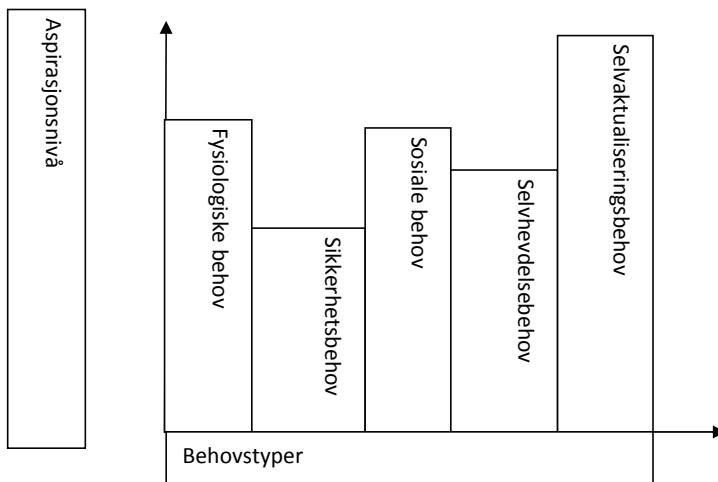
”Even if all these needs are satisfied, we may still often (if not always) expect that a new discontent and restlessness will soon develop, unless the individual is doing what he or she, individually is fitted for. Musicians must make music, artists must paint, poets must write if they are to be ultimately at peace with themselves. What humans *can* be, they *must* be” (Maslow, 1987 s. 22).

De to høyeste nivåene er særegne for mennesket og er noe som utvikles etter hvert, likeledes er de mindre nødvendige for overlevelse enn de andre, .

Maslow (1987) hadde som utgangspunkt at behovene var hierarkiske, man tilfredsstilte de trinnvis, når de fysiologiske behovene var tilfredsstilt begynte man på sikkerhetsbehovet osv, dette betyr imidlertid ikke at hvert behov må være 100 % tilfredsstilt før man beveger seg opp på neste trinn, som oftest vil det være delvis tilfredsstilling av flere av behovene til enhver tid.

Ingebrigtsen og Pettersson (1979⁴, 1988) satte i stedet behovene inn i en behovsprofil; hvor behovene likestilles, da individet bevisst eller ubevisst velger en behovsprofil for hvert enkelt valg. Dette medfører i følge Ingebrigtsen og Pettersson (1979) at i et samfunn hvor de lavere behovene systematisk blir dekt, vil behovene bli likestilt.

Figur 14 Behovsprofil

(Etter Ingebrigtsen og Pettersson, 1988 / Ingebrigtsen og Jakobsen, 1997)

⁴ Her er figuren satt opp med 4 i stedet for 5 nivåer.

Grunnen til at jeg velger å trekke dette inn i diskusjonen rundt livskvalitet er å finne i de to øvre behovene. Når man systematisk får dekt lavere behov, er ytterligere behovsdekning innrettet mot å skape noe ekstra, personlighet, trivsel eller livskvalitet. Disse skiller seg fra trinn en til tre ved at de i motsetning til disse ikke har en grense for når nok er nok. Man kan ikke bli mettere enn mett, man kan ikke bli friskere enn frisk. Men det er ingen grense for hvor mye man kan kjøpe, eller utvikle seg. Med andre ord når konkrete materielle behov som næring, ly og klær er dekt oppstår det nye behov. Disse er abstrakte i den betydning at det man søker mot er noe utover det konkrete produktets funksjon, eller mot noe annet enn et produkt.

Hvordan slike behov løses er avhengig av hvordan individet selv fortolker sine egne behov. Som Ingebrigtsen og Jakobsen (1997) kommenterer kan man forsøke å løse statusbehovet med ting, dette betinger at man tillegger tingene en verdi utover deres praktiske funksjon. Ingebrigtsen og Pettersson (1979) påpeker at fysiske behov vil ha et potensial for å oppfattes som utilfredsstilt pga. den "stadige produktutvikling" (s. 76)

Maslow (1987) mener at svært få når selvaktualiseringen, og de som når dette nivået skiller seg ut fra andre på en rekke måter. De viktigste av disse faktorene vil nå bli gjennomgått, både for å vise noen karakteristika, men også fordi deler av dette rammeverket peker på noen holdninger og evner som legger grunnlaget for et verdisystem.

Selvaktualiserende personer har akseptert seg selv, med de feil og mangler de måtte ha (Maslow, 1987). Og de er generelt spontane, preget av enkelthet og naturlighet. De er i utgangspunktet ganske ukonvensjonelle, men dette er ofte ikke synlig fordi de antar at omverdenen vil ha problemer med å takle dette. Dette vil imidlertid ikke hindre dem i å gjøre det de selv mener er essensielt eller grunnleggende. Den påtatte konvensjonaliteten må også vike når personene holder på med noe de er veldig interessert i (Maslow, 1987). Til tross for at individene

Maslow (1987) omtaler som selvaktualiserende kjenner en dyp sympati og identifikasjon med andre mennesker er det autonome, de er lite avhengige av det sosiale og fysiske miljøet utover de grunnleggende behovene. De er heller ikke avhengig av stadig nye ting for være takknemlig, man evner å sette pris på basisgodene i livet på nytt og på nytt, en naturopplevelse vil ikke blekne etter å ha blitt gjentatt mange ganger. De etiske vurderingene er basert på et avklart syn på hva som er rett og galt. De vet hva de selv definerer som rett og galt og følger dette, selv om det kanskje avviker fra det konvensjonelle synet på rett og galt.

Mål og midler; Maslow (1987) trekker frem forskjellen på tankegang i ft. mål og midler, i utgangspunktet mener han at det ser ut som man klart kan separere midlene fra målene, og at man i en selvaktualiseringskontekst vil være målfokusert, men dette er en forenkling. Selvaktualiserende mennesker vil ofte inkludere midlene som en type mål, det å gjøre noe blir en glede på linje med å oppnå det endelige målet. Det å være underveis på en reise kan være like engasjerende som å komme frem.

Til slutt; de utviser en motstand mot kulturell indoktrinering. Selvaktualiserende mennesker kan i sitt ytre fremstå som konvensjonelle og fungerer godt i den kulturelle konteksten de er satt i. Forholdet til kulturen er imidlertid ganske komplekst. Personene viser ingen ytre kjennetegn på å være i opposisjon til den rådende kulturen, de kan kle seg konvensjonelt, de kan oppføre seg som forventet, osv. De har imidlertid en holdning her om at dette er deler av tilværelsen som ikke er av så stor betydning, skikkene for hva som er normalt kan være vel så gode som alternativene. Derfor er det ikke noe å bruke tid på, det anses som ubetydelig, og det er sjelden moralske aspekt involvert. Videre; selvaktualiserende mennesker er sjelden i opposisjon til autoritet under normale forhold. De har derimot en indre følelse av å være frikoblet fra kulturen og de kan velge ukonvensjonelle veier når det normale strider mot deres moralske overbevisning. De er mer autonome, de styres

av sin egen karakter og overbevisning i større grad enn av samfunnets regler (Maslow, 1987).

Et verdisystem og handlingsmåter bygd på det ovenstående vil i liten grad være basert på påvirkning utenfra.

Positiv Psykologi

Positiv psykologi er innen økonomisk fagtradisjon mindre kjent enn Maslow, og utviklet på et senere tidspunkt. Positiv psykologi har som formål å forsterke lykke og trivsel gjennom å involvere personlige styrker og positive sosiale systemer (Carr, 2004). Styrkene er knyttet opp mot klassiske dygder, og Seligman (2002) hevder at om man går gjennom store religiøse og filosofiske verk fra hele verden vil man sitte igjen med følgende dygder; Visdom og kunnskap, mot, kjærlighet og medmenneskelighet, rettferdighet, måtehold og åndelighet og trancedens. De seks dygdene er knyttet opp mot forskjellige styrker, som fremstilles som en type viljestyrte moralske egenskaper man kan øve opp med veiledning, forpliktelse og utholdenhet (Seligman, 2002). Når man velger å bygge opp spesifikke styrker og dermed dygder gjør man et valg og man oppdager, skaper og etablerer et eierforhold. De forskjellige dygdene knyttes opp mot følgende styrker:

Visdom og kunnskap: *Nysgjerrighet, kjærlighet til kunnskap, dømmekraft, oppfinnsomhet, sosial intelligens, og perspektiv .*

Mot: *Tapperhet, utholdenhet og integritet.*

Medmenneskelighet og kjærlighet: *Vennlighet og kjærlighet.*

Rettferdighet: *Samfunnsengasjement, rettskaffenhet og lederegenskaper.*

Måtehold: *Selvbeherskelse / selvregulering, forsiktighet og ydmykhet.*

Trancedens: *Skjønnhetssans, takknemlighet, håp, åndelighet, tilgivelse, humor og livsglede (Seligman, 2002).*

Som en slags motsats til de ovennevnte trekker Seligman (2002) opp en del typiske trekk man kan oppfatte som rådene i dagens samfunn, som for eksempel et godt utseende, selvsikkerhet, autonomi, unikhet, rikdom, og konkurranseånd. Seligman (2002) mener at for eksempel Aristoteles, Konfusius, Thomas Aquinas og Buddha ville sett på som laster fremfor dygder.

Positiv psykologi er bygd på positive følelser relatert til fortid, nåtid og fremtid.

Seligman (2002) setter opp 4 former for det gode liv. Den enkleste formen er det Seligman (2002) kaller et "pleasant life", dette er basert på at man forfølger de positive følelsene for fortid, nåtid og fremtid, denne formen er dermed preget av et fokus på positive følelser. Formen over har Seligman (2002) kalt "the good life", dette nivået krever at man bruker sine signaturstyrker for å oppnå tilfredsstillende på det man vil se på som de viktigste områdene i livet, et meningsfullt liv skal i tillegg ha et element hvor signaturstyrkene er knyttet til noe større enn en selv.

Det siste nivået kaller Seligman (2002) et rikt liv, det består av å kombinere de tre foregående formene. Livet gis mening gjennom en erfaring av de positive følelsene i fortid, nåtid og fremtid, gjennom å være i stand til å nyte de gledene man oppnår av de positive følelsene, oppnå tilfredsstillende fra signaturstyrkene og kunne bruke disse til å arbeide for en sak større enn seg selv (Seligman, 2002).

Positiv psykologi kan, ut fra presentasjonen overfor, tolkes som en ramme for hvordan ulike aspekter, som holdninger, hvordan velger å bruke egenskaper og hva man ved livet vil heve livskvaliteten, vekten er her lagt på en perfektionering av ens egne styrker.

The Capability Approach

Sen og Nussbaums capability approach (CA) er egentlig utviklet for å fremme utvikling i fattige land, men det kan også tilføre mye i en diskusjon om livskvalitet i industrialiserte land, fordi konseptet bringer moralfilosofien inn i økonomien

(Nussbaum, 2011). Det går an å si at der Maslow (1987) og Seligman (2002) er fokusert på egenskaper ved individet, er CA innrettet mot både hvordan samfunnet skal tilrettelegge for at slike egenskaper både skal kunne brukes og utvikles.

CA tar utgangspunkt i to begreper som vanskelig kan oversettes til norsk; "functionings" og "capabilities". "Functionings" tar utgangspunkt i hvilke ting en person kan eller kan bli i løpet av livet. Capability representerer de måtene man kan kombinere de forskjellige "functionings", og hvordan man kan velge en kombinasjon av disse (Sen, 2009). De enkleste "functionings" handler om muligheten til å få tilstrekkelig næring og være ved god helse, mens andre er mer avanserte, som for eksempel å oppnå selvrespekt, å bli sosialt integrert, ta del i samfunnet og treffe andre uten å føle skam, de fleste "functionings" har betydning for livskvaliteten.

Nussbaum (2011) skiller mellom combined "capabilities" og internal "capabilities". Combined "capabilities" er en kombinasjon av muligheter samfunnet åpner for basert på politiske, økonomiske og sosiale rammer, og de evner og egenskaper en person er i besittelse av. Internal "capabilities" er sider ved en person som kan trenes opp og tillæres som karaktertrekk, intellekt, følelsesregister, helsetilstand og ferdigheter relatert til oppfattelse og bevegelse. Disse må holdes atskilt fra medfødte evner.

CA har to formål, Nussbaum har hovedsakelig brukt det til å fokusere på sosial rettferdighet, mens Sen har utviklet det i forhold til livskvalitet (Nussbaum, 2011). CA skal se på livskvaliteten hos hver person som et mål i seg selv. Det handler ikke bare om den samlede trivselen og livskvaliteten i verden, men også hvordan den er fordelt (Nussbaum, 2011).

Fokuset skal være på valg og frihet: folk skal ha muligheter og de må selv kunne velge å benytte den friheten eller ikke (Nussbaum, 2011). Tilnærmingen er dermed bygd på et positivt frihetsbegrep. Hver og en skal ha frihet til å leve et liv de selv,

basert på refleksjon, finner verdifullt (Rauschmayer et.al, 2011). Når målet er at folk skal kunne leve et liv de selv finner verdifullt, er dette et mål som vil være forskjellig både ut fra kulturelle forutsetninger og ut fra hva man har av tilgjengelig kapital. Tilnærmingen er også rettet mot et pluralistisk verdisett, man kan ikke kun fokusere på kvantitative mål; hva folk oppnår må også sees i forhold til kvalitet, man kan ikke redusere hva folk oppnår til noe som kan måles på en numerisk skala. CA tar også for seg hvordan man skal håndtere sosial ulikhet og ser det som en viktig oppgave for styresmakter å forbedre livskvalitet for alle (Nussbaum, 2011 s. 19).

Rauschmayer et.al (2011) foreslår en omarbeiding av begrepet bærekraftig utvikling (SD) slik at det også ivaretar CA:

“SD policy is a specific expression of values aimed at encouraging people to cherish and develop specific “capabilities” and to choose certain strategies over others, so that all people both those living in the present and in the future, can have a decent quality of life. This means that the aim of SD is to increase the quality of life for current and future generations, i.e. to generate increasing well-being and more capability sets for current and future generations, at least above a certain level” (Rauschmayer, et.al, 2011 s. 13).

Middlemiss (2010) bruker kapasitet som begrep for å forklare folks muligheter til å handle bærekraftig. Hun deler i kulturell kapasitet, personlig kapasitet, organisasjonskapasitet og infrastrukturell kapasitet. Den kulturelle kapasiteten refererer til en persons normer og verdier og hvordan disse påvirker personens vilje til å kunne handle bærekraftig:

“The main point here is that if sustainability is somehow connected to a person’s world view, they are more likely to be enabled to act than if their world view does not relate to sustainability” (Middlemiss, 2010 p. 162).

Den personlige kapasiteten handler om personens egenskaper, eksempelvis evner, refleksjon, kunnskap, motivasjon, entusiasme etc. Organisasjonskapasitet kommer

til overflaten om personen er tilknyttet organisasjoner som er bygd på bærekraft. Den infrastrukturelle kapasiteten er rettet mot et bredt spekter av hva hvilke muligheter samfunnet tilbyr for å handle bærekraftig, det kan være hvilke produkter, tjenester og lignende som er tilbudt av produsenter, myndigheter, etc.

Mestring

Et aspekt som kan inkluderes som en konkret del av selvaktualiseringen hos Maslow, utviklingen av signaturstyrkene innenfor positiv psykologi og utviklingen av internal "capabilities" innenfor CA; er mestring og hva som skal til for å mestre. Mestring ligger også tett opp til Faarlunds (1973) forutsetning om at tradisjonelt friluftsliv skal være preget av et prestasjonsmotiv, noe som, i likhet med moderne friluftslivsutøvelse vil innebære at man mestrer både noe konkret og abstrakt.

Mestring fremstilles av Wormnæs og Manger (2005) som et genuint menneskelig behov. I den sammenheng er begrepet selvoppfatning viktig, og henspiller på de ideer, følelser og holdninger en person har til seg selv, det er en måte å forklare seg selv til seg selv, og varierer fra situasjon til situasjon og livsfase til livsfase. Prestasjoner og økt motivasjon har betydning for et individs selvoppfatning, og vi kan se på selvoppfatningen som et hierarki, der toppen utgjør individets generelle selvoppfatning. Denne er vanskelig å forandre, da den består de samlede tankene vi har om oss selv.

Nivå to omhandler faglig og ikke- faglig selvoppfatning, som igjen deles på nivå tre i spesifikke aktiviteter. Jo mer spesifikt et område er, for eksempel det å fyre opp en primus, jo lettere er det å påvirke selvoppfatningen ved å forbedre evnen til å mestre det. Endringer på lavere nivå vil etter hvert bli utslagsgivende for nivå lenger opp. En positiv selvoppfatning kan dermed bygges opp ved å gi en person autentiske mestringsopplevelser, dvs. opplevelser av mestring direkte knyttet til det faget eller aktiviteten en ønsker å styrke (Wormnæs og Manger, 2005).

Forventninger er en viktig del av motivasjon, og det viser seg at om vi forventer at noe skal skje, er det nettopp det som skjer. Det vil si at vi kan styre forventningene i en positiv retning ved å velge en positiv holdning. Bevisste forventninger er forventninger vi er oppmerksomme på, disse må vi forsøke å påvirke i positiv retning. Ubevisste forventninger er ikke viljestyrte, men automatiske, vi er dermed ikke klar over hvordan de påvirker våre handlinger og reaksjoner. Forventninger om at man skal klare å bli bedre vil sammen med de anstrengelser som må til, føre at man mestrer ferdigheter (Wormnæs og Manger, 2005). Hva man tenker om seg selv er ikke et resultat av genetiske forhold, men en følge av sosiale forhold i form av tilbakemeldinger fra familie, venner, kollegaer og lærere (Wormnæs og Manger, 2005).

Selvoppfattning må sees i sammenheng med selvakseptering, hvor vidt man opplever at man er i stand til å leve opp til den standarden man setter for seg selv (Wormnæs og Manger, 2005). Begrepet myndiggjøring betegner en prosess som øker den individuelle eller politiske makten slik at et individ kan gjøre forskjellige tiltak som bedrer egen livssituasjon. Myndiggjøringen har både en strukturell og individuell dimensjon, der den strukturelle dimensjonen "omfatter å forholde seg til barrierer, maktforhold og samfunnsstrukturer som opprettholder ulikhet, urettferdighet og manglende mulighet til å ta kontroll over sitt eget liv." (Wormnæs og Manger, 2005 s. 58). Den individuelle dimensjonen

"(...) er rettet mot prosesser som har til hensikt å øke individets kontroll over eget liv. Målet er å frembringe individer med selvtillit, bedre selvbylde, økte kunnskaper og ferdigheter. Barrierer mot selvrealisering, som hindrer mulighet for egenkontroll må kunne identifiseres og begrenses" (Wormnæs og Manger, 2005 s. 58).

Myndiggjøring vil da " (...)underbygge evnen til å ta selvstendige og effektive valg. Det gir økt mulighet til å ta kontroll over forholdene i dagliglivet og nå egne mål som bedrer den generelle daglige livskvalitet " (Wormnæs og Manger, 2005). Når man

fortolker eller forklarer for seg selv hvorfor noe gikk som det gikk kan man forholde seg til indre eller ytre forklaringer. En indre forklaring tar utgangspunkt i vår egen atferd, mens de ytre forklaringene har med omgivelsene å gjøre. Hvilke forklaringer man velger vil ha betydning for i hvor stor grad man selv opplever at man kan gjøre noe med det (Wormnæs og Manger, 2005). Hvis man overfører dette til statusbehovet hos Maslow, kan man knytte den evalueringen man gjør av seg selv opp mot indre forklaringer og den (e)valueringen man oppnår fra andre til ytre forklaringer.

Det å knytte det man gjør opp mot indre forklaringer handler om å selv ta kontroll over mestringen, og hva en oppfatter at skjer. Mestringsteori har dermed en klar relevans i forhold til livskvalitet i friluftslivet, og valg av forklaringsmodell kan ha betydning for hvordan man opplever aktiviteten. Dette bringer oss over på noen aspekt i forhold til å begrense konsumet for å øke livskvaliteten, dette står i kontrast til den konvensjonelle tankegangen, der konsumnivå som må betraktes som en ytre forklaring, skal økes for å øke nytten.

Lavt konsum og livskvalitet

I følge Ims og Jakobsen (2008) kan en trekke en linje fra Heraklit og Aristoteles via Leibniz og Whitehead. Disse er representanter for en filosofisk tradisjon der trivsel og livskvalitet ikke kan isoleres fra at alle levende vesener henger sammen; dette betyr at livskvaliteten ikke kan reduseres til et individuelt fenomen, eller betraktes som en statisk tilstand. Siden livskvaliteten er avhengig av et samspill mellom materialisme og åndelighet vil en økonomi som kun baseres på det ene føre til redusert livskvalitet. Selvrealisering er en tilstand av perfekt væren, tilstedeværelse og lykke. I denne konteksten kan den dominerende posisjonen til konsum i vestlig økonomi betraktes som et symptom på åndelig tomhet: man forsøker å oppnå en åndelig tilfredsstillelse gjennom konsum. Det kan imidlertid bli like galt om den åndelige posisjonen kommer i en dominerende posisjon (Ims og Jakobsen, 2008).

Schumacher (1989) sammenlignet tankegangen i det han kalte for buddhistisk økonomi med tankegangen i moderne økonomi. Der den moderne økonomen var vant til å måle levestandard ut fra årlig konsum, med forutsetningen om at den som konsumerer mer er "better off" enn en som konsumerer lite, mente Schumacher at siden eierskap til et produkt kun var et middel for å nå et mål, måtte man heller se hvordan man kunne nå uttalte mål med minst mulig. Leßmann (2011) påpeker at det blir feil å se på dagens rådende tankegang rundt behovsdekning og livskvalitet som et ideal som må reduseres for å ivareta framtidige hensyn, snarere må idealet byttes ut fullstendig.

Jeurissen og van de Ven (2008) viser til nøysomhet som en vei til et mer gjennomtenkt konsum; der man legger større vekt på verdier relatert til livskvalitet. Til forskjell fra land med lav tilgang på produkter er problemet i et overflodssamfunn ikke tilgangen på produkter, men tid. Dette fører i følge Jeurissen og van de Ven (2008 s. 233) til følgende:

"(i) when time is a scarce resource, it is not efficient to think too long about spending smaller amounts of money; (ii) the scarcity of time stimulates buying decisions made on basis of first impressions (impulse buying) and (iii) consumers want to be seduced into making a quick decision to buy. "

Ut fra dette trekker Jeurissen og van de Ven (2008) den konklusjonen at dagens konsumrelaterte samfunn er stressende, og man vil konstant vurdere hvorvidt man har det morsomt eller egentlig bare kaster bort tiden. Nøysomhet som livsstil blir da attraktivt fordi man kan bruke mer tid på andre ting, oppnå en høyere kvalitet og et bedre utbytte av det man velger å kjøpe. Man oppnår gjennom en større balanse mellom jobb, fritid, konsum og refleksjon mer kontroll over eget liv.

Jeurissen og van de Ven (2008) skiller mellom to former for nøysomhet; på den ene siden har vi nøysomhet som er motivert av et ønske om å bruke få ressurser, redusere forbruket av varer som er skadelig, dekadent og preget av sløsing, på den

andre har vi de som velger nøysomhet for å få mer fritid. Førstnevnte gruppe, "goods frugalists" (Jeurissen og van de Ven, 2008 s. 234) vil tilpasse sitt kjøpsmønster etter produktenes kvalitet, det som avgjør er om en produsent er i stand til å redusere ressursforbruk og avfallmengde fra et produkt. Den andre gruppen "time frugalists" (ibid) er derimot sensitive for pris, deres formål er først og fremst å være nøysomme for å få tid til noe annet enn å jobbe, lavere priser vil derfor kunne øke forbruket av varer. Innen tradisjonell markedsføring vil en respons på lavere etterspørsel være en reduksjon i pris; "time frugalists" vil respondere som ønskelig på dette fordi de da kan konsumere mer uten å jobbe mer (Jeurissen og van de Ven, 2008). I praksis vil dette si at "time frugalists", sammen med andre forbrukere, på sikt ikke bidrar til en reduksjon og endring i forbruksmønsteret fordi de vil øke sin etterspørsel når produsentene setter prisene ned. "Goods frugalists" vil på sin side ignorere prisnedsettelsene og ikke kjøpe mer selv om prisene settes ned.

4.4 Oppsummering av teorien

Kapittel 4.1 redegjorde for begrepene natur, kultur, og henholdsvis neoklassisk og økologisk økonomi. Hensikten med dette var å vise hva som var spesielt med hver enkelt sektor. Gjennomgangen av økonomisk sektor ble delt i to, for å vise forskjellen på neoklassisk økonomi og økologisk økonomi.

Naturen kan forstås som noe som har både instrumentell verdi, egenverdi og verdi i seg selv, eller en kombinasjon av disse. Kulturen kan også forstås i lys av de samme verdiformene, og kultur må tolkes som en sektor som representerer en helhet av det menneskeskapte. Neoklassisk økonomi er det rådende paradigmet for økonomisk forskning i dag, og har et instrumentelt syn på samfunnet. Verdsetting skal kunne gjøres monetært, og det er et objekts nytteverdi som er viktig. Økologisk

Økonomi er en utfordrer til neoklassisk økonomi, konstruert for å løse problemer det neoklassiske skaper.

4.2 var rettet inn mot hvordan natur, kultur og økonomi står i forhold til hverandre, og hvordan økonomisk verdisektor var dominerende. Underkapittelet tok også for seg Taylors (1998) kritikk av følgende av å bygge et samfunn på den instrumentelle fornuften, samt Borgmanns (2000) kritikk av konsum. Kapittelet ble avsluttet med Ajzen og Fishbeins (1980) multiattributt modell, og begrepet verdiforskyvning.

4.3 tok for seg begrepet bærekraftig utvikling og forskjellige perspektiv på livskvalitet. Det ble gjort en kobling til Maslow (1987) behovshierarki, Seligmans (2002) positive psykologi og Sen (2009) og Nussbaums (2011) Capability Approach. Mestring og selvoppfatning ble behandlet, kapittelet ble avsluttet med en sekvens om alternativ tankegang i forhold til å dekke behov med lavt ressursforbruk.

5.0 Sektorene og forskyvning

Dette kapittelet har til hensikt å besvare forskningsspørsmål 1 og 2 ut fra en sammenstilling og drøfting av den fagorienterte teorien med friluftslivsteorien. Forskningsspørsmål 1, hva karakteriserer de ulike sektorene sett i lys av hhv. neoklassisk økonomi og økologisk økonomi, har til hensikt å sortere ut forskjeller mellom neoklassisk økonomi og økologisk økonomi. I det videre arbeidet vil denne sorteringen bli brukt til å se på hvordan ulik verdiorientering i disse to kan føre praksis i forskjellige retninger, og dermed, som beskrevet i kapittel 2 danne utgangspunkt for å besvare spørsmål 3 og 4.

5.1 Natur, kultur og økonomi i lys av neoklassisk økonomi.

Neoklassisk økonomi representerer det rådende paradigmet innen økonomien; og følgelig leder føringer, forutsetninger og metodikk man finner i dette frem til en rekke av de avgjørelsene som tas i samfunnet i dag.

Natur som sektor i neoklassisk økonomi

Naturen blir i neoklassisk økonomi først og fremst omtalt som en ressurs – en faktor som kan brukes i produksjon. Når Jevons (1880) trekker frem naturen som viktig for økonomien, er det ikke naturens egenverdi det er snakk om, noe slikt eksisterer ikke, det er naturen som leverandør av råvarer for å skape nytte. Dette går tydelig fram av definisjonen av økonomien som en studie av hvordan knappe ressurser skal brukes til å dekke behov.

At naturen ikke er satt i en stilling hvor den har egenverdi kommer også tydelig fram når Samuelson og Nordhaus (2001) hevder at man like gjerne kan produsere mest mulig nå, slik at fremtidige generasjoner overtar ferdige tilvirkede produkter. Dette tyder på at i den grad det er snakk om bærekraft er det en svak bærekraft, der

verdien av et ferdig produkt er regnet som høyere enn verdien av en ubrukt naturressurs. Dette gjør at det ikke er interessant hvilke unike abiotiske eller biotiske faktorer naturen består av. Om det finnes et mangfold, for eksempel 100 forskjellige treslag eller om man har tilgang på forskjellige energiformer som kan omformes og brukes til samme formål, er uten reel interesse så lenge man får produsert det man skal. Hvis man går tom for en type ressurser, eller den blir vanskelig tilgjengelig, er dette noe man løser ved å finne et substitutt. Bruk av naturen avhenger av betalingsvilje, og denne avgjør også hva man mener er mest effektivt. Effektiv bruk av naturen har ikke sammenheng med hvilke sluttprodukter som tilvirkes, men hvor høy avkastning forskjellige produkter gir. Dette kan vi se i sammenheng med produksjon av typiske nytelsesmidler, som tobakk og kaffe, der man får større avkastning ved å bruke jord til slike produkter fremfor matproduksjon. Likeledes kan man se på hvordan jorder brukes til kjøttproduksjon fremfor grønnsak / kornproduksjon fordi betalingsviljen for kjøtt er større, med andre ord mest effektiv. At man sannsynligvis kunne holdt langt flere i live ved alternativ produksjon er dermed forholdsvis uinteressant fordi man da vil være ineffektive.

Dette vil også, i hvert fall om vi følger teorien, også være overførbart til miljøgoder. De målemetodene som er utviklet knytter naturens verdi enten opp mot betalingsvilje for bruk, for å gi avkall på, eller hva det vil koste å lage et menneskeskapt alternativ (som filtrering av vann).

Naturen har en instrumentell verdi, som er basert på hvordan naturen kan brukes mest mulig effektivt. Dette slås ytterligere fast ved å påstå at framtidige generasjoner like gjerne kan overta en verden der mest mulig allerede er omdannet. Man tar dermed fra framtidige generasjoner muligheten til å velge bruk eller bevaring, og etterlater kun muligheten til å velge mellom ferdige produkter. Dette kan fortolkes som en type negativ frihet; man er så opptatt av å ikke legge

hindringer i veien for at dagens forbrukere skal kunne velge produkter mest mulig fritt at måten dette påvirker valgmulighetene som framtidens generasjoner må forholde seg til ikke er interessante. Siden egenverdi og verdi i seg selv perspektivet er fraværende er det hovedsakelig den naturen (og naturressursene) som ikke har verdi i produksjon som blir igjen til framtidige generasjoner. Dette reduserer den frihet framtidige generasjoner vil ha til å forme sine liv og samfunn.

Kultur som sektor i neoklassisk økonomi.

Kultur som sektor blir i liten grad omtalt direkte, men hensikten med å definere hva kulturens verdisektor er ut fra neoklassisk økonomi, er å vise hvordan samfunnet ville vært organisert og hvordan menneskets handlinger ville bidra til en slik organisering om denne var enerådende. Dette har utgangspunkt i Tylor definisjonen gjengitt i kap. 4.1, s 48. Det første, samfunnets organisering, går på samfunnet som helhet, og det siste, hvordan menneskets handlinger bidrar, går på hver enkelt person. Dette kan integreres med Scheins (2004) tre nivåer, da samfunnets "komplekse helhet" består av disse tre nivåene, og nivå 2 og 3 definerer hva en person bør og kan gjøre i et samfunn. Disse to nivåene vil legge grunnlaget for nivå 1, tross alt vil normer og verdier styre både oppførsel og hva man ønsker produsert.

Verdier som skal fremmes synes utelukkende å basere seg på en monetær verdsetting, man viser hva man verdsetter gjennom hva man kjøper, dvs. hva man foretrekker. Handlinger skal rettes mot å maksimere nytte. Nyttebegrepet er problematisk fordi det synes å handle om hva man som personer prioriterer framfor noe annet. Jevons (1880) satte likhetstegn mellom bruksverdi og nytteverdi. Dette gir et ganske løst begrep om hva nytte er, det blir en personlig oppfatning, og selv om begrepet nytte språkmessig er basert på at noe skal være nyttig, er det ikke definert ut fra hva det skal være nyttig til.

I likhet med det Næss (1999) påpeker i forhold til behov, kan det være en viss problematikk i å uttale seg om eller definere hva som skal oppfattes som nyttig. Likevel, vi kan se på mote som eksempel – i neoklassisk økonomi vil det å være i stand til å følge moten tilføre en person nytte, under forutsetning at denne personen oppfatter dette som viktig. Nytte frikobles fra funksjonalitet, man kan følgelig tenke seg at et produkt kan endres på to måter, det kan tilføres økt praktisk funksjonalitet og det kan endres i henhold til et sett motespesifikasjoner. Begge deler er nyttig, og følgelig kan begge deler brukes som grunnlag for å anskaffe produktet, nyttebegrepet er med andre ord subjektivt. Jo mer vi er villige til å betale for et produkt jo nyttigere er det for oss. Dette betyr også at man i et samfunn vil stå sterkere til å bestemme hvordan ressursene skal allokere på forskjellige produkter jo mer penger man har. Det er slike holdninger Lebow (1955) ser på som nødvendig for å holde hjulene i gang, og det er de samme holdningene Borgmann (2000) kritiserer. Om man tar Lebows (1955) vinkling først: man kan ikke si at neoklassisk økonomi direkte sier at forbrukeren skal handle for å øke omsetningen i økonomien, men gjennom å fremme et ordinale nyttebegrep, der nytte representerer en subjektiv ide om hva man trenger, samtidig som faget fremmer en "verdifrihet", leder det til at produsentene og konsumentene kan følge Lebows (1955) ideer. Gjennom å endre produkter slik at de framstilles som nye, eller lage de så de varer kort tid og ikke lar seg reparere, bidrar de til en økning i utskiftelsestakt. Det man kan lese ut av Borgmanns (2000) kritikk mot slike holdninger er at dette fører til at det er ikke hva et produkt kan brukes til som er viktig, men det å anskaffe det.

Grunnleggende antakelser er et vanskelig felt, siden det er ubevisst og tatt for gitt. Det er imidlertid likhetstrekk mellom måten de grunnleggende antakelsene i kulturen beskrives og måten Kuhn (2007) omtaler symbolske generaliseringer og metafysiske antakelser. Om vi legger dette til grunn kan vi forsøke å se på hvilke grunnleggende forutsetninger man har bygd den økonomiske teorien på og overføre

dette til handlingsmønster hos personene. Abstraksjonene fra Daly og Cobb jr. (1994) og Ingebrigtsen og Jakobsen (2009) blir dermed det nærmeste man kommer en forståelse av de grunnleggende forutsetningene. Man får da en kultur som baserer seg på at folk opptrer uavhengig av hverandre, man skal heller ikke bry seg med hva andre føler. Likeledes skal man opptre mekanisk rasjonelt ut fra hva som tjener en selv best. Et viktig poeng er at man kan aldri bli fornøyd, fordi man har umettelige behov – følgelig vil det alltid være noe nytt man kan strekke seg mot.

Nivå 1, som er artefakter og produkter, dvs. de synlige kulturelle uttrykkene, som språk, oppførsel, teknologi, kunst m.v. vil dermed fylles med et innhold. Med et såpass vagt definert begrep om behov og en forutsetning om at behovene er umettelige, legger dette klare føringer for hvilke produkter man får og hvordan man produserer. Veblens (1976) kritikk av iøyenfallende forbruk og Lebows (1955) visjoner viser hva dette kan lede til. Veblens (1976) observasjoner viser til at det blir brukt en mengde ressurser på å lage produkter som kun har til hensikt å markere eierens status, og følgelig kunne vært produsert på en langt mer sparsom måte, eller ikke produsert i det hele tatt. Lebows (1955) visjoner sier mer om hvordan man kan produsere produktene for at man raskt skal få kunden til å kjøpe noe nytt. Man sitter igjen med produkter basert på teknologi og design som ikke er optimal i forhold til ressurser, men i forhold til å øke omsetningen hos produsentene.

Økonomien som sektor er omtalt både i forhold til hvordan den bruker naturen og hvordan den samhandler med kulturen, dette kan oppsummeres i at økonomisk verdisektor skal i all hovedsak sørge for at man bruker evner og kunnskap fra kulturen til å omdanne enten naturressurser eller kulturelle ressurser til etterspurte produkter. Om det ikke er etterspørsel etter noe som kan produseres, er den en oppgave å skape denne etterspørselen.

5.2 Natur, kultur og økonomi i lys av økologisk økonomi

Økologisk økonomi er et alternativ til det neoklassiske paradigmet, et nytt paradigme vil oppstå som følge av at man oppfatter at det gjeldende paradigmet ikke løser problemer som oppstår. Som alternativt paradigme må en følgelig anta at man gjennom å se på sektorene ut fra hvordan de vil fremstå i lys av økologisk økonomi vil få et annet bilde enn i neoklassisk økonomi.

Natur som sektor i økologisk økonomi

Naturen blir i økologisk økonomi behandlet annerledes enn i neoklassisk økonomi, og det var også naturens tilstand og bruken av denne som satte i gang prosessen som førte fram til at økologisk økonomi ble etablert. Kanskje kan man da tenke at siden neoklassisk økonomi hadde et rent instrumentelt forhold til natur vil økologisk økonomi ha et rent egenverdiperspektiv, men det blir for lite nyansert.

Naturen vil også i økologisk økonomi være en nødvendighet som ressurs for å tilvirke produkter og opprettholde livet i et samfunn. Imidlertid ligger det en føring i økologisk økonomi om at man må definere hvor stor andel av ressursene som kan brukes før man avgjør hvor de skal allokeres. Dette bryter med den neoklassiske tanken om at man kan omdanne så mye som mulig, og det tar hensyn til at også framtidige generasjoner skal kunne bestemme hvordan ressurser skal allokeres. Dette betyr at man går bort fra en ide om naturen som en utømmelig kilde, det er naturen som bestemmer grensene, noe man også ser at urfolk har gjort, jf. eksemplene fra Ryd (2005) og Godal (2007). Når man også inkluderer jordas evne til å støtte opp om andre arters mulighet til liv med høy livskvalitet er det også et element av anerkjennelse av egenverdi og verdi i seg selv. Det er med andre ord et pluralistisk verdiperspektiv på naturen, der man både har en instrumentell bruk, samtidig som man søker mot å ivareta naturens egenverdi. Dette styres imidlertid gjennom de normer, verdier og grunnleggende antakelser vi finner i kulturen.

Kultur som sektor i økologisk økonomi

Kulturen er heller ikke her omtalt direkte, men i likhet med neoklassisk økonomi kan det være fornuftig å starte med hva man kan utlede på nivå 2 og 3, normer, verdier og grunnleggende antakelser.

De grunnleggende antakelsene kan også her ta utgangspunkt i abstraksjonene fra Daly og Cobb jr. (1994) og Ingebrigtsen og Jakobsen (2009), menneskene er avhengig av andre og trivsel og livskvalitet oppstår i samfunn hvor menneskene samhandler fremfor å opptre som enkeltindivider. Dygdsetikken ligger til grunn for oppførsel, man må utvikle sine egne ferdigheter og handle ut fra disse for å skape gode samfunn. Dette betyr at man også må forvente at hvert enkelt menneske har en intuitiv og omforent forståelse om hvilke handlinger som fører til et godt samfunn.

Normer og verdier er synlig i de forutsetningene som ligger i økologisk økonomi. Målet med økologisk økonomi er livskvalitet og bærekraft. Rettferdig fordeling, og hensyn til fremtidige generasjoner er vektlagt, dette betyr at normer og verdier må lede frem til disse målene. Dette aktualiserer de tankene vi finner i Schumacher (1989), Jeurissen og Van De Ven (2008) om nøysomhet, Frank (2005) om inconspicuous consumption og Georgescu-Roegen (1975) om bioøkonomisk program. Vi får da en kultur hvor nøysomhet må være en sentral verdi. En norm som kan utledes av dette er at man ikke sløser, man har en mer gjennomtenkt livsførsel, der man i langt større grad retter oppmerksomheten mot immaterielle varige verdier. Et premiss er at det er kulturen som setter standarden for økonomien og ikke omvendt. Det blir dermed en ganske stor endring på nivå 1.

De synlige kulturelle uttrykkene må fremdeles produseres, men det må legges andre premisser til grunn enn i neoklassisk økonomi, slik at de er i takt med de normer og

verdier som fremmes. Det betyr at siden ressursforbruket skal ned vil man også være nødt til å tenke annerledes rundt hva man produserer, hvordan man produserer og hvor holdbart man produserer, man får et annet utgangspunkt enn at produkter skal produseres ut fra et tradisjonelt effektivitetsbegrep. Man må vurdere hvilke produkter som skal produseres på bakgrunn av et annet behovsbegrep, og man må tilstrebe at det som produseres, produseres mest mulig effektiv med henblikk på hvor mye ressurser som kreves. Dette impliserer også at produkter og artefakter som kun har til formål å demonstrere en status, går i stykker forttere enn nødvendig eller ikke kan repareres ikke bør produseres. Likeledes må produksjon ha fornybare og gjenbrukbare materialer som utgangspunkt, noe som går tydelig fram av kretsløpstankegangen hos Ingebrigtsen og Jakobsen (2004).

Det vil igjen si at kunnskap og evner må rettes inn mot å utvikle kunnskap som fremmer produkter som oppfyller disse kriteriene, og ikke produkter med helt motsatte kriterier, som man til en viss grad kan se i dag, gjennom en stadig kortere holdbarhet på produkter. Det må tilstrebes at produksjon må skje gjennom bruk av materialer som er fornybare og gjenbrukbare.

Økonomien har som hovedoppgave å bidra til en ressursforvaltning av både naturressurser og kultur på en slik måte at man kan oppnå høy livskvalitet uten at man reduserer mulighetene for framtidige generasjoner til å oppnå en høy livskvalitet. Dette innebærer at man skal ha en økonomi som opererer innenfor rammene av naturens bærekraft og en kultur som ikke baserer seg på at status oppnås gjennom høyt forbruk.

Vi kan oppsummere forskjellene i en tabell som viser hvordan hver enkelt sektor blir fortolket i hhv. neoklassisk økonomi og økologisk økonomi.

Tabell 2: Oppsummering av sektorene

Sektor	Neoklassisk økonomi	Økologisk økonomi
Natur	Ressurs for bruk i økonomisk produksjon	Livssystem med egenverdi, og ressursbase med instrumentell verdi som må brukes ut fra et sett kriterier som ivaretar bærekraft for fremtiden.
Kultur	Ressurs for å endre natur til produsert kapital	Sektor der samfunn skapes og samhandling fører til at man legger føringer som skaper livskvalitet.
Økonomi	Bruke natur og kultur til å produsere etterspurte produkter.	Anvende natur og kulturressurser på en slik måte at livskvalitet skapes, mens bærekraften opprettholdes.

5.3 Forskyvningsbegrepet

Dette avsnittet har til hensikt å besvare forskningsspørsmål nummer 2. Hvordan kan verdiforskyvning beskrives?

Hvordan forskyvningsbegrepet kan beskrives og operasjonaliseres for det videre arbeidet, krever noen avveininger og forutsetninger. Det overordnede problemet med forskyvningen er at samspillet mellom sektorene erstattes av en ensretting, der en av sektorene utvides på bekostning av de andre. Siden økologisk økonomi er bygd på en balanse mellom sektorene, jf. Daly (1996), hvor man søker å unngå en slik ensretting, vil det ikke oppstå slike prosesser i en gjennomført økologisk økonomi. Hos Krech et. al (1969) beskriver begrepet forskyvning at man i en gitt situasjon tar ut følelser mot et annet subjekt eller objekt enn det man normalt skulle reagert mot. En forutsetning for bruken av ordet her er at det ikke er den

psykologiske reaksjonen som er interessant, den overlates til andre faggrupper, men selve reaksjonsmønsteret. Det å skifte fokus og energi fra et område til et annet, som øyensynlig er lettere tilgjengelig. Borgmanns (2000) tilnærming til skiftet fra å kjøpe for å oppnå noe til å kjøpe for å kjøpe antyder at det skjer en forskyvning der man går fra en situasjon med klare målsetninger for det man gjør. Dette inkluderer både det å ha de nødvendige artefakter tilgjengelig, men også en personlig involvering, til en situasjon der målet kun er å ha artefaktene for en kort stund. Verdier i denne sammenheng handler om føringer for hva man gjør, det vi si det ligger en føring om at noe er, eller har vært grunnleggende for at særpreget ved en aktivitet / praksis skal kunne ivaretas. Seligmans (2002) eksempler på at man kan finne et sett felles dygder for de fleste større kultur- og religionstradisjoner kan være en indikasjon på at det finnes en forståelse for et sett felles verdier, men de må identifiseres med bakgrunn i en tradisjon. Det ligger også en indikasjon på at det er noe opprinnelig i Taylors (1998) kritikk mot bruk av økonomiske verdsettelsesmetoder på områder man burde lete etter andre handlingsalternativ, og dermed forskyver de verdiene som var sentrale der.

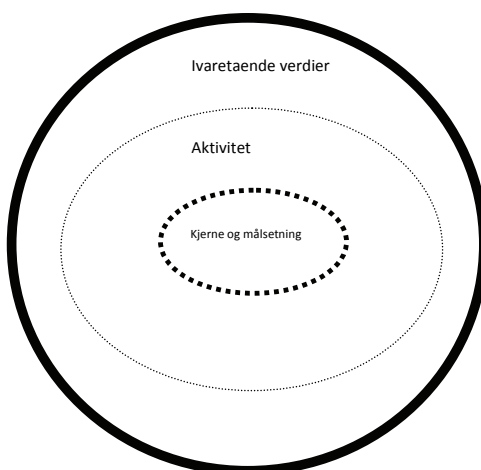
Focal Practice ble beskrevet i kapittel 2 og 4, og det er bygd på en kjerne med egenverdi, det focale. Focal practice betegner dermed en aktivitet sentrert rundt en kjerne. Det er imidlertid nødvendig å tilføre noen elementer i begrepet for å kunne formulere en forskyvning.

Vi kan illustrere focal practice med tre sirkler; i midten finner vi kjernen – det focale, denne utgjør en grunnleggende målsetning for hvilken utvikling praksis skal fremme og hva hensikten med praksisen er. Dette legger grunnlaget for en type verdisystem, dette skal jf. Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) være verdier som har fundamental betydning, men det trenger ikke å være intern konsistens.

Aktiviteter og handlinger knyttet til praksisen skal være rettet inn mot dette. Kjernen kan imidlertid oppfattes som abstrakt, og for at handlinger og aktiviteter

skal kunne ivareta kjernen må de utøves innenfor et sett verdier. Disse kan beskrives som ivaretaende verdier fordi de har til hensikt å ivareta focal practice. I følge Evang (1991) skulle verdier være tydelige og nært knyttet opp mot grunnleggende kjennetegn, og samspill. Verdiene må med andre ord formuleres slik at de er omsettbare i praksis, de må fungere som veiledende for aktiviteten og være en type premisser man kan vurdere det man gjør i lys av. Vi kan illustrere en figur for det ovenstående slik:

Figur 15: Focal practice og ivaretaende verdier - praksisfigur

Det er derfor en åpning for en viss dynamikk i hvordan praksis utføres så lenge det ikke ødelegger for målsetningene i kjernen. Utfordringen blir dermed å definere hva som er kjernen og hvilke ivaretaende verdier som legger premisser for aktivitetene. Når de ivaretaende verdiene er identifisert kan disse brukes til å identifisere forskyvende faktorer, dvs. faktorer som trekker utviklingen i motsatt retning, disse kan beskrives ved et antonym til de ivaretaende verdiene.

Identifisering av kjernen og tilhørende ivaretaende verdier kan løses på to måter, man kan forsøke å finne en historisk og følgelig normativ tradisjon som definerer hva aktiviteten opprinnelig var og hvilke verdier som følger av denne. Disse kan

identifiseres gjennom beskrivelsen av det tradisjonelle friluftslivet jf. Næss (1999), Faarlund (1973), med flere, og gjennom Tordssons (2010) oppsummering av friluftslivets historie. De verdiene som fremmes her er ganske upåvirket av samfunnet generelt, og verdisetten framstilles ikke, verken hos Faarlund (1973) eller Næss (1999) som noe som skal endres i stor grad. Dette kan brukes til å formulere elementene i focal practice. En forskyving av dette vil skje ved at disse verdiene erstattes av andre verdier som er i strid med de opprinnelige. Dette kan vi kalle forskyvning i bevissthet.

Det er imidlertid viktig å ta i betraktning at det er en dynamikk, og at det er viktig å inkludere hvilke verdier dagens utøvere oppfatter som sentrale og hvilken motivasjon de oppgir å ha. Man tar dermed utgangspunkt i utøvernes artikulerte målsetning med å delta i praksisen og hvilke verdier de knytter opp mot denne. Ut fra dette kan man også utlede en focal practice. Forskyvning vil man da ha om handlingsmønstre knyttet til praksis bygger opp om andre målsetninger enn det man selv oppfatter som sentralt. Dette kan vi kalle forskyvning i praksis.

Dette tar hensyn til hva det fokuseres på i dag, mens forskyvning i bevissthet ikke er påvirket av strømminger i tiden på samme måte. Å kombinere disse i en to – trinnsprosess, synes å være fornuftig. En kan forestille seg at en forskyvningsprosess kan ha to årsaker, det kan hende at verdigrunnlaget forsvinner ut av bevissthet, man er ikke lenger klar over hvilke verdier som har vært sentrale i aktiviteten, eller at man har et verdigrunnlag, men handler i utakt med det av forskjellige grunner. En kan for eksempel tenke seg at den infrastrukturelle kapasiteten (jf. Middlemiss, 2011) ikke legger til rette for å følge opp verdigrunnlaget.

Endring i verdisetten kunne i følge Hards (2011) skje gjennom utøvelse av praksis, kontekstuell erfaring, og samhandling. Hos Hards dreide utøvelse av praksis seg om

å endre atferd til å være i tråd med det man sto for, i denne sammenheng kan det i stedet ha motsatt fortegn, man endrer praksis til noe annet enn det man står for.

Bygger man videre på figur 1 kan man tenke seg at focal practice utøves i en gitt verdison. Denne vil variere avhengig av hvilke sektorer som er involvert. Tar man utgangspunkt i at friluftslivet er avhengig av alle 3 sektorene, både natur, kultur og økonomi vil focal practice foregå i verdison 4; der alle sektorene møtes. Ivarstående verdier og forskyvende faktorer må deretter fortolkes ut fra hvilken verdisektor de synes å tilhøre ut fra den teoretiske utredningen av de tre sektorene.

En forskyvningsprosess knyttet opp mot økt innflytelse fra økonomisk sektor må da skje på følgende måte:

Verdier tilknyttet økonomiske sektor blir etablerte handlingsmønstre slik at konteksten valg foretas i og forståelsen for våre egne handlinger endres. Konsekvensen av dette er at man risikerer å velge løsninger og metoder som ikke bidrar til at man når de enten uttrykte eller mer "tause" målsetninger som ligger i kjernen av praksis.

Forskyvning innenfor en aktivitet, som friluftsliv, kan dermed defineres som: "En prosess der de opprinnelige målsetninger og verdier knyttet opp mot focal practice, blir erstattet av målsetninger og verdier gjennom press utenfra som svekker det opprinnelige i focal practice."

Denne beskrivelsen og definisjonen er svar på forskningsspørsmål nummer 2, og vil ligge til grunn for både forskyvning i bevissthet og forskyvning i praksis, forskjellen er at forskyvning i bevissthet tar utgangspunkt i det historiske verdiinnholdet i aktiviteten, mens forskyvning i praksis tar utgangspunkt i det verdiinnholdet utøverne av aktiviteten selv oppgir.

6.0 Metode og utvalg

Problemstillingen som skal analyseres tar for seg spørsmål som fordrer at man får innsikt i andre menneskers liv og tankemåte. Dette gir i følge Lawn (2006 s. 32) noen særegne utfordringer med å definere hva man kan oppfatte som sannhet: "the problem with any study of human life is that we are always part of what it is we are trying to understand." Dette problemet oppstår under hele prosessen, både i utforming av problemstilling, hvilken teori man bruker og hvordan man skaffer de empiriske dataene til veie. Å skaffe empirisk informasjon vil ofte dreie seg om å stille spørsmål til enkeltpersoner eller grupper. Når man stiller spørsmål vil man i følge Lübcke (1982) bevege seg innenfor en ramme som setter grenser for hva man kan stille spørsmål om, denne rammen er avhengig av min forforståelse.

Dette kapittelet vil forklare hvilke epistemologiske og metodiske vurderinger som er gjort, hvordan de empiriske dataene er skaffet til veie og styrker og svakheter ved denne fremgangsmåten.

6.1 Epistemologi og intervjuer

I kapittel 2 ble det fastslått at metoden skulle ha en sammenheng med de ontologiske og epistemologiske vurderingene. Ontologien ble forankret i humanismen.

For å forstå hva andre tenker om sine egne handlinger må man spørre dem, man må hente informasjonen fra subjektene selv, dette kan gjøres gjennom intervjuer. Alvesson (2011) omtaler 3 epistemologiske posisjoner for et intervju; Neo – positivism med underformen interactive rationalism, romanticism og localism. Neo – positivism er inspirert av positivismen, skal man følge denne retningen i intervjuer vil man legge vekt på å tilstrebe en intervjuform som er mest mulig nøytral, man skal som intervjuer ikke bli personlig engasjert, men følge klart fastlagte skjemaer og

opptre mest mulig mekanisk. Analyse av slike intervjuer forutsetter at man følger fastlagte regler. Man imiterer med andre ord kvantitative prinsipper så godt det lar seg gjøre, og antar at det man kommer fram til er et generelt virkelighetsbilde. Det skal være mulig for en leser å forstå i detalj hva som har blitt gjort og dermed også kunne etterprøve (Alvesson, 2011). Deler av disse prinsippene blir moderert i interactive rationalism, man har fremdeles et ideal om å kunne presentere virkeligheten, men modererer kravene til innsamlingen til å reflektere at man undersøker sosiale og språkpregede situasjoner, man tillates å gå mer inn i materien og samhandle mer med undersøkelsesobjektene for å få et innblikk i for eksempel en organisasjon før og etter intervjuet. Samtidig skal man forholde seg mest mulig nøytral under selve intervjuet, slik at man kan presentere intervjuutsagn som validerte data. Dette fører dermed til at man i større grad tar hensyn til sosial kompleksitet (Alvesson, 2011).

Romanticism har som utgangspunkt at man må forsøke å komme tett innpå respondentene for å kunne oppfatte den virkelige personen, dette innebærer at også intervjueren må delta i intervjuet og er " free to express him or herself authentically and will produce open, rich and trustworthy talk" (Alvesson, 2011 s. 14). Intervjuer som dette vil i større grad kunne gi en innsikt i respondentens meninger, ideer, følelser og intensjoner. Man tar i større grad hensyn til at respondentene kan avgi svar de forventer at intervjueren vil høre og at de er styrt av sosiale normer for hva de svarer, men dette mener man også kan løses ved en tettere kontakt med respondentene. Intervjuposisjonen tar utgangspunkt i at respondentene har mye verdifull informasjon og for å få fram dette må intervjueren aktivt støtte og stimulere respondentenes evne til å fortolke og formulere (Alvesson, 2007).

Alvessons (2011) tredje kategori localism betegnes som en liten, men voksende gruppe. Innenfor localism hevder man at intervjuet må sees i sin spesifikke kontekst,

og funn fra slike intervju kan ikke få status utover den situasjonen intervjuet er gjennomført i. Intervjuer må derfor sammenlignes med andre sosiale situasjoner. I denne posisjonen stiller man spørsmål ved om intervjuet fungerer slik det er tenkt, som en samtale med en spesiell hensikt. Vet man at den sosiale situasjonen intervjuet leder til bygger opp under den hensikten? Tilhengerne av localism hevder at det som skjer i et intervju er at respondentene produserer forklaringer basert på kulturelle ressurser med det til hensikt å gi moralsk adekvate forklaringer (Alvesson, 2011 s. 19).

Bjerke (2007) tar i bruk særpreg ved intervjumåtene og deler det man normalt vil bruke fellesbegrepet intervjuer om inn i tre kategorier, intervjuer, konversasjoner og dialoger. Disse vil ikke sammenfalle helt med Alvessons (2011) epistemologiske posisjoner, men det er noen likheter. Bjerke bruker betegnelsen intervju om innsamling av objektive data, de skal kunne bekreftes via andre kilder, intervjuet fungerer da som en kanal for å overføre informasjon fra respondenten til intervjueren. Spørsmål som brukes i en slik sammenheng er derfor ganske konkrete som: "Hvor mange ansatte har bedriften?", "Hva er din utdanning?" (Bjerke, 2007).

Konversasjoner har i likhet med intervjuet det til formål å hente ut faktainformasjon, men i motsetning til intervjuet er man her ute etter subjektiv kunnskap, disse dataene kan ikke bekreftes ved hjelp av andre. Hensikten er: "to collect data of a subjective (but nevertheless factual) kind – to get a true picture of, and then try to explain subjective reality(...)" (Bjerke, 2007 s. 226). Dette innebærer at man bruker spørsmålsstillinger som: "Hva er din mening om x?", "Hva motiverer deg i ditt arbeid?". Hovedforskjellen mellom et intervju og en konversasjon blir dermed at intervjuet er ute etter offentlige data, mens konversasjonen er ute etter private data. Disse to formene vil også fungere sammen, da de begge er ute etter å generere faktakunnskaper, enten objektiv eller subjektiv (Bjerke, 2007).

Dialogene skiller seg fra både intervjuer og konversasjoner ved at de søker mot å forstå mening i andres språk og kulturelle verden. Slik kunnskap er ikke objektiv, eller faktabasert på samme måte som den kunnskapen man søker i de to andre intervjuformene. Kunnskapen oppstår i dialogen, den er sosialt konstruert og avhengig av kontekst. Hensikten med dialogen er dermed: "to create a forum for further co-creation of the social reality in a direction of interest to the researcher" (Bjerke, 2007 s. 227).

Om en sammenligner Alvesson (2011) og Bjerke (2007) vil Alvessons neo-positivism tilsvare Bjerkes intervjuer. De har tilnærmet samme forutsetninger og samme epistemologiske forståelse. Likeledes er det likheter med Alvessons interactive rationalism og Bjerkes konversasjoner, mens både romanticism og localism kan sammenlignes med dialogene hos Bjerke. Alvesson (2011) påpeker at man kan forme en "mixed position" (s.21) av nettopp localism og romanticism, mens Bjerke (2007) mener at man godt kan kombinere intervju og konversasjoner., Man kan imidlertid ikke kombinere dialogene med verken intervjuer eller konversasjoner, da de er bygd på forskjellige virkelighetsoppfatninger:

" Reality cannot, at one and the same time, be:

- a. Objective and objectified
- b. Factual and socially constructed" (Bjerke, 2007 s. 238)

Valg av posisjon vil i denne sammenheng ikke være et nøytralt valg, i følge Bjerke (2007) vil valget avhenge av forskerens vitenskapsteoretiske posisjon og hensikten med forskningen.

Ut fra den redegjørelsen som er gjort for sammenhengen mellom ontologi, epistemologi og metode i kapittel 2, vil det følge at intervjuformen må legges tett opp til det Alvesson (2011) har kalt romanticism og localism, og det Bjerke (2007) kaller dialoger. Disse to formene er epistemologisk i samsvar med den humanistiske ontologien. De andre formene som er beskrevet vil ikke kunne oppfylle de

forutsetningene som ligger i denne, da disse er inspirert av en empiristisk vitenskapsforståelse. Dette innebærer at intervjuene må baseres på åpne spørsmål, og det må også åpnes for å følge opp interessante temaer utover de spørsmålene man har planlagt på forhånd. Likevel; i det videre vil intervju brukes som betegnelse på måtene dataene er samlet inn på, selv om det tilsvarer det Bjerke (2007) beskrev som dialoger. En konsekvens av dette valget er at de resultatene som framkommer er tett knyttet til den konteksten de er hentet fra.

6.2 Gjennomføring av intervju, populasjon og utvalg

I intervjuer kan man skille mellom to typer personer man intervjuer, respondenter og informanter. Respondentene er representanter for det fenomenet vi ønsker å undersøke, mens informantene kan være personer som har godt kjennskap til fenomenet (Jacobsen, 2005). Likeledes kan intervju foregå både med enkeltpersoner og i grupper.

McCracken (1988, s. 9) beskriver dybdeintervjuet som: "One of the most powerful methods in the qualitative armory" med den begrunnelsen at det gir forskeren en mulighet til å få dypere innsikt i de tanker og erfaringer respondentene har, det vil bli et uttrykk for respondentenes egen forståelse og fortolkning av det de gjør. Intervju med enkeltpersoner er i følge Jacobsen (2005) egnet når man undersøker få enheter, når man er interessert i hva de enkelte individer sier og hvordan den enkelte fortolker et særskilt fenomen.

Gruppeintervju skal være en type løst styrte konversasjoner (Easterby Smith, et.al. 2002). Det er egnet når man vil ha synspunkter på erfaringer med noe spesifikt, for eksempel deltakelse i en hendelse. Man vil ofte ikke reflektere over hva som skjer under hendelsen, men man kan i et gruppeintervju starte en tankeprosess som fører til en bearbeiding og en økt forståelse av hva som foregår. Gruppeintervjuet er også

egnet om man ønsker gruppesynspunkter eller om det er enighet eller uenighet i en gruppe (Jacobsen, 2005).

Jeg har valgt å bruke både individuelle intervjuer og gruppeintervjuer fordi begge metodene har styrker som gjør at de kan utfylle hverandre. De individuelle intervjuene er gode fordi man kan belyse tema dypere hos den enkelte, og få et godt innblikk i hvordan den enkelte fortolker sitt forhold til friluftsliv.

Gruppeintervjuene har den styrken at når folk sitter sammen og diskuterer vil det oppstå nyanser og innsikt som en intervjuer alene ikke er i stand til å frambringe. Både fordi deltakerne i intervjuet vil kunne stille hverandre nye spørsmål, samt prøve ut egne holdninger og erfaringer mot andres, samt i større grad skape diskusjon som fører til at tematikken blir belyst fra flere vinkler. Man ser fort om det er uenighet internt i gruppen, eller om det er enighet.

Når man skal velge ut intervjuobjekter kan man i følge Jacobsen (2005) dele en seleksjonsprosess inn i 3 trinn, steg 1 er å skaffe seg oversikt over alle en ville ha intervjuet om en hadde hatt ubegrenset med tid, penger og analysemuligheter. I denne sammenheng burde man da ha intervjuet alle som på en eller annen måte holder på med friluftsliv i Norge, noe som ikke er mulig, da dette er 73% av befolkningen i følge Vaage (2004). Man kan riktignok med utgangspunkt i den avgrensingen som ble gjort av friluftsliv i kapittel 3 anta at det reelle tallet er lavere, men uansett er en slik tankegang også preget av at man forsøker å tilpasse et kvalitativt forskningsopplegg til kvantitative normer. Det kan imidlertid være fruktbart å se an slike kriterier for å begrunne de valgene som er gjort i valg av respondenter.

Steg 2 i prosessen er å dele populasjonen i undergrupper, et kriterium basert på at mennesker svært sjelden er homogene, forskjellige mennesker vil ha forskjellige utgangspunkt og opplevelser, handlemåter og væremåter (Jacobsen, 2005). En tar

utgangspunkt i at slik variasjon, inndelingsvariabler, kan henge sammen med observerbare trekk ved den enkelte som kjønn, alder, sivilstatus, bosted etc. De variablene man velger må være interessante for undersøkelsen, og der man ikke kan forvente spennende forskjeller er det heller ingen vits i å dele opp (Jacobsen, 2005).

Det er mange slike variabler som *kan* være relevante, og de variablene som diskuteres vil også gjenspeile min forforståelse av hva som *kan* være av betydning for forskjellige handlemåter. Men det er i enhver diskusjon rundt en enkelt variabel viktig å vurdere om det er den isolerte variabelen som er avgjørende eller noe annet. Likeledes om disse variablene kan tilføre noe, eller om de begrenser helhetsforståelsen. Å adoptere en forhåndsbestemt, strømlinjeformet variabelinndeling inspirert av kvantitativ forskning vil ikke gi mest mulig åpen innstilling. I utgangspunktet oppfattet jeg følgende kriterier som potensielt relevante: alder, kjønn, type friluftsliv, og om man kommer fra urbane eller rurale strøk. Alder kan være interessant fordi det åpner for en sammenlikning mellom hva folk gjorde før og hva folk gjør nå. Problemstillingen har et punkt om endring, og om endringen skal vedvare vil det betinge at endringen skjer hos de yngre utøverne, med tanke på at det eksisterer teoretisk materiale om hvordan friluftslivet har vært før og hva som har vært målene gjør dette at det er mer interessant å legge en hovedvekt på yngre utøvere. Å dele inn i spesifikke aldersklasser er ikke like interessant fordi man vil gjennom kvalitative intervjuer uansett ikke ha mulighet til å ha tilstrekkelig mange i hver klasse til å generalisere. Likeledes kan det være interessant om det er kjønnsforskjeller, men på den annen side sier det lite om helheten i hvordan friluftslivet endres. Hvorvidt en endring drives fram av menn eller kvinner bidrar i liten grad til å besvare problemstillingen. Så fremt det ikke er kjønns spesifikke karakteristika som driver utviklingen i en eller annen retning, men igjen, å identifisere slike karakteristika i et lavt antall intervjuer er ikke realistisk.

Type friluftsliv kan oppfattes som viktig, klassifiseringen til Ese (2007) kunne vært en måte man kunne skilt mellom utøvere. Det er imidlertid problematisk å klassifisere utøvere på forhånd fordi det kan føre til at man blir for opphengt i at det er den eneste måten å klassifisere på. Det kan tenkes at det er andre faktorer og egenskaper som avgjør og det vil fungere bedre gjennom å ha åpen innstilling til hvordan hver enkelt respondent fortolker sitt eget friluftsliv, og heller lete etter kategorier ut fra materialet i ettertid, enn å klassifisere på forhånd. Ut fra Oddens utsagn om unge menn fra byene med høy utdanning (Dahl, 2009), kan man også vurdere bosted og utdanning som kriterier, det forutsetter at man forventer en sammenheng mellom hvor man bor og hvilke holdninger man har, eller at formal utdanning skaper holdninger. Antall år med utdanning sier i følge Schwanitz (2002) ikke noe om hvilke holdninger man har. Det kan være svært stor forskjell på hvilke holdninger man utvikler av å studere tekniske fag i fem år og estetiske fag i fem år.

Konklusjonen på inndelingsvariabler er at en for forutbestemt inndeling kan føre til at man blir for opptatt av disse, noe som kan hindre åpenhet for andre faktorer. Likeledes kan man bli for opptatt av man skal finne et utvalg som fyller ut spesifikke kriterier fremfor å forfølge det som er interessant for problemstillingen. Oppdeling i en rekke variabler er mer interessant for å finne målgruppen for et produkt man skal selge og hvordan man skal innrette reklamen. Om man skal identifisere om og hvordan økonomien påvirker friluftslivet er det tvilsomt at dette er noe som oppstår som følge av observerbare og kvantifiserbare variabler ved personer. Det handler mer om hvilke holdninger og tanker personene har, så i stedet for å binde dette opp mot grupperinger på forhånd er det mer hensiktsmessig å se hvilke grupperinger og faktorer som avtegnes i det innsamlede materialet. I den grad forhåndsbestemte variabler er interessante, handler det mer om hvor mye man utøver friluftsliv og til en viss grad hvor gammel man er. Disse to kriteriene er viktige fordi: utøver man mye friluftsliv vil man både ha tid til å finne ut hva som fungerer og oppleve mye i naturen. Samtidig vil alder være viktig fordi om en utvikling skulle vedvare måtte

den være drevet fram av folk i yngre aldersgrupper, dette er interessant i forhold til om det er en utvikling som vil forsterkes eller forsvinne igjen.

Det tredje steget i utvelgelsen handler om hvordan man skal plukke ut de man skal intervju av den definerte gruppen; Jacobsen (2005) foreslår følgende kriterier:

- Tilfeldig utvalg, ta utgangspunkt i hele populasjonen og trekk tilfeldig ut fra listen. Når man trekker få personer risikerer man ofte skjeve utvalg.
- Bredde og variasjon, man må først dele respondentene inn i et visst antall grupper, som i steg to, for deretter å trekke tilfeldig fra hver gruppe. Metoden sikrer at man får med respondenter for hver gruppe man mener er aktuell, men utvalget er ikke representativt av den grunn, fordi man kan få med like mange fra en marginal gruppe som fra den største.
- Informasjon, dette kriteriet er i motsetning til de to foregående ikke styrt av tilfeldigheter, det er formålsrettet. Man kan velge ut respondenter basert på hvem vi mener kan gi oss mye kunnskap om det vi er interessert i, personer som er gode til å formulere seg eller personer vi vet er villige til å gi fra seg informasjon.
- Det typiske, dette kriteriet tar utgangspunkt i at man på forhånd har en formening om hvordan den typiske enheten ser ut, fordi mennesker har en tendens til å være ganske gjennomsnittlig, har man et bilde av den typiske representanten kan man bruke en gruppe som representerer denne. En fare er da at vi tar feil, og at det er andre grupper som er mer typiske.
- Det ekstreme, kriteriet tar utgangspunkt i at det i noen tilfeller vil være mest interessant å velge ut de som er mest ekstreme, dvs. de med mest ekstreme holdninger, atferd eller liknende. Et problem som oppstår da er hvordan vet vi om vår forståelse av ekstremitet er representativt.
- Snøballmetoden, denne tar utgangspunkt i at man ikke har noe fast kriterium, man starter da med en respondent og bruker ledetråder fra denne til å finne

neste respondent. Denne metoden kan være svært fruktbar, men også svært krevende.

- Kombinasjon av ulike metoder. De ovenstående metodene kan kombineres på ulike sett.

Jacobsen (2005) beskriver følgende prosedyre som den vanlige måten å gjøre det på; bestemme hvor mange personer man har anledning til å ta med, begrensingen er tid og ressurser. Foreta et tilfeldig utvalg av det antallet man har bestemt seg for, gå kritisk gjennom utvalget og finn ut om det er noen man har for mange av og noen man har for få av. Kutt de det er for mange av, og supplér med de det er for få av. Spar noe tid til å foreta noen intervjuer etter at de planlagte intervjuene er gjennomført. Man vil alltid få tips om andre som kan være interessante (Jacobsen, 2005).

Jacobsen (2005) mener at man nettopp i utvalgsfasen skal utnytte den kvalitative metodens fleksibilitet. Man kan starte med et kriterium og bruke dette for så å vurdere om det er nyttig, hvis ikke trekker man nye respondenter fordelt på andre kriterier, og dermed kunne gå fram og tilbake. Likevel, Jacobsen (2005) fremhever at det er sentralt å være formålsorientert, man må styre utvalget ut fra hva slags informasjon man ønsker å få.

Jeg har valgt å kombinere noen utvalgs-kriterier, utgangspunktet var et ønske om å kunne intervju mange innenfor en aldersgruppe med det til hensikt å kunne ivareta bredde og variasjon innenfor denne. Med stor bredde vil man også dekke inn ekstreme case, som i følge Boulding (1992) kan gi mer informasjon enn det normale. Informasjonskriteriet har også vært i bruk enkelte ganger.

I følge McCracken (1988) er det ideelle antall respondenter åtte, fordi der er bedre å jobbe lenger med et lavt antall intervjuer enn et overfladisk arbeid med mange. Et

så lavt antall som åtte er ikke egnet for å generalisere, men det gir et innblikk i hvordan en kultur konstrueres. Jeg finner imidlertid Kvale og Brinkmanns (2009) råd om å intervjuet det antall respondenter som er nødvendig for å finne ut av det man ønsker som mer fruktbart, normalt skal dette være rundt "15 +/- 10" (s. 129), fordi man etter et antall intervjuer opplever at det ikke tilføres spesielt mye nytt.

Med et antall respondenter på 15 +/- 10, eventuelt 5 – 25 sier det seg selv at en seleksjonsprosess som tar utgangspunkt i en rekke forskjellige kriterier for å få et mest mulig representativt utvalg er lite hensiktsmessig, det vil rett og slett bli for mange kategorier i forhold til det antall intervjuer man skal ha.

Følgende av den ovenstående argumentasjonen førte til følgende valg; gruppeintervjuer gjennomføres ved en folkehøgskole med spesialisering på friluftsliv. Dette dekker bredden i en aldersgruppe, samt at dette er personer som har valgt å bruke et år på stort sett kun friluftsliv, følgelig vil de kunne fortolkes som en type ekstrem gruppe. I denne gruppen er det til sammen 24 stykker, fordelt på 4 grupper, 10 jenter og 14 gutter i aldersgruppen 19 – 20 år. Respondentene kom fra store deler av landet, og intervjuene ble gjennomført på folkehøgskolen de gikk på, på et rom som var tilgjengelig på tidspunktet. Intervjuene startet med litt uformell prat og utdeling av et skriftlig godkjenningsskjema med informasjon om prosjektet og intervjuene. De ble informert om at det ble gjort lydopptak og hvordan intervjuene ville bli behandlet i etterkant. Jeg var også tilstedet og forsøkte å fange opp konteksten i de dagene innsamlingene pågikk. Utover dette bærer jeg nok som nevnt litt preg av å ha hatt et år på folkehøgskole selv for 10 år siden.

Utvalget er homogent når det gjelder alder, men utover dette er respondentene svært forskjellig med hensyn på hvor i landet de kommer fra, sosial bakgrunn og type friluftsliv.

De individuelle respondentene ble rekruttert ut fra et ønske om en større aldersspredning og for å fange inn det typiske. Dette ble gjort ved å legge ut en post på diskusjonssiden fjellforum.net med litt informasjon om prosjektet. De som meldte seg fikk en lengre beskrivelse av undersøkelsen og kunne avgjøre om de ville delta videre. Dette ledet fram til syv individuelle respondenter, i tillegg førte informasjonskriteriet til en respondent utover dette, disse var spredt i alderen 25 – 53 år. Intervju med disse ble gjennomført på steder respondenten selv valgte. De fikk muntlig informasjon om undersøkelsen og godkjente at det ble gjort lydopptak. Alle fikk tilbud om å motta en utskrift av intervjuet, men ingen så noen hensikt i dette. I begge tilfeller er intervjuutskriftene fullstendig anonymisert og alt av stedsnavn er fjernet. Alle muligheter for identifikasjon er dermed fjernet, og kan heller ikke leses ut av de transkriberte intervjuene.

Det ble i tillegg gjennomført to informantintervju. Dette var med henholdsvis en representant for det tradisjonelle friluftslivet som har lang erfaring med å utdanne folk i friluftsliv, og en moderne ekspedisjonsdeltaker, som i forbindelse med en reportasje i et friluftsmagasin forsøkte å se hvordan det var å bruke enkelt utstyr igjen.

I tillegg til de intervjuene som ble gjennomført direkte knyttet opp mot avhandlingen er det også foretatt en reanalyse av gruppeintervjuer foretatt i forbindelse med undertegnedes masteroppgave (Ingulfsvann, 2008). Denne ble skrevet over samme tematikk og disse intervjuene hadde relevant info. Intervjuene til masteroppgaven ble samlet inn på tilnærmet samme måte som gruppeintervjuene her, men på en annen institusjon. De består av 9 gruppeintervjuer med til sammen 42 personer. Erfaringen fra dette arbeidet viser også at etter et antall intervjuer vil det sjelden tilføres mye nytt ved å oppta flere, i likhet med det Kvale og Brinkmann (2009) hevder. Bruken av disse intervjuene er supplerende der det er sammenfallende spørsmål og de gir utfyllende aspekter på

en del punkter. Erfaringen fra dette arbeidet tilsa også at et så stort antall nødvendigvis ikke tilførte så mye nytt.

Svakheter ved den anvendte fremgangsmåten er at utvalget kan oppfattes som et ganske skjevt ved å ha så mange i en ung aldersgruppe kontra få eldre respondenter. Samtidig har dette å gjøre medargumentasjonen om at en utvikling må drives frem av de yngre utøverne om den skal vedvare. Eldre utøvere kan gi en god sammenligning av hva de gjorde tidligere og hva de observerer at skjer i dag, men om de ikke aktivt er en del av endringen, kan de heller ikke gi svar på hvorfor det eventuelt skjer en fortregning eller hva som driver den. Likeledes er det vanskelig å finne respondenter med tilsvarende tilgjengelighet som folkehøgskoleelever i andre årsklasser.

Styrkene i form av å kombinere et stort utvalg i en aldersgruppe med et lite utvalg i andre aldersgrupper gjør at man kan sammenlikne det som er aktuelt i en gruppe som vil drive med friluftsliv og bidra til endringer i mange år framover, med de som har drevet med friluftsliv i mange år. Det er også viktig å påpeke at om vi ser gruppeintervjuene og de individuelle intervjuene separat, ligger begge typene alene antallmessig innenfor rådene fra Kvale og Brinkmann (2009). Regnes sekundærempirien og informantintervjuene med er det totale antall respondenter som har vært intervjuet 76 stykker. Det er med andre ord et stort antall, i kvalitativ kontekst, som har blitt intervjuet. Tatt den kvalitative metodens hensikt i betraktning er det ikke et mål å si at de konklusjoner som fremkommer her, skal betraktes som den hele og fulle sannhet, men det gir en retning til hvordan personene i utvalget oppfatter og fortolker virkeligheten sin.

6.3 Intervjuguide og etterarbeid

Som grunnlag for primærempirien er det brukt to forskjellige intervjuguider, en for de individuelle intervjuene og en for gruppeintervjuene. Intervjuguiden var konstruert slik at den skulle kunne dekke de tre forskningsspørsmålene som skal analyseres ved hjelp av empirien.

Før innsamlingen ble det foretatt testintervju med venner av undertegnede, hvor formuleringer ble diskutert og hvorvidt spørsmålene var forståelige, disse intervjuene er ikke inkludert i det fortolkede materialet.

Intervjuguidene har i utgangspunktet kun hatt status som veiledende for hvilke tema man skal gjennom; tilleggsspørsmål og oppfølgingsspørsmål oppstår underveis og har ofte ført til en endring i det neste intervjuet, basert på hva jeg opplever at fungerer. Siden det er menneskelig kommunikasjon som står i sentrum for et intervju og man intervjuer forskjellige mennesker med forskjellige opplevelser av virkeligheten blir de nødvendig å gjøre noen tilpasninger. Etter hvert intervju ble notater gjennomgått og momenter som måtte ivaretas bedre notert på guiden som skulle brukes ved neste intervju. Dette er i tråd med det Bjerke (2007) har beskrevet som dialoger.

Alle intervjuene ble tapet elektronisk og transkribert i sin helhet. Alle respondenter er anonymisert med et tall. Transkripsjonen er gjort på bokmål og i den grad det har vært nødvendig er dialektisk uttale, grammatikk og veldig muntlige formuleringer endret noe. Dette materialet utgjør for individuelle intervju 65 sider, gruppeintervju 68 sider og sekundærempiri 126 sider. Det skal sies at ikke alt i sekundærempirien var like relevant, og selv om sideantallet er høyere er det lagt vekt på at det er primærempirien som er viktigst.

6.4 Fortolkning og gyldighet

I avsnitt 6.1 ble det kommentert at i epistemologiske intervjuposisjoner som forsøkte å etterfølge tilnærmet samme krav som i kvantitative metoder ville man være veldig opptatt av å forsøke å dokumentere hele tolkningsprosessen. For den epistemologiske posisjonen som er valgt i denne avhandlingen ikke det like viktig. Man behandler ikke gyldighet på samme måte som i kvantitativ forskning. Det er ikke mulig å etterprøve resultatene på samme måte, noe som heller ikke er hensikten da man ikke har et ønske om å generalisere utover konteksten. Det har like fullt noe for seg å undersøke og fortolke innenfor denne rammen, da det både kan legge grunnlag for en teoribygging og føre til at man oppnår en innsikt som gjør at en stiller nye spørsmål.

Refleksiv fortolkning (jf. kap 2) innebærer at de forskjellige fortolkningsnivåene skal reflekteres i hverandre, fordi det dominerende fortolkningsnivået kan inneholde refleksjoner fra de andre nivåene. Siden fortolkning i følge Alvesson og Sköldberg (2009, s 272) innebærer at det ikke er noen innlysende enkle regler for fortolkning er det nettopp forskerens evne til å bedømme, intuisjon og evne til å se noe og sette fingeren på det som, i kombinasjon med mer eller mindre eksplisitte dialoger med subjektet som gjør at man finner ut noe. Det er i følge Alvesson og Sköldberg (2009) ikke nødvendig å legge like stor vekt på hvert nivå.

I første rekke er intervjuene systematisert på en slik måte at svar som kunne belyse de forskjellige empiribaserte forskningsspørsmålene ble samlet. Disse svarene ble brutt ned i deler som jeg oppfattet som nødvendig å klargjøre for deretter å gruppere slik at sammenlignbare svar, og svar som dekket likende aspekt ble plassert sammen. For eksempel ble forskningsspørsmål 3 delt i hva de forskjellige respondentene kalte friluftsliv, hvorfor de drev med det, hvilke verdier og dygder som eventuelt ble forbundet med aktiviteten og hvilken hensikt man hadde med konsum. Dette ble gjort på alle intervju og alt som kunne sees i sammenheng med

dette ble samlet. Når alle beskrivelsene av hva respondentene mente med friluftsliv var samlet ble disse skilt i forskjellige kategorier. Hvordan ting kategoriseres er imidlertid avhengig av min forforståelse, og andre som leser materialet kan muligens velge en annen kategorisering. Dette har lagt grunnlaget for presentasjonen av empirien i kapittel 7.0. I analysefasen har dette materialet ligget til grunn for de diskusjoner som er gjort opp mot teorien.

Selve fortolkningsprosessen pågår fra man begynner å formulere spørsmål, mens man sitter i intervju, etter intervjuet, mens man transkriberer og ofte når man i hele denne perioden leser noe kommer tanken: "Hmm, dette kan relateres til "det og det"". Dette gjør at en systematisk forklaring av hva som er gjort for det første er svært vanskelig og for det andre, i tråd med hermeneutikk, ikke mulig da vi heller ikke kan forklare hvordan forståelsen oppstår.

Taylor (2005) forklarer en god fortolkning som en fortolkning som klargjør en på forhånd uklar og oppstykket tekst, og i den grad man kan si at en fortolkning er korrekt er det basert på nettopp fortolkerens evne til å vise sammenhenger i den opprinnelige teksten. Om noen er uenige i fortolkningen er den eneste muligheten man har, i følge Taylor (2005) å vise hvordan fortolkningen faktisk gir mening. Om det fremdeles er uenighet er den videre løsningen mer av det samme:

"We have to show him through the reading of other expressions why this expression must be read in the way we propose. But success here requires that he follow us in these other readings, and so on, it would seem, potentially forever. We cannot escape an ultimate appeal to a common understanding of the expressions, of the 'language' involved" (Taylor, 2005 s. 17).

Dette handler om at man må klare å koble sammen deler med en helhet og vise hvordan delene henger sammen. I kapittel 7 er det derfor vektlagt en ganske omfattende presentasjon av det empiriske materialet, slik at leseren skal kunne se hva som har blitt sagt.

7.0 Empiri

Empirikapittelet er delt inn tematisk ut fra hvilke forskningsspørsmål empirien bidrar til å belyse. Dette betyr ikke at disse delene skal sees separat, det er nødvendig å trekke de forskjellige delene sammen i analysen for å vise helheten. I framstillingen blir først uttrekk fra de individuelle intervjuene presentert, deretter gruppeintervjuene og sekundærempirien til slutt. Empirien presenteres både i sammendrag og som sitater. I de tilfellene utdragene er fra gruppeintervju, er det på sin plass å påpeke at ikke alle har svart på alt. I de tilfellene det er samtaleutdrag vil dette presenteres som en nummerert dialog med respondentnummer og intervjueren som A:

7.1 Focal practice

Hva er friluftsliv?

Spørsmålet om hva friluftsliv er for respondentene er viktig for å kunne forstå hvordan de forstår friluftslivet og hva de oppnår med dette. Dette er fulgt opp med hvilke normer og verdier de vil tillegge friluftslivet og hvilken motivasjon de har for friluftslivet. De individuelle respondentene er i tillegg bedt om å fortelle om en god friluftslivsopplevelse. Hensikten med det var å se hva de fokuserte på i relasjon til hva de oppgav som grunn for å drive med friluftsliv.

Individuelle

De individuelle intervjuene har forskjellige svar på hva friluftsliv er.

To respondenter (1 og 2) svarer at friluftsliv for dem er enkelt liv ute i friluft. Den ene trekker fram Nils Faarlunds definisjon "Overskuddsliv, var det ikke det Nils Faarlund kalte det sånn røft i sin tid? Det er vel stort sett det jeg prøver å bedrive(...)" (Resp. 1). Verdier og normer som trekkes frem er det å ikke stresse, det skal ikke være trim: "jeg gidder ikke å stresse og løpe, jeg ser det ikke som trim, om

ikke som meditasjon så er det stille og rolig tenking, og bare la inntrykka sige inn og forbi". Motivasjonen ligger i et enkelt friluftsliv uten for mye tilrettelegging - "jo nærmere hjemmet det kan foregå og jo mindre tilrettelagt sånn at det må lite rigging til, jo bedre".

Respondent 2 trekker frem aspektet med å føle at man hører hjemme "(...) det er der jeg hører hjemme, der jeg kjenner trygghet og finner roen i livet" (Resp. 2). Resp. 2 mener mye av motivasjonen ligger i dragingen mot naturen og at det er et avkoblingsaspekt, man får et pusterom fra hverdagen. Verdier og normer som trekkes frem er at friluftslivet skal være inkluderende, det er også viktig at friluftslivet drives "på en aktsom måte så vi ivaretar både oss selv og naturen". Motorisert ferdsel trekkes frem som "langt utenfor det jeg vil akseptere".

Respondent 3 svarer det å være ute samtidig som man gjør en aktivitet. Motivasjonen ligger i naturopplevelsen, treningseffekten og mestring. Mestringen er rettet mot både planlegging, gjennomføring og det sosiale. Aktiviteter som nevnes er topturer og toppsamling, samt isfiske i yngre år. Verdier og normer knyttes opp mot å gjøre jobben selv, naturen trekkes fram som en viktig del av opplevelsen. 3 trekker frem følgende som en god friluftsopplevelse:

"Ja, den beste i år kanskje, var vel en toptur i Jotunheimen med en kompis, vi lå i telt en times gange fra bilen og gikk en 16 timers tur med perfekte snøforhold og barmarksforhold om hverandre, og noe lett klatring, taubruk med perfekte forhold. 25+ og null vind hvor vi begge er i ca like god form og ingen stresser hverandre."

Respondent 4 svarer det å være ute – nyte naturen samtidig som man får brukt kroppen. Det sosiale nevnes som et viktig motivasjonsaspekt, samt "sjelefred". Aktiviteter som nevnes er topturer og fjellturer sommer og vinter. Normer og verdier som knyttes til friluftslivet er omsorgsrettet:

”Ja, jeg synes at turene er basert på verdier som er at man skal ta vare på alle som er i gruppen, uansett hvem man går med. Man velger jo, noen ganger går man med folk som går sakte, for eksempel, vi går med masse forskjellige mennesker, det er basert på at naturen har en stor verdi i seg selv, og det er også at vi skal presse oss selv i forhold til hvordan vi mestrer naturen.”

Respondent 5 svarer med selvrealisering i kombinasjon med avslapping. Motivasjonen ligger i ro, forsøke å bli i ett med naturen og slippe å høre de lydene man hører til daglig. Aktivitetene er vandring med sekk og telt, toppturer med telemark og randonnéestyr⁵. Respondenten ser på dette som en ”fin måte å få god utsikt og litt trening og litt spenning på”. Verdier og normer er forskjellig i disse to aktivitetene, i vandringsfriluftslivet betones det med kjennskap og kunnskap om natur som sentralt, mens toppturene knyttes mer til sport, det handler om en viss uformell konkurranse om prestisje:

”Ja, altså det er, kan si det på den måten at om tre kamerater drar på topptur og når en endelig har kommet seg opp og skal sette utfor, er litt, ikke formell, men uformell prestisje i å sette noen gode svinger og tørre å ta noen ekstra hopp, så får man jo litt oppmerksomhet i den forstand, men jeg kan jo ikke si at det er noen konkurranse om å være best i friluftsliv.”

Opplevelsen knyttes opp mot å være utenfor allfarvei:

”Det er gjerne i en nasjonalpark, kan godt være, ofte så er det store presset på å gå så langt hver dag, det er ikke så viktig, men det å komme til de fine plassene, gjerne til et vann hvor man kan fiske og ha leir og uten det presset at i morgen må man gå videre, man kan godt være der.”

To (resp 6 og 7) svarer med konkrete aktiviteter, dvs. hva de gjør. Resp. 6 presiserer at han mener den offentlige definisjonen er for vid, friluftslivet for ham er noe

⁵ En type toppturski med alpinbinding som kan frikoble hælen under oppstiging.

mindre enn dette. Aktiviteter som trekkes frem er gå på tur, overnattingsturer, fiske, klatring og skiturer. Motivasjonen for friluftslivet ligger i en avkobling og læring. Han har alltid en felthåndbok med seg, og vektlegger kunnskap og nysgjerrighet som verdier. Man skal utvikle kunnskapen om å klare seg, og forteller at han har redusert utstyrmengden på tur med 50 % i løpet av noen år. Opplevelsen som trekkes frem er fokusert på mestring: ”

” Hmmm.... Altså har hatt mange gode opplevelser, fint vær, fine turer med fin utsikt og sånne ting, og har også vært ute når det ikke har vært så fint vær og ikke så fin utsikt, men allikevel følt meg trygg og fått en sånn mestringsopplevelse av på en måte klare å tilpasse meg til det været som naturen fremsatte som gjorde at jeg kom trygt tilbake, rett og slett mestret det. Også sånn god opplevelse i ettertid. Selv om det ikke alltid er like moro mens det står på. Var en overnattingstur jeg hadde på Haukeli for et par vintre siden hvor det var et grisevær uten like med veldig, veldig kraftig vind og snøfall hver dag, dette var i en sånn utdanningssituasjon og var ute hver eneste dag, lå i snøhule om nettene og var ute på dagtid og skulle gjøre forskjellige ting. Skredlære og navigasjon og toppturer og slike ting, men vi fikk nesten ikke gjort noe på grunn av været, det var sånn at, liksom, vi var voksne mennesker, men ble blåst over ende. Det blåste utrolig kraftig. Ingen sikt og slike ting, men vi klarte likevel å gå flere timers turer hver dag og ta oss frem og orientere hele tiden. Og selv om det var heftig når det sto på var det utrolig artig å ha gjort det i ettertid. At det gikk bra. ”

Respondent 7 trekker også frem avkoblingen som et viktig aspekt, og fokuserer mest på det friluftslivet man kan utøve til daglig:

” Det er ikke noe tvil om at kroppen og ikke bare sjela, har godt av de turene regelmessig, så om det ikke blir noe annet, så prøver vi også i hverdagen å ta noen aftensturer på en times tid i skogen, kona og jeg, og vi kan da ha med oss termos og en pakke med kjeks, sette oss ned og prate litt og prate litt mens vi går, når det er store stier og lite sjans til å støte på spennende dyreliv, andre ganger er det å liste

seg litt mer stille fram, det hender jo elgen er helt inne på huset hos oss, men det er i grunnen greit at den ikke er der hele tida.”.

Verdier og normer handler om å oppleve naturen og få følelsen av å være liten selv.

For respondent 8 handler friluftslivet om naturopplevelsen og det å vite at man mestrer naturen.:

”Å mestre det å kunne være ute. Å kunne bruke, det er jo ganske begrenset med fasiliteter, å mestre å kunne bruke det naturen har, for å få det både lunt og trivelig og samtidig kjenne igjen biotoper og biologi og zoologi og få med seg floraen og faunaen”.

Aktiviteter er vandring, utforskning, fiske og jakt, respondenten bruker selv betegnelsen rekreasjonsfriluftliv, men sier selv at ordet egentlig ikke passer fordi det kan assosieres med typiske hytte- hytte turer:

”(...) jeg liker ikke ordet for jeg synes det høres ut som sånn hytte- hytte, DNT – friluftsliv, det er jo ikke det. Jeg har gått en sånn hytte til hyttetur uten at jeg fikk veldig mye ut av det. På en travel fartsåre over Hardangervidda. (...) Vil kalle det T6en da. Det er jo den T-merkede løypa, det synes jeg er kjempefint, men det er ikke noe for meg, poenget blir litt vekk når du går i kø type Besseggen.”

Selv om ordet rekreasjonsfriluftliv er i bruk blir dette tonet ned i forhold til hva respondenten selv oppfatter at skjer:

”Det er nok ikke noe sånn sjelefredkonsept for meg, det er mer i andre enden av skalaen, at det er en sterk opplevelse, jeg drar mye på tur alene, jeg drar også på tur med andre, men trives best på tur alene for da er det på mine egne premisser. Og da er det på en måte å bruke dagslyset til å utforske og gjerne når jeg kommer hjem om jeg har sett noen nye spor eller sånn, gjerne da prøve å undersøke. Det er en lyst etter å vite mer og lære mer om naturen.”

Verdier og normer som trekkes frem er kunnskapsrelatert: man skal holde seg unna stier, gå på kompasskurs, sove ute, holde seg unna områder med inngrep som skogsbilveier og kraftlinjer. Likeledes er det viktig å ivareta kameratskapet. Senere i intervjuet kom respondenten tilbake til normer og hevdet følgende: ” (...)man skal ikke glitre for mye i skogen (...)”.

Den gode opplevelsen respondent 8 trekker fram er følgende:

”Jeg kan sikkert fortelle om mange; men jeg kan trekke fram en tur jeg hadde i Trollheimen i fjor, med et, alene, med et sommertelt som jeg bortimot snødde inne i, i en storm i løpet av natta, det snødde ikke, men det var fokksnø og teltstanga bøyde seg og jeg våknet med teltet over meg. Kollapset. Og det å på en måte ta tak i meg selv og pakke utstyret og gjøre meg klar til å gå hjem i snøstorm, satt i et kollapset telt og tok ut kompasskursen for å gå på den og pakket teltet og var klar og satt bare å ventet på å bestemme meg, og satt sånn hele natta og holdt meg på en måte der, det er på en måte noe mer, kanskje ikke ekstremt, men som var veldig spennende i hvert fall, sånne opplevelser som er veldig spennende uten at jeg skal gå over Nordpolen eller har noe veldig sånn ekspedisjonslyst.

A: Hva tenker du i etterkant om den opplevelsen?

8: Jeg vet ikke jeg, i etterkant er det bare morsomt, men det som er litt snedig er jo at det er litt morsomt der og da også. Og samtidig som det er skummelt så er det veldig på en måte morsomt å se at man selv klarer å beherske roen og holde seg, tenke klart i sånne situasjoner. Andre store opplevelser omhandler jo gjerne å gå på vilt, sånne ting, synes jeg er veldig stas. Å se naturen hvordan den opererer selv uten at det er menneskelig aktivitet involvert.”

Oppsummering individuelle

En kan se av svarene at friluftslivet oppfattes som forskjellig av respondentene. Respondent 1, 2 og kanskje 6 kan oppfattes som representanter for det tradisjonelle friluftslivet. Deres motivasjon ligger i et friluftsliv preget av roen og avkobling. Det er

samtidig viktig å ta hensyn til naturen. Aktivitetene er i all hovedsak de tradisjonelle. Respondent 4 og 7 ligger også tett opp til denne formen, men de betoner ikke hensynet til naturen like mye. Respondentene 3 og 8 betoner mestringsaspektet sterkere, det utelukker nødvendigvis ikke roen. 5 og 6 kan plasseres i begge leire, for 5 sin del avhengig av om det er det typiske vandrerfriluftslivet eller topturene som står i fokus. Når det gjelder 6 ser man et tydelig mestringsaspekt i selve fortellingen, selv om det ikke kommer så tydelig frem i beskrivelsene.

Grupper

Gruppe 1:

Gruppe 1 trekker frem å være ute i naturen og gjøre ting i samarbeid med naturen (1-1), rekreasjon, det å bruke naturen til noe annet enn å jobbe (1-2), det å komme seg vekk fra byen (1-5) og å oppleve et miljøskifte (1-7). Man holder på med friluftsliv av flere grunner. En grunn flere trekker fram, er skiftet fra hverdagslivet til friluftslivet:

4: Fordi vi liker det, synes det er deilig å komme ut i naturen og bytte miljø

1: Gjøre noe annet enn det man gjør på en hverdaglig basis på en måte.

3: Veldig frihetsfølelse, avkobling.

1: Veldig avslappende følelse, på en måte deilig, liker følelsen av å være ute og puste frisk luft og ikke se eksos og sånt noe. Det er skikkelig befriende, det er så mye vakkert.

2: Stillhet, for når du er i byen er det hele tiden masse biler og masse folk osv. Men når du kommer på fjellet, høyfjellet er det utrolig mye roligere.

7: Det kan være helt stille ute i naturen, herlig.

6: Du får en helt annen tenkemåte, det er andre ting som er viktig.

2: Helt annen type tid.

4: Men det er også () man skal spise og gå, det er liksom å komme bort fra stresset, stresset i hverdagen.

2: Koble helt av.

Aspektet med en annen tenkemåte og annen type tid ble fulgt opp med spørsmål om hva de la i det. Endringen i tenkemåten er basert på at man opplever en forandring, det er andre ting som kommer i fokus, man er mer opptatt av ting som skjer der og da. Tidsbegrepet endres likeledes mot mer tilstedeværelse samtidig som man følger en mer naturlig døgnrytme:

2: Ja, det, når du går en god del timer i fjellet, i teorien gjør du jo bare det samme, du bare går og går og går, men selv om du bare går og går og går så gir det deg noe helt annet. Og du føler tida går veldig mye fortere, men på en annen måte mye seinere. For du opplever så mye, samtidig så går du jo bare.

3: Så slipper du å stresse

2: Det er 6 timer til vi kommer fram, ok, hva så.

1: Men det er fascinerende på den måten at du kan ha gått en dag i 10 timer og så har du gått en dag i 18 timer, de 10 timene kan virke mye lenger enn de 18 timene. Så tid blir helt annerledes.

2: Det er nødvendigvis ikke timene det går på heller, du skal fra a til b...

4: Man skal på en måte ikke rekke det og det klokken 6 og så har man en halvtime på seg til å komme seg dit og rekke det, alt man skal, er å komme seg fra a til å, a til b.

5: Og så må man følge naturens rytme, det er dagslys og det er ja... naturens krav.

Normer som knyttes til friluftslivet handler om sporløshet, man skal ikke ødelegge den naturen man driver friluftslivet i, verken for andre eller framtidige generasjoner. Aktiviteter som trekkes fram i denne gruppen er mange; toppturer, hytte – hytte, teltliv, seiling, fiske, klatring, hundesledekjøring, dykking, dunplukking. Gruppen ble også bedt om å beskrive det de så på som ideelt friluftsliv; beskrivelsene er mange og ganske individuelle:

6: Det blir jo det at du kan ha en bra tur med det utstyret du kan få tak i på en måte, uten at man må bruke alt for mye ressurser og penger.

7: Et friluftsliv som er enkelt, men allikevel kjekt så man får en god del adrenalin av det, men samtidig så man ikke trenger å bruke så mye penger på det.

4: At man kommer seg bort og i en ny setting bort fra byen, i hvert fall for meg at jeg går lenger enn skogen bak huset.

5: Jeg liker det spesialiserte friluftslivet, adrenalinfylte aktiviteter, det trenger ikke å være det enkle det kan være en kombinasjon, men da trenger man igjen mer utstyr og mer penger og ressurser.

A: Men det kan være positivt.

5: Det er kjekt med godt utstyr.

4: Det har jo sin gevinst for de som produserer utstyr, det får jo økonomien til å gå rundt.

5: Også hvis vi trenger det utstyret for å ha det kjekt og vi har det kjekt med det utstyret og det ikke koster urimelig mye så er det verdt det.

A: Ja, flere?

2: Kanskje en liten blanding av det enkle og det spesialiserte friluftslivet, som er det mest ideelle da, der du ikke bruker mangfoldige tusen på noe veldig spesielt, men gjerne bruker litt penger for å få det adrenalinkicket du vil ha, gå turer og sånn.

1: Jeg liker å være svært lenge borte, sånn at man virkelig setter pris på det man kommer tilbake, det du kommer hjem til. Hvis man har vært borte i mange uker, og ikke dusjet, så setter du virkelig pris på at dusjen kommer og det synes jeg.. altså det å være lenge borte er perfekt for meg.

3: Det tror jeg også er litt individuelt, jeg liker også litt adrenalin liker litt sånn som kanskje er litt vanskelig, nervepirrende, men klarer det på en måte. Det synes jeg er veldig, men sant, da trenger en kanskje noe for å gjennomføre både av sikkerhetsmessige årsaker og fordi det er kjekkere med litt utstyr, men på samme tid er det kjekt å bare gå en tur. Gå og gå, men man kan bli litt lei.

Disse utsagnene kan deles i to kategorier, en som er basert på å være borte lenge, for å merke forskjellen til hverdagen bedre, og en basert på adrenalin.

Gruppe 2

Gruppe 2 trekker fram liv i friluft (2-13), liv i fri natur (2-14), leve mer primitivt utenfor (2-9) og en ikke – materialistisk måte å leve på (2-11). Friluftslivet må drives utenfor byen, man må ”ut så de materialistiske tingene man omgir seg med til daglig ikke er så nære tenker jeg, så man kommer seg litt bort” (2-9). Friluftslivet handler om å føle en slags frihet, man skal oppleve en kontrast fra det man gjør til daglig (2-8).

Normer for friluftslivet er sporløs ferdsel, man skal ikke skade naturen. Verdier forbundet med friluftsliv er mestring, frihet, selvdisiplin og enkelthet:

11: Tenker at det er veldig enkelt, det er deg og naturen på en måte. Men samtidig når man går på tur har man ekstrem respekt for naturen, man vil jo aldri vinne over naturen, så du føler på en måte at du er sammen med naturen når du er på tur da, rett og slett.

14: Du får helt andre verdier når du er på tur, for verdiene du har i samfunnet til daglig blir liksom sånn penger og, men når du kommer på tur så glemmer du dette og tenker liksom på hvor fint det er og elsker livet som det er. Som det er skapt.

11: Enkle ting liksom, at du, det eneste du tenker på er å gå til et sted da, og slå opp leir og lage mat, det er på en måte alt det dreier seg om da.

8: Du har ikke tid til å bry deg om det hverdagslige, du må smelte snø for å få vann, du må få fyr på bålet, sette opp teltet, eller hvis man for eksempel i klatring må man ha fullt fokus på enten å sikre eller hva neste flytt skal være. Du kan ikke bry deg om hva som skjer hjemme.

Aktiviteter som nevnes i denne gruppen er vandring, gå på ski, gå på bena, sykle, klatre, være ute i naturen, brevandring, lek i vann, storvilt- og småviltjakt.

Beskrivelsen av hva et ideelt friluftsliv er og hva man trenger ble mest rettet mot hva man trenger:

12: Muligheten til å bedrive det når du vil, det hadde vært fint

14: Ja

11: Du trenger jo veier da

12: For å kjøre dit trenger du nesten det.

11: For å komme frem

12: Og du må jobbe for å tjene penger.

(...)

9: Så lenge sikkerheten er i orden og man føler seg trygg er det greit.

12: Det ideelle friluftsliv, for meg da, hadde vært opp på fjellet med masse fine vegger og kunne klatre, gjerne være tre – fire stykker, ikke mer, kunne hatt roen over deg og når det var fint vær kunne man gått ut og klatret, og når det var kjipt kunne man vært i teltet, eller i hytta liksom, og kunne slappe av, men likevel være fysisk.

11: Du trenger utstyr.

12: Du må jobbe og tjene penger for å kjøpe utstyr.

14: Det er det som er blitt problemet i dag, at du må ha utstyr, det er liksom..

13: Det er ikke noe nytt problem, slik har det alltid vært.

14: Det har begynt å koste så mye mer enn det gjorde før.

11: Tenk deg de første fjellklatrerne, de hadde bare tau rundt livet, det fantes ikke noen naturlige sikringer (?) og kamkiler og sånt, de bare spankulerte opp og om du falt så døde du liksom.

12: Skal ikke falle.

11: Nei, du skal ikke falle

10: For da visste man ikke at det fantes noe bedre sikring, det var det man hadde.

11: Var ikke noe fancy goretex klær da liksom, kvinnefolka gikk jo i kjoler.

12: Man må jo ikke ha utstyr, det er bare sånn vi er oppdratt og sånn vi vil ha det. Vi er blitt avhengig.

11: Samfunnets normer.

13: Vanedyr.

12: Alle er jo det, om du tar et dyr og gjør det tamt og avler på det vil det jo ikke overleve.

9: Man er vant til å ha det behagelig, det er vanskelig å forestille seg å gå tilbake til noe som er mer ubehagelig.

Gruppe 3

Gruppe 3 mener friluftsliv handler om å være ute i naturen (3-16), man skal være ute fordi man vil, ikke fordi man må og målet er egenverdi (3-17). Friluftslivet kan også være fritidsaktivitet ute med mye bevegelse (3-18). Det hevdes også at friluftslivet nå er mye mer enn før, fordi det har kommet så mange nye aktiviteter og nye ting man kan gjøre (3-16). Viktige faktorer når man utøver friluftslivet er å slappe av (3-17), oppleve noe og få nye inntrykk (3-19). Fjerne luksusen:

”18: Litt å fjerne den luksusen man har med å komme inn til et varmt sted om kvelden, eller å ha tørre klær eller være mett, legge seg i tørr seng, litt sånne ting også, fjerne den luksusbiten da i litt korte perioder. Særlig på lengre turer synes jeg det.

15: Sant det, kontraster.

18: Sette pris å komme hjem igjen.

15: Være ute og ha det litt jævlig, så man setter pris på godene.

18: Setter pris på å ikke ha det, i hvert fall jeg synes det at mange av de turene jeg ser mest positivt tilbake på nå er de som har vært lange i dårlige vær og sultne og, egentlig kanskje ikke vært så kult der og da.

17: Det er noen ganger man går og hater hele veien og når man kommer ned igjen har det vært en bra tur.

18: Det er de turene som ofte er best.

17: Det er rart med det.”

Normer som trekkes fram i denne gruppen er å forlate naturen som den var, og ikke legge igjen søppel, slik at andre kan få den samme opplevelsen. Verdier i forbindelse med friluftslivet er høye fjell, løssnø, elver, skjønnhet i naturen og at aktiviteten skal foregå på naturens premisser.

Aktiviteter denne gruppen trekker opp er klatring, vandring, gåturer i fjell, ski, jakt og elvekajakk.

Det ideelle friluftslivet som deltakerne i denne gruppa beskriver kan oppsummeres i mangfoldig; det skal være en mulighet for variasjon:

19: For meg er variasjonen veldig viktig, jeg opplever det å oppleve naturen på så mange måter og årstidene, de forskjellige variasjonene, høstdagene som er klare og fine å gå på tur i fjellet på føttene, og sove i turisthytter eller telt noen ganger, det er utrolig viktig, men så kommer på en måte snøen og da er det utrolig viktig å.. det er variasjonen i naturen som er viktig og da må man ha utstyr for forskjellige årstider.

16: Jeg tror at hvis jeg kunne beskrevet det ideelle friluftslivet for min egen del, hadde det mistet litt av vitsen for meg, for det er nettopp det at jeg ikke vet hva som er det ideelle som er bra med det. Jeg vet ikke hva det er med det, eller hva, man bare opplever det, du kan oppleve det når som helst uten at du kanskje forventer det. Kan liksom være at du bare går en tur på 10 minutter en dag også er det helt fantastisk. Eller så kan det være en ekspedisjon.

18: Tenker for meg er det mye forskjell på det, hverdagslig friluftsliv på en måte og det ekstreme, på en måte. Fordi det ideelle friluftslivet om man tenker på det vil være de mest ekstreme opplevelsene, der du pusher deg selv mest, men samtidig om jeg bare hadde drevet det ville jeg ikke syntes det var allright heller, for de ekstreme opplevelsene er det jo egentlig nødvendig med mye utstyr ofte, tenker jeg.

A: Noe mer?

17: Jeg vil jo si at det ideelle friluftslivet handler om å ha et gjennomtenkt friluftsliv, at du bedriver det på en sann måte at kommende generasjoner kan bedrive det på

en like bra måte. Både med tanke på miljø og ferdes der du går. Det handler om at jeg kan pushe meg selv litt på mine egne premisser uten at det er lagt noen føringer for hvor god man burde være på en måte. Hvis jeg liker å klatre lette ruter så kan jeg klatre lette ruter uten at jeg føler et press til å gå litt høyere.

A: Ja..

15: Veldig enig i mye av det som blir sagt. Og det er veldig enkelt spørsmål, nei, det er et veldig enkelt svar på det spørsmålet.

Respondentene fokuserer på at et ideelt friluftsliv ikke er standardisert, det kan være mye. Aspektet til 17 fremhever bærekraftidealet i friluftslivet.

Gruppe 4

Friluftsliv for denne gruppen er basert på å bruke naturen uten for mange kunstige grenser (4-20), opplevelser (4-21) og aktivitet utendørs (4-23) som ikke skal være jobberelatert (4-24). Friluftsliv er noe man utøver for å komme bort fra støy og det urbane. Det sosiale trekkes også frem. Normer for friluftsliv er ikke å forsøple, respektere naturen så mye som mulig og ikke bryte inn mer enn nødvendig.

Verdier og normer i forbindelse med friluftslivet er for denne gruppen verdien av mestring og flukt fra hverdagslivet. (4-24). Ikke forsøple (4-20), fjellvettreglene (4-21). Respektere naturen:

”Skal respektere naturen så mye som mulig og ikke bryte inn mer enn nødvendig, for at du skal få en god opplevelse betyr ikke det at hakkespetten som lever i skogen må finne seg et nytt tre. For eksempel. Skal la naturen gå sin gang selv om du er inne og bruker den du også”. (4-22).

Aktiviteter denne gruppen trekker frem er storvilt-, og småviltjakt, fiske, ski, kano og klatring.

Det ideelle friluftslivet for deltakerne i denne gruppen blir formulert ganske stykkvis og delt, de fokuserer hovedsakelig på at det handler om å gjøre noe annet enn det man gjør til daglig.

21: Jeg skal helst gjøre noe annet en det jeg gjør i dagliglivet. Det skal ikke være, det kan jo være jobbsammenheng, som for eksempel hogst, det er for meg å komme meg ut i naturen på en friluftslivsmåte, men hvis vi skal se på friluftsliv på den måten vi driver det her er det å være i naturen mer enn en dag. Det er å sove der ute, rundt bål, ligge i telt, fjellhytte, vekk fra byen.

A: Ja, dere andre

22: Det blir mye det samme og komme seg vekk fra byen og få litt mer mening, ta noen dager ute, hva skal man si, følge jorda sin døgnrytme.

A: Jorda sin døgnrytme?

21: Hvis du skjønner, du legger deg til å sove hjemme på rommet også er det helt mørkt, du setter klokka på 8, og når du står opp er det helt mørkt. La oss si du tar noen dager i naturen også sover du, kanskje ikke på Svalbard om vinteren, men generelt, også står du opp når det lysner til og det blir varmt.

(...)

24: For min del må jeg ha en arena som ikke går på jobb, familie, venner, som jeg kan hevde meg i. Som ikke gir noen nødvendigvis stor sosial status i den verdenen, det er viktig for meg at det er en læringsprosess. For min del er det ikke like artig å gå topptur om sommeren, for jeg lærer ikke så mye, og jeg kjenner ikke like stort konsekvensene om jeg gjør litt feil med orienteringa. Det må være litt konsekvenser av handlingene jeg gjør.

Man kan se at friluftslivet kan utøves på flere måter og i gruppeintervjuene er det blitt belyst fra flere vinkler hva man legger til grunn.

Oppsummering grupper

Friluftslivet blir beskrevet ganske likt i alle gruppene. Det handler om å være ute i naturen og oppleve et miljøskifte og det knyttes ofte opp mot å gjøre en aktivitet. Aktivitetene som nevnes er mangfoldige; fra de typiske tradisjonelle høstningsaktivitetene til rene rekreasjonsaktiviteter som har oppstått i senere år. Hos gruppe 2 trekkes også det antimaterialistiske aspektet inn, dette er også synlig i gruppe 3 som mener at man skal ta bort litt av luksusen. En norm som går igjen hos alle er sporløs ferdsel og ikke skade naturen. Verdier, som til tider kan gå litt i normer, er mestring.

Sekundær empiri om hva friluftsliv er og hvilke normer og verdier som ligger til grunn

Hva friluftslivet er og hvilke normer og verdier som styrer det ble også behandlet i intervjuene i forbindelse med masteroppgaven i 2008. Dette har jf. metodekapittelet status som sekundær empiri. Det finnes noen likheter med hva som beskrives som friluftsliv, men også noen tilleggselement. Friluftslivet ble her beskrevet som opplevelser i naturen, å være i naturen, komme bort fra hverdagen, kontakt med naturen, og en livsstil. Med unntak av det siste er disse aspektene dekket av primær empirien, men friluftsliv som livsstil kan med fordel utdypes:

2-39: Men personlig så vil jeg uten tvil si at livsstil som hvis jeg ikke kunne drive på med friluftsliv hadde jeg mistet utrolig mye i livet føler jeg. Det er liksom sånn at hvis jeg har hatt kontorjobb i flere dager så blir jeg helt sånn rastløs, det er nesten litt sånn narkotisk. Du blir helt sånn avhengig, du må ut å lufte skolten. Få frisk luft.

A: Så det har stor betydning for livskvaliteten?

2-39: Ja, det er nesten det viktigste.

2-40: Jeg tror at det med friluftsliv også ikke er, altså sånn, friluftsliv; det er noen som liksom skal sette på en måte at de som bare går en tur i marka, de driver ikke friluftsliv. Men de som går så å så langt de driver friluftsliv. Jeg tror jo at det må

være opp til den enkelte, om man er ute og ønsker å nyte naturen og få den opplevelsen. Om det er så og så ganske nært heime eller nært hyttedøra eller hvor det er hen så er det på en måte friluftsliv, men det er ulike grader av det.

2-39: Ja

2-40: Ulike grader hvor det bare er en liten del av hverdagen eller en livsstil sånn som du sier. For deg, for andre er det en liten del av hverdagen, noe de gjør hver søndag.

2-39: Jaja.

Friluftsliv som livsstil representerer et nytt aspekt.

I motsetning til primærempirien ble motorisert ferdsel som del av friluftslivet i større grad godtatt, utover det er det ingen nye aktiviteter som kan tilføres. Motorisert ferdsel kunne inngå, men det lå noen forutsetninger som denne respondenten beskrev tydeligst:

” Der er det litt det samme, hvis folk kjører scooter for å frese rundt og ha fart på scooteren, da har de på en måte fjernet seg fra friluftslivet. Men jeg skjønner jo at de som kjører opp og fisker på et vann kan oppleve at de driver friluftsliv. Selv om vi liksom kaller det et motorisert friluftsliv, men de ønsker jo det samme, å være ute, fiske og gi opplevelser til ungene sine. ” (Resp. 2-40)

Normer og verdier ble ikke behandlet direkte; men selvstendighet, sporløs ferdsel, kunnskap, ivaretagelse av opplevelsen til de som kommer etter, mestring, å være best og bevissthet rundt forbruk trekkes fram som viktige aspekter.

Utstysbruk i friluftslivet

I likhet med forrige seksjon vil denne seksjonen belyse deler av empirien som gjelder focal practice. Denne delen vil imidlertid være mer rettet mot hvordan respondentene opplever relasjonen mellom seg selv og markedet, dvs. hvordan

utstyret påvirker og bidrar til opplevelsen. Alle respondentene har svart på spørsmål om hvordan de bruker og tenker rundt utstyr i friluftslivet. Hensikten med dette har vært å se på hvordan man bruker og omtaler utstyret.

Individuelle

Respondent 1 ser på utstyret som et hjelpemiddel, det er noe som skal hjelpe ham å gjennomføre aktiviteten. Det skal sørge for at man ikke blir for våt eller kald og at man kan finne fram.

” jeg har jo sett opp gjennom de 35 – 40 årene jeg har drevet med dette at utstyret spiller... det er et hjelpemiddel, av og til spiller det en rolle, til en del, altså når du klatrer er det klart du må ha utstyr som er holdbart. Men for å kunne drive friluftsliv er det fint lite. (.....) Og det å skulle kjøpe seg opp som jeg opplever at en del gjør nå, før dem starter med dette skal de ha det og det. ”Jeg skal begynne med friluftsliv, ”ser det på fjellforum, ”og jeg har skrevet opp ei liste som jeg trenger det og trenger det og trenger det”. Man trenger to bein også kommer resten etter hvert.”

Han forteller at utstyret var viktigere før, da han var yngre:

” Det var kanskje viktigere før, for meg også, når jeg leste sportcokatalogen som sportco gav ut på begynnelsen av 70-tallet, satt og krysset av for det kunne jeg tenke meg og det kunne jeg tenke meg, men når du har drevet med dette en stund så.. og godt i noen feller og kjøpt noe som er overkill, så oppdager du det at blir liggende hjemme, det er veldig fancy, men det blir liggende hjemme likevel.”

Kjøpsprosessen for respondent 1 starter med at han opplever at noe av det gamle utstyret ikke lenger holder mål, eller en svært sjelden gang at et nytt produkt han ser at venner har, eller noe som han finner i tidskrift har gode anvendelsesmuligheter.

” Bli jo litt til at man kikker i sånne... abonnerer på ”Friluftsliv”tidsskriftet, ”Fjell og Vidde” sier jo inn her noen ganger i året. Man finner stort sett ut at nå er den jakka eller den buksa så moden at den ikke tåler å bli blåst på. Nye produkter i den forstand at nå er det kommet en duppeditt som skal hjelpe deg med det og det, det

får jeg sjelden, det er veldig lite sånn at jeg går og kikker i sportsbutikker om hva som er nytt, har egentlig bestemt meg når jeg går inn døra at nå skal jeg ha ny bukse, eller trenger ny jakke, ullundertøy er jo, såpass mye som jeg driver, forbruk så det trenger jeg en gang i blant, men ellers er det å bytte ut noe som er utslitt. ”

Et produkt er bra når det gjennom gjentatt bruk viser hva det duger til. Om man skal kjøpe noe er det viktig at den som selger eller forteller om produktet fremstår som en som vet hva han snakker om. Mote er ikke viktig, snarere tvert i mot:

” Det er ikke så veldig viktig for meg. La oss ta utgangspunkt i ski da. Nye farger hvert år, også får du fjorårets ski til halve prisen. Ingen skal fortelle meg at årets ski er dobbelt så gode som de du får til halv pris. Det spiller ingen rolle. Er nesten blitt sånn etter hvert at du heller (...) litt ned og går med noe som ser litt gammeldags ut. Det, for å ta litt avstandstagen fra at det skal være nytt og rosa hele tida, så tar jeg heller den gamle slitte nikkersen som ser ut som den har vært i krigen opp til flere ganger, akkurat noen moteløve er jeg ikke sånn sett.”

Respondent 1 mener det kan være forskjell på hva man ønsker å ha, hva man har og hva man har behov for. Han mener det har skjedd en utvikling fra en tid hvor det var naturopplevelsen og kunnskapen som var det viktigste til at det synes å være mer og mer fokus på konsum:

” Ja, det, der synes jeg at jeg har sett en utvikling, du må ha det og det utstyret, og du må helst ha vært på de og de toppene og det er prestasjonen og det å ha fint utstyr som teller. Det er ikke det å komme tilbake og kunne si fy fader jeg hadde det flotte bålet og den solnedgangen der, og brukte bare en fyrstikk, og det var det eneste hjelpemiddelet jeg trengte på den turen.”

Respondent 2 har et nøkternt forhold til utstyr, han vil ha funksjon og at utstyret skal vare så lenge som mulig. Et annet viktig aspekt er materialet det er lagd av, det skal helst være naturfiber og materialer som ull, bomull og lær. Han er lite opptatt

av at utstyret skal være spesialisert; det er viktig at den samme tingen kan brukes til mye, eksempelvis ski:

” så når det gjelder ski for eksempel så er jeg litt sånn fanatiker på et par ski altså. Og prøver å bruke det stort sett over alt. Og, det er klart jeg har et par sånne smale som jeg bruker i langrennsløypa, men ellers er det fjellski og jeg prøver – det fungerer veldig bra for meg.”

For respondent 2 er det viktig at man tenker gjennom hva man gjør, man må være bevisst på hvordan man handler og han mener at økt bevissthet her kan føre til at vi sparer miljøet for mye:

” Og jeg har litt sånn bevisst politikk, bruker grå ullgensere på jobb, og når de er for utslitte til å bruke på jobb, bruker jeg de på tur, og det fungerer veldig bra. For når det går hull på armene kan jeg ikke bruke de på jobb, men jeg kan fint bruke de på tur. Så jeg har en hel haug med sånne tynne grå ullgensere, så det å ha et bevisst forhold til hvordan man bruker hele garderoben sin, der tror jeg vi kan spare natur og miljø mye, om vi er litt oppegående der. Og jeg mener vi blir putta på så masse unyttige ting, folk i butikken sier dette må du ha og det må være på rette nivå og det må være den og den kvaliteten, og det er bare tull. Vis meg den goretex jakka som varer i tyve år, ikke sant, nå har jeg anorakken min, og den har jeg brukt masse, i over 20 år.”

Produktenes miljøpåvirkning er viktig fordi skal man være i naturen, må man også ønske å ta vare på naturen, slik at kommende generasjoner også kan få oppleve gleden ved friluftsliv.

Kjøpsprosessen er basert på at man trenger noe og finner ut hva man skal ha og kjøper det. Kriterier er kvalitet, funksjonalitet og materiell. Produktet er regnet som godt til det er utslitt – ”det er ikke til det eventuelt kommer noe annet som er bedre, det er til det jeg har er utslitt.”

Respondenten tror han blir noe påvirket av utstyrsindustrien, men prøver å holde igjen, da han er kritisk til at utstyret skal bli viktig. Penger kan være viktig, men det er viktig å holde igjen:

”Det er klart jeg ser at det kreves, men min påstand er at en kan klare å få masse flotte opplevelser for en liten pengesum, det utstyrsfokus og jaget etter det siste og beste og nyeste, det er nesten så jeg mener det er ødeleggende for mange sitt friluftsliv, fordi fokuset kan bli der, mer enn på opplevelsen. Også kan vi og oppleve det at ”jeg har ikke råd til å skaffe meg det og det utstyret, og derfor har jeg ikke råd til å være med ut”, det synes jeg er tragisk, det er en kortslutning av en annen verden spør du meg.”

Respondent 3 er opptatt av utstyrets funksjon, det er mål at utstyret skal slites ut, han mener det kommer bedre og bedre utstyr etter hvert som gjør ting enklere om man anskaffer det. Nyere utstyr er lettere og man kan dermed spare inn vekt, eller ta med andre ting som øker komforten. Det er dessuten mer funksjonelt, med membraner og lignende. Et produkt er godt om det passer til den aktiviteten det er ment for og kvaliteten er god nok.

Kjøpsprosessen handler om å vite hva man trenger, finne ut hva det koster å kjøpe nytt, finne ut hva som kan dekke behovet og hva det koster. Om det ikke haster kan han vente til det kommer på salg eller finne noe som er brukt. Om det haster kjøpes det med en gang. Utstyr diskuteres noe med venner på tur, men han prøver å unngå det fordi det er mye ”morsommere å diskutere fjellet”.

Mote er ikke viktig, funksjon prioriteres foran utseendet, og det er ikke ønskelig å bli avhengig av det siste:

”...jeg har ikke lyst til å bli han som må ha det siste. Det går sikkert på image og jåleri andre veien, men du vil ikke bli en sånn flasher da”.

Det er likevel forskjell på hva man vil ha, hva man ønsker og det man har behov for. Han hevder at med mer penger ville han kjøpt bedre utgaver av en del ting, men

nevner samtidig at han mener å ha brukt alt han har i løpet av det siste året. Hadde man hatt mer ville det kanskje blitt brukt litt lite. Noen turer kunne muligens blitt mer komfortable med mer nytt utstyr. Produktets miljøpåvirkning blir lite vektlagt, fordi man som forbruker vet lite om hvor det kommer fra. Han oppgir ikke å vite hvor han kan sjekke det.

Respondent 4 fokuserer på det sikkerhetsmessige aspektet ved utstyr, både eksterne farer og kulde. Det er viktig at utstyret ikke er tyngre enn nødvendig og at man ikke har med mer enn nødvendig.

Kjøpsprosessen handler om å finne det man trenger, respondenten er lite interessert i å bruke mye tid på utstyr, "jeg tenker bare at jeg trenger bukse sånn og sånn, går og undersøker i butikken og velger den butikken jeg har best rabatt i. Gidder ikke bruke mye tid på det."

Funksjon er viktigere enn mote, og funksjon betyr at:

" For meg, nå er det forskjellig utstyr da, hvis man skal ta klær er det jo passform, isolasjon, ventilasjon, er det støvler er det passform at man ikke får gnagsår, at det er vanntett og godt å gå i veldig lenge, egner seg for den type tur du er på. Om det er ski, er det om det er brukbart å stå på, så det er veldig forskjellig."

Respondenten oppgir å være opptatt av miljø, men ikke i forhold til hvordan et produkt er produsert, mer i forhold til å bruke ting lenge og ikke kjøpe mer enn nødvendig:

" Jeg er mer opptatt av miljøet i den forstand at man ikke skal kjøpe mer enn nødvendig og forbruke mer enn nødvendig, men jeg går aldri inn og sjekker et produkt jeg kjøper om det er miljøvennlig laget, eller hvor stor miljøpåvirkning det vil få når man kaster det, rett og slett, det har jeg ikke peiling på."

Respondent 5 er interessert i utstyr; oppgir å bruke mye tid på å lese friluftslivsmagasin og er opptatt av tester og nyheter:

” Ja. Utstysbruken ja, det er veldig interessant for min del, både, jeg synes det er interessant å teste utstyr og bruke utstyr og se hvordan det fungerer i forskjellige situasjoner. Jeg nevnte jo det at jeg bruker mye tid på å lese friluftslivsmagasinet og det er jo tester og nyheter og sånn man får med seg, og det er ikke bort... jeg bruker en god del av det jeg tjener og mine julegaveønsker er jo friluftslivsutstyr. Så har tenkt også, synes spørsmålet er veldig interessant, altså nå har jeg... kan ta et eksempel, et telt jeg har, det er et telt som er i den øvre klassen når det gjelder tester og sånne ting. (...) Det er et Hilleberg telt, og har lurt på mange ganger, 95% av de turene jeg har vært på hadde jeg klart meg uten det teltet, hadde gått med et helt vanlig telt, og turen hadde ikke vært annerledes og sånn i det hele tatt. Og de, hva skal jeg si, de ekstra kvalitetene som kommer med et sånt telt, er det ytterst sjelden hvertfall jeg får bruk for noen gang. I form av sterkere stenger og sømmer og sånne ting, så i ekstreme situasjoner skulle teltet holde mer enn en billigere variant, håper jeg hvert fall og tror. Men jeg synes absolutt den kjøpsprosessen rundt det og finne det du tror er passe og viktig for deg og det du tenkte på da som liggelengde og lufting at det fungerer veldig bra det er tilfredsstillende, men jeg har nok fått en like fin tur om teltet var av et annet og billigere fabrikat. Også er det, det synes jeg er litt artig, at før så var det sånn når det gjaldt telt at alle var grønne, fordi man skulle gå mest mulig inn med naturen, men i dag er det fleste teltene rød, litt mer sånn at de skal synes, bli sett. Og det, det kan være flere grunner til det, det er jo både fordi de gjør seg godt på bilder, og sikkerhet, men jeg tror det er først og fremst det handler om at friluftsliv er blitt litt sånn in, at man skal vise litt hva man driver med. Det ser man jo også på fargene på klær også. Det er sjelden det er duse farger som går i ett, med mindre det er jaktbekledning. Akkurat det synes jeg er litt interessant å tenke på; at det har gått fra å gå i ett til å bli sett på en måte.”

Sitatet berører to aspekter; først at det er viktig at det utstyret man har er sikkert, man velger det dyreste / beste man finner, til tross for at sannsynligheten for at man neppe vil ha bruk for det. Det andre aspektet er endringen som påpekes, man har beveget seg fra en tilstand hvor friluftslivsutstyr ble produsert ut fra et perspektiv at

man ikke skulle synes, til at friluftslivsutstyret skal synes, det blir et signal om hva brukeren holder på med.

For respondent 5 er kjøpsprosessen interessant; prosessen starter gjerne med å lete opp tester, finne ut hvilke egenskaper man er ute etter og erfaringer fra folk som allerede har produktet. Det er et pluss for produktet om anerkjente friluftsutøvere eller ekspedisjoner bruker det. Dette handler om at man kan se opp til noen som man "på mange måter kan se opp til og synes gjør noe fornuftig, og bruke det til å tenke at det er bra".

Mote kan være viktig, men funksjon fremstilles som viktigere: "Jeg synes mote er viktig, men jeg synes funksjon er viktigere. Men det er et stort pluss om det er fint i tillegg. Og det skal godt gjøres nå å finne noe som ikke i mine øyne er fint. Det er så stort utvalg på det meste."

Respondent 5 delte aktivitetene sine inn i vandring og skikjøring; og oppgir på spørsmål om det er forskjellig motepåvirkning i de to aktivitetene at innen skikjøringen er det virkelig blitt mye utstyr:

"Der er det virkelig mye nytt utstyr og forskjell fra år til år og farger og bindingssystemer og støvler og skredsøkere og alt mulig rart. Det har vel også litt med at det med topptur, før var det en vanlig fjellski man gikk med, men nå er det mer eller mindre slalomski hvor du har ganske avanserte bindinger for å ta deg til toppen, med desto artigere nedkjøringer. Alt etter som hvordan man ser det, så der har det også vært en teknologisk revolusjon som har kommet de senere år. Som også har påvirket at det har vært mye nytt og mye forskjellig nytt, mens nå i det siste har det vært mer sånn farge modell og navn som har skiftet."

Spørsmål om miljøpåvirkningen ble møtt med en henvisning til en artikkel om produksjon av skallklær. Ut fra respondentens svar virker det som respondenten hadde en forhåndsforventning før han leste artikkelen om at klesproduksjonen var ren, men at dette endret seg. Han påpeker at man muligens er mer opptatt av miljøaspektet under utøvelsen enn før og etter:

”Leste en artikkel i bladet Friluftsliv, om hvordan produksjonsprosessen til eksempelvis skallklær, at det ikke er så rent som man tror, for man er kanskje mer opptatt av det når man utøver friluftslivet, at man ikke legger igjen søppel, men bilturen til og effekten av det utstyret man bruker, tenker man mye mindre på, uten tvil.”

Det er imidlertid slik at det er opplevelsen som er viktigst, men utstyret er en viktig del av dette også, det bidrar til å skape opplevelsen.

”Opplevelsen er uten tvil det viktigste, men det er med at det er, hva skal jeg si at. Det er mitt utstyr og mitt verktøy for å få denne opplevelsen, det synes jeg er spennende. Det går litt på det med mestring og, jeg ser på det mer som en hobby i hobbyen og også som et verktøy for å få opplevelse. Men jeg tror ikke man kunne drevet på med det om det var det å få brukt utstyret og se hvordan det fungerte om det var kun det som var det sentrale, men det må fortsatt være sånn at du kommer fram til en fin plass og tenker at ”wow” det er jo det du har lyst til å se. Tror i hvert fall det blir vanskelig i lengden å liksom å synes det er artig å gå på mange turer om det er det som er fokuset.”

Respondent 6 oppgir at tidligere var ikke utstyr så veldig interessant, men etter et utdanningsvalg har interessen steget. Dette betyr imidlertid ikke at det ukritisk kjøpes inn utstyr, men at han er ”veldig bevisst på hvilke egenskaper” utstyret har. Egenskaper handler om detaljer som vanntetthet, ventilasjon, og pusteevne. Utstyret skal bidra til sikkerhet og trivsel, når sikkerheten er ivaretatt vil produktene gjerne bygge videre på at det skal være behagelig:

” Primært er det vel rett og slett at vi skal trives, ha en følelse av trivsel og sikkerhet der ute, mye av det er jo laget for at det skal takle de utfordringer man støter på når man er ute, enten det er vær, at det regner mye at det er kaldt, at det er dårlig sikt, tenker da på orienteringsutstyret, at man skal ha det trygt og godt mens man sover, så det er trivsel og trygghet som går igjen primært. Sekundært går det ofte videre på det med trivsel, det er flere og flere produkter som gjør at man kan ha det veldig

behagelig når man er ute, mer behagelig enn det man på en måte trenger for å være trygg da. Også det at man kan, tror utstyret, utviklingen innen utstyret gjør at man kan gjøre mer når man først er ute, at man, skal prøve å komme med et eksempel på det. Sånn som innen orientering, det å orientere har jo blitt lettere for mange etter at GPSen ble mer og mer populær, for noen, vet jo ikke sikkert, men det kan ha senket barrieren for hvilke turer man går på, at det blir lettere å orientere.”

Kjøpsprosessen er ganske lik det 5 beskriver, leser utstyrstester i blader og på nettet, og sammenligner egenskaper mellom disse, for deretter å sammenligne mulige priser. Folk han kjenner er også viktige og om disse har dårlige erfaringer med et produkt, vil det ofte være utslagsgivende. Mote kommer lavere på prioriteringslisten enn pris og kvalitet, men han mener at de fleste ting som er nye stort sett er innenfor det man kan kalle mote. Han hevder å ha tenkt mye på om mote og nytt utstyr er viktigere innenfor noen typer aktiviteter og antyder at ut fra det han observerer så er det spesielt innenfor nye aktiviteter og:

” særlig aktiviteter som appellerer mye til ungdom, unge mennesker så tror jeg det er et rimelig stort høg blant mange etter å, hva skal jeg si være opptatt på det motemessige, særlig skikjøring ser og har tenkt på mange ganger, det er kanskje først og fremst der. Unge mennesker tar jo lett innover seg nye ting, og de fleste, virker det som vil jo gjerne være oppdatert da.”

Dette vil i følge respondenten føre til få endringer i friluftslivet, det antas at det kan være positivt:

” Nei det, kanskje til det positive at de får en sånn, kjøper nytt utstyr så får de motivasjon til å bedrive det mer. Men jeg tror ikke at utøvelsen i seg selv vil endre seg, selv om de har da veldig mye moteriktig utstyr i forhold til enkelt utstyr. Det har jeg ikke tenkt så mye på, men jeg tror ikke selve utøvelsen vil endre seg noe særlig.”

Miljøpåvirkningen forbruket av utstyr kan ha er viktig for respondenten, han forsøker å vektlegge dette i innkjøpene sine:

”6: Ja, har tenkt på det ganske mye, at når vi kjøper nytt utstyr så tenker man jo på hvor det kommer fra og hvordan det der lagd, og de prosessene med å fremstille utstyret er nok ikke de mest miljøvennlige, men det går jo an å kjøpe utstyr fra produsenter som er veldig bastante på det med at de har en miljøvennlighet i produksjonsprosessene sine, og det gjør at jeg vektlegger det utstyret mer oppmerksomhet.

A: Er det noen du vil trekke frem der?

6: Det første som slår meg er klesprodusenten Patagonia, som lager klær av resirkulert materiale, kommer ikke på noen andre sånn med en gang. Også er det ikke, i hvert fall blant det utstyret jeg har er det ikke noe som er miljøfarlig på noen måte så lenge jeg ikke kaster det fra meg. Jeg har jo ikke noe som forurensar eller noe slikt så det er viktig, men det er vel stort sett i den prosessen vi forbrukere ikke har så mye kontroll over at det er miljøskadelig. Skulle gjerne likt å vite hvordan det foregår i produksjonsprosessene, det er industri det som på alle andre felt, det skal jo tjenes penger og det skal jo produseres.”

Utsagnet kan fortolkes til at det foreligger for lite informasjon om hvordan utstyret produseres og hvilke effekter dette har på miljøet. Dette går igjen i flere av intervjuene.

Respondent 7 synes det er viktig med godt utstyr, men vil ikke bruke så mye penger på det. Imidlertid påpeker han at det å kjøpe billig ofte kan bli dyrt, fordi det kan føre til at man må skifte ut ting oftere. Kjøpsprosessen kan skje på to måter, avhengig av hvilken type utstyr det er snakk om, den langsiktige eller den kortsiktige. Den langsiktige handler om de større kjøpene, der man identifiserer et behov, og bruker lang tid på finne det rette. Man skal bli enige i familien. Eksemplet som trekkes frem er telt. Et telt er et kjøp man ikke foretar veldig ofte, og når det skal kjøpes er det viktig å vurdere hva man trenger. Selv om man ikke bruker teltet så ofte er det kritisk om det ikke fungerer; teltet skulle være lettest mulig og så stort som mulig. Prosessen var basert på å undersøke på internett, forespørre i de to

lokale sportsforretningene og se på prisforskjeller. Viktige kriterier er hvilket rykte produktene har i markedet. Nye merker står ikke så sterkt, det er tryggere å kjøpe det en vet er bra. Man vil som regel ha noe som er "litt overkill" :

" jeg har jo ikke bruk for en primus som tåler en tur på toppen av verdens høyeste fjell, men det føles ganske betryggende å ha et kokeapparat du kan stole på, du kan bruke i teltet og varme opp der og sånn, jeg kunne kanskje klart meg med 200 kroners Biltema gassapparat og sånn om sommeren og spritkjøkken om vinteren, men jeg hadde ikke følt meg komfortabel med det, så hvor grensen er for reelt behov, og hva man kjøper seg er det reelle behovet det du kan klare deg med, er det det du trives med, eller jo, det er litt vanskelig å si."

Mindre ting er basert på impuls kjøp og respondenten oppgir å ha mange store sportsforretninger på vei til jobben. Disse kjøpene er i større grad basert på de rådene man får der og da og så satser man på at det holder.

Produkter er bra når de har et godt rykte. Det er viktig at det er en etablert produsent, men også at det skal være mulig å få tak i deler til reparasjon:

" Ja.. det er jo viktig å ha et godt rykte i markedet, og det betyr jo at det er litt vanskelig å være nykommer og selge til meg da. Er ikke lett å komme med et nytt produkt til meg og si at dette er like bra, da er det ofte å anse som en billig kopi av noe annet, og er den billig så er den sannsynligvis ikke like bra, og er den dyr, så kjøper jeg like gjerne den jeg vet er bra, så dette med anerkjente produkt er nok viktig, så kommer jo pris med ofte, det finnes nok telt som jeg kunne fått med mindre vekt og like solid telt i omtrent samme størrelse til mye høyere pris, men... så vi får vel bare ta og høre litt rundt hva folk har å si og kikke på nettet og bestemme seg for noe som er litt anerkjent. Hvis noen ikke har prøvd det før er det vanskelig. Jeg har jo et godt eksempel på et produkt jeg tror sliter det er den som fikk best i test av primuser, Kovea, av Friluftsliv, og den har det vært snakket mye om og jeg hører ingen omtrent som har den, det er par stykker som har den og

skryter uhemmet, men det er nesten så man tror det er selgeren selv, og det viser jo at det sannsynligvis er et tålelig bra produkt, men det å komme inn på markedet med noe noen ikke har noe forhold til og ikke vet om er der til neste år, tradisjonelt har primus og optimus skaffet deler i 10 – 15 – 20 år etterpå, nå kan det, hvis man følger litt med, være løgn. Optimuskonsernet har vært omsatt tre ganger de siste 10 årene, og fra da å ha vært et familieeid foretak, er det nå eid av et sveitsisk konsern, husker ikke navnet der heller, men de er veldig kjent for vannfilter blant annet. Og de har kommet med en del nye modeller, er blitt vanskelig å få tak i deler til en del gamle modeller etter hvert. Plutselig så er det ikke så solid og stabilt lenger, som det vi alltid har trodd.”

I tillegg er det viktig at man opplever at produktet er trygt. Mote er uviktig, det oppfattes som hysteri. Miljøpåvirkning og etikk er et tema av og til, det er ikke tilstrekkelig informasjon om produktene, men respondenten skulle ønske at det var mer fokus på det:

” Så har jeg jo et ønske om å bli mer bevisst miljösidene i mine valg og da har jeg jo også et ønske egentlig om at produsentene selvsagt skal opplyse om sine miljøvalg. Nå må vi jo nesten bare stole på at det de sier er sant, men en form for profil som kunne fortalt hva de tenker og mener og sånn, det hadde nok vært ønskelig som forbruker. Og så kan jeg veldig lett si at nei jeg vil gjerne betale mer for å slippe noe som er lagd av barnarbeid og sånn og det er ikke noe vanskelig å sitte og si, men jeg er ikke sikker på hvor mye mer jeg vil betale.”

Respondent nummer 8 har i likhet med respondent 6 vært ganske nøytral til utstyret tidligere, men dette har endret seg:

” Ja, det har vel eskalert veldig, de siste to – tre åra, så har jeg blitt en gadgethore som vi kaller det, for ikke mange år siden var vi en gjeng som var veldig glad i å fiske og gå på tur, og sjelden noe mer enn helgeturer og da var vi ute, vi hadde med presenning og sovepose, olabukse og skatesko, det var utrustninga, og vi ble jo våte, men det var jo greit, vi var jo ute for helga, og klarte oss fint med det, vi fikk fisket

og fikk brent bål og litt mer sånn tilforlatelige forhold, så de siste årene har det eskalert veldig både for meg og sikkert en grunn til at det er slik er at vi har dratt med hverandre, blitt mer og mer interessert i det. Nå har jeg valgt en utdanning som på en måte har med det å gjøre og blitt mer opptatt av utstyr, og særlig nå etter at jeg begynte å jakte, så nå har jeg plustelig både sommertelt og vintertelt og noe av det utstyret jeg har er jo veldig dyrt, så dyrt som det blir da og det gjør jo at opplevelsen blir mye mer komfortabel, det betyr at jeg trenger ikke å sitte i teltet når det regner. Det betyr at jeg, treffer ikke mer med hagla, men det er tilfredsstillende av å ha gjort research og dette er det beste valget for meg og å ha et utstyrsett som man er fornøyd med.”

Kjøpsprosessen hos respondent 8 er ganske lik det både 5 og 6 oppgir; ordet research virker å være viktig. Kjøpene skal være godt forberedt, og de skjer på grunnlag av en lengre periode med undersøkelser av utstyr som er testet for å finne noe godt:

”En kjøpsprosess involverer en ganske lang periode, eller lang og lang, relativt, med research, internett er viktig, se etter tester, se etter utstyrserfaringer på forum og sånn, fjellforum, det var jo der ... for eksempel. Jeg vil ikke kjøpe noe på en måte, for nå har jeg gått fra å kjøpe til å investere, nå kjøper jeg heller utstyr som varer og da er det mye tanke som ligger bak det, og mye research, og prøving i butikker og, hver gang jeg er i butikker og skal kjøpe noe, går jeg gjennom hele sortimentet; er jeg på XXL tar jeg hele runden og lager meg mentale notater om at dette skal jeg kikke nærmere på, så det svirrer rundt oppe i der hele tida.”

I sitatet overfor går det fram at inspirasjonen til nytt utstyr finnes ved å se hva som finnes tilgjengelig og deretter vurdere den praktiske relevansen i forhold til hvordan det kan brukes. Respondenten identifiserer også behov ut fra det han opplever som problematisk på tur, han bruker turen han angav som en god friluftsupplevelse som et eksempel på at han så behovet for et vintertelt. Likeledes blir utstyrsbehovet større når man utvider lengden på turene man går:

” På at jeg oppdager noe på tur; det måtte jo være Trollheimen da, når jeg snødde inne i et sommertelt så oppdaget jeg at her var det kanskje behov for et vintertelt. For eksempel. Og etter hvert som turene utvider seg blir også utstyrsbehovet større også. Når man går lenger trenger man bedre støvler, skal man være ute en uke i stedet for en helg så trenger man en større sekk. Så sånn dukker behovene opp da, det er høna og egget på en måte, og så får du bedre utstyr og så går du lengre turer og så trenger du mer.”

Hensikten med utstyret er å skape trygghet og komfort, godt utstyr gjør at en kan føle seg trygg.

Erfaring avgjør om et produkt er bra. Dette vil med sannsynlighet henseile på produktets praktiske funksjon, da respondenten oppgir å være lite opptatt av mote. Det er imidlertid, og dette henseiler på normen om å ”ikke glitre”, det er viktig å holde stilen:

”det er ikke alltid det dyreste og gjeveste, selv om kvaliteten er god er den ofte det på andre ting også, å vise måtehold og ikke kanskje kjøpe det aller råeste utstyret hele tiden og gjøre seg avhengig av det, det er sikkert viktig. Så dårlig utstyr trenger ikke nødvendigvis bety at det er dårlig kvalitet, det kan rett og slett være upassende, at det ikke helt står til stilen da.

A: Stil er viktig?

8: Ja... ikke i betydningen mote, men i betydning at man holder den tematiske stilen med hele turopplegget er kanskje viktig.”

Respondenten hevder å ha unngått de ”store blemmene” hva utstyrsinnkjøp angår og mener dette skyldes et grundig arbeid med research. Han påpeker imidlertid at det ofte kan bli slik at når man kjøper inn noe stort, som en sekk, tar man gjerne med noen småting i samme slengen. Dette forklares ytterligere slik:

” Ja, type... sånn kanskje det er sånn typisk at du tenker ”nå trenger jeg ny kartmappe” og den var kjekk og så ser du en i hylla, og så kommer du hjem og legger den i haugen med utstyr og så er du egentlig veldig fornøyd med den gamle,

men det er klart når du er interessert i friluftsliv er du også interessert i utstyret da, det er veldig mye fint utstyr der ute, men man kan ikke ha alt, det finnes veldig mange flotte telt, og det hadde vært morsomt å prøve de, men det blir jo noen affekter eller impuls kjøp innimellom.”

Respondenten trekker her en sammenligning som tilsier at interesse for friluftsliv også vil betinge en interesse for utstyr. I denne sammenheng kan det se ut som det er snakk om nytt og avansert utstyr, noe som avklares ytterligere i intervjuet ved at respondenten svarer på om det er noe forskjell på hva man har og hva man skulle ønske man hadde.

”Ja, man ønsker jo å ha veldig mye, hvis jeg kunne hatt et nytt telt hver gang for å teste det, altså man gjør research og når man kommer ned til kjøpet så står man igjen med tre kandidater og du har veldig lyst på alle tre, det hadde vært veldig interessant å prøve de andre også. Det samme gjelder jo overalt, det er mye man ønsker seg, likevel har man bare behov for et telt i en kategori, så det er klart jeg har sikkert mer utstyr enn jeg har behov for.”

I utdraget kan man lese noe man kan tolke som et ønske om perfektjon, man skal finne det desidert beste og kanskje ha flere å velge mellom. Ved å utvide aktivitetsnivået vil det også oppstå behov for nytt utstyr. Dette forklares ved at når han går fra vanlig tur til jakt, må det nødvendigvis kjøpes inn noe spesialutstyr. Likeledes mener respondenten at å gå tilbake til å bruke enkelt utstyr, det han startet med, vil føre til begrensinger i hva han kan gjøre.

Miljøpåvirkning av utstyret er ikke med i vurderingen, men respondenten tror det er lett å sette seg inn i det, både i forhold til forurensing og barnarbeid. Han ser på dette med miljø som et dilemma og sammenligner med energiproduksjon:

” Det var nettopp det med at friluftsliv og miljø er tett knyttet sammen, og det kan nesten bli oppfattet som dobbeltmoralisk å bruke tøy og utstyr som er framstilt på miljøfiendtlige måter, og ikke minst det med kjøp og kast, som kanskje ikke er helt

miljøvennlig, og det vil jo skape en liten konflikt da. Det er litt som med vindmølleparker og friluftslivsfolk, at man vil ha grønn energi fordi det er miljøvennlig, men samtidig vil man ikke ha vindmøller i de områdene man liker best urørt. Det er et kjempedilemma, det er mange som ikke vet helt hvor de skal, hvilken side av gjerdet de skal sitte på. Det er et vanskelig spørsmål, sånn er det kanskje med det med utstyr også, du er veldig interessert i det, og har veldig lyst på det, også blir det mye kjøp og kast og mye som ikke stemmer overens med den miljøprofilen. ”

Respondenten forventer imidlertid at dette kan bli et tema i framtiden, men det kan virke som utstyrbransjen forventes å ta de første skrittene, og vise hva de gjør:

”Det er mange som profilerer seg på den måten, så at det er si Svanemerket eller den type profilering, og det vil jo være veldig naturlig for en utstyrbransje som er miljøbevisste og interessert i miljø og profilere seg på den måten, og det er klart hvis det blir mer oppmerksomhet rundt det kan det sikkert få en betydning for folk som er oppmerksomme på miljø, som man er i nisjen her. ”

Oppsummering individuelle

Funksjon er det viktigste kriteriet for alle. Både 1 og 2 mener at det er viktig med lite utstyr. 2 er spesielt opptatt av å begrense forbruket ved å se en sammenheng mellom det som brukes til daglig og det man kan bruke til friluftsliv. 3 er opptatt av at utstyr kan byttes for å finne noe som er funksjonelt bedre, men det er samtidig viktig å ikke bli for avhengig av minimale designmessige endringer. 4 vil ha lettest mulig utstyr.

Både 1 og 2 mener kjøpsprosessen hovedsakelig starter når det gamle blir utslitt, liten interesse for å følge med utover dette. 4 er mest opptatt av å finne det som trengs fortrest mulig. 7 synes å bruke mest tid på prosessen når det gjelder store ting.

Respondentene 3, 5, 6 og 8 har ganske like kjøpsprosesser, de bruker mye tid på å prøve å finne det beste. 5 og 8 er muligens de som legger mest vekt på dette, det virker som det går litt sport i det.

Grupper

Gruppe 1

I gruppe 1 hevdes det at utstyr ikke er så viktig som mange skal ha det til (resp 1), men at det har utviklet seg mer og mer de siste årene (resp 6) slik at det har blitt mer og mer utstyr i friluftslivet (resp 7). Resp 3 mener at man har mer utstyr enn man trenger og resp 7 trekker frem at man skaper et behov for seg selv. Resp 2 mener at merkene (dvs. produsentene) er de som skaper behov ved at de framstiller ting som nødvendige for å ha det komfortabelt. På spørsmål om det var produsentene ble det svart slik:

2: Tror det er en kombinasjon, at produsentene dytter det på oss, men vi dytter det ikke vekk, vi tar det jo faktisk til oss. Så hvis vi hadde vært mer bevisst over hva vi faktisk trenger, tror jeg det hadde vært litt annet. Tror det er mye myter rundt det, vi tror vi trenger det, men så må vi stille spørsmål om vi faktisk trenger det.

4: Produsentene legger jo opp til at vi trenger det, altså de på en måte får oss til å tro at vi trenger det. Og da er det mange som går rett på det.

Resp. 2 påpeker at det er forskjell på hva man må ha, ting man bør ha og ting man kan ha. Noe er nødvendig på grunn av sikkerhet. Resp. 1 lurer på om man kan nyte turen bedre i dyrt utstyr – ”Som for eksempel har jeg en følelse av at dunjakken du kjøper på H&M, eller North Face dunjakken, at man er litt varmere i North Face dunjakken”. Resp 2 fulgte opp med at det kan være med å øke trivselen på turen, mens 5 hevder at det går mye på komfort. ”Det går veldig mye på komfort egentlig. Alt utstyr funker, man blir bare litt kaldere, litt våtere.” Resp 4 hevder: ”Det har jo

mye å si for turopplevelsen, for man har jo egentlig ikke en fin tur om man ligger og skamfryser hele natten fordi soveposen ikke er varm nok. Eller er våt fordi regnjakken ikke var tett.”

Holdbarhet fremstilles om viktig av flere grunner:

5: Hvis vi tenker at man kjøper ei dårlig jakke, som varer i 2 år og koster 1000 kroner, eller ei god jakke som varer i 5 år og koster 5000 kroner, selv om det gir samme pris pr år så vil du jo ha hatt ei mye bedre jakke. Funksjon og sånn. Det er helt klart kvalitetsforskjeller, men det er litt fra produktgruppe til produktgrupper. For eksempel fleece er det liten forskjell på, men skallbekledning er det verdt å legge i mer penger.

3: Men det er jo godt å ta vare på klærne. Hvis man impregnerer og tar vare på kan det jo vare lenge likevel.

4: Man skader jo miljøet om man kjøper ny jakke hvert år. I stedetfor kjøper man en jakke som man har i 5- 6 år fremfor en som man bare har i et år.

Dette gjør at man gjerne velger å være merkebevisst, fordi man ser på dette som en kvalitetssikring:

2: Det vil si vi ønsker kvalitet, og med det merke får vi kvalitet, vi betaler jo for merket, men vi får jo også kvalitetssikring.

Kjøpsprosessen er preget av informasjonsinnhenting fra flere kilder, venner, bekjente og internett. Internett trekkes frem som en mer objektiv kilde enn ansatte i butikker, da butikkansatte gjerne skal selge, mens de som skriver om utstyr på internett oppfattes som mer objektive (resp 2). Man diskuterer også utstyr med venner og de man drar på tur med, spesielt når man ser at noen har noe som fungerer, følgelig anses et produkt som godt når det svarer til forventningene og fungerer til den bruken det er tenkt til. Når produktet er kjøpt, er følelsen av at det er nytt varierende i gruppa og også hvilke konsekvenser dette har:

5: Så må man se i forhold til holdbarheten på produktet, om det er et produkt som varer veldig kort tid vil det være gammelt etter ei uke, men kjøper du ei jakke som skal vare i 5 år, så synes jeg den er ny i alle fall første året.

3: Enig.

7: Typisk ski går over fra ny til gammelt når man har fått mye skraper, fått noen skader, fått brukt det skikkelig, ser at det er skikkelig brukt, da vil ikke jeg kalle det nytt lenger.

5: Hvis en ser det kommer nye ting på markedet, nye teknologier, så kan det du nettopp har kjøpt bli teknisk akterutseilt eller gammelt eller sånt, da er det ikke nytt lenger.

3: Det kan da fortsatt være nytt.

5: Men du vil ikke se på det som det nyeste og beste

Dette ble fulgt opp med spørsmål om en slik endring førte til at man ville ha noe nytt, selv om det man allerede hadde fungerte bra fra før:

5: Ja, absolutt

2: Kjenner det selv.

3: Nei, så lenge jeg er fornøyd med det jeg har og på en måte, ta ski da, har kjøpt en del langrennsski opp gjennom tidene, selv om jeg ikke har hatt de beste skia, eller de nyeste skia når jeg har konkurrert så har jeg kanskje gått bedre enn de som har hatt de nyeste skia. Men det er jo ikke, selv om det er ny teknologi og dette skal være veldig bra, så har det jo ikke mer å si enn du legger opp i det selv.

5: Men du føler jo at..

3: Nei, jeg føler ikke at mine ski var gamle fordi om noe hadde nyere modell, kjøpte fjorårets modell da den var 1000 kroner billigere, det er jo likevel nye ski.

5: De kan jo være nye.

2: Så spør det jo veldig hvilke endringer som er gjort, om det er blitt et bedre bæresystem på en sekk så har det faktisk noe å si, i motsetning til om det er en mote / design som endres.

5: Små endringer har ikke så mye å si, men er det ny teknologi som kommer, så føler i alle fall jeg at jeg har gjort et dårlig kjøp om jeg kjøper noe like før det kommer noe nytt og mye bedre. Ville heller hatt det andre.

For noen utløser dette et ønske om det nyeste på nytt, mens andre er mer opptatt av å fortsette å bruke det de har. Det trekkes fram en forskjell på det man opplever som funksjonelle endringer og det som kun er form / design (mote) endringer.

Respondentene ble deretter spurt om de hadde hatt store forventinger til et nytt produkt, men opplevd at det ikke holdt mål. Noe som bekreftes, spesielt soveposer trekkes fram som noe man omtrent vet at ikke holder det de lover. Men også Gore – Tex produkter trekkes fram:

5: Og så er det ofte produsentene lover mer enn de klarer å holde. Gore – Tex skal liksom være så supert og puste, Guaranteed to keep you dry, men du blir jo våt av din egen svette, har ikke sjanse til å få unna all svetten, selv om de lover det.

Dette vil også påvirke hvordan man omtaler produktet i videre samtaler, når man blir skuffet vil man fokusere på det som er feil med produktet:

2: Blir jo skuffet, og hvis folk spør deg om hva du mener om jakken din så vil du jo si "det er en bra jakke, men den holder ikke det den lover", og det vil jo påvirke den neste personen om han faktisk vil kjøpe den samme jakke. Så jeg vil si at det har mye å si hvilke forventninger man har og hvor bra produktet er.

Gruppen ble spurt om det fantes noen typiske statusprodukter innen friluftslivet; merkene Norrøna og ArcTeryx trekkes fram (resp 2). Deretter ble diskusjonen dreid inn på hvordan man tolket folks evner / kunnskap om friluftsliv i forhold til hvilket utstyr de brukte. Respondentene uttrykker at det er en forventning til hva folk skal kunne basert på hva de har på seg, samtidig uttrykker de også at de vet at det egentlig ikke er sånn.

4: Ja, som for eksempel i skibakken når man ser en person med store fargerike skiklær så tenker man automatisk at den personen er god på ski. Men så kommer det en i skibakken med langrennsski og kjempegamle klær så vil man nok tenke at den andre er bedre.

2: Selv om det ikke er sånn.

4: Ikke nødvendigvis at det er sånn, men kanskje en innarbeidet norm at folk går med sånne klær fordi de er god på ski.

5: Men det er jo cred å være dritgod selv om du ikke har det nyeste utstyret, det er jo det som er rart, sånn som () han er jo kjent for å kun bruke bomullstøy og stå på fjellski, men han er jo den beste.

3: Det er jo kulere, for jeg føler folk som kler seg veldig etter aktiviteten de holder på med, de på en måte kler seg for å se gode ut.

4: Men hvis man da går i slike fargerike skiklær og ikke er god på ski, da er det i hvert fall totalt feil.

2: Det er jo et image, man legger jo opp til et image som sier man er god, og da er fallhøyden deretter. De som sitter i varmestua og tror de er kule, men tør ikke gå ut.

4: Venter på afterskien.

Dette ble fulgt opp med spørsmål om man ble bedre med nytt og flott utstyr; svarene varierer, men det framstilles som om man kan føle seg bedre (resp 3). At det kan gjøre ting lettere, slik at en framstår som bedre, men man blir bedre på akkurat det utstyret og ikke generelt (resp 4). Det er dessuten veldig aktivitetsspesifikt:

5: Det er klart at utstyr har en del å si, men det varierer fra aktivitet til aktivitet, sånn som bekleddning det har ikke så mye å si for hvordan du klarer deg, det er mer sånne spesifikke utstyrsting som surfebrett og ski. Det hjelper jo i den aktiviteten du skal holde på med.

Det klassiske friluftslivet krever i følge respondentene ikke det samme utstyrsfokus, det handler ikke om å være god eller dårlig.

3: Tror egentlig at i klassisk friluftsliv er det ikke så mye utstyr, det er ikke så viktig, det er mer i moderne friluftsliv at utstyret kommer.

2: Det er Telemark, Randoné, topptur, kiting, og surfing, det var det jeg sa i begynnelsen om sportsfriluftslivet. Fjellsport rett og slett.

Respondentene hevder at disse aktivitetene kan læres lettere med rett utstyr, men at man også må ha noen med kunnskap til å veilede og lære bort (Resp 2). Kunnskap regnes som viktig av flere (resp, 3, 2, 5), og det fremheves at nye aktiviteter krever mer kunnskap om hvordan man gjør det, fordi farene kan være større (resp 1, 2). Det å ha kunnskap om en aktivitet kobles sammen med evnen til å mestre den. Mestringsfølelsen oppgis til å bli bedre om man klarer seg med lite, fremfor å være avhengig av en rekke hjelpemidler (resp 1,3,6, 2) Hvorvidt andres mening er viktig handler om hvem man er på tur med:

3: Tror det er litt hvem du reiser med. Om du reiser med noen som vet alt om deg allikevel er det litt sånn; enten så har de veldig høye forventninger til deg, eller så har de ikke forventninger til deg i det hele tatt. Så det er liksom .. Hvis de har høye forventninger til deg og du ikke klarer det blir det mye større oi shit, enn om de ikke har forventninger til deg og du klarer det, da er det ekstra gøy å klare det.

4: Merker det litt for eksempel når jeg er på tur og står for eksempel telemark med fjellski og klarer en ekstremt bra telemarksving med fjellskiene mine, du snur deg litt rundt og ser om noen ser det. For det er jo lissom gøy å få litt cred.

Andres mening om utførelsen av en aktivitet kan dermed virke som viktig.

På spørsmål om hvor viktig penger er for å drive friluftsliv og hva de synes om det svares det at det har en del å si og at det blir viktigere og viktigere. Dette er ikke en ønsket utvikling og det oppfattes som en endring av fokus:

4: Friluftslivet har jo som oftest vært knyttet til noe ganske enkelt, man dro ut i naturen, men man trenger faktisk en del penger for å gjøre det, egentlig. Man må ha penger til utstyr.

1: Før var det sånn at man gikk ut i friluftslivet for å ikke bruke penger, det skulle være deg og naturen lissom, men nå er det blitt deg og utstyret og naturen.

På spørsmål om hva som kan skje om en utvikling der penger blir viktigere påvirker friluftslivet er respondentene ganske enige om at dette ikke er en positiv utvikling.

2: Tror det blir mer for de som faktisk har penger. De som har mye penger i samfunnet vil kunne drive med friluftsliv. Det går på prioriteringer, det vil skape et skille både i samfunnet og de som faktisk driver med friluftsliv, at det ikke blir for den allmenne borger, men at det faktisk blir for...

5: Det blir en overklasseaktivitet.

2: På en måte, det er veldig beklagelig, for friluftsliv er noe alle bør få med seg. Jeg har i alle fall vanvittig glede av det og vil at andre også skal ha glede av det.

1: Sydenreiser blir billigere og billigere, mens friluftslivet i Norge blir dyrere og dyrere.

Gruppe 2

I gruppe 2 er utstyrets oppgave å gjøre ting mer behagelig og lettere (Resp 9). Det skal tilrettelegge (resp 12), samt gjøre at dyret faller (resp 13), sikkerhet (resp 12).

Samt komfortabelt:

8: Man gjør det jo mer behagelig, vi liker jo å ha det komfortabelt, selv om vi søker ut i naturen, vi prøver jo å karre til oss den komforten vi kan med tjukke varme liggeunderlag og dunjakker og

14: Som kan gjøres om til stoler (liggeunderlaga)

11: Kanskje litt ubevisst at man hevder seg overfor andre; jeg har mye fetere ski enn deg.

Gruppen oppgir at det er litt konkurranse om utstyret, og utstyret er relatert til image. Dette trenger nødvendigvis ikke å ha noe med friluftsliv å gjøre (resp 12). Image og valg av enkelte merker kan relateres til merkenes omdømme, for de har gjerne fått bedre testscore – ”Og på den måten føler du at de pengene du bruker blir ekstra godt investert” (resp 13).

Kriterier som er med på å gjøre et produkt bra, er det totale omdømme (resp 13), markedsføring (resp 8), tester (14) og man hører gjerne på kameraten (resp 13).

Siden ingen av de ovennevnte faktorene hadde noe med praktisk funksjon eller bruk, utover det som eventuelt nevnes under test, ble det stilt et spørsmål om viktigheten av praktisk bruk. Respondent 10 svarte at ”det er jo viktig det også”, mens respondent 14 påpekte at ”Det får du testet når du bruker det”. Det trekkes også frem at ut fra hva man vil kalle et godt produkt er det mange produkter som vil fylle kravene, men fremdeles være helt forskjellig:

8: Hvis du tar et produkt, for eksempel en jakke, så er det visse krav du stiller til den jakken, for eksempel at den skal holde deg varm i de og de situasjonene eller tørr om det er en regnjakke og hvis jakken oppfyller de kravene er det et godt produkt. Det er klart det er jo ikke bare det heller, det er mange ulike jakker som oppfyller de samme kravene, som allikevel ser helt forskjellig på.

12: Koster helt forskjellig, for eksempel om man tar på et Black Diamond merket så kan man nesten doble prisen sånn som det er blitt etter hvert.

Man henviser her til at noen merker vil oppfattes som mer attraktive basert på andre ting enn de rent praktiske funksjonene.

Informasjon om produkter hentes inn på flere måter, snakke med folk (resp 12, 13), prøve ut andres produkter (resp 14), prøve og feile – noen må jo prøve først (resp 12), tester på nettet og diskusjonsforum (resp 11, 10, 8). Miljøpåvirkning er lite

viktig, man tenker ikke på det så lenge det ikke står noe der (resp 12, 10, 11, 14, 13). Resp 9 oppgir å ville tenke over det neste gang noe skal kjøpes.

Nytt og moderne utstyr kan føre til at man lærer seg ting raskere (resp 13), men om man hadde brukt mer tradisjonelt utstyr ville man trolig lært det bedre, men det ville tatt lenger tid (resp 14). Mestring er viktig (resp 13, 14, 11, 12). Det avhenger imidlertid av hvilken aktivitet man driver med og hvilke mål man har satt seg. I aktiviteter uten tydelig aktivitetspreg oppfattes ikke mestring å være så viktig.

Penger er "alt for viktig" (resp 13) for å drive med friluftsliv; dette støttes opp av de andre gjennom nikking. Dette er imidlertid knyttet opp mot spesifikke aktiviteter hvor startpakken er forholdsvis dyr, som for eksempel elvekajak (resp 14). Mens man i andre tilfeller har det man trenger basert på lengre tids oppsamling.

Gruppe 3

Hensikten med utstyr for gruppe 3 er å gjøre det behagelig (resp 15), gjøre det lettere (resp 18), komfort (resp 19), hjelpe til å overleve (resp 16), samt

19: Hjelpe oss å nå høyere topper og lengre topper på ski og få en bedre opplevelse.

Utstyret er viktig for kvaliteten på turen:

19: Jeg har jo gode ski fordi jeg opplever en skitur som så utrolig mye bedre når utstyret gjør jobben sin. Skal jeg gå på ski, er det viktig at skia sitter godt fast under foten, at de er gode i terrenget og at jeg har smurt de ordentlig, for hvis ikke, irriterer jeg meg over hvor dårlige eller bakglatte de er og får ikke noen... naturopplevelsen min blir mindre og dårligere på grunn av det.

16: Tror mennesket alltid har utviklet utstyret sitt til å bli bedre og bedre, og det tror jeg nok vi også når vi finner ut noe som er bedre så drar vi nytte av det.

19: Alltid på jakt etter bedre utstyr, ting som gjør at du kan komme høyere og lengre og mer komfortabelt.

Gruppe 3 hadde tidligere oppgitt at friluftsliv handlet om å fjerne luksusen og de ble derfor oppfordret om å si litt om dette i relasjon til sitatet over. Det innrømmes at det er et paradoks og det ble utdypet slik:

17: Tror det handler om hvordan ting blir oppfattet av andre. Veldig mye. Veldig mange har en motivasjon som ligger utenfor en selv og tenker at... man kan stille seg spørsmål om man hadde gått på en tur, eller i hvert fall gjort noe det sto litt respekt av, så kan man alltid stille seg spørsmålet om jeg hadde gjort det hvis ingen fant ut det på en måte. Så jeg tror at man kjøper mye utstyr, trener og higer etter å bli bedre, delvis fordi man har en indre motivasjon med å trene og klare mer, men delvis fordi man har en ytre motivasjon, på en måte at man skal imponere andre, vise at jeg er stor og sterk, flink. Og det handler litt om utstyret, fordi man kjøper seg utstyr som er bra, dyrt utstyr, kanskje for å vise andre litt at jeg er god, jeg er flink, jeg har gjort mye bra.

19: Også ha muligheten til det..

15: Gruppepress altså.

17: Gruppepress, ja. Yes.

Kjøpsprosessen starter gjerne med å snakke med venner og kjente som har mer peiling (resp 19, 18). Internett (resp 15), brukertilbakemeldinger på butikkens nettsider (resp 17) og magefølelse (resp 19), det siste sies ikke alltid å være like lurt. Et produkt oppfattes som godt basert på kvalitetsinntrykk (resp 17) og vekt (resp 15). Kvalitetsinntrykk er basert på hva man oppfatter som godt i sammenheng med hva andre oppfatter som bra kvalitet. Andres oppfatning kan være viktig, spesielt på klær (resp 17). Dette gjelder spesielt når man leser anmeldelser av produkt i en nettbutikk:

15: Går du inn på en nettbutikk og ser anmeldelser med banning og sånt, så kjøper du ikke, folk har plagdes med det, det har ikke holdt mål. Det er det som avgjør, det kan jo avgjøre et kjøp veldig fort, hvis folk ser det.

18: Skal ikke så mye mer til enn en dårlig tilbakemelding før du tenker at de skia har jeg ikke lyst på, eller den dunjakka holder meg ikke varm, selv om den helt sikkert gjør det.

Spesielt folk man ser opp til, eller vet har mer peiling har stor betydning for valg av produkter (resp 15, 18, 19). Produktets miljøpåvirkning er imidlertid ikke så viktig, det kan være av betydning, men det er ikke det som avgjør hva man kjøper til slutt (resp 17). Det har blitt mer vanlig de siste årene (resp 15) og det antas at det vil bli mer populært (resp 15). Det synes imidlertid ikke å ha stor betydning for hva man kjøper:

18: Kunne gjerne ønske at jeg brydde meg mer om det, men gjør jo ikke det, det er mer sånn at hvis jeg leser om produktet at det er miljøvennlig i tillegg tenker "ah, det var fint." Veldig feil holdning, men det blir jo fort sånn for min egen del.

19: Bruker det som positivt hvis det er noe du har lyst til å kjøpe, men hvis ikke ignorerer du det.

18: Ja, nemlig.

19: Bruker det til det man vil.

Det å bytte ut produkter som ikke er helt utslitt fordi det kommer noe nytt handler om hvilken oppfatning andre har. Man gjør det, men kan være motstandere av det, fordi det har mye med hvilket inntrykk man gir.

18: Det har jeg alltid vært veldig motstander av kjenner jeg, å bytte ut utstyr sånn, men det er vel det, og så tror jeg det er mye mote inne i bildet, akkurat som i mange andre sammenhenger. Det er litt kult å ha de siste skiene. Kult å ha akkurat den jakka, som er lik den forrige du hadde, bare at det er en annen farge.

I tillegg til mote handler det også om å signalisere et forhold til aktiviteten, at man er dedikert og legger mye ned i det man driver med:

15: Det er klart om en kjøper et produkt som er top of the line produkt, så er det litt sånn at man er dedikert og gidder å legge mye i det du driver på med.

17: Det er jo kult å komme til et klatrefelt og når du går høres det ut som en saueflokk, med sauebjeller liksom.

15: Ja.

19: Og så gir du andre inntrykk av at du har skikkelig peiling, vet hva du driver med, og de fjorårsskia som er 4mm smalere er jo så mye dårligere. Selv om du ikke sier det, kan du på en måte signalisere det.

Imidlertid hevder de også at det er enda bedre, og gir et enda bedre inntrykk om man bruker enkelt og primitivt utstyr, og at det gir enda mer "respekt":

16: Du får jo enda mer respekt hvis du, faktisk da, hvis du kjører på gamle ski og er steingod.

18: Det er ikke noe som er kulere enn det, noen som kommer med skranglete utstyr og, som X som kjører på fjellski og gammeldagse klær og kjører rævva av alle sammen, kjører rett forbi.

17: Han er en fyr som fremdeles kjører i den gode gamle røde fjellnorakken i bomull.

16: Men det ser du, det blir jo en motesak her det og.

18: Ja, men ikke for ham.

16: Det blir jo status å gå med fjellnorakk og.

17: Jaja, klart det.

16: Så det er på en måte for trakke etter status.

18: Han gjør det ikke på grunn av statusen.

Disse to utdragene står i kontrast til hverandre, for på den ene siden gir det en status å vise at man kan bruke og er villig til å bruke penger på aktiviteten, mens på den annen side er enda mer status å være i stand til å utføre aktivitetene med minimalt eller enkelt utstyr.

Mestring er en viktig del av friluftslivet i denne gruppen; og mestringen framstilles på to forskjellige måter, en som handler om å mestre spesifikke aktiviteter og en som handler om å mestre friluftslivet generelt:

19: Det går jo på mestring. De fleste trives jo med å mestre ting, hvis jeg skjønner at hvis jeg har et par ski som er bedre, så klarer jeg kanskje å mestre løypa, og kjøre der de andre kjører så mestrer jeg det jeg også og får en god mestringsfølelse. Hvis ikke jeg hadde hatt de skia som er så gode hadde jeg ikke klart det.

16: Sånn personlig så er jeg kanskje ikke like tøff som dere andre på det med komforten. Jeg er kanskje litt pinglete, for jeg vil oppleve naturen, men jeg trenger nødvendigvis ikke å fryse for det. Jeg synes det er veldig greit å kunne være ute og oppleve den fine naturen uten å fryse.

19: Det er snakk om mestringsfølelse av å være ute selv om det er 20 minus. Da har jeg en veldig mestringsfølelse av å være varm, av å brenne bål, spise god mat og kose meg ute, selv om det er kjempekaldt. Den følelsen jeg har når jeg våkner; yes jeg har klart å være ute i sånt vær og ha det kjempedeilig.

Det er enighet i gruppa om at noen aktiviteter krever mer utstyr for å være gjennomførbare.

Dette ble fulgt opp med spørsmål om man gjorde det enklere å mestre ved å kjøpe nytt utstyr, meningene om dette er delte, fordi det kommer an på utgangspunktet:

17: Du mister jo litt av den mestringsfølelsen, du kjenner jo det når du kjører ned en fjellside med et par fjellski, du får mye større mestringsfølelse da enn om kjører noe som er mye mer ekstremt med alpinski og stive sko.

Noen i gruppa er imidlertid ikke helt enige i dette:

18: Både og.

19: Hvertfall ta på seg større utfordringer, man kan gjøre vanskeligere, altså klatre vanskeligere sider, eller kjøre steder på ski, men det er på en måte, det er ikke friluftslivsopplevelsen jeg får.. den synes jeg kanskje er den samme, men mestringsfølelsen synes jeg blir større med bedre utstyr.

17: Synes ikke det egentlig, nødvendigvis, fordi når du kjører på svært utstyr, med veldig stort og stivt, blir jo alt veldig lett, du føler ikke at du, du føler ikke at du har vært utenfor kontrollsona di. Du får liksom ikke den, du føler ikke at har vært utfor noe, og da får du heller ingen mestringsfølelse, hvis du har noen spinkle ski som du bare setter utfor med får du jo vanvittig mestringsfølelse, for da føler du jo at du har vært 110 % langt over hele veien nedover.

Diskusjonen her går på to plan; resp 17 hevder at mestringsfølelsen svekkes, fordi man ikke merker at man utfordrer seg selv, mens resp 19 mener at man må ta på seg større utfordringer og dermed kan oppnå mer mestringsfølelse med bedre utstyr.

Resp. 18 følger dette opp fra en annen vinkel ved at mestring handler om å presse grenser og dermed stadig utfordre seg selv:

18: Tenker slik at alltid, i hvert fall selv da at jeg vil trakte etter det som er litt mer ekstremt, og jeg vet at forrige gang jeg var på ski, så kjørte jeg ned en 45 graders helling, og det var jo knallgøy, så må man på en måte overgå det, kanskje ikke nødvendigvis i løpet av dagen, men i løpet av noen uker.

19: Det er jo veldig mestringsfølelse å oppleve utvikling, at man kjører bedre og bedre, setter bedre svinger og har bedre kontroll.

18: Hopper høyere og kjører fortere og alt mulig sånne ting.

Man får en utvikling hvor man stadig kan presse grenser ved å anskaffe nytt utstyr. Følgelig fikk de et oppfølgingsspørsmål på om høy tilgjengelighet på nytt utstyr førte til at man presset graden for hva man kan mestre mer og mer noe som bekreftes: Flere: Ja, veldig.

19: Hadde ikke kjørt så fort og bratt...

15: Det er det de som produserer utstyret vil ha oss til å tro.

Penger er viktig for å utøve friluftsliv i dag, men det kommer litt an på hvilken type friluftsliv man utøver, noen krever mye mer enn andre (resp 15). Resp. 19 trekker opp noen linjer til opplevelsen av å vite at noe kunne vært bedre:

19: Kanskje man mister litt opplevelse ved å vite at det er noe utstyr som er bedre? Hvis ikke jeg hadde visst om at det er en jakke som er bedre enn den jeg har så hadde jeg sikkert vært knallfornøyd med den, om hvis jeg ikke hadde visst om det finnes noe annet som er bedre hadde jeg vært fornøyd da.

På spørsmål om hva som skjer hvis en utvikling hvor det stadig må kjøpes nytt for å få det bedre blir dominerende svares det at den utviklinga har vært der lenge (resp 17). Man er imidlertid ikke sikre på om det påvirker friluftslivet, fordi man gjør mye av det samme nå som for 40 år siden, bare med bedre utstyr (resp 18). Resp 17 er imidlertid sikker på at en slik utvikling ikke er ønskelig, da det vil føre til at friluftslivet blir for avhengig av utstyr:

17: Men hvis det er sånn at man stadig skal ha bedre og bedre utstyr, blir det til slutt sånn at man går inne i en robotkropp. Man må ikke slite eller noen ting, man bare styrer den roboten rundt. Da tenker jeg man er på det ultimate, topp friluftsliv.

Detter ble fulgt opp med spørsmål om hvor mestringsfølelsen da ble av, og det kan hende at prosessen på et tidspunkt reverseres.

17: Den er borte, og jeg tror den utviklinga går mot mindre og mindre mestringsfølelse, men det vil kanskje til slutt falle tilbake. Alle sier at bomullsanorakk det er kult for den som går i bomullsanorakk,, men det er ingen, kanskje noen få som gjør det selv, alle går i goretex.

Utsagnet viser at selv om ting kan gjøres enklere og enklere er det viktig at man ikke mister helt kontakt med røttene i en aktivitet.

Gruppe 4

I gruppe 4 mener man, i likhet med de foregående at utstyret er til for å gjøre det enklere (resp 22), mer komfortabelt og sikrere (resp 21) samt muliggjøre turene (resp 24).

Hva som er bra utstyr varierer fra person til person (resp 21), men kriterier som kvalitet (resp 22), og holdbarhet (resp 20) trekkes fram.

Kjøpsprosessen starter med å snakke med andre, man baserer seg på andres erfaringer fordi det er betryggende (resp 23). Man er skeptisk til annonser og butikkpersonale, da er det bedre å kjenne noen som har brukt produktet før (resp 21). Kvaliteten på utstyret må sammenlignes med bruken (resp 22), men det er ikke alltid at dette er tilfelle. Eksempelvis hevdes det at de som er uerfarne ofte ender opp med utstyr som er for bra i forhold til bruken (resp 21). Dyrt utstyr er imidlertid såpass godt at det kan holde livet ut (resp 20).

Dyrt utstyr har også noe med sikkerhet å gjøre og det kan oppstå risiko ved å ha for dårlig utstyr, hevdes det (resp 24). Det oppleves til tider et press etter å ha det beste utstyret (resp 21) og dette presset vil ofte gå på spesielle typer utstyr i forskjellige grupper (resp 21, 22, 23).

Penger trenger nødvendigvis ikke å være viktig for å drive friluftsliv; men det har en tendens til å bli det:

20: Penger er egentlig ikke viktig for å drive friluftsliv, men det blir fort nødvendig om man skal gjøre noe ekstra, det koster jo ingenting å gå ut i skogen, men for å gjøre det litt mer komfortabelt og kanskje bruke skogen enda mer så kjøper du deg utstyr som du tenker du kun skal bruke i skogen, for eksempel sko og bukser og sånt.

21: Det er jo en investering du gjør. Altså du må tenke litt det og, hva du skal bruke utstyret til framover. Det er en like stor investering som det er med bil, mener jeg som driver veldig mye på med friluftsliv, jeg vet jeg holder på med det og skal ut i

hvert fall 2 ganger i uka, og det er en investering. Å bruke for mye penger er ikke så viktig for meg, men i hvert fall å bruke en riktig sum. Det skal jo være verdt det.

22: Jeg tror ikke alle er like flinke til det heller.

A: Hva?

22: Jeg tror ikke alle er like flinke til å bruke det riktig som han, som holder det på et akseptabelt nivå, det blir gjerne mye dyrere enn det det skal være, pga. det med utstyrspress som du selv føler du må ha for å drive friluftsliv.

Respondenten henviser til at utstyrspresset lett fører til at man konsumerer mer utstyr enn man ville gjort ellers.

Mestring regnes som veldig viktig i denne gruppen, det påvirker motivasjon og selvfølelse (resp 23), det er ikke noe gøy om man ikke får til noe (resp 20) og for resp. 24 er det essensielt.

I motsetning til de andre gruppene, sies det her (resp 21) at det er viktig å være best, det blir heller ikke motsagt:

21: Ja, alle er dårlige tapere innerst inne, det er det ikke tvil om.

A: Jaha

21: Det blir jo egentlig reklamert for å være best, best utstyr, best jakt, den som skyter mest er best, det er jo absolutt ikke sånn det skal være, men det blir kanskje sånn likevel.

Dette ble fulgt opp med et spørsmål om hvorfor det ble sånn, om det ikke var sånn det skulle være. Det var det derimot vanskelig å svare på, men resp. 21 antyder at det har noe med "en viss konkurranse i mye av de friluftaktivitetene vi holder på med"

Respondent 23 valgte å nyansere dette til å hevde at det handlet for ham nødvendigvis ikke om konkurranse, men om stadig å kunne utfordre seg selv:

23: Selv om mye kan måles i konkurranse, så personlig synes jeg det er bedre å stå på ski med folk som er bedre enn meg, for da kan jeg strekke meg lengre. Og få mer utfordring ved å presse meg selv, sånn at det er nødvendigvis ikke om å gjøre å være

best, men for meg handler det om å få glede ved å utfordre meg selv og kanskje få mulighet til å føle mestring. At det ikke er det konkurransepreget.

Man mestrer nødvendigvis ikke bedre med nytt utstyr, men det kan gjøres enklere når ting fungerer (resp 20, 21), men man vil i følge resp. 24. framstå som mer kompetent:

24: Jeg tenker at, som jeg tenker rundt nytt utstyr, kan du ofte kjøpe deg litt kompetanse i forhold til gruppa.

A: Ja

24: Hvis du har ei veldig dyr bukse så kan jo det sende ut et signal om at du driver veldig mye med ski, er lik du er god til å stå på ski.

Man anskaffer med andre ord nytt utstyr fordi man ønsker å gi et uttrykk utad som tilsier at man vet hva man holder på med og er god.

Mestringen er viktig og resp. 24 mener at nytt utstyr åpner for nye områder man kan mestre, slik at man stadig får nye utfordringer. Målet med aktivitetene er å få til noe, og det betinger at man har utstyr som gjør at en kan stadig føle en forbedring. Å skulle øke mestringsnivået med det utstyret man har framstilles som "kjedeligere" og man det er derfor viktig å kunne anskaffe noe nytt for å kunne føle en framgang:

A: Men fordi du stadig kan få nytt utstyr som åpner nye muligheter, så får du stadig nye mestringsmuligheter også når du kommer raskere opp på nivået?

24: Ja, men det tilsvarer jo da at, nå har jeg kjøpt meg nye dyre telemarksski og da vil du si at når jeg har mestret det må jeg kjøpe meg nye for å ha det artig?

A: Nei, jeg spør deg.

24: Jeg vil jo si det. Jeg vil jo si at nå står jeg dritgodt her, jeg kjeder meg når jeg drar ut på tur fordi jeg ikke kan kjøre de bratteste 40 graders bakkene, så vil jeg ha nytt utstyr fordi det er mestringa som driver meg. Hvis det utstyret jeg har ikke gir meg muligheten til å felle det storviltet, så vil jeg jo ha utstyr som gir meg muligheten til å felle det storviltet.

21: Da må du nesten mestre det nivået som utstyret er på?

24: Ja

21: Du kjøper ikke det dyreste utstyret for å være på nybegynnernivå. Det blir feil, jeg ser poenget.

24: Du kjøper utstyr som gjør at du kan komme opp på et annet nivå når det gjelder mestring.

A: Og når du har kommet opp på det nivået må du et hakk videre?

24: Ja, det er jo det som er artig. Å åpne for nye muligheter.

Man legger dermed opp til, og ønsker en spiral med stadig nye mestringsnivå, basert på at man kan kjøpe nytt utstyr som løfter en.

Oppsummering grupper

Også i gruppene er funksjon det viktigste, enten det er snakk om hva man kan bruke det til eller hvilken komfort det fører til. Et aspekt som kommer sterkere fram her enn i de individuelle intervjuene er ønsket om noe nytt når det kommer noe nytt. Dette blir knyttet både opp til det å kunne demonstrere en identitet og det å stadig kunne mestre aktiviteten bedre. Alle er ikke enige i dette, og spesielt i to av gruppene synliggjøres det et paradoks: at det som de virkelig ser opp til er de som presterer på høyt nivå med enkelt utstyr.

Kjøpsprosessen er her ganske lik den som ble beskrevet av de individuelle respondentene 3,5,6 og 8. Miljøpåvirkning er lite viktig fordi det ikke blir aktivt informert.

Informanter – det følgende er basert på intervju med informant 2; informant 2 har lang erfaring med lengre turer og ekspedisjoner samt utstyrstesting, og har formidling av dette som levebrød. Informanten utførte høsten 2008 et eksperiment, basert på en utfordring, om det var mulig å gjennomføre en ukes tur med det utstyret man fant i et vanlig hus og supplerer med 1000 kroner. Dette er interessant fordi det tar utgangspunkt i en praktisk erfaring, hvor man går fra en

situasjon hvor man har alt man vil ha til å være nødt til å begrense utstysbruk og innkjøp drastisk. Informanten mener man kan dele de som er veldig opptatt av turutstyr i 2 grupper:

Inf 2: Vi bruker å si at av de som er veldig interessert i turutstyr er det 2 kategorier. Det er folk som er veldig mye på tur og er veldig bevisst på at de skal ha utstyr som fungerer. At de på en måte prøver ut ting til man finner noe som er funksjonelt og godt. Også er det de som er alt for lite på tur og kompenserer med å kjøpe masse utstyr

Den største forskjellen på utstyret var hovedsakelig vekt på soveposer, stabilitet på støvler og fukttransport på undertøy. Det skulle ikke så mye mer til for å heve komfortnivået betraktelig, eksempelvis mener informanten at om man hadde brukt 3000 i stedet for 1000 kroner ville det blitt atskillig bedre.

Turen foregikk på høsten og det regnet jevnt, dette førte til en del utfordringer:

Inf 2: Vi fikk jo så ille vær at vannstanden i ei elv hvor vi hoppet fra stein til stein for å krysse da vi var på vei innover hadde jo steget med en halvmeter til en meter før vi kom ut igjen. Så det regna jo sammenhengende i nesten to dager, og når du da ikke har.. Bengt hadde jo ikke regnklær i det hele tatt. Når du ikke har telt og ikke har noe kokeapparat så blir du fort sittende under presenningen å fyre, så det blir en viss begrensing på handlefriheten når været blir dårlig, og det blir jo også en viss begrensing på landskapstypen som du kan dra inn i. Når du bruker presenning og ikke telt blir høyfjellet uaktuelt. Og det er det for så vidt også med så dårlige klær. Så er høyfjellet i oktober ikke helt tilrådelig. Så man, men det er jo en sak man kan tenke på ellers også da, at det går an å velge turområde etter utstyr istedenfor å først velge turområde og så begynne å kjøpe utstyr som skal holde mål for terrenget.

Til tross for dette mener informanten at turen var fin, men det hadde også sammenheng med hvilke forventninger man hadde. Det lå klare begrensinger i hva man kunne gjøre, siden man ikke hadde tørkemuligheter man normalt ville hatt.

Informanten mener imidlertid ikke at turen ble dårligere, den ble bare annerledes da det er en annen type utfordring.

Informanten er særdeles erfaren med friluftsliv og vet når det begynner å bli farlig og når det bare er ubehagelig. Nybegynnere ville nok ha hatt en annen utfordring med å takle været.

Informanten mener at det er mange grep man kan ta for å beholde et nøyksomhetsperspektiv på friluftslivet, nøyksomheten bør rettes inn mot totalt ressursforbruk, slik at det er bedre med få dyre ting enn mange billige som knapt blir brukt. En måte å gjøre det på er å fokusere på noen få aktiviteter fremfor et bredt spekter.

Det som synliggjøres i dette intervjuet er at det er forskjell på hva man bruker, men det er ikke så stort som det man kan få inntrykk av. Man vil fint kunne ha et utmerket friluftsliv med godt og hensiktsmessig utstyr.

Sekundærempiri

I intervjuene som inngår i sekundærempirien var bruk av utstyret og hensikten med utstyret sentrale spørsmål. På et overordnet plan skal utstyret i følge de fleste som ble intervjuet, ha en praktisk funksjon, det er en sammenheng mellom utstyr og komfort og muligheter.

Komfort: godt utstyr fører til at man kan fokusere mer på aktiviteten og mindre på hvordan man har det, eksempelvis kan dette utdraget tjene som et eksempel på dette:

A: Så det du sier nå, er at hvis man har det komfortabelt på tur kan man konsentrere seg mer om den aktiviteten man driver med og ikke ergre seg over kalde føtter og fingre.

2-13: Ja, absolutt. Du blir... mennesker er fort flinke til å fokusere på det negative som skjer så hvis du er kald på beina, så går du å tenker på det hele tida, du klarer ikke helt å nyte det du gjør. Er det en kald dag så må du hele tiden gå å tenke på at du er kald på beina, i stedet for å se rundt deg og nyte.

2-17: Hvis du bruker en ekstra hundrings på skismurning som gjør at du kommer fram to timer tidliger, enn du egentlig ville gjort, så har du to ekstra timer til å bruke på det du, grunnen til at du gikk fram til den plassen (...).

Muligheter: moderne utstyr utvider mulighetsområdet for hva man kan gjøre, og man oppnår resultater raskere. Dette er et argument for å kjøpe.

2-28: Jeg tror det er lettere å lære telemark med plastikksko og brede ski og sånt.

2-30: Men det eneste det bidrar til er at man trekker grensene lenger for hva man gjør på telemark.

2-28: Ja.

2-30: Sånn at før, var de som sto på telemark, la oss si for 15 år siden sto på telemark, den standarden de hadde for å stå ned et fjell er jo helt... mye lavere enn man vil hatt nå.

2-28: Men du kommer mye raskere på et bedre nivå hvis du har plastikksko og brede ski enn hvis du har lave lærsko og ski uten stålkanter og tynne.

2-30: Alt er relativt, det blir jo bra på dårlig utstyr også.

2-28: Men det tar lenger tid.

2-29: Men du blir jo god i forhold til de forutsetningene du har.

Ting anses som relativt i forhold til hva man har. Man kan bli god i forhold til det utstyret man har, men det vil være de som har det nyeste som kan oppnå en bedre prestasjon raskest.

Et aspekt som også trekkes fram er at man må følge opp de man er på tur med, da man vil skape en begrensning for seg selv ved ikke å kjøpe det andre kjøper.

”(...)det er kanskje der man blir dratt med i en sånn karusell, for når alle rundt en som driver med aktiviteten får bedre utstyr og dermed også kan øke sine prestasjoner, for eksempel på ski, der har det skjedd mye i løpet av de siste årene, at utstyret har blitt veldig forbedret, så hvis du hadde holdt på med ditt gamle utstyr så hadde du ikke hengt med de folkene du går på tur med.” (2-41).

Utover dette er konsumet styrt av forskjellige faktorer, men også her er funksjonalitet hovedsakelig hovedargumentet for å kunne si at et produkt er godt. Det skal fungere til det det er ment for, men det uttrykkes også i enkelte intervju at det absolutt er viktig hvordan man fremstår utad:

2-30: Jeg er fornøyd med min gamle sovepose, jeg er fornøyd med mitt gamle liggeunderlag, jeg er fornøyd med min gamle sekk, jeg er fornøyd med mine gamle fjellski. Fornøyd med mine gamle fjellstøvler. Men det er noen, sånne nisjeting som produsentene greier å lage sånne moteting av, og de tingene vil folk enklere ha nytt hele tiden av. Så det varierer hele tiden etter hva slags produkt det er. Men sånn som ytterbekledning, jakke og bukse, skibukse, skijakke. I skimiljøet tror jeg det er det som folk først vil bytte. For det er litt sånn show off faktor.

A: Så det kan på en måte likestilles med sånne klær dere bruker til daglig det da?

2-30: Det er akkurat samme greien. Jeg kan gå med en ullstilongs som er 10 år gammel, det er ingen som ser den. Det er jo så banalt, mens den buksen jeg har utenpå den vil jeg ikke, jeg vil ikke gå med en 10 år gammel bukse. Jeg kan gjøre det, men helst vil jeg ha en helt ny, splitter tøff. Og det tror jeg gjelder de aller fleste. Men jeg tror ikke det er så mange som vil innrømme det.

Nøysomhetsperspektiv på utstyret er heller ikke her spesielt synlig, det prioriteres ikke, da man heller trekker fram at man kan være nøysom i andre sammenhenger:

”Så kan en heller være mer bevisst med andre ting en bedriver i dagliglivet, være mer miljøvennlig så kan en heller kjøpe det turutstyret en vil ha.”(2-10).

Utstyr til friluftslivet vil for noen oppfattes som å tilføre mer til livskvaliteten enn ting man kjøper ellers, og gleden ved å ha funnet noe som virkelig fungerer oppgis å vare lenger.

2-13: Sånn når jeg har kjøpt meg ny bukse, for eksempel så er det sånn: "Yes,", vanlig olabukse. Så er det veldig bra, så har du den en stund og til slutt bruker du den bare for å bruke den. MEN, har jeg noe nytt friluftsutstyr, så vil det være det samme de første turene "yeah", men så er det ikke det samme "yeah", men du har likevel glede av det fordi du kan benytte det til noe fornuftig som gjør det litt mer enn å bare å ha det på deg.

2-17: Friluftsutstyret bruker du til å pleie en interesse, mens et klesplagg er bare på kroppen fordi du..

2-12: ikke vil gå naken.

2- 17: Det øker ikke livskvaliteten på samme måte. Men for noen er det en hobby, for noen er det en interesse å matche, men min interesse er friluftsliv, så den gleden varer mye lenger.

Jeg har inkludert disse utdragene fordi det synliggjør et aspekt med at utstyret skal hjelpe til med holde fokus på opplevelsen. Likeledes at prestasjoner, i den grad det er viktig i en gruppe, også vil avhenge av hvilket utstyr man har og at det innen noen aktiviteter vil være en type utstyr som er styrt av et utskiftingspress i langt større grad enn annet. Det siste er et viktig moment i forhold til moderne aktiviteter, det kan tenkes at spesialutstyr er langt mer preget av hyppige utskifting på grunnlag av ideen om mestre bedre enn hva man finne i tradisjonelt friluftsliv

Det siste utdraget viser at det er forskjell på det man kjøper for å utøve en aktivitet man er interessert i og det man nødvendigvis ikke har det samme forhold til.

7.2 Bruk av naturen og tilrettelegging

Denne seksjon vil gjengi de deler av empirien som går på forholdet til naturen; hvor vidt naturen har egenverdi eller kun er å betrakte som en arena, hensikten er å vise empiri som hjelper til med å besvare hvordan naturen oppleves og om det er bruk av naturen hvor økonomisk verdisektor forskyver natur og kulturs verdisektorer

Individuelle

Respondent 1 ser på tilrettelegging som en prosess som handler om at man forsøker å gjøre ting enklere og enklere. Tidsbruk skal reduseres gjennom veibygging innover i skog og mark, man får informasjonsskilt som tar bort mulighetene for å oppdage noe selv og alle blir sluset inn i de samme sporene. Dette kan ha både fordeler og ulemper:

” 300 meter fra maskinkjørte spor, ser ikke en kjeft der, det går aldri folk der. Det er bare helt flott, så tilrettelegginga har hatt sine fordeler og ulemper; folk går i kø inn til det og det stedet, der spiser de appelsinen sin i kø og drikker kakaoen sin i kø, og så kan du gå helt alene 300 meter fra den løypa. Tilretteleggingen kanaliserer trafikken sånn at vi som liker å gå alene, vi slipper mye trafikk, det er jo enn fordel, men samtidig tar de mange opplevelser fra folk, det å trække sitt eget spor.”

Respondenten mener at dette fører til at man mister noe, dessverre vet ikke folk hva de mister, men for det store flertall ”tar det mer enn det gir”.

Respondenten har også erfaring fra DNT og uttrykker en ambivalens til denne virksomheten; på den ene siden deltar han aktivt i den selv, men han er samtidig skeptisk til deler av virksomheten:

”Ja, turistforretning, den Norske Turistforretning, du kjenner den, utgir Fjell og Vidde, og selger rødvin, ja, det er jo tilrettelegging og turisme, og der er jeg rimelig aktiv. Har vært turlleder, og leder i lokalforeninga, også har vært leder i turkomiteen i mange år, og nå er jeg på nytt i styret og turkomiteen i lokalforeninga, og vi

tilrettelegger så folk skal komme seg ut. Vi tilrettelegger, vi åpner for turisme, vil ikke karakterisere det som masseturisme, men vi åpner, og det er både og, jeg kunne aldri vært med i merkekomite for eksempel, å merke løyper, det å gå rundt å tagge ned fjellet for at folk skal finne frem har jeg litt vondt for å svelge. Men samtidig synes jeg det er fryktelig moro å ta med folk på tur, både for å få de til å oppleve det jeg mener er viktig med tur, stille og rolig og ikke stresse, og jeg tror også at klarer vi å få folk til å gå tur på den måten jeg har lyst til å ta de med, så får vi dem til å få en aktiv holdning til natur og naturvern. Får vi noen til å bli glad i naturen så vil de verne den, og mye av den turismen som jeg er med på å drive håper jeg er på den måten. Samtidig ser jeg jo at turisme slik du ser Besseggen hvor du må hellelegge hele traseen for at naturen ikke skal slites ned så er det, sånn T6 turisme som jeg kaller det, med kjempetraffikk langs enkelte ruter, da sliter du mer på naturen enn det som godt er. Men det er klart det gjelder jo et fåtall av det du ser av turisme som blir arrangert i fjellet går langs sånne traseer, men det å tilrettelegge så folk skal få øl og vin på alt av hytter og dusj og badstue langt inne på vidda, det har sin pris. Og belaster miljøet med lokale utslipp og med en mengde transport som må organiseres, med helikopter, snøscooter eller hva det nå er. ”

Respondent 2 ser på enkel tilrettelegging som en nødvendighet for friluftslivet; da i form av å gi folk mulighet til å parkere bilen, gjennom å ha gode kart tilgjengelige, samt at man noen steder kan ha stier, men det bør begrenses. Dette for å få folk flest ut i naturen. Det han derimot er motstander av er tyngre installasjoner. Annen bruk av naturen som skogsbilveier, kraftlinjer og kraftverk trekkes frem som faktorer av større betydning, disse endrer friluftslivet gjennom å redusere villmarka og reduserer mulighetene for friluftsliv:

”Klart at det gjør det, en jobber seg mer og mer inn i villmarka og villmarka krymper i fra alle kanter. Og det som har skjedd her er at man har fått to landskapsvernområder. Jeg er jo i utgangspunkt ikke så tilhenger av at overordnet myndighet skal komme inn og gjøre sånne grep, men som jeg har sagt til avisa her var det helt nødvendig, for ellers hadde det forsvunnet i løpet av noen år. Det blir

sånn press fra alle retninger. Og det er rett og slett litt synd at ikke lokale beslutningstakere kan ta de avgjørelsene selv, men at staten må inn og overstyre. Det synes jeg er litt stusselig og trist, at ikke vi som bor her ser at her er det såne verdier at vi vil sikre disse arealene, så derfor tenker jeg dette var viktig og rett.”

Respondenten uttrykker skuffelse over at man ikke ser lokalt i kommunestyrene hvilke verdier man har og sikrer disse mot utbygging, fremfor å bygge ut.

Tilrettelegging som er rettet mot friluftslivet oppleves ikke som problematisk:

”Ikke utenom de inngrepene jeg nevnte nå, stier og sånn er bare positivt, og det at det er hytter inne i fjellet er bare positivt, men det er den vegbygginga og kraftbygginga og linjene som skal gjennom fjellet, det er klart negativt. Så synes jeg da.”

Respondent 3 ser på tilrettelegging som adkomstveier, tau, kjettinger, broer, rapellfester og scooterløyper. Hensikten med slik tilrettelegging oppfattes å være både å gjøre det tryggere og å få flere til å gå der. Tilrettelegging bør begrenses slik at ”ikke alle kan gå over alt”. Respondenten tror tilrettelegging øker antall personer i fjellet og det kan påvirke området:

”Det gjør det mindre attraktivt som område å være friluftslivsmann på, det gjør også noe med dyrelivet, det har vært noen ruter som har blitt nedlagt på grunn av det”.

På den positive siden mener han at det blir mindre skade på vegetasjon totalt sett, siden folk holder seg i samme området.

Respondent 4 trekker frem merking, varding og skilting. Slik tilrettelegging fører til at det kommer turister inn i området, og med turister mener man folk som kun er på tur en eller to ganger i året. Det fører også til at det blir lettere for friluftslivet ved at man kommer lenger inn i fjellet.

Respondent 5 mener tilrettelegging handler om å gjøre ting enklere, det kan være mange faktorer, og det er ting som både kan være gjeldende under turen og før og etter:

”Det kan være, jeg synes DNT - stier er en måte å tilrettelegge på så flere kan få gå på tur, det er en tilrettelegging i form av at du gjør det enklere for mange som ikke har lyst eller kanskje ikke føler noe behov for å gå utenfor allfarvei, det synes jeg er en form for tilrettelegging, det samme kan man si om hyttene deres på samme måte. Det kan gå helt ned på busstilbudet i distriktene.”

Selv bruker respondenten noe tilrettelegging, og det kan være positivt at ting gjøres enklere for å få folk ut i fjellet:

”Altså ja, det er gjerne sånn at man, ofte synes jeg det er greit å følge de gode og synlige DNT stiene et godt stykke før man velger å ta av, man blir på en måte ledet inn en viss vei, så kanskje bruke det som et utgangspunkt for å utforske områder som er utenfor stiene. Det synes jeg er positivt, at man blir litt ledsaget på veien. Når det gjelder det med folk og sånn, tror jeg også at det er mer folk når det blir tilrettelagt med stier og sånn. Og det synes jeg er positivt, for jeg knytter jo selv positive effekter til det å komme seg ut på tur. Så får det heller være det med holdningsskapende kampanjer rundt det med søppel siden alle ikke er like nøye som andre. Jeg tror det blir vanskelig å si at på grunn av tilrettelegging så er det for mange i marka og forsøpler derav, det må heller bli fokusert på kilden til hvorfor man gjør det. Jeg tror i alle fall at effekten av å få folk ut å gå er større enn at de er hjemme og gjør andre ting.”

Det er imidlertid viktig at man også har muligheter for å bedrive friluftsliv i områder som ikke er tilrettelagt. Det kan virke som det er en grense for hvor mye tilrettelegging som er ønskelig, og det blir trukket fram at det er viktig med plasser uten tilrettelegging:

”Jeg er ganske overbevist om at det er en korrelasjon mellom tilrettelegging og forringelse av natur på de plassene, og jeg tror også at i Norge har vi store nok områder til at vi kan få til begge delene, at man har noen muligheter hvor det er

veldig tilrettelagt, og så har vi noen muligheter for de som er villig til å legge ned en innsats for å komme dit og være litt alene og skal ha muligheten til å gjøre det. Jeg har ikke satt meg noe veldig inn i hvordan det er, det jeg vet er hvordan det er her nordpå og kanskje spesielt med tanke på nasjonalparker, og noe mer enn det er synes jeg ikke det burde være. Og så synes jeg også det er fint at det er noen plasser hvor det er veldig lite tilrettelagt, som type Børgefjell og nye Lomsdal Visten hvor det er lite tilrettelagt. At det er noen plasser hvor man må orientere selv i stor grad.”

Å anvende motorisert hjelp for å lette egne turer anses som lite aktuelt, da det ikke skal være for lett. Det blir feil om noen kan anvende seg av motorisert hjelp for å komme raskere inn i områder andre sliter for å nå.

Tilrettelegging er for respondent 6 opprettelse og vedlikehold av stier, merking, skilting og informasjon, klatreruter og hytter man gjør friluftslivsmuligheten tilgjengelige for allmennheten. Tilrettelegging kan være viktig for å bidra til at folk kommer seg ut, det motiverer fordi det forenkler, men det er viktig at det ikke går for mye ut over naturen. Respondenten forteller om en undersøkelse i et område med to stier inn til samme punkt, den ene var merket, den andre umerket, men merket på kart:

”da var det 90% som fulgte den merkede stien, så det er helt klart for mange er det nok det med trygghet og at man vet hvor man går hen, og hva som ligger foran en, det er nok det viktigste for meg når det kommer til tilrettelegging, men hvor mye bør ha av det, det er jo, så lenge det ikke går for mye utover den naturen vi ferdes i, så lenge vi turgåere ikke er en for stor belastning for den naturen vi er i, så synes jeg det er helt greit at det er stier(...)”

Det man kan oppfatte som for intensiv tilrettelegging er med på å begrense slitasjen utenfor de tilrettede områdene fordi det kanalisere trafikken dit tilrettelegginga er:

”(...) ta for eksempel den stien fra Prekestolhytta og opp til Prekestolen, jeg vil jo nesten definere det som en gangvei hele veien, men samtidig er det forståelig også når det er snakk om så mange mennesker som går der hele året, i hvert fall om sommeren. Og hadde det ikke vært hellelagt nesten hele veien så hadde det jo vært et fantastisk press på naturen der oppe og selv om de fjerner stien vil jo ikke turmålet bli upopulært for det. Så i forhold til hvor populære turmålene er og hvor mange som ferdes der forstår jeg at man må ha en høyere grad av tilrettelegging, sånn som på Besseggen og sånn. ”

Til tross for en uttrykt positivitet til tilrettelegging fordi det både får folk ut og begrenser slitasje er ikke respondentene så veldig begeistret for å selv bevege seg i områder med mye tilrettelegging:

”6:For mange tror jeg det vil gjøre at de styrer unna de mest populære turmålene, jeg har bare vært på prekestolen en gang, i sommer, og det var jo fantastisk flott opp på prekestolen, men jeg kommer ikke til å gå den turen igjen.

A: Hvorfor ikke?

6: Fordi vi gikk og stampet i kø hele veien, og det ødela rett og slett opplevelsen jeg søker når jeg er ute i naturen, komme seg litt bort fra folk, nyte fred og stillhet og flotte turmål, hva skal jeg si, mer på egenhånd, det var mer en fornøylesparkfølelse, enn en turfølelse jeg fikk når jeg gikk opp prekestolen.

A: En fornøylespark?

6: Ja, sant, det var skrikende unger og masete foreldre, og det var liksom, hadde ikke blitt overrasket om det hadde dukket opp en kiosk halvveis oppe på Prekestolen for eksempel. Det var rett og slett så mye mennesker at det var, jeg fikk ikke en følelse av at jeg var ute å gikk tur i hvert fall, det gjorde jeg ikke. Så jeg tror nok at i hvert fall for min del vil det gjøre at sånne veldig populære turmål i høysesongene, de vil jeg styre glatt unna, rett og slett fordi det gjør da at å gå en tur der ikke oppfyller mine krav for det jeg ønsker meg av en tur. Med det å være litt alene, og ha det stille og rolig. Koselig med mennesker altså, men til en viss grad.”

Det er mulig at det ligger en type skille i utsagnet, og det viser at det er behov for områder av begge typer. Respondenten er også kritisk til motorferdsel, enten privat eller kommersielt drevet fordi det skader naturen. Dette er ut fra utsagnet basert på viderefortellinger fra andre om hvordan det er i Finnmark.

Respondent 7 har ikke tenkt så mye over tilrettelegging, men trekker frem både stier, egen ski- og sykkeltog, turisthytter, fiskekort, løyper og stier.

Respondenten er kritisk til en del av den tilrettelegginga man ser i utlandet med at man skal holde seg på stien, bruke faste rasteplasser og bålplasser, han ser behovet, men det gjør at han "føler på en måte at da er jeg innesperret ute". Det er imidlertid positivt om det tilrettelegges i områder som er mye brukt for å minske slitasjen. Motorferdsel er greit slik det er i dag.

Respondent 8 svarer følgende på tilrettelegging i forhold til friluftslivet: "Da tenker jeg nei takk". Typen tilrettelegging som nevnes er merkede stier, løyper og hytter, dette vil respondenten ha så lite som mulig av:

"Nettopp fordi jeg vil ha urørt natur. Også er det sånn at det er veldig mange, det er større andel som bruker naturen på denne måten til dagsturer og hytte til hytteturer, og de skal ha sin plass de også, så hvis tilrettelegging kan være i form av at de bedre tilrettelegger områder som allerede er tilrettelagt eller regulert så er det på en måte det beste utfallet."

Tilrettelegging påvirker friluftslivet ved at det blir mer populært og det øker presset på områder, samtidig som det åpner et marked for mer tilrettelegging:

"Jo mer oppmerksomhet det får, og mer på moten det blir, med naturprogrammer på tv som introduserer folk for sånne områder, jo mer pågang vil det bli, og pågang vil si at det blir et marked for det og da vil det bli mer tilrettelegging, så jeg synes ikke det er noe moro å se at det dukker opp hyttefelt på grensa til nasjonalparker, det påvirker meg på den måten at jeg kanskje velger et annet område eller en annen innfallsvinkel til det naturområdet, at jeg ikke er ikke interessert i å gå to

timer gjennom hyttefelt før jeg kommer ut i kjernen av naturen, så det kan på en måte skremme vekk fra fine områder.”

Det ligger et slags skille i dette utsagnet, for på en måte så sies det at tilrettelegging fører til at flere folk driver med friluftsliv, men på den annen side virker ikke det å være ønskelig siden det øker presset på områder som respondentene kanskje ønsker å skulle ha for seg selv.

Oppsummering individuelle

Tilrettelegging handler om å tilgjengeliggjøre naturen på flere måter. Det kan være ved inngrep som merking av stier, bygging og drift av åpne hytter, skiløyper og lignende, samt ikke inngrepsrelaterte produkter som kart og fiskekort.

Det er ikke en klar konsensus hva tilrettelegginga fører til, det går igjen at det er viktig med tilrettelegging i enkelte områder, mens det bør være områder som er helt frie. Det positive er at man gjennom tilrettelegging vil kanalisere trafikken til enkelte steder og åpne for langt flere. Respondent 1 avviker fra de andre ved å hevde at det ødelegger for det store flertallet.

Grupper

Gruppe 1

I gruppe 1 ser man på tilrettelegging som både noe positivt og negativt (resp 4). Hvor mye tilrettelegginga påvirker avhenger både av hvor mange som bruker tilrettelegginga og hvor det er gjort. Noen opplever stressfølelse av å være i områder hvor man må gå i kø (resp 3). Det er også forskjell på å tilrettelegge i nærheten av byer, som regnes som bra fordi folk kommer seg ut, og å tilrettelegge i tilnærmet urørte områder (resp 4). Det kan også være positivt med tilrettelegging fordi man kanaliserer trafikken og bruken til spesifikke steder, slik at resten av naturen ikke blir

påvirket og man kan spare utsatt natur (resp 5). Det påpekes at i Norge er det såpass mange muligheter uansett om man vil ha det tilrettelagt eller ikke (resp 2, 3, 5).

Gruppen mener at naturen har en egenverdi (resp 5, 2), men det blir også antydnet en verdi som rekreasjonselement ved at friluftsliv reduserer stress, og det argumenteres dermed med at naturen har samfunnsøkonomisk verdi:

2: Ja, men å bruke naturen til friluftsliv fremfor å hugge den ned og bruke den til produksjon, kan man bruke naturen til å gi en samfunnsøkonomisk gevinst uten å hugge ned trærne.

Det nevnes også at dyrene også har nytte av naturen, slik at det ikke bare er menneskene man kan ta hensyn til.

Gruppe 2

Gruppe 2 tar utgangspunkt i at naturen brukes for å få en mest mulig positiv opplevelse, man går opp på et fjell for å kjøre ned igjen, man henter vann i en bekk for å drikke det (resp 8). Trær brukes for å holde varmen (resp 12). Naturen blir også omtalt som en "lekeplass for alle aldre " (resp 13) som utdyper at dette handler om at man går ut skogen fordi man vil, det er ikke en nødvendighet slik det var før i tiden.

Tilrettelegging oppfattes som å gjøre det lettere for folk å komme seg ut i naturen, for eksempel gjennom merkede stier (resp 12), nasjonalparker (resp 8), veier og parkeringsplasser (resp 9), turisthytter (resp 11), reklame og høgfjellshotell (resp 13), turistforeningen (resp 11) og tilgang til utstyr (resp 11 og 8).

Tilrettelegging regnes som både positivt og negativt (resp 9, 12, 14). For mye tilrettelegging kan ødelegge naturen (resp 11). Respondent 13 uttaler imidlertid at han ikke kan se noe negativt med tilrettelegging, men moderere det til at det forutsetter at det skjer med måte og at folk kan oppføre seg når de er ute i naturen. Det positive med tilrettelegging er at det gjør det lettere for mange å komme seg ut

i naturen (resp 10), og det kan skape en felleskapsfølelse med andre som er ute i det samme området (resp 8). Det negative er at det skaper stor slitasje i enkelte områder (resp 11) og tar bort magien for mange (resp 9). Pr. i dag er det ikke noe man regner som et veldig stort problem (resp 11), men det forutsetter at de som bruker områdene respekterer de normene som gjelder for friluftsliv (resp 14). Respondent 9 mener at å se på naturen kun som verdifull i økonomisk sammenheng er den "hvite manns måte å se naturen på". Det er vanskelig å uttrykke for gruppa hvordan man skal måle en verdi utover den nytten mennesket har, men det trekkes inn følelse som et element i opplevelse som ikke kan måles (resp. 8)

Gruppe 3

Gruppe 3 mener stier, veier (resp 19), broer (resp 18), turisthytter (16) og nasjonalparker faller inn under tilrettelegging (resp 15). Tilrettelegging kan være positivt til en viss grad (resp 19), og det positive er at folk som normalt ikke ville ha kommet seg ut i naturen kommer seg ut (resp 16, 18). De gir langt flere eksempler på tilrettelegging de ikke liker. Eksempelvis:

17: Kan ta et konkret eksempel, Nigardsbreen, inn der er det lagt opp en sti med trapper og broer og alt mulig, gelendre. Jeg føler at det blir litt strømlinjeformet, litt glatt om vi kan gå inn der, føler kanskje at du er i en fornøylespark og ikke ute i naturen.

15: Det samme som ViaFerreta, sånn Sveitsisk alpene, de setter opp stålbøyer i fjellet for at tjukke turister skal få lov, få mulighet til å klatre opp fjellene.

19: Jeg mister naturopplevelsen hvis jeg kommer til Gaustatoppen og møter noen pensjonister som har tatt heisen opp gjennom fjellet, når jeg har gått og slitt, enig i at det er mange fjell, men da må man finne seg et annet fjell å gå på.

Gruppa mener det er feil å verdsette naturen ut fra hva den kan brukes til i økonomisk sammenheng (resp 19, 15, 17, 18). Det hevedes at det er forskjell på å ta betalt for at noe skal gå rundt, som en DNT – hytte, og å ta betaling for å bli rik (resp

17). Likeledes mener gruppa at naturen ikke kun kan verdsettes ut fra menneskets nytte. Dette blir feil i verdigrunnlaget om ting skal avgjøres basert på menneskets nytte:

17: Da er det veldig fort at man begynner med ren rovdrift på naturen, om man bare tar utgangspunkt i egen tjeneste vil man kanskje ikke tenke på hva andre, hva naturen har godt av for at den skal overleve videre, at det ikke blir noe bærekraftig bruk av den da. Hvis vi bare skal tenke på vår nytte her og nå.

16: Eller bare som et prinsipp generelt.

17: Det er jo en dårlig holdning på en måte. Enten det gjelder natur eller hva det er, at vi bare drar nytte av det vi har bruk for og lar resten være igjen og ser hva som skjer. Det er ikke noen god ide.

Å forklare en annen måte å verdsette på, utenom økonomisk nytte og annen menneskelig nytte er imidlertid vanskelig, men det handler om respekt og et perspektiv utover eget livsløp:

16: Det er litt vanskelig å forklare, for min egen del, det handler bare om respekt for naturen, det at det på en måte er så stort at man ikke skal, vet ikke, at man ikke skal tulle med det, for det er alt for storslått og utrolig til det. Prinsipielt sett på en måte.

17: Kanskje handler litt om omtanke også. Tenker at vi har det så fint nå og det skal lite til for at vi kan gjøre det tilgjengelig for andre, er det kanskje også litt omtanke for de som kommer etterpå.

Gruppe 4

Gruppe 4 mener man høster av naturen, tar overskuddet (resp 20) og høster opplevelser (resp 24). Tilrettelegging som nevnes er turstier (resp 23), hytter (resp 21), skiløyper (resp 22), handikaptrapper (resp 24). Hensikten med tilrettelegging oppfattes som å være å gjøre ting enklere (resp 24). Men ser både positive og negative aspekt ved tilretteleggingen. Den positive siden er at folk kommer seg ut (resp 22, 20). På den negative siden er det at for mye tilrettelegging kan ødelegge friluftslivsopplevelsen for noen.

I likehet med de tre andre gruppene går man heller ikke her med på at naturen kun kan verdsettes ut fra hva den kan brukes til i en økonomisk sammenheng.

22: Det hørtes i hvert fall for meg ganske feil ut, i hvert fall i forhold til meg. Det er greit at det finnes økonomiske verdier i naturen, også, men du kan ikke sette noen pris på verdiene vi menneskene har av å bruke naturen i form av friluftsliv og sånne personlige, hva skal jeg si, gaver du får fra naturen. Altså bare den gleden av å ta barna sine med på tur, ta en skidag i påska, ut og slappe av på svabergene på sommeren, du kan ikke sette en verdi på de opplevelsene.

Likeledes menes det at naturen har en verdi utover hva den kan brukes til av nytte.

Oppsummering grupper

Stier, veier, nasjonalparker, broer, hytter, reklame, tilgang til utstyr, skiløyper, handikapptrapper, nevnes som typer tilrettelegging. Det er argumenter for og mot, for er at det tilgjengeliggjør, mot er at det fører til slitasje og kan ødelegge friluftslivsopplevelsen for mange.

Naturen blir i alle gruppene tillagt en egenverdi og det er motstand mot kun å verdsette naturen instrumentelt.

7.3 Friluftsliv og livskvalitet

Dette avsnittet har til hensikt å vise den empirien som belyser sammenhengen mellom livskvalitet og friluftsliv, dette må også sees i sammenheng med hva respondentene svarte på som ideelt friluftsliv i starten av kapittel 7. Hensikten med dette er å se hva som skal til for å ha et friluftsliv som både bidrar til livskvalitet og en bærekraftig utvikling.

Individuelle

Respondent 1 mener livskvalitet har sammenheng med god helse, god tid og en trygg jobb: "sånn at du vet at du har sånn noenlunde til salt i maten" samt gode venner. Friluftslivet har sammenheng med livskvalitet, men det betinger at det utøves på en måte uten stress, rekordforsøk og samling av topper over en viss høyde anses som en uting, det er ikke å anse som friluftsliv, men stress fordi:

"Den plageånden der (peker på klokka) klokka, folk går og kikker på klokka hele tida, skal rekke ting, i dagliglivet mitt må jeg gå å kikke på klokka hele tida, har ikke lyst til det når jeg har fritid."

Respondent 2 opplever også en klar tanke om at friluftslivet påvirker livskvaliteten, det beriker livet, det handler nødvendigvis ikke om de lange turene, men det å få inn et pusterom i hverdagen det er de korte nærfriluftslivsturene som er viktige. Det som kan redusere det er for mye fokus på utstyr og det å hele tiden skulle tøyse grensene:

"Jeg tror at det utstyrsfokuset, utstyrsjaget er en negativ greie, jeg tror også at vi har noen utfordringer i forhold til det at opplevelsene skal bli mer og mer ekstreme. Det skal på en måte være sånn kick, jeg tror vi har en jobb å gjøre i å markedsføre de stille stundene, det rolige friluftslivet, både og alt de greiene der."

Respondent 3 ser på livskvalitet som muligheten til selv å påvirke og ha det bra. Og det er absolutt en sammenheng med friluftsliv fordi man både lever lenge på

gjennomførte turer og gleder seg til de neste. Det er viktig at man klarer å nå de målene man har satt seg og at man har et "alright følge".

Respondent 4 anser livskvalitet som noe som det "å glede seg til og glede seg over det man gjør", det er "absolutt, veldig, i stor grad for meg i hvert fall" sammenheng med friluftsliv. Det er viktig at man klarer å prestere og mestre de utfordringene som man kanskje er litt redd for:

"For eksempel en klatreseanse, eller en rappell, eller en bre eller et eller annet, som er både vakkert og spennende, det å ha gjort det."

Respondent 5 mener livskvalitet handler om å "få og ta og gjøre de tingene jeg har lyst til", dvs. om man har en drøm om en spesifikk tur så gjennomfører man det. Det er en "veldig viktig sammenheng" med friluftsliv:

"De fleste feriene jeg har bruker jeg jo på det og alt av blader og bøker som blir lest gjennom, det begynner å bli en del. Både tid og all den tiden man tenker på det direkte eller indirekte det er stort. Og jeg klarer ikke å knytte noe negativt til det heller, så da anser jeg det for å være positivt."

Det er viktig for livskvaliteten fører til mestring og klarer seg uten en del hjelpemidler som:

"innlagt vann eller strøm, det er ikke snakk om at man skal leve av naturen og sånt, men det er litt artig å se at man kan klare seg med litt mindre og klare seg med det. Det synes jeg er artig og litt spennende. Og jeg har allerede vært inne på det med å få se nye plasser, det synes jeg... det er så mange plasser og man burde få sett mest mulig av dem."

Respondent 6 mener livskvalitet handler om å ha et overskudd i hverdagen, hvordan man har det i forhold til hvordan man ønsker å ha det, det trenger nødvendigvis ikke å handle om friluftsliv, fordi mange som ikke driver med friluftsliv også har det bra, men for respondentens del er friluftslivet viktig:

”Helt klart, merker det at noen ganger er det mye å gjøre og det blir tungt, og for min del er det studiene det går i, mye studier og mye å gjøre hver dag, så bare det å ta en løpetur ut i skogen eller ut å klatre eller sånt noe, så merker jeg at jeg er gjenfødt når jeg kommer hjem igjen og setter meg ned og forsetter med studiene, så er på en måte batteriene ladet og klar for ny dyst. Så helt klart viktig for meg det der.”

Friluftslivet bør være variert med både de korte og lange turene for å virke på livskvaliteten.

Respondent 7 mener livskvalitet handler om å føle seg vel, om man har det godt har man god livskvalitet, penger trekkes også inn:

”har man så mye penger at man dekker primærbehovene, er livskvalitetene deretter basert på evnen til å kommunisere, oppleve og lære seg å nyte, ikke irritere seg over alt mulig.”

Primærbehov er i denne sammenheng mat, trygghet, varme og husvære. Friluftslivet og livskvalitet settes i sammenheng i forhold til tradisjon, man kan fint oppleve livskvalitet uten friluftsliv også, men for respondenten er friluftslivet viktig. Grunnet familiære forhold har han endret noe på det han gjorde tidligere og trekker inn følgende sammenheng:

”Som sagt jeg savner teltturene som jeg har prioritert bort fordi jeg må ta hensyn til litt andre mennesker og andre ting, men det er noe jeg savner som kanskje gjør kvaliteten litt lavere, og da må de kompenseres med noe annet. Og den kompensasjonen kan for eksempel være å kjøpe en primus til og skru og mekke litt på, og teste ut og sånn, og da kommer vi tilbake til økonomien igjen.”

Friluftslivet fører til livskvalitet ved nye inntrykk og frisk luft.

Respondent 8 mener livskvalitet handler om å ha fred med seg selv, og ikke være bekymret, friluftslivet har absolutt sammenheng med livskvaliteten:

”Absolutt, det er jo min fremste interesse og da er det på en måte å dedikere seg til, og både når jeg er på tur og sånn til vanlig i ukedagene at man tenker på det og skal planlegge, hele den rutinen der, planlegge nytt utstyr, planlegge nye turer, så det gir jo på en måte en liten mening det gjør det.”

Oppsummering individuelle

Alle respondentene opplever at friluftslivet påvirker livskvaliteten deres. Det er forskjellige beskrivelser av livskvalitet, men om en skal forsøke med et samleuttrykk så handler det om en følelse av kontroll over eget liv. Friluftslivet påvirker gjennom at respondentene i perioder får en større følelse av å ha kontroll og mulighet til å roe ned i forhold til hverdagen. Det blir i liten grad fokusert på at man skal ha mange ting eller mulighet til å kjøpe mye.

Grupper

Gruppe 1

Gruppe 1 ser på livskvalitet som trivsel, at man er fornøyd med livet og hvordan man har det med seg selv. For de er friluftslivet viktig for livskvaliteten og en deltaker i gruppen mener at også de som ikke driver med friluftsliv hadde hatt godt av det: ” Alle har egentlig godt av det og alle får en bedre følelse av det hvis det bare legger tilside fordommene mot friluftsliv. (1-3)”

Gruppe 2

Gruppe 2 ser på livskvalitet som å ha det greit med seg selv, gjøre det man vil gjøre, være gladest mulig og gjøre det man vil gjøre. Friluftslivet påvirker livskvaliteten gjennom å føre til økt overskudd og energi. Friluftslivet synes å påvirkes av utstyr på flere måter, en av gruppedeltakerne betoner at å tenke utstyr hele tiden er

energikrevende, mens en annen hevder at komforten ville gått ned og redusert gleden. På direkte spørsmål om mindre bruk av utstyr ville ført til et dårligere friluftsliv svares det slik:

9: Nei

14: Det hadde blitt en mye sterkere naturopplevelse fordi du hadde følt deg mer i ett med naturen, man hadde samhandlet med den på en annen måte. Nå blir det jo mer at hvis jeg ikke hadde hatt det utstyret hadde man ikke gått så langt.

Mestringsfølelsen som var viktig i gruppa kan endres i begge retninger, den kunne både blitt sterkere, men også svakere fordi man ville lagt flere begrensinger på hva man kunne gjøre.

Gruppe 3

Gruppe 3 mener at livskvalitet er et vanskelig tema, men det kan handle om den tida man har følelsen glede og at en er fornøyd med det en har. Friluftslivet har innvirkning på livskvaliteten, eksempler på hvorfor finner vi i dette dialogutdraget:

19: Fordi da kan opplevelsen jeg har av å være på tur gjøre at jeg føler at jeg har et bedre liv, de dagene, ukene jeg har vært ute og gått på ski og gått i fjellet, er jo det jeg tenker tilbake til som gode opplevelser fra et år.

18: Merker også når jeg har vært skadet og hatt sånn at jeg ikke kan reise ut på ski, eller reise ut på tur, gå vandreturer og fiske osv. Så føler jeg at livskvaliteten min er mye dårligere, at jeg rett og slett ikke er så glad, fornøyd med livet som når jeg kan reise ut på tur, selv om jeg nødvendigvis ikke gjør det. Bare det å ha muligheten til å reise ut på tur gjør at du får bedre livskvalitet. I hvert fall for min del er det sånn.

17: Det sier jo egentlig noe om hvor godt vi har det, at vi føler vi får dårligere livskvalitet om vi ikke kan dra på tur. Noen vil føle at de hadde hatt en helt topp livskvalitet om de klarte å spise seg mett en gang om dagen.

Utstyrspress og tilrettelegging kan påvirke livskvaliteten, det er imidlertid utstyrsbiten som betones mest:

16: Det er jo kanskje akkurat det at du føler at du alltid kunne hatt bedre utstyr, jeg tror det er mange som føler på det at det er et press om å ha de beste skiene og det å ha det beste utstyret, og da påvirker det litt. Hvis det på en måte blir et jag.

15: For at man må ha noe nytt hele tida, det er ikke noe fasit på hvor mye utstyr man kan ha, og alle som produserer utstyr er jo veldig gira på å overbevise deg om at du trenger det nyeste hele tida.

Gruppe 4

Gruppe 4 har ikke noe direkte om livskvalitet, det blir ikke uttrykt direkte.

Oppsummering grupper

Livskvalitet blir oftere knyttet mot følelse av å ha det bra her enn hos de individuelle (selv om det også der ble nevnt). Friluftslivet har betydning for livskvaliteten, men det er ikke det eneste som er viktig. Utstyret kan påvirke friluftslivet på flere måter gjennom å både gjøre det bedre og føre til at man opplever et savn. Det er også antydning at man ville fått en sterkere opplevelse gjennom mindre utstyr.

Noen kritiske kommentarer til empirien

Noen kritiske kommentarer til empirien; generelt har intervjuene gått bra, det har vært en god tone mellom respondentene og undertegnede.

Hva gruppeintervjuene angår så opplevde jeg det som mer utfordrende nå enn som masterstudent, det kan skyldes at aldersforskjellen mellom respondentene og meg var blitt større, det kan også ligge litt i at masterintervjuene gjennomførte jeg på en

folkehøgskole jeg selv hadde gått på, det var lett å se det samme mønstret som 6 år tidligere, og integreringen i miljøet de dagene var bedre.

Det kanskje mest utfordrende intervjuet var gruppeintervju nr 4; om dette skyldtes at jeg var sliten eller at spørsmålene ikke engasjerte respondentene er uklart. Likevel, det kom en del ut av det, men det var ikke like lett å få til en god flytende samtale her som i de tre andre.

8.0 Analyse

Analysen er delt i tre deler, 8.1 er en analyse av focal practice. Denne starter som skissert i kap. 5 med å utrede hva man kan forstå som focal practice i det tradisjonelle friluftslivet. Dette sees i forhold til hva respondentene gjør, i to trinn. Først hva respondentene selv har uttalt at friluftsliv er og deretter hvordan de selv handler i en del friluftslivssammenhenger.

8.2 tar for seg forskyving i naturs verdisektor. Denne delen følger samme mal gjennom å se på hvordan man omtaler naturen, hvilke aktiviteter man utfører og hvordan man ser på tilrettelegging.

8.3 ser på hvordan respondentene kobler friluftsliv og livskvalitet og hvilken posisjon dette gir økonomisk sektor.

8.1 Hva er focal practice i friluftslivet?

I det følgende skal forskningsspørsmål 3: "Hva er "focal practice" innenfor friluftsliv og hvordan påvirker forskjellige typer forskyvning fra økonomisk sektor "focal practice"?" analyseres. Dette vil gjøres gjennom å først ta utgangspunkt i hva man kan se som "focal practice" i det tradisjonelle friluftslivet, deretter hvilken praksis respondentene synliggjør.

For å kunne drøfte om det er en forskyvning vil dette innebære, som beskrevet i kapittel 5, at man identifiserer hvilke verdier og målsetninger en praksis er bygd på. Dette utgjør et normativt grunnlag, som kan brukes for å analysere om det er en forskyvning i bevissthet. Det er på sin plass å påpeke at en fortolkning av hva som er ivaretaende verdier og forskyvende faktorer gjenspeiler teorien som er brukt. Valg av annen teori og andre vinklinger på friluftsliv kunne gi andre resultater.

Det tradisjonelle friluftslivet

Det tradisjonelle friluftslivet er sentrert rundt to faktorer, natur og menneske. Naturen er sentral, nærmere bestemt en fri natur. Denne har verdi i seg selv, og skal ikke reduseres til en til en innsatsfaktor verken for tilrettelegging eller produksjon. Naturverdet i friluftsliv impliserer at man ikke skal overvinne naturen, men innta en samhandlingsrelasjon der mennesket tilpasser sine gjøremål etter naturen og ikke omvendt.

Friluftslivet er imidlertid mer enn relasjonen menneske – natur, det er viktig, men det er mer som må inkluderes i kjernen. I den gjennomgangen som er gjengitt fra Tordsson (2010) er det også synliggjort en kobling mot både resten av samfunnet og egenutvikling. Dette er synliggjort på forskjellige måter, men et felles trekk er at det kan fortolkes i retning av å forbedre menneskets livskvalitet gjennom en kombinasjon av respekt for menneskeverd og naturverd. Menneskeverdet kan sees på som friluftslivets arv fra romantikken ved at friluftslivet skal, for å si det med Faarlunds (2009 pm) uttrykk, levendegjøre menneskeverdet. Dette kan begrunnes i at før første verdenskrig knyttet friluftslivet opp mot et slags opprør mot de negative konsekvensene av den industrielle revolusjon. Opprøret går ikke kun på at naturen blir brukt instrumentelt, men også på noen av de levetilstandene som fulgte i kjølvannet, i form av forurensing og dårlige miljømessige levetilstand. I mellomkrigstida ser man noe av det samme når friluftslivet representerer både en annen måte å være sosial på og som en avspenning mellom borgerskapet og arbeiderne. Dette handler også om å løse problemer som kan virke reduserende på livskvaliteten. Koblingen som gjøres mot økofilosofien på 70-tallet forsterker tilknytningen til det å skape livskvalitet gjennom å handle slik at en ivaretar både naturverd og menneskeverd. En kan derfor si at kjernen i friluftslivet ligger i en målsetning om livskvalitet basert på naturverd og menneskeverd.

Med utgangspunkt i praksisfiguren (fig. 15) skal det nå være mulig å vise til ivaretaende verdier knyttet opp mot livskvalitet basert på naturverd og menneskeverd. Disse to er vanskelig å atskille, det blir feil å si at alt som omhandler naturverd kan knyttes mot naturs verdisektor, for menneskets bruk av naturen er rotfestet i de grunnleggende antakelser og verdier og normer. Vi fortolker naturen ut fra vår forståelse, og både naturverd og menneskeverd tankegangen vil ha utspring i kulturs verdisektor. Vi kan ikke isolere en verdi ved å si at den kun gjelder i forhold til naturverd eller menneskeverd, det er en helhet.

De ivaretaende verdiene i det tradisjonelle friluftslivet må derfor identifiseres med bakgrunn i begrepene naturverd og menneskeverd.

Naturverdet og forholdet menneske - natur er klart uttrykt i friluftslivet; naturverdet ble beskrevet i relasjon til 3 ord som i stor grad representerer en verditenking, kjennskap, leug, og mønstertenkning. Denne verditenkingen var også godt synlig i det Godal (2007) beskrev som naturliv, som også inkluderte tradisjonelle høstningsaktiviteter, forutsatt at de ble drevet innenfor naturens sykler. Hvis man ser på hva disse tre ordene i praksis innebærer, så ligger det en bestemt normativ livsholdning. Å være leug ble forklart med å søke en levemåte som føyer seg inn i rytmene fremfor å bryte dem, følgelig antar man en samhandlingsdimensjon med naturen, likeledes handler det om å tilpasse seg. Vi kan omformulere dette til tilpassende og vurderende som ivaretaende verdier.

Kjennskapen er en forutsetning for å kunne handle korrekt, og kan sees som en måte å utvikle dygder på. Man blir bedre på å forstå sammenhenger og kjenne igjen mønstre. Hvis en ser dette opp mot bærekraft er det helt klart at den holdningen som kommer til kjenne her er preget av sterk bærekraft. Disse tre uttrykkene kan settes i sammenheng med dygdsetisk tenkning, man utvikler en kjennskap som gjør en i stand til å gjenkjenne mønstre, som gjør at man kan handle på en særskilt måte. Av dette kan man trekke ut erfaring som verdi.

Menneskeverdet er ikke like klart uttrykt, men det er mulig å identifisere en verditenking som sier noe om hvordan mennesket skal opptre. De tre uttrykkene ovenfor kan også anvendes i forhold til kontakten mennesker i mellom i friluftslivet. Kontakten mellom mennesker kan best beskrives med samhandlende og en gjensidig utvikling som siktemål. Det går fram i materialet at konkurranse er uønsket som norm (jf. Faarlund, 1973, 1978, 1992; Breivik, 1978; Næss, 1999 og Tordsson, 2010). Samhandlingsrelasjonen kommer til uttrykk i naturverdet og bruken av mønstergjenkjennende evner, siden man skal utvikle denne evnen nettopp for å dele opplevelser og kunnskap med andre. Videre ser man at man har et aspekt som går på å tilstrebe å bruke så lite teknologisk utstyr som mulig (Faarlund, 1973; Næss, 1999), en type nøysomhet som ligger tett opp til goods frugality. Bakgrunnen for dette er tosidig, det ene er miljøaspektet i forhold til konsekvensene av produksjon. Det andre aspektet synes å være at naturkontakten reduseres når teknologisk basert utstyr kommer i mellom. Det er også en uttrykt holdning at naturen skal være fri; vi ser dette både i forhold til Faarlunds (1973) beskrivelse av stier som øvingsfelt – man er ikke skikkelig i gang med friluftslivet hvis man følger ledelinjer andre ha gått opp, Zapffes (1978) tanker rundt utbygging og åpning av fjellheimen for et større publikum og Tordssons (2010) beskrivelse av at idretten var mer egnet fordi den kunne settes inn i en standardisert ramme. Ut fra disse tre kan man også se at det ligger et kunnskaps og utforskingselement i friluftslivet.

Tankegangen rundt menneskeverd og naturverd henger tett sammen, og ivaretagelse av dette vil fordre følgende verdier som vi kan karakterisere som ivaretaende:

Egenverdi; det fremgår tydelig at friluftsliv skal drives på en slik måte at man ivaretar egenverdien til både naturen og medmennesker, vurderinger rundt verdi kan følgelig ikke handle om å sette en pris på, en forskyvende faktor her vil være en instrumentell / markedsverdi tenking.

Det betyr nødvendigvis ikke at man ikke kan bruke noe fra naturen, men at det man bruker skal være basert på en respekt og uten at det påvirker naturens reproduksjonsevne. En klar tilleggsbetingelse er at bruk skal være relatert til å oppfylle det som hører med til å oppfylle behov på de laveste nivåene hos Maslow. Et vanskelig moment i så måte er at alle som driver med friluftsliv i praksis får disse behovene dekt (og vel så det) i sivilisasjon, og man vil følgelig gå inn i en tilstand hvor man dekker disse på en annen måte. Dette aktualiserer vurdering; man har ikke et regelsett, men må, basert på kjennskap og erfaring foreta de valg som gjør at en tilpasser seg / er leug. Eksempelvis vil man bo i snøhule, under åpen himmel eller i telt. Man trenger en varmekilde for å lage mat, og i i vintersesongen for å varme seg. Hva man bør gjøre er ikke regelstyrt, men må baseres på kunnskap og vurdering av hvilke verdier man ønsker å følge.

Hva som er en forskyvende faktor i forhold til vurdering er vanskeligere å definere. Hvis man ikke vurderer noe, kan man se det som å enten gjennomføre en handling uten å tenke, eller man kan følge et på forhånd definert sett med regler, som forventes å løse enhver situasjon uten ytterligere vurderinger. Jeg velger derfor å betegne det motsatte av vurdering som regelstyrt.

Tilpassende som ivaretaende verdi vil ha bekjempende som forskyvende verdi. Det vil si at i stedet for å tilpasse seg til naturen, forsøker eller ønsker man å tilpasse naturen til seg. I forlengelsen av tilpassning kan man også trekke inn egeninnsats som verdi – man skal ta seg fram for egne krefter og uten mekaniske innretninger, den forskyvende faktoren kan da beskrives som mekanisk / maskinelt.

Utstyr, som bekledning, telt, sko, ryggsekker, ski, og annet, skal i liten grad bære preg av teknokulturell virksomhet. Enkelt er en ivaretaende verdi og den forskyvende verdien er avansert. Et viktig poeng er derfor at utstyr bedømmes ut fra funksjon. Funksjon er følgelig en ivaretaende verdi, mens mote blir den forskyvende verdien fordi mote sjelden vil kunne sies å ha noe med funksjon å gjøre.

Nøysomt forbruk er også en ivaretaende verdi, den forskyvende faktoren vil være et høyt forbruk.

Hvis man ser på konkret utførelse av aktiviteten er ro og stillhet fremhevet, en forskyvende faktor her vil være stress og bråk. Likeledes er samhandling i gruppe et ideal, konkurranse hører ikke hjemme i friluftslivet og kan følgelig sees på som en forskyvende faktor.

I tabellform kan dette settes opp slik:

Tabell 3: Ivaretaende verdier og forskyvende faktorer i tradisjonelt friluftsliv.

Ivaretaende verdi	Forskyvende faktor
Egenverdi	Markedsverdi / instrumentell verdi
Tilpassende	Bekjempende
Vurderende	Regelstyrt
Egeninnsats	Mekanisk / maskinelt
Enkelt	Avansert
Funksjon	Mote
Nøysomt	Høyt forbruk
Ro	Stress
Stillhet	Bråk
Samhandling	Konkurranse

Om man tar utgangspunkt i de forskyvende faktorene har flere av disse en sammenheng med verdensforståelsen i neoklassisk økonomi, og det er en intern sammenheng mellom disse faktorene. Markedsverdi og instrumentell verdivurdering av natur er klart uttrykt som verdivurderingsform i den neoklassiske økonomien, dette innebærer også at natur er noe som bekjempes og brukes til det man vil. Regelstyrt kan settes i sammenheng med oppfattelsen av mennesket som

mekanisk rasjonelt, man forventer at samme handling vil føre til samme resultat gang på gang, så lenge man oppfatter at de samme elementene er tilstede. En instrumentell forståelse av naturen vil også være regelstyrt i form av at naturen vurderes ut fra regelstyrte prinsipper for verdsettelse. Likeledes vil tilfredsstillelse av behov følge den sammenkoblingen som Spillemaeckers et.al (2011) viser til, med inntekt som forutsetning for et økende konsum som øker lykken. Man spiller på menneskeforståelsen i HE – modellen og fremmer konsum som vei til å bli fornøyd. Avanserte produkter, mote og høyt forbruk kan knyttes til en ide om å øke lykken gjennom høyt konsum. Alle tre faktorene brukes for å øke gjennomstrømmingen av produkter i økonomien.

Konkurranseløsning som atferdsnorm handler ikke bare om å komme først og være best, det handler også om å ha mest, eller det beste. Når økt konsum fremmes som løsningen for det gode liv vil det også kunne oppstå en typisk "*conspicuous consumption*" situasjon hvor man, til tross for 'homo economicus' manglede interesse for andre mennesker, konkurrerer om å ha mest materiell status. Det kan igjen lede til stress og et fokus som rettes mer mot anskaffelse av midlene enn målene.

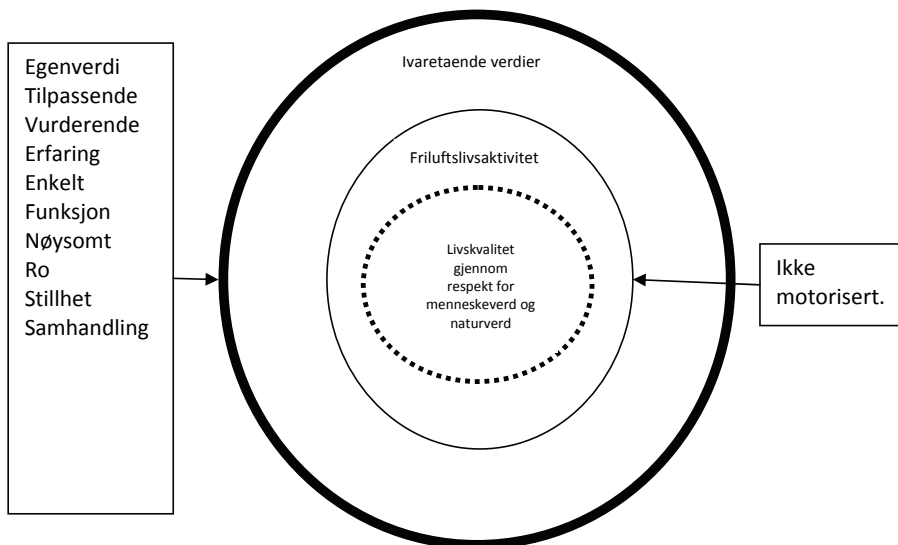
Som en motsats til dette kan vi se om de ivaretaende verdiene kan assosieres med tankegangen i økologisk økonomi. Økologisk økonomi har ikke et ensidig fokus på egenverdi. Om vi ser på forutsetningene for bruk av naturen til produksjon går det klart fram at man skal begrense seg til et forsvarlig uttak, og et forsvarlig uttak betinger at man ikke skal ta ut mer enn det naturen selv er i stand til å reproducere. Neoklassisk økonomi avviser på sin side at egenverdi eksisterer i det hele tatt, der er det kun nytteverdien som er interessant. Egenverdiperspektivet her vil også implisere at man automatisk avviser forsøk på å sette en monetær pris på naturen enten det er med direkte eller indirekte metoder. En tilpasning av uttak i forhold til hva som er forsvarlig er det motsatte av bekjempende, og krever igjen en forståelse

som er basert på vurderinger. Dygdsetikken som utgangspunkt for mennesket kan sees i sammenheng med å opptre vurderende fremfor regelstyrt, tilegnelsen av erfaring kan sees i sammenheng med å utvikle dygder (jf. Seligman 2002). Enkelt som motsats til avansert finner man igjen tydeligst hos Georgescu – Roegen (1975) og Schumacher (1989). Dette er også en forutsetning for å få ned forbruket da avanserte produkter normalt vil kreve mer ressurser, det finnes selvfølgelig unntak, som de tidligere nevnte led-lyktene. Reduksjon i forbruket vil igjen betinge at en er nøysom, likeledes må produksjon av produkter ha funksjonen som utgangspunkt. Det er ressursløsning å basere produksjon på motesvingninger. Samhandlingen kan også sies å være et uttalt element i økologisk økonomi gjennom å basere mål gjennom sosial organisering. I tillegg er den ovenfor definerte kjernen også i tråd med en av målsetningene i økologisk økonomi, høy livskvalitet for alle levende vesener, samtidig som man opprettholder en sterk bærekraft.

Vi kan dermed slå fast at det tradisjonelle friluftslivets ivaretaende verdier har en felles verdibasis med økologisk økonomi, og at de forskyvende faktorene har sitt utgangspunkt i den tenkningen man finner i neoklassisk økonomi.

På bakgrunn av det ovenstående er det mulig å si, som et del svar på forskningsspørsmål 3, at *focal practice* i det tradisjonelle friluftslivet er grunnlagt på en kjerne av naturverd og menneskeverd. Aktivitetene må tilpasses dette gjennom å etterleve de ivaretaende verdiene, egenverdi, tilpassende, vurderende, erfaring, enkelhet, funksjonelt, nøysomt, ro, stillhet og samhandling. Innenfor disse har valg av aktivitet forholdsvis vidt spillerom, så lenge den ikke er motorisert.

Figur 16: Focal practice og ivaretaende verdier i tradisjonelt friluftsliv

Respondentens friluftsliv

Nå er det tradisjonelle friluftslivets *focal practice* redegjort for. Det er dermed lagt et grunnlag for å se hvorvidt de verdiene som utøverne i dag fremmer, er de samme som det tradisjonelle friluftslivet er bygd på. I kapittel 5 ble forskyvning beskrevet på to måter, forskyvning i bevissthet og forskyvning i praksis, disse behandles i en to-trinnsprosess. Å analysere utøvernes egen beskrivelse av verdier, normer og motivasjon for friluftsliv er første trinn i denne prosessen og kan si noe om forskyvning i bevissthet. Beskrivelsen som oppgis her må sammenlignes med det tradisjonelle grunnlaget. Trinn to, vurdering av forskyvning i praksis, må derimot vurderes i lys av de verdiene, normene og motivasjonen som oppgis av respondentene selv. Hvis det er en stor forskjell mellom det de ser som ideelt og det de faktisk uttrykker at de gjør er det en type forskyvning.

Respondentene har ikke gitt en unison beskrivelse av hva friluftsliv er, svarene er varierte, og ledetråder til hva de mener friluftsliv er finnes mange steder i intervjuene. For å få et grep om dette har beskrivelsen av hva de mener med friluftsliv, hva som motiverer, hva de ser på som ideelt friluftsliv, og hvilke verdier og normer som knyttes opp mot friluftslivet hovedsakelig blitt brukt. Men i den grad det er nevnt noe som kan bidra til en utdyping i andre deler av empirien har dette også blitt trukket inn. Svarene rundt hva friluftsliv er og utsagn som sier noe om motivasjon eller målsetning for aktiviteten har blitt satt inn i en tabell som viser hvilket intervju de er plukket fra og hvorvidt de kan fortolkes i tråd med ivaretaende verdier, hvorvidt de er uklare, om det er konkrete handlinger eller om det kan fortolkes som forskyvende faktorer. Hvert utsagn blir kommentert i forhold til den helheten det står i og om det kan være noe ved utsagnet som trekker kategoriseringen i tvil. Tabellen er hovedsakelig et hjelpemiddel for å sortere og vise tilbake til empirien, og fortolkningen er ikke gjort med basis kun i det ordet eller setningen som er trukket ut.

Tabell 4: Forklaring på friluftsliv og motiverende faktorer for friluftsliv sortert på ivaretaende verdier, uklare utsagn, konkrete handlinger og forskyvende faktorer.

Ivaretaende verdier	Uklare	Konkrete handlinger	Forskyvende faktorer
Enkelt liv ute i friluft (1,2); overskuddsliv i naturen (1); føle at man hører hjemme (2); naturopplevelsen (3); sjelefred (4); ro (5); forsøke å bli i ett med naturen (5); mindre enn den offentlige definisjonen (6); tilpasset seg naturen (6); oppleve et miljøskifte (G1); oppleve stillhet (G1); oppnå en annen tenkemåte (G1); andre ting som er viktig; liv i fri natur (G2); leve mer primitivt utenfor (G2); ikke-materialistisk måte å leve på (G2); ut så de materialistiske tingene man omgir seg med til daglig ikke er så nære (G2); ute med egenverdi som mål (G3); fjerne luksusen (G3); livsstil (SE)	Avkobling (2, 6, 7, G1,); Selvrealisering (5); sterk opplevelse (8); komme seg vekk fra byen (G1); mestre (3, 8, G4); flukt fra hverdagslivet (G4); rekreasjon(G1); føle frihet (G2); adrenalinkick (G1);	Være ute samtidig som man gjør en aktivitet (3), konkrete aktiviteter (6,7); Fritidsaktivitet ute med mye bevegelse (G3); opplevelser (G4); aktivitet utendørs (G4);	Treningseffekt (3);

Normer og verdier er skilt ut i egen tabell, og disse representerer hva respondentene oppfatter som relevant; disse er behandlet på samme måte som de ovenstående, men her er de kun delt i ivaretaende verdier, uklare og forskyvende.

Konkrete handlinger er tatt ut, fordi et direkte spørsmål om verdier og normer ikke vil føre til konkrete svar på samme måte som et spørsmål om hva friluftsliv er.

Tabell 5: Normer og verdier i friluftslivet

Ivaretaende	Uklare	Forskyvende
Ikke stresse (1); enkelt uten tilrettelegging (1); inkluderende (2, 4); ivareta oss selv (2); egeninnsats (3); sjelefred (4); kunnskap (5,6, 8, SE); redusert utstyrmengden med 50 % (6); nysgjerrighet (6); føle seg liten (7); oppleve naturen (7); holde seg unna stier (8); følge en naturlig døgnrytme (G1); følge naturens rytme (G1, G4); selvdisciplin (G2); enkelthet (G2); tilstedeværelse (G2); aldri vinne over naturen (G2), sammen med naturen (G2); bevissthet rundt forbruk (SE);	Frihet (G2); mestring (G2, G4, SE); å kunne mestre å bruke det naturen har (8); flukt fra hverdagslivet (G4); selvstendighet (SE)	Uformell prestisje (5); være best (SE)

I de normene og verdiladede utsagnene som her blir karakterisert finner en igjen flere av de ivaretaende verdiene i friluftslivet, men også to som kan klassifiseres om forskyvende.

Med bakgrunn i det ovenstående er det mulig å fortolke hvorvidt respondentenes uttrykte forståelse er i samsvar med focal practice i det tradisjonelle friluftslivet, eller om det er en annen form for praksis som uttrykkes.

De ivaretaende

Enkelt liv ute i friluft og overskuddliv i naturen er måter å beskrive friluftslivet på som faller inn under de ivaretaende verdiene. I måten respondent 1 omtaler det er det også tydelig at de ivaretaende verdiene som ro, enkelt utstyr og stillhet er en viktig del av friluftslivet for ham.

Føle at man hører hjemme i naturen, og å forsøke å bli i ett med naturen kan fortolkes som en identifikasjon med naturen, dette må nødvendigvis også innebære at man etterlever verdien om naturens egenverdi og det å tilpasse seg til naturen. Likeledes vil begge disse utsagnene innebære at man bedriver et friluftsliv uten for mye bråk og har en samhandlende relasjon med naturen.

Sjelfred og ro er motivasjon, det kan sees som målsetninger med aktiviteten som er i tråd med de ivaretaende verdiene, de kan imidlertid også fortolkes i en annen kontekst, og den vil bli behandlet senere.

Mindre enn den offentlige definisjonen kan tolkes dit hen at miljøverndepartementets form for friluftsliv inkluderer flere typer aktiviteter enn det respondent 6 vil si at hører til. Ser en dette opp mot verdiladede utsagn fra samme respondent er det en type nøysomhetsperspektiv som framkommer.

I G1 blir en annen tenkemåte og andre ting som er viktige trukket fram; man føler at man under friluftslivsutøvelsen er mye nærmere de avgjørelser og beslutninger man tar. Dette er en interessant måte å se det på; og kan tolkes dit hen at friluftslivet representerer noe annet enn det man gjør i hverdagen. Konsekvensen av det kan være at respondentene opplever at de veksler mellom to verdsett; i hverdagen gjelder et sett og når de utøver friluftsliv er det annet sett som gjelder. Denne tankegangen er også synlig i utsagn som leve mer primitivt utenfor, ikke – materialistisk måte å leve på og ut så de materialistiske tingene man omgir seg med til daglig ikke er så nære har en tilnærming der friluftslivet blir satt opp som en

motvekt mot hverdagen eller sivilisasjonen. Det kan også tolkes i retning av en motvekt mot de forskyvende faktorene. Alle disse utsagnene er hentet fra gruppe 2. Denne holdningen finner vi også igjen i de normene og verdiene som denne gruppa forbandt med friluftsliv, enkelthet og tilstedeværelse, likeledes at man ikke kan vinne over naturen, man må samhandle. Utdraget på side 170 er et typisk eksempel på at friluftslivsutøverne er bevisst hvilke ivaretaende verdier som gjelder i friluftslivet. Hvis en ser dette opp mot Jevons (1880) fortolkning av at behov oppstår som en følge av at sivilisasjonen forbedres, er dette utsagn som sier det motsatte. Friluftslivet er oppstått som en følge av at alle nødvendige materielle behov er dekt, og vel så det, og da velger man å drive med en aktivitet som kan fortolkes til at hensikten er å redusere behovet for mer og mer. G2 har satt opp frihet som en verdi sammen med mestring. Frihet kan fortolkes på forskjellige måter, og det kan tolkes som ivaretaende om det brukes om frihet til å følge tankegangen med å avstå fra de "materialistiske tingene" og anta en "annen tenkemåte". Da kan frihetsbegrepet sammenlignes med positiv frihet.

Det er mulig å fortolke utsagnene i G1 og G2 på en annen måte; man oppfatter at det er et annet verdisett man skal forholde seg til i friluftslivet i forhold til i sivilisasjon. Dette skillet vil bli behandlet nærmere senere.

Ute med egenverdi som mål og fjerne luksusen ble nevnt i G3; disse kan også kobles opp mot de ivaretaende. Verdiene denne gruppa trekker frem er typiske naturverdier. Fjell og elver blir trukket fram som verdier, det kan tolkes dit hen at man er opptatt av egenverdien, det at disse elementene er tilstede i naturen. Et mer instrumentelt perspektiv kommer til syne når løssnø og puddersnø trekkes frem, det ligger i sammenhengen at løssnøen er viktig for å kunne utøve aktiviteten. Den har en klar instrumentell verdi, men det er forskjell på å bruke snøen instrumentelt og å bruke mer varige ressurser instrumentelt. Bruk av snø til skigåing eller kjøring kan neppe sies å skyldes manglende respekt for naturens egenverdi.

De uklare

Å kunne mestre å bruke det naturen har og mestring kan tolkes opp mot de ivaretaende verdiene, og til en viss grad mot enkelte av de forskyvende. Det som taler for å koble de opp mot det ivaretaende er at det kan forstås som både en tilpassning, et resultat av en vurderende holdning og erfaring. Mestring kan dermed forstås som en oppfyllelse av et ønske om å klare å bruke naturen innenfor et spesifikt sett med verdier. Mestre å bruke naturen kan også tolkes inn i en naturlivkontekst ved at man ønsker å bringe svært lite av ting som kan assosieres med det teknokulturelle samfunnet inn i friluftslivet.

På den annen side kan dette også ses i lys av å bekjempe naturen gjennom å klare å vinne over den, eller gjennom en konkurranse med andre om å være best. Man mestrer gjennom å klare ting bedre enn andre. Begge holdningene er relevante, hos respondent 3 og 8 kan man gjennom hva de fokuserer på som gode opplevelser fortolke det i retning av den første fortolkningen, da man her trekker fram opplevelser der man hhv. forteller om en tur hvor man unngikk stress, og en opplevelse hvor man opplevde særdeles vanskelige forhold og måtte tilpasse seg for å løse utfordringen. En annen holdning finner man i G4, der man under forholdet til utstyr trekker fram en del faktorer rundt utstyr og det å være best som gjør at mestringsbegrepet må nyanseres i retning av konkurranse.

Komme seg vekk fra byen og flukt fra hverdagslivet er satt som uklare fordi de ikke sier noe om selve friluftslivet, det som kan tolkes ut av disse utsagnene er at det eksisterer et skille mellom by / hverdagsliv og friluftsliv. Friluftslivet blir noe man rømmer inn i, dette kan i liten grad si noe om forskyving i friluftslivet, men betydningen av disse utsagnene vil bli analysert nærmere i en alternativ fortolkning. Selvrealisering og rekreasjon kan forstås begge veier; rekreasjon kommer ytterligere tilbake senere. Selvrealisering kommer an på forståelsen av begrepet og hvordan man handler for å gjennomføre dette.

Adrenalinkick er trukket inn som ønskelig; og det er et begrep det kan være vanskelig å egentlig forstå, men det vil ha sammenheng med den aktiviteten man utfører i naturen og hvordan man opplever spenning.

De forskyvende

Treningseffekt er blant flere grunner som ble oppgitt hos respondent 3; og det kan muligens synes noe drastisk at det her settes som en forskyvende faktor, men grunnen til det er at trening ofte vil kunne kobles mot konkurranse og instrumentalisering. Konkurranse er en aktuell fortolkning fordi trening gjerne er rettet mot en målsetning om å bli bedre, instrumentelt fordi naturen kan bli en arena for å forbedre utøverens form, noe som igjen kan gjøre at man ser på tilpasninger i naturen for å få en bedre treningsmulighet som et gode. Det vil avvike fra både egenverdi og tilpasning. I den sammenhengen ordet trekkes inn er det mulig å fortolke det som om det er et tillegg til andre ting, man driver ikke friluftslivet som en trening, men det at man er i fysisk aktivitet gjør at man blir i bedre form. Respondent 3 ville ikke inkludere langrenn i løype som en del av friluftslivet, det var noe han gjorde med treningen som hovedmål.

Så langt i analysen er det lite som tyder på at det er en forskyvning i bevissthet, med noen få unntak er både forklaring på friluftslivet, motivasjonen bak og normer og verdier i tråd med målsetninger og ivaretaende verdier slik det har blitt fortolket så langt. Det er imidlertid en mulighet for at dette nyanseres noe om enkelte av faktorene blir fortolket på en annen måte.

Friluftsliv som rekreasjon, flukt fra hverdagslivet, og andre utsagn som skaper et skille mellom de verdiene man lever etter i dagliglivet og friluftslivet kan fortolkes på en annen måte enn over. Dette er noe som både Faarlund (1973) og Næss (1999) har kritisert; fordi friluftslivet da blir en legitimering eller et bidrag til å opprettholde verdier i sivilisasjonen som egentlig ikke er ønskelig ut fra et synspunkt med rot i

friluftslivets tradisjonelle verdier. Man bruker friluftslivet til å komme seg etter opphold i sivilisasjon, selve poenget kan da tolkes til at friluftslivet er noe man driver som en energipåfylling for å kunne gå tilbake til sivilisasjonen. Hvis vi tolker utsagnene slik; vil analysen av disse punktene bli ganske annerledes enn det ovenstående. Friluftslivet er da noe man bedriver fordi det har en klar instrumentell verdi for livet i sivilisasjonen at folk bruker naturen til å hente krefter. Det kan sammenlignes med å fylle bensin på en bil, bilen er ubrukelig for alle tenkte praktiske formål uten drivstoff, folk (som holder på med friluftsliv) er ubrukelig for arbeidslivet uten friluftsliv. Dette er en tankegang som kan vise at forskyving kan forekomme i bevissthet. Implikasjonen av denne tolkningen er at personen selv omgjør seg til et instrument for å oppfylle et verdsett man øyensynlig er uenig i. Friluftslivet blir da igjen et instrument for å gjøre denne personen i stand til dette. Siden enkelthet og fravær fra materialitet er satt opp som viktig for friluftslivet, vil en bruk av friluftslivet som energipåfyll for å etterleve et verdsett i sivilisasjon som fremmer det stikk motsatte være en forskyvning av friluftslivets verdier. Målet blir da å hente krefter. Man kan nok etterleve de ivaretaende verdiene under utøvelsen, men man motarbeider de straks man er ferdig med friluftslivet. Med andre ord friluftslivet utøves for å kunne klare å leve opp til en rekke verdier man synes å være kritiske til i dagliglivet. Det blir imidlertid noe uklart hvordan man i en slik sammenheng skal kunne forstå bruken av frihet som verdi hos G2. Det kan fortolkes som positiv frihet ved at man har frihet til å leve etter andre verdier i perioder, men det kan også innebære en negativ frihet siden det kan synes å være forhåndsbestemt hvilke verdier som skal utøves i de forskjellige kontekstene.

At utsagnene kan tolkes i begge retninger er nødvendigvis ikke problematisk, men det krever en nærmere fortolkning av konteksten utsagnene er kommet i, for å se om det trekker fortolkningen i den ene eller andre retningen. Rekreasjon ble brukt i G1, den videre dialogen i dette intervjuet forsterkes tendensen til at man gjør et skille, man ser på friluftslivet som atskilt fra det man opplever i dagliglivet, det

representerer en annen tenkemåte. Det kan fortolkes til at friluftslivet oppfattes som en rekreasjonsaktivitet der man bruker naturen for å kunne fortsette med ting man egentlig ikke er spesielt begeistret for i dagliglivet.

Konkluderende kommentarer om respondentenes uttrykte focal practice og forskyving i bevissthet.

Respondentenes uttrykte verdier og normer for friluftsliv er hovedsakelig sammenfallende med focal practice i det tradisjonelle friluftslivet. I beskrivelsene er det få målsetninger som man helt klart kan slå fast at er forskyvende, det er imidlertid, som vist også mulig å tolke en rekke utsagn i retning av at de er en del av en praksis som er forskyvende gjennom instrumentalisering av friluftslivet. De verdiene og normene respondentene assosierer med friluftslivet er hovedsakelig verdier som er i tråd med de ivaretaende verdiene. Det gjør at spørsmålet om forskyving i bevissthet vil ha to svar, ja og nei.

En mulig fortolkning av det som blir sagt er at om en isolerer friluftslivet fra den helheten det hører til er det ikke forskyvning i bevissthet, man trekker frem både normer, verdier og aktiviteter som tilsvarer det tradisjonelle friluftslivet, og det legges spesielt vekt på at det ikke skal være materialistisk rettet. Om man derimot ser friluftslivet i en helhet med resten av samfunnet er det en forskyvning i bevissthet fordi friluftslivet blir en isolert aktivitet som på en måte trekkes ut av samfunnet og blir et rekreasjonsinstrument.

Imidlertid svekker ikke det at noen utøvere skiller mellom sivilisasjon og friluftsliv at respondentene kjenner til, uttrykker og er bevisst de verdiene som gjelder i det tradisjonelle friluftslivet. Det vil si at de verdiene og normene som utøverne beskriver i all hovedsak tilsvarer verdiene og normene i det tradisjonelle friluftslivet, og de ivaretaende verdiene kan følgelig opprettholdes i den videre analysen.

Konsekvensen av atskillelsen og at det synes å være to verdsett som er i ”omløp” blir ytterligere belyst i neste del av analysen som omhandler forskyvning i praksis.

Forskyvning i praksis?

Forskyvning i praksis; denne delen av analysen ser på hva respondentene oppgir når de blir stilt spørsmål som i større grad retter seg inn mot hva de faktisk gjør i relasjon til friluftslivet. I forrige seksjon har normer og verdier som respondentene forbandt med friluftslivet blitt diskutert, disse var i all hovedsak ivaretaende og i tråd med friluftslivets tradisjonelle verdigrunnlag, dette vil si at *focal practice* i det tradisjonelle friluftslivet kan opprettholdes, og utøvernes praksis må sammenlignes med denne for å se om det er en forskyvning i praksis. Det som synes å bli særlig vektlagt i gruppeintervjuene er en reduksjon i materiell påvirkning.

Kjøpsprosessen er et område hvor hver enkelt utøver selv er i kontakt med og kan avgjøre innflytelsen fra økonomisk sektor, spesielt den materielle påvirkningen. Med det ovenstående utgangspunkt bør man kunne forvente at de holdninger som tilkjennegis i forhold til kjøpsprosessen er preget av et ønske om lavt konsum og ikke for stor innflytelse fra økonomisk sektor.

Utgangspunktet her er beskrivelsene av hva som er godt utstyr, hvor nødvendig det er og hvordan man opptrer i en kjøpsprosess. Kriteriene vil her følge samme malen som i forskyvning i bevissthet; utsagnene kobles mot enten ivaretaende, uklare eller forskyvende. Ivaretaende vil i denne sammenhengen bli brukt om utsagn som henspiller på at produktene man velger må bygge opp under de ivaretaende verdiene, som nøysomhet, holdbarhet osv. De uklare deles denne gangen i to. Ut fra om de er uklare fordi de beskriver en praktisk karakteristikk (sammenlignbart med de konkrete handlingene i tabell 4 som ikke kan knyttes mot det ene eller andre, eller fordi de kan falle i begge kategorier. De forskyvende er utsagn som

tyder på at kjøpsprosessen styres av andre faktorer enn de verdiene som respondentene selv har forbundet med friluftslivet tidligere.

Tabell 6: Utsagn koblet mot utøvelse av praksis

Ivaretaende	Uklare Konkretiserte prod. karakteristika	Utsagn som må vurderes	Forskyvende
Tar heller den gamle slitte nikkersen (1), et par ski overalt (2), holdbart (1), vare så lenge som mulig (2), bevisst bruk av garderoben (2), mål å slite det ut (3), bedre mestringsfølelse av å klare seg med lite (G1),	Hjelpemiddel (1), vekt (3), sikkerhet (4), sikkerhet (5), vanntetthet (6), ventilasjon (6), pusteevne (6), behagelig (6), komfortabelt (8), komfort (G1, G4, SE), flere muligheter (8), erfaring (8), behagelig (G2, G3), lettere (G2), sørge for at dyret faller (G2), lettere (G3), hjelpe til å overleve (G3), enklere (G4), sikrere (G4), muliggjøre (G4).	får mer respekt av å kjøre på gamle ski (G3), dyrt utstyr kan holde livet ut (G4), bedre opplevelse (G3), utvide mulighetsområdet (SE), anerkjent merke (7), ikke glitre (8), merke = kvalitetssikring (G1), cred å være dritgod uten nytt utstyr (G1), du vil ikke bli en sånn flasher (3), interessert i friluftsliv = interessert i utstyr (5 og 8),	Man skal synes (5), mote kan være viktig (5), anerkjent merke (7*), skaper behov for seg selv (G1), mer enn man trenger (G1), man er litt varmere i NF dunjakken (G1), merke = kvalitetssikring (G1), ny teknologi fører til akterutseiling (G1), person med rett klesdrakt oppfattes som god (G1), utstyr relatert til image (G2), hevde seg overfor andre (G2), dyrt utstyr for å vise andre at man er god (G3), gruppepress (G3), folk man ser opp til har betydning for valg av produkt (G3), mister opplevelse ved å vite at noe er bedre (G3), press på å ha det beste (G4), en viss konkurranse (G4), framstår som mer kompetent med dyrt utstyr (G4), henge med andre (SE), utseende (SE)

Ivaretaende

Tar heller den gamle slitte nikkersen, et par ski overalt, holde så lenge som mulig, holdbart, bevisst bruk av garderoben og bedre mestringsfølelse av å klare seg med

lite er typiske uttrykk som kan forstås som en ivaretagelse av verdier som nøyksomhet, enkelhet og funksjon. Det er svært vanskelig å se at disse utsagnene på noen måte kan kobles mot noen av de forskyvende faktorene. Den gamle slitte nikkersen ble trukket fram som et forsøk på å ta avstand fra at alt skulle være nytt og moderne, respondenten har et bevisst forhold til hva han bruker og hvorfor han velger å bruke det tradisjonelle. Et par ski trekkes fram som eksempel på at selv om det finnes en rekke forskjellige varianter en kunne ha kjøpt er det en målsetning å klare seg med lite og det fungerer. Vare så lenge som mulig og holdbart er også uttrykk som må sees som et ønske om å bruke lite. Et produkt som skal holde så lenge som mulig, er neppe noe man ønsker å bytte ut fordi det kommer en ny modell. Bevisst bruk av garderoben blir uttalt i en kontekst hvor det knyttes opp mot miljø, kan man bruke en ting lengst mulig og unngå moderne materialer er det positivt. Bedre mestringsfølelse med enkelt utstyr kan tolkes dit hen at man da opplever at det fungerer og at en får en erfaring med utstyret som gjør at en opplever at den mestrer. Disse utsagnene kan fortolkes både i forhold til Georgescu – Roegen (1975) punkter for en bioøkonomisk økonomi og Franks (2005) beskrivelse av inconspicuous consumption. Det handler om både å ha et bevisst forbruk til hva man handler, det man har er fullt brukbart uavhengig av om det finnes noe annet som kan gjøre at en framstår som bedre, og at det man kjøper er produsert på en slik måte at det er holdbart, det skal ikke forekomme produkter som går i stykker bare for at det skal være nødvendig å kjøpe noe nytt. Selvfølgelig kan man hevde at det å bruke en spesiell type utrustning vil handle om identitet og hvordan man framstår utad, det kan være identitetsbyggende å holde seg til en spesiell form for utstyr. Men det blir likevel et helt annet forhold til forbruk enn hva man har når man knytter identiteten opp mot å stadig kjøpe noe nytt og mer avansert, men det kommer tydeligere fram under forskyvende faktorer.

Uklare

Karakteristika som komfort, behagelig, sikkerhet, vanntetthet, pusteevne og lettere er i all hovedsak karakteristikk ved produkt, og det er funksjonelle kriterier. Disse er det ikke mulig å si noe relevant om, annet enn at de vil passe inn under begge, men de vil trolig tillegges forskjellig betydning.

Dyrt utstyr kan holde livet ut indikerer en interesse for at det skal holde og det kan kobles opp mot nøysomhet og lavt forbruk. Det har blitt kommentert i flere intervju at det er mindre ressurskrevende å kjøpe et produkt som varer lenge enn et som varer kort. Informant 2 bekrefter også dette ved å koble lite, men dyrt (og forhåpentligvis holdbart) utstyr opp mot nøysomhet. På den annen side er det ofte slik at de omtaler produkter som er forholdsvis avanserte som holdbare. Respondent 2 kommenterte derimot at de dyreste gore – tex jakkene ikke var i nærheten av å ha en holdbarhet på linje med en gammel bomullsanzorakk. I G1 ble det trukket fram et eksempel om at det var bedre med ei jakke som kostet 5000 og holdt i 5 år enn 5 jakker til 1000 over 5 år, og det er muligens korrekt. Spørsmålet er da om moderne utstyr er laget for å holde livet ut, og om man beholder produktene like lenge som man da potensielt kan, eller om produktene byttes ut før de er utslitt? Det kommer vi snart tilbake til på de forskyvende faktorene.

Interessert i friluftsliv = interessert i utstyr er kommet i to intervjuer med litt forskjellig ordlyd, og det er uklart hva det kan bety. Ser en på sammenhengene det har blitt sagt i, er det i begge tilfeller sagt i en sammenheng med å teste ut utstyr. Hos 8 er dette spesielt synlig ved at han trekker inn at han gjerne skulle ha prøvd mer. 5 fokuserer på å finne ut hvordan det fungerer i forskjellige situasjoner. Det er mulig å være interessert i utstyr og fremdeles ivareta de tradisjonelle verdiene, da vil fokuset være på å finne det korrekte utstyret som har funksjonaliteten og enkeltheten. 8 har brukt begrep som tyder på at han vil at utstyret skal vare, samtidig virker det som behov oppstår i butikken, han tar etter eget utsagn hele

runden i butikken for å få ideer til hva som skal kjøpes. Behovet, eller ønsket om utstyr oppstår ikke fordi det mangler noe på tur, men fordi det finnes i butikk. Det kan tyde på at det er andre ting enn nøyksomheten som styrer. Informant 2 kommenterte aspektet med at folk var interessert i utstyr med at det ofte kunne deles i to kategorier, de som var veldig mye på tur og hadde bruk for utstyret og de som kompenserte for manglende tid på tur med å kjøpe utstyr.

Ikke glitre og du vil ikke bli en sånn flasher kan tolkes i forhold til å være nøyksom, men på den annen side handler det ikke her om hva utøveren selv oppfatter, men hva omgivelsene ser. Da kan det stilles spørsmål om ikke denne kan oppfattes på en måte der det handler om å bli sett på en annen måte, det er gjennom å bruke det tradisjonelle utstyret at man framstår som erfaren.

Selv om det ikke er direkte uttalt er det mulig at man her også synliggjør en kodeks for at utstyret ikke skal vises, det er underordnet. 3 påpeker at det er viktig å unngå at utstyret blir så viktig at det tar over for naturopplevelsen, og antyder at de som er veldig opptatt av utstyret kanskje kompenserer for manglende ferdighet med utstyr, dette stemmer overens med det informant 2 antydte.

Utvide mulighetsområdet er uklart, men hvis man følger informant 2 vil man i en del praktiske situasjoner oppleve at enkelt utstyr vil komme til kort under en del værforhold, fordi det rett og slett reduserer sikkerhetsmargin i forhold til værpåvirkning. Sett i lys av det kan det å utvide mulighetsområdet bety at man ved visse anskaffelser av utstyr vil kunne være mer ute i naturen og fremdeles ha det behagelig. Bedre opplevelse kan også forstås i lys av dette ved at man ser på utstyret som noe som gir mer komfort. Den alternative fortolkningen av disse to utsagnene er knyttet opp mot mestring og flytte grenser. Der man ønsker å bruke utstyret til å flytte grenser, skal nytt utstyr åpne for å gjøre ting man ikke klarte før. Da er man over på en tankegang man kan fortolke til at så lenge utstyret blir bedre og bedre kan man i praksis stadig gjøre nye ting / aktiviteter, og dermed vil man

raskt få et høyt forbruk. Dette er en tankegang som kan sammenlignes med Georgescu – Roegens (1975) circumdrome of the shaving machine. I utgangspunktet er friluftslivet utfordrende nok i seg selv, men gjennom anskaffelsen av forskjellig utstyr blir det som før var forholdsvis vanskelig enklere og dermed må utfordringsnivået heves.

Får mer respekt av å kjøre på gamle ski og Cred å være dritgod uten nytt utstyr er også utsagn som kan forstås i to retninger. Det synliggjør en slags prestasjonstenking og det kan kobles mot konkurranse, fordi det er et element om å vise seg frem, man skal måles i forhold til andre. På den annen side, det kan også tolkes dit hen at det er godt gjort at folk klarer seg med lite, men det kan igjen fortolkes dit hen at det er vanskelig, eller krever særlige oppofrelser og oppfattes derfor ikke som særlig attraktivt.

Merke = kvalitetssikring og anerkjente merker kan umiddelbart fortolkes inn i en ramme hvor man tenker at dette handler om å følge moten, et merke rangeres høyere enn andre fordi det er in, ikke fordi det er en reel kvalitetsforskjell. Men om man ser på kontekstene utsagnene er hentet fra, er det koblet opp mot argumentasjon om at ting holder lenger og har en bedre praktisk funksjon. Ut fra dette kan det til en viss grad nyanseres til at det handler om å begrense innkjøp gjennom å være sikker på at det man kjøper vil holde mål.

Forskyvende faktorer

Man skal synes; dette ble i utgangspunktet koblet til en praktisk sammenheng, telt var grønne, men er nå blitt røde, rent praktisk gjør dette at det er mye lettere å finne teltet i fjellet. Deretter settes det i en sammenheng hvor man går fra å forsøke å gå i ett med naturen, en praksis som helt klart er ivaretaende, det er en tilpassning, til å skulle bli sett av andre. Man skal vise hva man driver med, dette er tankegang som kan sees i sammenheng med mote, høyt forbruk og konkurranse.

Man skaper en identitet gjennom forbruket, ved at dette definerer personen i forhold til andre. Det kan sees i relasjon til en form for conspicuous consumption. Dette følges opp i G1 der utstyret trekkes fram i forhold til det å bli betraktet som god av andre, det ligger en forventning i at om man har det rette utstyret vil omgivelsene automatisk tenke at en er god. Dette er en tankegang vi kjenner igjen fra Lebow (1955), ved at konsumet blir koblet opp mot hvem man er. Dette kan sees i sammenheng med at utstyret kobles opp mot å hevde seg overfor andre og at man har dyrt utstyr for å vise andre at man er god. Det forsterker tolkningen av at utstyret fungerer som en slags statusmarkør. At det forekommer er imidlertid ikke spesielt overraskende, men det er en forskyvning av de tradisjonelle verdiene i friluftslivet.

Dette kan fortolkes videre i forhold til utsagnet om anerkjente merker som ble kommentert under uklare; noen merker er mer anerkjente enn andre, det kan skyldes at disse er dyrere og er å betrakte som positional goods. Det kan være et tegn på at det er nettopp det Røpke (1999) omtaler som en kappestrid om statusprodukter, det er ikke nødvendigvis slik at man vil være fornøyd med å ha det man trenger, man må ha en type utstyr for å føle at man henger med sosialt og er akseptert. Ser vi på G1 blir det gjort en sammenlikning mellom noe som typisk oppfattes som et billig alternativ i forhold til en dyr dunjakke, og man har en "følelse av at man er varmere i North Face dunjakken". Det kan virke som det er mer en gjetning rundt hva som er varmest, men selv om det kobles opp mot et merke er fokuset på hvorfor det ene er bedre enn det andre på funksjon. Hvorvidt et produkt er dyrt eller billig er egentlig ikke spesielt interessant; det interessante er om det byttes ut før det er utslitt, dvs. før funksjonsevnen til produktet har opphørt. Antydninger til at det skjer er absolutt tilstede i intervjuene. Mote er nevnt som faktor og mote handler som regel om å bytte ut ting som ikke er utslitt, men utskifting av produkter som ikke er utslitt knyttes hovedsakelig mot andre uttrykk enn mote, selv om mye tyder på at det er mote det handler om.

Utstyr relatert til image, framstår som kompetent med dyrt utstyr og person med rett klesdrakt oppfattes som god er uttrykk som tyder på at man tar fokus vekk fra selve aktiviteten, det er lite sammenheng med de tradisjonelle verdiene i friluftslivet.

Ny teknologi fører til akterutseiling og mister opplevelse ved å vite at noe er bedre er utsagn som kan relateres til de forskyvende faktorene avansert, mote og høyt forbruk. Det kan vanskelig hevdes at de målsetningene som respondentene selv foreslo om enkelthet og å ikke omgi seg med den materialismen man er omgitt av til daglig blir oppfylt av dette. Likeledes er det mulig at det også er et element av Georgescu – Roegens (1975) kommentar rundt the circumdrome of the shaving machine, det er ikke nødvendigvis slik at forbedringen egentlig er av avgjørende betydning for aktiviteten. Når det også blir hevdet at man har mer enn man trenger og at behovene oppleves som noe man skaper selv, handler nok ofte utstyrsinnkjøp om andre ting enn å sette utøveren i stand til å gjennomføre aktiviteten på en god måte. Ser vi dette opp mot Bouldings (1993) kommentar rundt hva som kreerer velferd er det tydelig at med det fokuset som tilkjennegis i slike uttalelser at det er gjennomstrømming som oppfattes som viktig og ikke hva man har.

Gruppepress, press på å ha det beste, skape behov for seg selv og folk man ser opp til har også betydning for valg av produkt. Dette kan også forstås i forhold til respondentene atferd i forhold til å finne informasjon. Tester i magasiner og omtaler på nettet er vurdert som en viktig kilde til kunnskap om de enkelte produktene og dette må nødvendigvis sees i relasjon til at man oppfatter at disse personene har kunnskaper og ferdigheter som gjør at deres meninger er verdt å lytte til. Det er en mulighet for at behov oppstår gjennom at man ser testene, det er gjennom slike tester og omtaler at man kommer i kontakt med et produkt og kunnskapen om dette fører til at man får behov for det. Det er mao. ikke gjennom en opplevd mangel under utøvelse av friluftslivet at behov oppstår, det er mens man sitter

innendørs foran en pc eller leser et blad. Disse skapte behovene er med andre ord ikke reelle behov, det er ønsker, men i neoklassisk økonomi er disse uansett likestilt. Gruppepress i forhold til utstyr må nødvendigvis også sees i forhold til å posisjonere seg i forhold til hverandre, og igjen lede til at det oppstår ønsker om utstyr man egentlig kunne klart seg uten. Imidlertid er gruppepress som isolert faktor noe som ikke henger helt sammen med HE – modellen, siden HE ikke bryr seg om hva andre har.

Henge med andre ble uttalt i sekundæremperien i forhold til at om man i en gruppe var den eneste som brukte for eksempel tradisjonelle fjellski ville man bli hengende etter fordi man ikke kan kjøre like fort nedover. Dette kan være en måte å forstå at et gruppepress også vil oppstå i forhold til å kunne holde sammen med gruppa på tur. Det er en form for gruppepress som er knyttet opp mot funksjonen til produktet. Det er likevel en forskyvende faktor at det oppstår et gruppepress fordi det leder til et høyere forbruk og fordi det blir en konkurransementalitet knyttet opp mot friluftslivet og samhandlingen mellom personer innad i gruppa.

Vi ser her tydelig at kappestriden om å ha mest eller best er framtrædende ved det som blir sagt. Våpenkappløpet i friluftsliv er uforenelig med friluftslivets opprinnelige verdier, fordi det innebærer en instrumentalisering av natur og medmennesker. Man konkurrerer om å ha det nyeste og mest avanserte utstyret som igjen leder til et forbruk og ytterligere bruk av natur til instrumentelle formål. Det som skulle føre til ro blir på grunn av konkurransen en stressende opplevelse hvor det blir mer viktig hva andre gjør og har enn å tilpasse seg et ikke – belastende liv i naturen. Det blir også nevnt i flere av intervjuene at en slik utvikling ikke er ønskelig fordi det kan ta bort mye av naturopplevelsen i friluftslivet. Tar man naturopplevelsen ut av friluftslivet og erstatter den med en konkurranse som å bli mest mulig eksponert har man fjernet et av de vesentlige elementene i friluftslivet. I stedet for å gå ut i naturen og oppleve ro, går man ut i naturen og viderefører det

stresset man opplever i hverdagen. Når det å komme vekk fra det stresset i tillegg var en hovedgrunn til å bedrive friluftsliv er tegn på at viktige element er i ferd med å omdannes.

Vi ser tydelig i materialet at fokus i kjøpsprosessen avviker fra den praksis som i forrige avsnitt ble beskrevet som ivaretaende; det vil si at når man forflytter spørsmålene fra ideal til hva som egentlig skjer kommer det en verdiforskyvning inn i bildet. Dette er det første tegnet på at det er en verdiforskyvning, vi kan se ytterligere på dette ved å se på hvordan respondentene omtaler forholdet mellom mestring og utstyr.

Mestring og utstyr

Begrepet mestring ble hyppig brukt i relasjon til utstyr; svarene rundt hvorvidt utstyret påvirker mestringen varierer i intervjuene fra de som er helt sikre på at man er avhengig av nytt utstyr for å oppleve en følelse av mestring til de som mener at man både vil mestre bedre og lære bedre med enkelt utstyr. I G3 og G4 er det å kunne presse grenser og stadig oppleve nye mestringsnivåer trukket fram som en grunn for å bytte utstyr. Disse utsagnene berører hovedsakelig tre av teoriområdene. Først og fremst må dette sees i relasjon til mestring; dette er i teorien omtalt som et genuint menneskelig behov og det er knyttet opp mot hvordan vi oppfatter oss selv, utførelsen og mestringen av spesifikke aktiviteter ligger på nivå tre i selvpoppfatnings hierarkiet som Wormnæs og Manger (2005) skisserer. I utdragene som er gjengitt fra disse intervjuene tilkjennegis det en forventning om at nytt utstyr er nødvendig for å bli bedre, dette kan, om man følger Wormnæs og Manger (2005) i kombinasjon med det ovenfor diskuterte gruppepresset man opplever, også gjøre at selve selvaksepteringen knyttes opp mot materielle verdier. Man forklarer økt mestring for seg selv med ytre forklaringer, det er utstyret som gjør at man blir bedre, ikke en eventuell nedlagt innsats. Trolig er innsatsen vel så viktig, men den kommer ikke fram. Det gjør at dette kan tolkes dit hen at fokuset på mestring ved å kjøpe nytt utstyr fratar individene deler av

myndigheten over eget liv. Det kan oppfattes som et ensidig fokus på en (e)valuering man føler at andre gir en, det er ikke ens egen oppfatning som danner grunnlaget for opplevelsen, men hvordan man føler at man presterer og mestrer i forhold til andre.

Likeledes kan det også forstås som et utslag av instrumentell fornuft (Taylor, 1998); formålet er, om vi ser det opp mot det eksponeringsbehovet som har blitt omtalt tidligere, siden det kan tolkes dit hen at det er et mål at man skal synes. Siden dette skal skje gjennom den aktiviteten man gjør og hvor god man er, vil dette forskyve målet om naturopplevelse og samhandling med naturen til fordel for mestringen og den synlige prestasjonen. Dette gjør at i valget mellom å bruke mye tid på å trene, og samtidig forholde seg til de ivaretaende verdiene vil man heller se instrumentelt på det, og således konkludere med at det går raskere å bli bedre når man kjøper utstyr som enten gjør at en mestrer bedre eller i det minste signalerer utad at denne personen er god og vet hva han holder på med. Det er en teknologisk / instrumentell måte å løse et behov for anerkjennelse fra omgivelsene.

Det bringer oss over på det tredje forholdet dette berører, parasitic pleasure tankegangen hos Borgmann (2000). Det at man hevder å måtte ha nytt utstyr for å forbedre mestringen indikerer at man ved innkjøp vil oppleve en forbedring, men denne stagnerer fort og da løser man dette ved å gå til anskaffelse av nytt utstyr. Det fører igjen til et langt høyere forbruk, men det er diskutert tilstrekkelig tidligere. Gjennom en slik tankegang kan dette fortolkes direkte opp mot Borgmanns (2000) beskrivelse av konsumparadigmet og dets konsekvenser for focal practice. Det som i utgangspunktet var midler man kunne anskaffe for å oppleve naturen har blitt mål i seg selv i en kontekst der naturopplevelsen er forskjøvet til fordel for et uttalt behov i deler av respondentgruppen etter å bli sett og anerkjent. Det kan dermed fortolkes dit hen at når mestringen kobles såpass tett opp mot utstyret blir det en spiral, som antydnet i G4, hvor kunnskapen om at det finnes nytt utstyr utløser et ønske om å ha

det. Man frikobler, slik Borgmann (2000) antyd det man vil kjøpe fra den konteksten det historisk har vært forbundet med, og gjør det om til et mål å ha utstyr uavhengig av hvilken funksjon det vil ha på aktiviteten.

Tolkningen over tar ikke hensyn til at utøverne begrenses av egen økonomi, tross alt vil man være nødt til å begrense seg ut fra hvor mye penger man har, men at man ikke har råd reduserer nødvendigvis ikke den opplevde følelsen av at man burde hatt det og det. Konsekvensene av dette kommer vi tilbake til. Denne tankegangen preger ikke hele respondentgruppen, det er også en god del som synliggjør holdninger som ikke svekker de ivaretaende verdiene.

Miljøpåvirkning

Vi ser i empirien at respondentene har blitt bedt å fortelle om vurdering av utstyrets miljøpåvirkning. Dette er det få som oppgir at de gjør, og det skyldes at det er vanskelig å finne informasjon om det. Et produkts miljøpåvirkning kan kobles opp mot bærekraft og har følgelig en indirekte sammenheng med naturens egenverdi. Vi kan dele svarene, som dessverre er ganske få, i ivaretaende om de synes å ta hensyn til miljøpåvirkning, uklare om de kan bety begge deler, og forskyvende om miljøfaktorer ikke er viktige eller blir vurdert i det hele tatt.

Tabell 7: Utsagn om miljøpåvirkning

Ivaretaende	Uklare	Forskyvende
Viktig fordi om man skal være i naturen må man ta vare på naturen (2); vektlegger miljøvennlig utstyr mer (6)	Opptatt av å bruke lenge og ikke kjøpe mer enn nødvendig (4); tema av og til, ikke tilstrekkelig info (7)	Lite vektlagt, vet ikke hvordan man sjekker (3); utstyret man bruker tenker man mindre på (5); ikke tema (8); lite viktig (G2); avgjør ikke hva man kjøper til slutt (G3)

Ivaretaende

2 trekker frem at det er viktig å ta miljøhensyn når man handler utstyr fordi han ser en sammenheng mellom det å bedrive friluftsliv og ta vare på naturen. Dette synliggjør en holdning der en synliggjør sammenhengen mellom forbruk og naturkvalitet. Det er en verdi og avgjørende for det man gjør at man også tar hensyn til naturen når man handler inn.

Vektlegger miljøvennlig utstyr mer indikerer at dette er viktig i prosessen, og respondenten oppgir også en produsent som oppfattes som å vektlegge miljø mer enn andre.

Uklare

Opptatt av å bruke lenge og ikke kjøpe mer enn nødvendig virker som et miljøvennlig standpunkt, og det tilkjennegir et forhold til konsum som kan tolkes som nøysomt, det ble imidlertid også sagt at man ikke så etter miljøpåvirkningen av produktet, så det er et utsagn som er delvis ivaretaende fordi det indikerer en nøysomhet og opptatthet av begrensning, men samtidig ikke noe forhold til hva man kjøper og hva det er lagd av.

Tema av og til, ikke tilstrekkelig info indikerer og kan forstås som at det er et tema om man tydelig ser at et produkt er langt mer miljøvennlig enn et annet, men man søker ikke informasjon for å finne det ut.

Forskyvende

Ikke tema, lite viktig og lite vektlagt, vet ikke hvordan man sjekker indikerer muligens at det kunne vært et tema om det hadde vært lettere å sjekke. Man ville vektlagt det om det klart fremgikk hvor store ressurser som medgikk og dermed kunne sammenlignet dette.

Utstyret man bruker tenker man mindre på; et slikt utsagn indikerer at naturen kan stå i fokus i andre sammenhenger, noe vi også skal se i neste forskningsspørsmål, men man ser ikke, eller velger å se bort fra at det å produsere utstyr også påvirker miljøet.

Avgjør ikke hva man kjøper til slutt har en noe annen ordlyd enn å bare si at det ikke er tema, det indikerer at det kan være en del av prosessen, men det er ikke en faktor som har avgjørende betydning.

Ved å ikke tenke miljøkonsekvenser av konsum er man egentlig ganske inkonsekvant; økende forbruk krever en utstrakt bruk av naturen og i forbindelse med velstandsvekst og den bruken av naturen det fordrer. Dette er også et tegn på at det foregår en verdiforskyvning, fordi, i motsetning til tidligere tider har man nå en større mulighet til å undersøke og skaffe seg kunnskap om hvordan forskjellige produkter er produsert og hvilke kjemikalier som inngår i prosessen.

Hvorfor?

Vi ser her at når man går fra hva respondentene oppfatter som friluftsliv til beskrivelser av hvordan de selv opptrer i forskjellige sammenhenger og hva de oppfatter som mål, er det verdisettet de var bevisst ikke lenger i bruk for store deler av respondentgruppen. For å forsøke å fortolke dette er det nødvendig å se friluftslivet inn i en helhet med sivilisasjonen.

Hvis man ser på friluftslivet som en veksling mellom opphold i natur og sivilisasjon, i tråd med det mange av respondentene sa om friluftslivet, kan man si at man tar steget ut av sivilisasjonen og inn i naturen, og tilbake til sivilisasjonen igjen. Det kan illustreres som en spiral med tre faser. Fase 1 er forberedelse, fase 2 er friluftslivet og fase 3 er evaluering, deretter fase 1, 2 osv. I dette skiftet vil det også foregå en veksling mellom hva man fokuserer på. Sivilisasjonen er stedet for forberedelse,

deriblant valg og anskaffelse av utstyr som tas med ut i naturen. Likeledes bygger man opp forventninger, man gleder seg til turen.

Utøvelsen av friluftslivet skjer i naturen, og avhenger av forberedelsesfasen. Her kan det ligge mål som skal mestres eller overvinnes. Her kan selve utøvelsen fint være i tråd med det tradisjonelle friluftslivet. Utøvelsen henger sammen med og går over i en evalueringsfase hvor utøveren bedømmer hvordan utøvelsen oppleves. Sentrale kriterier i en slik prosess er oppnådd mestringfølelse, hvor godt utstyret har fungert og hvordan naturoplevelsen var. På bakgrunn av dette går utøveren på nytt inn i forberedelsesfase, der det eventuelt vil oppstå ønsker som leder utøveren inn i en ny kjøpsprosess.

Figur 17: Fragment fra spiralen

Problemet er at både forberedelse og evaluering skjer i sivilisasjon, og da er det verdisettet her som synes å være rådene. I sivilisasjonen vil man være mer påvirket av økonomisk sektor gjennom reklame og markedsføring. Vi kan se dette som et kulturelt fenomen som oppstår i grupper. Friluftslivsutøverne er medlemmer av flere grupper, det kan være de gruppene de er på tur med, men de er også være medlemmer i grupper som ikke assosieres med friluftsliv i dagliglivet. I disse er det andre normer og verdier som gjelder. Et felles verdisett var det som i følge Boulding (1970) skulle definere kulturer og subkulturer. Et interessant aspekt er i så måte om

man er mest påvirket av de atferdsregler som gjelder i den kulturen man oppholder seg mest i, eller om man kan trekke med verdier fra en subkultur inn i en større kultur. Det siste kan nok være vanskelig, for da bryter man med det kulturelle fellesskapet. Om samfunnet er preget av en tankegang som fremmer høyt konsum og generelt forstår natur i en instrumentell kontekst, vil oppførsel i dagliglivet som bryter med dette bli oppfattet som rar (jf. Schein, 2004).

Vi skal nå se nærmere på valg og påvirkning dette ved å trekke inn Ajzen og Fishbeins (1980) multiattributtmodell. Som vist i teorikapitlet styres en handling av intensjon som igjen er styrt av personens holdning til handling, bygd opp av hva han / hun forventer og hvordan disse konsekvensene vurderes, og en subjektiv norm som styres av hva man tror andre mener og hvor vidt man ønsker å følge dette. I henhold til Ingebrigtsen og Jakobsen (1997) kunne man også inkludere etiske elementer i vurderingen av konsekvensene. Om man skal legge det til grunn burde man følgelig forvente at de verdiene man oppgir at en praksis er bygd på også vil påvirke de etiske vurderingene. Dette skulle gi en forventning om at når verdier som nøyksomhet, enkelthet og annen tenkemåte trekkes frem, burde disse også lagt føringer for holdningene, men det ser ut som det ikke skjer. I stedet synes det å være tilbøyelighet til at man har en antakelse om hva andre forventer at man skal gjøre, og man er motivert for å følge denne. Man velger å bli styrt av en ide om hva omgivelsene forventer. Det blir følgelig ikke en sammenheng mellom den holdningen man i utgangspunktet burde forventet og den subjektive normen. Det interessante er hvem som oppfattes som normstyrende i omgivelsene, siden de ivaretaende verdiene var tilstedet i bevissthet. Her kan en annen modell tilføre økt mulighet for forståelse. Om vi bruker Middlemiss' (2010) betraktninger rundt kapasitet for endring, var dette styrt av fire kapasiteter; kulturell, personlig, infrastrukturell og organisatorisk, kan vi se på kunnskap om verdiene som en del av den kulturelle kapasiteten. Den er tilstede og blir uttrykt hos de fleste respondentene, organisatorisk kapasitet kunne vært interessant, men få

organisasjoner er nevnt. Personlig kapasitet og infrastrukturell kapasitet er derfor de kapasitetene som må brukes for å forstå dette. Vi kan dele dette i to, den personlige kapasiteten er noe personen selv råder over og kan utvikle, det er en sammenheng med for eksempel Seligmans (2002) styrker og dygder eller for den del Maslows (1987) omtale av spesifikke trekk ved selvaktualiserende mennesker. Middlemiss (2010) trakk fram trekk som evne til refleksjon, kunnskap og entusiasme som viktige deler av den personlige kapasiteten.

Den infrastrukturelle kapasiteten er det derimot omgivelsene, i dette tilfellet produsentene og tilbyderne av utstyr til friluftsliv, som råder over. Disse har i noen av intervjuene og i litteraturen blitt kritisert for i for liten grad å produsere og innovere med holdbarhet som mål. Respondent 2 kalte utstyrsfokuset "en kortslutning av en annen verden", og ba om å få se den "goretex jakka som varer i tyve år". I seg selv kan en gore tex jakke fint holde i 20 år, det ytre stoffet er vel så kraftig som bomull, men siden man har en forventning om å holde seg tørr blir plagget utrangert i det øyeblikk det begynner å lekke. Det merkelige er at en av respondentene som jeg oppfattet som mest opptatt av utstyr, G1r5, tydelig påpeker at man blir våt i Gore – tex også. Det kan dermed synes som om produsentene markedsfører en urealistisk forventning om å holde seg tørr, produktet er, selv som nytt, ikke i stand til å holde deg tørr. Utstyret fremstilles som bedre enn det faktisk er, og skaper en ide om at friluftslivet kan utøves mer behagelig enn det faktisk kan. Dette kan neppe sies å være en ny observasjon, å skape misnøye med det man har er muligens et av markedsføringens eldste knep.

Det følgende vil derfor basere seg på Ajzen og Fishbein (1980) med en løs tilknytning til Middlemiss (2010). I utgangspunktet er både antakelse om handlingens konsekvens, vurdering av konsekvensene, antakelse om hva andre mener man bør gjøre og motivasjon til å gjøre det andre mener styrt av personen selv. Imidlertid kan man se på de konkretiserte og ønskelige produktkarakteristikkene i tabell 6 hva man

søker mot, disse kan forstås som ønskelige i en vurdering. Det er ønskelig med økt komfort, det er ønskelig å ha det mer behagelig, det er ønskelig med flere muligheter, etc.. Hvis produsentene, som representerer den infrastrukturelle kapasiteten, bruker disse karakteristikene i sin markedsføring til å skape en antakelse om at det er gjennom anskaffelse av stadig nye produkter at dette kan opprettholdes, vil dette kunne påvirke personens oppfattelse av hvilke muligheter som foreligger, konsum blir da ønskelig fordi det oppfattes å oppfylle en ønskelig konsekvens. Dette betyr igjen at produsentene legger opp til få muligheter for at utøverne skal kunne følge de verdiene de i utgangspunktet mener er viktige, fordi de produserer ut fra en kortsiktig profittinteresse, det er hva man kan kalle lav infrastrukturell kapasitet for å handle i tråd med overbevisningen, eller som Taylor (1998) hevder at samfunnet industrielle og teknologiske institusjoner legger sterke begrensninger på valgene våre.

Dette må utvides, fordi det åpner for flere spørsmål, tross alt fører en slik forståelse til at den personlige kapasiteten for å gjøre selvstendige vurderinger må fortolke som svak, fordi de etiske vurderingene blir erstattet av en relativt sett verdifri vurdering av praktiske konsekvenser. Motivasjonen for å gjøre det man antar at andre mener er desto høyere, tross alt er mye av argumentasjonen knyttet opp mot hvordan andre oppfatter en. Det er imidlertid uklart hvordan den motivasjon oppstår om et forholdsvis stort antall er enige i de tradisjonelle verdiene, disse blir satt til side til fordel for et verdsett som kan knyttes opp mot de forskyvende faktorene. Et spørsmål som da må diskuteres er hvorfor de selvstendige vurderingene da synes å være svake. Tross alt er det mulig å velge utenfor de forhåndsbestemte rammene. Først må jeg presisere hva jeg da mener med svake selvstendige vurderinger. Utgangspunktet for å si at det foregår en forskyvning i praksis lå i forskjellen mellom de verdiene som ble uttrykt, og den praksisen som ble utført. Dette skyldes at respondentene synes å oppfatte et eksternt krav om hvilken oppførsel som er forventet, som i praksis går på tvers av det verdsettet de har

definert, og de velger da å følge dette, handlingene er frikoblet fra verdisetet, det er med andre ord en ide om eksterne krav som styrer vurderingene og ikke de verdiene som i utgangspunktet er uttrykt.

Hvis vi bruker Taylor (1998) til å forstå dette, kan grunnen til at dette skjer ligge i individualisme og instrumentell fornuft. Individualismen var i utgangspunktet et positivt utviklingstrekk, men den er problematisk fordi den frikobler individet fra omgivelsene, og om man følger Taylor (1998) så fører den til en ny type avhengighet. Siden man er frikoblet fra en høyere orden og tidligere tiders moralhorisonter, er det andre faktorer som har erstattet disse. Taylor (1998) trakk fram selvoppnevnte eksperter, men det kan like gjerne være økonomisk sektors idealer som overtar. Det er en likhet mellom den framtida Lebow (1955) ville ha, og koblingen som gjøres i noen av intervjuene ved å koble utstyr og andres tilbakemeldinger. Det faller delvis, i ytterste konsekvens, inn under Taylors (1998) kritikk av at sosiale relasjoner blir tolket som redskaper for selvrealisering.

Dette bringer oss over på den instrumentelle fornuften; hvis utøverne oppfatter at målet med aktiviteten, eller tilværelsen som sådan er å bli eksponert og vurdert høyt ut fra det vi kan kalle eksterne karakteristika. En betegnelse jeg velger å bruke fordi den vurderingen man kan oppnå fra andre gjennom en visuell eksponering, har lite med personen som sådan å gjøre, vil et høyt konsumnivå være en naturlig konsekvens. Man søker mot en status i andres øyne basert på materielle faktorer. I en trygg setting der de sosiale relasjonene er etablert og varige vil neppe en slik vurdering ha betydning. Siden man har både forberedelsesfase og evalueringsfase i forbindelse med friluftslivet i sivilisasjonen er det en mulighet for at det er de gruppene man her er en del av som i større grad preger det man gjør. Man er vant til at et problem eller et ønske skal løses gjennom konsum. Dette kan sees som et uttrykk for frihetstap, den umiddelbare løsningen på et problem, en utfordring eller

ønske om anerkjennelse er konsumere. Man forventer dermed at man kan løse alt ved å velge det korrekte produktet.

Sett fra mitt eget synspunkt er det ovenstående en forholdsvis ekstrem fortolkning, og det er viktig å påpeke at det er nødvendigvis ikke de enkelte individene som styrer utviklingen. Denne utviklingen kan, som vist, knyttes opp mot faktorer som i hovedsak er del av det neoklassiske økonomiske paradigmet. Som Nussbaum (2011) påpeker har man brukt økonomisk vekst som dominant måletall, og den økonomiske veksten i den sammenheng å forstå som en økt gjennomstrømming av produkter. I den tankegangen ligger det en ide om hvordan man får det bedre gjennom å kjøpe. Det er dermed en ide som er drevet fram gjennom de ideer som er utviklet i neoklassisk økonomi, og det menneskebildet man der legger til grunn. Denne menneskemodellen er veldig enkel, den forutsetter at det er en kausal sammenheng med materiell tilfredshet og lykke, og om denne modellen er styrende vil det kreve lite vurdering av hver enkelt. Dette tar også bort det opprinnelige selv – og relasjonsutviklende aspektet i friluftslivet, fordi hensikten med dette forsvinner når målet blir et annet.

Hvordan oppfatter utøverne selv utviklingen?

Når utøverne svarer på hva de mener om en utvikling der penger blir viktigere er det noen delte meninger. Den mest kritiske er 2 som trekker det fram som ødeleggende fordi det tar fokus vekk fra opplevelsen.

I G1 er fokuset på at færre føler at de kan delta fordi kostnadene ved friluftslivet blir for høye. Et utsagn som kan sees i relasjon til det å sammenligne seg med andre, når andre kjøper nytt utstyr vil det utløse et ønske om nytt utstyr hos andre, følger vi Jeurissen og van de Veen (2008) er dette som oftest en gruppe som har mer midler enn en selv. Man har absolutt mulighet til å delta og utøve friluftslivsaktivitet med den man har, men man opplever at det er en mangel fordi det finnes noe som er

bedre som man kunne kjøpt. Vi får et skift hvor man må ha mer og mer for å bli fornøyd.

I G3 er man uenige om hva det kan føre til; å miste opplevelse er kommentert her også, men hoveddelen av diskusjonen går på forholdet mellom å mestre med det man har eller de mulighetene man har for å utvide mulighetsområdet for friluftslivet. Men konsekvensen i siste instans er at man til slutt vil fjerne all egeninnsats.

De mest positive er de som ser det som en mulighet for mer mestring og motivasjon.

Hvis en skal peke på noe som skjer med friluftslivet som en følge av forskyvingen er dette en endring av både målsetninger og verdier som skal ivareta målsetningen. Ved å bruke det ovenstående som grunnlag for å fylle ut innholdet i praksisfiguren vil det bli andre verdier og en annen kjerne, enn det som lå i det tradisjonelle friluftslivet.

Kjernen her synes å være et eksponeringsbehov, man skal markere seg selv gjennom den aktiviteten man utfører, og det den innebærer. Det er vanskelig å bruke begrepet verdier på den ytre sirkelen ut fra undertegnede verdiforståelse, men de ivaretaende verdiene skiftes ut med de forskyvende faktorene. Det blir mer konkurranse, utstyret blir mer avansert og moterelatert samtidig som disse faktorene driver forbruket opp. Det er ikke lenger en aktivitet som handler om å tilpasse seg til naturen og følge naturens rytme og forsøke å leve et rikt liv med enkle midler. Dette gjør at friluftslivet blir en type konsumkultur, det kan innebære ihht. Ims og Jakobsen (2008) at man ikke ser etter eller tilbyr det utøverne virkelig trenger eller de miljømessige konsekvensene av det høye forbruket.

Konklusjon i forhold til forskyvning i praksis

Forskyvning i praksis forekommer, og dette kommer som et resultat av at en god del av respondentene skaper et skille mellom verdisetten i friluftsliv og det de synes å følge når de er i sivilisasjonen. En mulig måte å forstå dette på er at det er vanskelig å følge to motstridende verdisetten, og siden man antakeligvis er mest påvirket av sivilisasjonen er det denne tankegangen som overstyrer. Man er i dagliglivet omgitt av en rekke budskap som fremmer et helt annet verdsett enn det friluftslivet fremmer⁶, og dette gjør at man i både forberedelsesfasen før en friluftslivsaktivitet og i evalueringsfasen etterpå påvirkes av det verdisetten man lever under til daglig. Selv om man uttrykker et ønske om å følge et helt annet sett med verdier i friluftslivet synes det som det er vanskelig å klare dette. Dette fører til at man får en endret praksis i friluftslivet, hvor både kjernen og verdiene er endret. Endringen er først og fremst synlig ved at man tar forbrukersamfunnet inn i friluftslivet, og endrer selve aktiviteten fra å handle om naturopplevelse til å være langt mer fokusert på utførelsen av spesifikke aktiviteter. Dette gjør at friluftslivet kan endres fra å være en aktivitet som historisk sett har blitt utøvd på tvers av inntekts- og classeskiller (jf. Tordsson, 2010) til å bli assosiert med de som har midler til å delta i en slik karusell. Det er også trolig, som noen av respondentene også hevder, at selve naturopplevelsen skyves i bakgrunnen.

Forskyvning fra økonomisk sektor påvirker kulturen i friluftslivet, en måte å si dette på er at tankegangen deles i to, man har et ønske om å leve enkelt, man driver med friluftsliv fordi man vil forsøke å utøve noe utenfor verdirammene i sivilisasjonen, men siden store deler av både forberedelse og evaluering skjer i sivilisasjonen blir friluftslivet preget av materialistiske verdier. Man ender i en situasjon hvor kroppen

⁶ Her er det på sin plass med en påpekning; da jeg jobbet med masteroppgaven var jeg i kontakt med 2 av Norges største produsenter av friluftslivsutstyr. Da kom det fram at i de deler av friluftslivet hvor man ikke hadde mulighet til å variere så mye på farger på klærne, dvs. jakt (jegere er konservative og farger utover grønn er generelt ikke godtatt.) så de heller ingen vits i å redesigne hvert år. Andre deler av kolleksjonen ble det derimot gjort noe med.

er i naturen, men hodet forblir delvis i sivilisasjonen, og preges av den verditenkingen som er der.

Hvordan dette påvirker forholdet til naturen er tema for neste forskningsspørsmål.

8.2 Hvordan oppleves naturen innenfor friluftslivet

Dette kapitlet har til hensikt å besvare forskningsspørsmål 4: "Hvordan oppleves naturen innenfor friluftslivet og er det bruk av naturen hvor økonomisk sektors verdier forskyver natur og kulturs verdier?". Dette går delvis videre på det foregående spørsmålet, gjennom å trekke inn naturen i større grad. Foreløpig har fokus i analysen vært på mer ideologiske temaer og en del prosesser knyttet opp mot kulturell sektor. I 8. 1 ble det konkludert med at den tradisjonelle friluftslivstankegangen ikke var forskjøvet fra bevisstheten, men at det var en forskyvning i praksis.

Nå skal bruken og forholdet til naturen analyseres nærmere. Utgangspunktet for spørsmålet ligger i Taylors (1998) refleksjoner rundt konsekvensene av en instrumentell fornuft og at dette fører til at man ser naturen mer som et redskap enn som noe som har egenverdi.

Fra del 1 av analysen gikk det fram at naturverdet var sentralt i friluftslivet, naturen har en egenverdi eller en verdi i seg selv, det utelukker ikke at man bruker naturen på en skånsom måte slik man for eksempel uttrykker i Godal (2007), men det utelukker en ren instrumentell verdifuldning. Ivaretaende verdier og forskyvende faktorer er allerede redegjort for, og utsagn fra utøverne vil også her følge den fastlagte malen med ivaretaende verdier, uklare posisjoner og forskyvende faktorer. Et moment her er at dette berører til en viss grad både hva respondentene selv gjør, men også hva de observerer at skjer.

Tabell 8: Verdier og normer knyttet mot natur

Ivaretaende	Uklare	Forskyvende
Ivareta naturen (2); føle seg liten (7); holde seg unna områder med inngrep (8); sporløshet (G1); følge naturens rytme (G1); ikke skade naturen (G2); aktivitet på naturens premisser (G2); ikke legge igjen søppel (G3); ikke forsøple (G4); ikke sette (økonomisk) pris på (G4); sporløs ferdsel (SE)	Opplive (7);	Verdi som rekreasjonselement (G1);

Naturen er i all hovedsak omtalt ut fra en anerkjennelse av naturens egenverdi. Aktiviteten skal følge naturens premisser og man skal ikke legge igjen noe, det skal være sporløst.

Opplive er satt som uklar fordi det sier lite om hvordan man gjennomfører aktiviteten, det kan knyttes opp mot å oppleve noe helt annet enn naturen.

Verdi som rekreasjonselement er isolert sett forskyvende; naturen kan i et slikt utsagn fortolkes som et objekt med en instrumentell verdi. Ser en på sammenhengen det er uttalt i knyttes det opp mot rekreasjonsverdi som motsats til å hugge ned skogen. Det er en slags kortfattet nytte / kostnadsanalyse.

Holdningene som uttrykkes i forhold til hvordan man skal behandle naturen bærer lite preg av forskyvning, de er i all hovedsak forenelig med det tradisjonelle friluftslivets normer og verdier.

Respondentenes aktiviteter

Neste steg blir da å se hvordan aktivitetene som nevnes kan forstås i relasjon til hvorvidt det er ivaretaende eller forskyvende. Klassifiseringen her tar utgangspunkt i

hvorvidt det kan utøves innenfor de ivaretaende eller ikke; det er ikke vanskelig å se at enhver aktivitet kan utøves på en forskyvende måte, men disse er sortert med tanke på om de i utgangspunktet har et slikt innhold at de vil bli forskyvende. De uklare er i denne sammenhengen aktiviteter som vil kreve noen tilleggspremisser for å bli ivaretaende.

Tabell 9: Respondentenes aktiviteter

Ivaretaende	Uklare	Forskyvende
Vandring (5, 6, 8, G2, G3); skiturer (6, G2, G3, G4); overnattingsturer (6); klatring (6, G1, G2, G3); utforsking (8); seiling (G1); dunplukking (G1); teltliv (G1); hundesledekjøring (G1); brevandring (G2); lek i vann (G2); elvekajakk (G3); kano (G4)	Toppsamling (3); toppturer med telemarkutstyr (5); Toppturer med randonneustyr (5); sykle (G2); fiske (6, 8, G1, G4); jakt (8, G3); toppturer (G1,); hytte til hytte (G1); storviltjakt (G2, G4); småviltjakt (G2, G4);	Snøscooter (G1, SE)

Aktiviteten som nevnes er mange, de fleste er forholdsvis uproblematiske og vil uten problemer kunne drives innenfor de ivaretaende verdiene, dette er aktiviteter som har vært utøvd i generasjoner, og de blir også, med unntak av dunplukking, nevnt eller tilnærmet nevnt hos Faarlund (1973). Disse oppfattes som uproblematiske. En aktivitet som er forskyvende er snøscooterkjøring, men ingen av respondentene oppgav at de drev med det, det ble trukket fram som eksempel i G1 og SE, uten at respondentene selv drev med det, men diskusjonen som fulgte gjorde at det ble tatt vekk.

De som er uklare vil i det følgende bli diskutert nærmere, noe som også gir en begrunnelse for hvorfor de er uklare. Toppsamling som aktivitet kan være motivert av flere faktorer, men det ligger i samlebegrepet og i praksisen at det føres lister, man sammenligner seg med andre og det er en slags konkurranse om å bestige flest

mulige topper på kortest mulig tid. Toppsamling kan i så måte sammenliknes med idretten, man setter klare mål, man har regler for hvilke topper som er med (for eksempel basert på hvor langt ned man må før det går opp igjen), og det kan også assosieres med en bekjempende holdning til naturen. Man har også et konkurranseelement gjennom en konkurranse om å være på flest topper. Det å være tilstede forskyves til fordel for å komme på toppen. Det som taler for at det ikke er forskyvende er at det å gå opp på en topp er en tradisjonell aktivitet, den krever lite, og man kan ikke hevde at konkurransen er alvorlig ment. Det er fullt mulig å ha som mål å gå opp på en rekke topper for å se utsikten eller oppleve mestring og evne til å tilpasse seg naturen mens man går opp. Det krever heller ikke spesielt teknologisk utstyr.

Toppturer med telemarkutstyr og toppturer med randonné utstyr er satt som uklare fordi det er aktivitet som er blitt teknisk utstyrskreven. Det er fullt mulig å gjennomføre en topptur med gode prestasjoner med enkelt utstyr, det krever riktignok (som påpekt i noen av intervjuene) langt mer øvelse i forhold til å kjøre det samme med moderne utstyr. Randonnéutstyret kan, i motsetning til telemarkutstyr, aldri bli enkelt, det er moderne alpinutrustning tilpasset for bruk utenfor skitrekk. Likeledes ser man i intervjuet at det trekkes inne en type konkurranse om prestisje i det å sette gode svinger. Samtidig; få aktiviteter vil kreve samme evne til å vurdere og tilpasse seg naturen for å bli gjennomført på en god måte som toppturer. Skredvurderinger og hvor man kan kjøre kan aldri bli avgjort av regler, man trenger erfaring og tilpassning. Hvorvidt disse aktivitetene kan sies å være forskyvende er et vurderingsspørsmål. Min vurdering er at det må sees i relasjon til hvordan de utøves.

Sykling er også vanskelig å plassere, sykling i seg selv krever ikke mye, og teknologien som ligger bak er forholdsvis enkel, men sykkelen kan fort føre til at ferdselen blir alt annet enn sporløs.

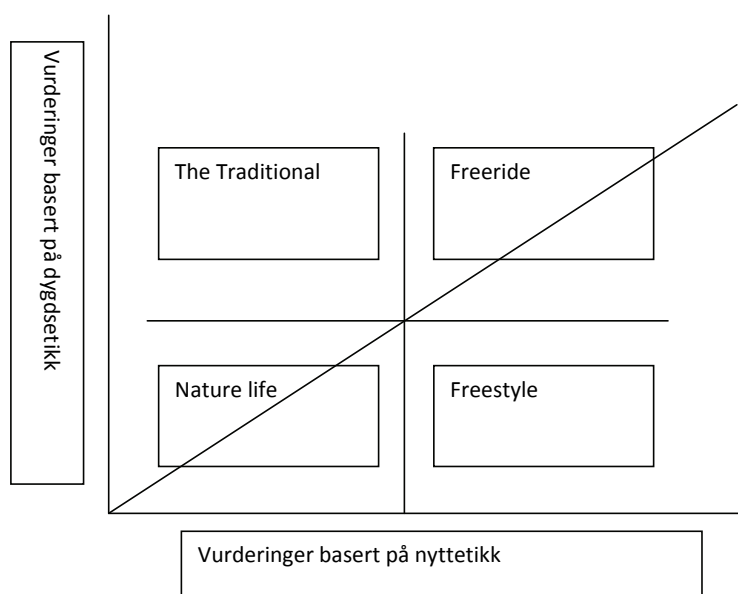
Fiske og jakt, inkludert både storviltjakt og småviltjakt, er satt som uklare fordi utøvelse av disse betinger en klar verdiorientering på hva man gjør. Det må handle om å hente inn mat fordi det skal spises; man bruker det til å dekke et behov. Trofejakt og fang og slipp fiske er aktiviteter som overhodet ikke er i tråd med verdiene i det tradisjonelle friluftslivet.

Ingen av aktivitetene som nevnes, med unntak av snøscooter, er forskyvende i utgangspunktet, men kan utøves på en slik måte at de blir forskyvende. Dette vil hovedsakelig være relatert til utstyrbruken, det er ingen holdninger som tyder på at man ser instrumentelt på naturen hos respondentene.

Blant aktivitetene er det innslag av typisk nye måter å bruke naturen på, de ligger innenfor de firkantene Ese (2007) beskrev som freestyle og freeride. Likeledes er typisk naturbruksaktiviteter nevnt. Ese (2007) skilte her mellom hvorvidt man hadde en praktisk eller abstrakt naturforståelse, jeg gjorde det om til verdi i seg selv eller instrumentell verdi. Denne måten å forklare det på kan utvides, for som det ble synliggjort i forhold til naturliv så kan man bruke naturen instrumentelt på en ansvarlig måte. Man kan tenke seg at det legges inn en diagonal linje som representerer etiske vurderinger i min utvidelse av Ese (2007) figuren (fig.8). Denne vil dele nature life og freeride i to, mens traditional vil være på oversiden og freestylers på undersiden. Man kan tenke seg at oversiden av diagonalen representerer dygdsetikken, undersiden nytteetikken. Aktiviteter tilknyttet nature life og freeride kan dermed utøves både ut fra et dygdsetisk og et nytteetisk standpunkt. Her blir utøverens valg viktig. Den samme aktiviteten kan være både ivaretaende og forskyvende avhengig av hva den enkelte utøver legger til grunn. Velges det en nytteetisk ramme vil det være forskyvende, velges det en dygdsetisk vurdering i tråd med de ivaretaende verdiene vil det ikke skje. For å ta småviltjakt som eksempel; her kan man uten tvil se på viltet som et nytteobjekt og tenke at man skal ta ut mest mulig på de dagene man har mulighet, eller man kan pålegge

seg selv en begrensning basert på ivaretagelse av bærekraften i bestanden. Sykling i naturen kan likeledes utøves på en måte hvor man tar hensyn til hvor man sykler slik at det lages minst mulig skade, eller man kjøre på der man opplever størst moro og utfordring, uavhengig av hvilken tilstand dette setter underlaget i. Et bål kan bygges kjempestort, skade marka og kreve mye ved, eller man lage et lite bål som holder til varme og matlaging. Den enkleste måten å si det på er at anvendelse av dygdsetikken som referanseramme innebærer en refleksjon på hvordan handlingene står i forhold til de ivaretaende verdiene, mens nytteetikken setter utøverens umiddelbare opplevelse av aktiviteten i sentrum, uavhengig av naturen.

Figur 18 Forståelse av natur med etisk verdiprioritering

Respondentene har besvart spørsmål om deres holdninger til tilrettelegging, disse følger standard delingen med sortering på ivaretaende, uklare og forskyvende.

Tabell 10: Holdninger til tilrettelegging

Ivaretaende	Uklare	Forskyvende
Tar mer enn det gir (1); Motstand mot tyngre installasjoner (2); bør begrenses (3); korrelasjon mellom tilrettelegging og forringelse (5); begrense slitasje (6); føler seg innesperret (7); nei takk (8); kanalisere for å spare (G1)	Ambivalens (1); veier og parkeringsplasser (2)	

Tar mer enn det gir blir sagt i en sammenheng hvor tilretteleggingen førte til at mange kom seg ut. De valgte de samme områdene som alle andre, og det førte til at de som ville fikk gå i fred utenfor disse områdene. Det uttrykkes dermed at de andre går glipp av deler av friluftslivet ved å gå i flokk.

Bør begrenses, begrense slitasje, kanalisere for å spare og korrelasjon mellom tilrettelegging og forringelse er utsagn som kan tolkes som en kompromissløsning man innser at man ikke kan hindre det, men ser helst at det legges i områder som allerede er tilrettelagt slik at ikke natur som er i en fri tilstand blir utsatt for massiv bruk fordi det går en sti der.

Føler seg innesperret og Nei takk tilkjennegir et syn hvor man er motstander av tilrettelegging fordi man da vil få redusert sine egne muligheter til å drive friluftsliv. Det ligger litt opp mot det første utsagnet, det å ikke gå sine egne veier kan oppfattes som regelstyrt, man mister muligheten til å ta en del avgjørelser selv og det blir ikke den samme utfordringen ved å følge et på forhånd fastlagt opplegg.

Når 1 uttrykker en ambivalens i forhold til å få flere ut i fjellet synes dette å handle om en usikkerhet rundt hvilke verdier som overføres. Han opplever et klart skille

mellom å ta med folk på tur og muligens overføre noen av sine egne verdier rundt utøvelse og det å lage permanente merker i fjellet. Dette med permanente merker og installasjoner er berørt flere steder, man synes å ha et annet forhold til tilrettelegging som forsvinner i forhold til tilrettelegging som vil stå til evig tid. Dette omhandler bruk av naturen, og framtidige generasjoners mulighet for å selv ta avgjørelser om hvordan de vil bruke naturen. Det er ikke et direkte uttak, men det kan likevel sammenlignes med ideen i neoklassisk økonomi (jf. Samuelson og Nordhaus, 2001) om at man godt kan ta avgjørelser om bruk av naturen for fremtidige generasjoner fordi de vil få det bedre om ting er tilvirket. De holdningene som fremkommer her tilsier det motsatte, at framtidige generasjoner selv må få bestemme hvordan de vil at naturen skal tilrettelegges.

Veier og parkeringsplasser er viktig, og den faktoren som gjør at de er uklare er plasseringen. Hvis veiene bygges innover i det som i dag er fri natur, vil de kunne sees i sammenheng med egeninnsats, man bygger en vei og reduserer dermed kravet til egeninnsats for å komme inn i fjellet. Dette var både Fønhus og Zapffe inne på og man kunne også se i figuren på side 51 at de villmarkspregede områdene reduseres. Veier og parkeringsplasser i utkantene av fri natur er nødvendige for i det hele tatt å kunne bedrive friluftslivet, man må kunne komme inn til områdene. Sånn sett kan man si at det er viktig at det tilrettelegges i utkanten av de områdene som er egnet for friluftslivsformål, men ikke inne i dem.

Det meste av den tilretteleggingen som er nevnt er det vi kan kalle tilrettelegging av ikke kommersiell art. Det er få utsagn som sier noe om organisert, kommersiell virksomhet i naturen, for eksempel i form av guiding, det kan tyde på at dette ikke har en utstrekning som gjør at det er et problem. Det er en skepsis til tilrettelegging hos respondentene, de foretrekker å holde seg unna områder med tilrettelegging (eller bruke en sti for å raskt komme inn i et mer attraktivt område), trolig vil de være like skeptiske til kommersiell tilrettelegging.

Motstand mot tyngre installasjoner handler ikke om tilrettelegging for friluftsliv, men bruk av natur til andre økonomiske formål, som kraftproduksjon, linjeføring og lignende, dette er en annen måte økonomisk virksomhet påvirker friluftslivet.

Konkluderende kommentarer om bruk av naturen og forskyvning

Måten man omtaler naturen på er i all hovedsak i tråd med de ivaretaende verdiene. Det er lite som tyder på at man i tankene reduserer naturen til noe man kan bruke som man vil. Det er også klare indikasjoner på at man vil protestere mot instrumentell bruk av naturen i andre sammenhenger enn friluftsliv også.

Aktivitetene er både typisk tradisjonelle aktiviteter og nye aktiviteter, dette gjør at behovet for utstyr, og dermed kontakt mot økonomisk sektor er større for en del av aktivitetene enn andre. Dette kunne vært et argument for å si at det er en forskyvning, men samtidig er det ikke mulig å hevde at avansert utstyr alltid vil være mer ressurskrevende i det lange løp. Det kan tenkes at utstyret varer like lenge som enkelt utstyr, faren er at slikt avansert utstyr byttes ut oftere fordi man ser noe som framstår som enda mer avansert, eller fordi moten svinger.

Holdningene til tilrettelegging er ikke helt i tråd med det tradisjonelle friluftslivet, det argumenteres med at tilrettelegging er greit innenfor visse grenser fordi man da vil kanalisere trafikken. Samtidig er det en utstrakt mening om at de selv helst holder seg unna typisk tilrettelagte områder fordi de taper opplevelse på å være i områder hvor alle andre er og man må gå i kø. Det kan virke som man godtar tilrettelegging fordi man vil spare den naturen som ikke alt er tilrettelagt.

Til tross for dette er det mye som tyder på at man i forhold til natur er både klar over og ivaretar de tradisjonelle verdiene rundt natur, både i bevissthet og i praksis. Dette tilsier at respekt for naturens egenverdi mens man utøver friluftslivet i liten grad er påvirket av en forskyvning. Det er imidlertid mulig å løfte det opp på et nivå der man ser på forbruksnivået i forhold til hvordan dette påvirker bærekraft, og da

vil det også her være en indikasjon på at egenverdien ikke er med i det store perspektivet. Aspektet med forbruk er imidlertid behandlet før.

8.3 Samspill for livskvalitet og bærekraft

Dette underkapittelet er rettet mot forskningsspørsmål nummer fem. Hvordan bør økonomisk sektor samspille med natur og kulturs verdisektorer i friluftslivet for å bidra til høy livskvalitet, samtidig som man ivaretar bærekraftig utvikling for alle sektorene? Økonomisk sektor omfatter her både utøveres (konsumenters) opptreden i samhandling med produsentene og produsentene selv.

Utgangspunktet for dette spørsmålet var teori med en kritisk holdning til konsumets varige innvirkning på livskvaliteten. Materielle goder kan ta fokus vekk fra viktigere ting og et høyt materielt konsum kan ikke være bærekraftig. Samtidig er konsum blitt en viktig del av praksisen i friluftslivet, og om en skal legge grunnlaget for en endring, må det synliggjøres at det er mulig å ha et fullverdig friluftsliv med et lavere konsum. Analysen vil her basere seg på funn i de to foregående spørsmålene og empirien, og trekker frem hvilke endringer som bør gjøres i tankegang og system for å fremme en annen utvikling.

I 8.1 ble det konkludert med at det er en forskyvning i praksis som kunne knyttes mot konsum som en status / eksponeringsmarkør og et konsum drevet av ytre forklaringer i forhold til mestring. I en slik sammenheng synes konsum av produkter, som ikke hører til de grunnleggende behovene å være en slags hoveddriver for at friluftslivet skal oppfattes som bra. Konsum, utover grunnleggende behov, er imidlertid ikke trukket fram som en viktig komponent i noen av de forskjellige teoriene om livskvalitet, det er snarere det motsatte som blir fremhevet. Trivsel og livskvalitet oppstår når grunnleggende behov er dekt, og man kan konsentrere seg

om immaterielle gleder. En ser dette både hos Maslow (1987), Seligman (2002) og i CA. Det er ingen av komponentene i selvaktualiseringen som går på konsum.

Selvhevdelsesbehovet kan til en viss grad romme det i forhold til den oppdelingen som Ingebrigtsen og Jakobsen (1997) foreslår. Ved å dele behovet i 2, med en komponent avhengig av andres anerkjennelse og en i forhold til den evalueringen man selv gjør. Oppdelingen er interessant i forhold til forskyvning i praksis, fordi man kan fortolke en mestringsopplevelse basert på stadige tilførsler av nytt utstyr som en mestring basert på ytre forklaringer. Den evalueringen en selv gjør av egne prestasjoner og innsats er avhengig av tilførsler fra økonomisk sektor, ved at selvhevdelsen knyttes opp mot materielle behov. Disse kan dermed stadig oppfattes som utilfredsstilte, fordi, som Ingebrigtsen og Pettersson (1979) påpeker – behov kan stadig utvides gjennom produktutvikling. Likeledes er hensikten med mestringen hos en del av respondentene at de skal oppnå status i andres øyne, man vil bli sett. Status og selvhevdelse knyttes dermed i liten grad opp mot forhold individet selv er i stand til å gjøre noe med. En slik økning i status trenger nødvendigvis ikke, jf. Ingebrigtsen og Jakobsen (1997) å ha den ønskede effekten, man kan føle en tomhet. Opplevelsen blir i liten grad knyttet til hvem man er, men til hva man har og hva andre synes.

Ut fra positiv psykologi er utviklingen av livskvalitet knyttet opp mot dygder, og vi kan også oppfatte en rekke av verdiene respondentene selv knytter til friluftslivet som dygder, men nettopp disse dygdene er også de samme som blir oversett når man knytter opplevelsen mot konsum. Det er snarere faktorer som tilsvarer det Seligman (2002) definerte som laster som blir prioritert.

CA har et utgangspunkt som går utover Maslow (1987) og Seligman (2002). Vi kan sammenligne disse to med internal "capabilities" i CA, det er forhold ved personen

selv og muligheter denne har som er viktig. CA har lagt mer vekt på samfunnets betydning, gjennom hvilke muligheter det åpner for. I utgangspunktet vil man ut fra avhandlingens kontekst, frie mennesker, i et av verdens rikeste land og med en unik lov for ferdsel i fri natur ikke oppleve spesielt mange begrensinger fra samfunnet. Det som kan være interessant er hvilken økonomisk ramme som oppstår basert på de holdninger og ideer som tilkjennegis i forhold til konsum. Den rammen som oppstår ved forskyving slik som i 8.1, er en ramme der det å kunne skifte ut et produkt ofte blir viktig. Det betinger igjen at for å kunne holde på med friluftsliv er man avhengig av gode personlige økonomiske rammer. Økonomisk ulikhet kan dermed føre til reduserte muligheter for å delta. I 8.1 ble det kommentert at denne utviklingen kunne føre til at naturopplevelsen ble satt i bakgrunnen, den materielle rammen blir viktigere. Det å kunne oppleve naturen er også et element som er behandlet i to perspektivene på livskvalitet. Maslow (1987) trekker frem selvaktualiserende menneskers evne til sette pris på en naturopplevelse gang på gang. I CA (jf. Rauschmayer et.al. 2011) er mulighetene til blant annet å oppleve landskap viktig. En fornyet tankegang bør følgelig også ta dette i betraktning.

Ser vi disse perspektivene, som går på livskvalitet, opp mot bærekraft, blir Middlemiss' (2010) kapasiteter aktualisert igjen. Fordi disse kan bidra til å forstå hvilke krefter som må styrkes for å skape en sammenheng mellom de verdiene man uttrykker og de handlingene man gjennomfører.

Friluftslivet kan være en måte for de som bedriver friluftsliv å oppnå livskvalitet, noe respondentene også sier – for dem har friluftslivet stor betydning for livskvaliteten. Så er spørsmålet: når de stilles overfor spørsmål som forsøker å finne ut hva det er med friluftslivet som er viktig, er da svarene relatert til konsum, eller er det verdier og motiverende effekter som i liten grad kan løses i et marked? Utgangspunktet for diskusjonen er hva respondentene har sagt om livskvalitet, hva et ideelt friluftsliv er og i relasjon til det, hvilken type opplevelser man fokuserer på som gode. Noe av

dette materialet har vært brukt før. Tabellen deles inn i immaterielle utsagn, det vil si utsagn hvor hovedkomponenten ikke kan være koblet mot å anskaffe et konsumprodukt. De er mer rettet mot indre opplevelser, relasjoner med andre og med naturen. Uklare er utsagn som kanskje kan være begge deler. De materielle er utsagn som helt klart viser viktigheten av konsumprodukter.

Tabell 11: Verdier og motivatorer for livskvalitet

Immaterielle	Uklare	Materielle
God helse (1); god tid (1); stille stundene (2); allright følge (3); glede seg til og glede seg over det man gjør (4); klare seg med mindre (5); variert med både korte og lange turer (6); evne til å kommunisere, oppleve og lære seg å nyte (7); nye inntrykk og frisk luft (7); fred med seg selv og ikke bekymret (8); planlegge nye turer (8); perfekte naturforhold (3); komme til de fine plassene (5); fint vær / tilpasning (6); ekstreme værforhold (8); borte lenge (G1); adrenalin (G1); bedriver det så kommende generasjoner også kan (G3); variasjon i natur (G3); Følge Jorda sin døgnrytme (G3)	Nå de målene (3); gjøre det man vil gjøre (G2); må ha utstyr for å oppleve (G3); trenger utstyr (G2); energikrevende å tenke utstyr (G2).	Kjøpe en primus som kompensasjon (7); planlegge nytt utstyr (8); komfort gått ned og redusert glede (G2)

De materielle utsagnene er få, det kan fortolkes på flere måter, men et moment kan være at det ikke er materielle behov som står i fokus, de blir systematisk dekt uansett. Følgelig er det noe ekstra eller noe utenom det vanlige man fokuserer på

når man blir spurt om det. Det kan tenkes at om noen av respondentene ikke hadde følt at materielle behov var dekt, ville dette stått mer i fokus.

Når 7 trekker frem at han kjøper en primus som kompensasjon for manglende tid på tur, noe som også ble kommentert av informant 2, er det et tegn på at man prioriterer det materielle. Men respondenten samlet på primuser, så det må sees litt nyansert. Å samle på noe er for så vidt en materielt rettet aktivitet, men det kan knyttes sterkt mot en interesse, og det virket ikke som det var nye primuser det var snakk om. Planlegge nytt utstyr har en tydeligere tilknytning til det materielle. Siden 8 også oppgav at han ofte tok runden i sportsbutikkene for å se hva som var nytt, indikerer det at behov oppstår ikke fordi det er et praktisk behov som skal løses under utøvelse, eller fordi noe er i ferd med å bli utslitt, det oppstår fordi markedsførerne lykkes med å framstille et produkt han ikke visste at han hadde bruk for. Til en viss grad kan det sammenlignes med nytte og behovstankegangen i neoklassisk økonomi, jf. Spillemaeckers et.al (2011), nye behov oppstår og må løses for at man skal ha det bra.

At komforten går ned og man opplever redusert glede ved å begrense utstyret må forstås i relasjon til adapterte preferanser (jf, Spillemaeckers et.al, 2011; Borgmann, 2000). Ofte vil man, som også 8 reflekterte over, ha startet med et ganske enkelt friluftsliv, men på et tidspunkt vil man begynne å anskaffe utstyr som er bedre. Komforten øker, mulighetene øker, eksempelvis ville det for undertegnede være ganske utenkelig å bytte ut min svært behagelige 130 liters Bergans Alpinist 1, med rammesekken jeg slet med i mine første år som speider. Ikke vil jeg kunne bære like mye, følgelig må jeg begrense meg til kortere turer, og gnagsårene vil komme svært fort. Det betyr ikke at sekken byttes ut den dagen det kommer noe nytt, den skal slites ut, men viljen til å begynne å bruke noe jeg opplever som vesentlig dårligere er ikke tilstede. På den annen side, for eksperimentets skyld, de siste to vintrene har

jeg gått på treski, et par utmerkede "Fjellskien" fra Toppen treskifabrikk, disse har gjort tjeneste på turer både i Bodømarka og en ukestur på Svalbard. I kaldt vær er det et mer komfortabelt valg enn glassfiberski, spesielt om man trekker pulk. Dette blir personlige erfaringer, men det er veldig stor forskjell på hvilket utstyr som har betydning for komforten. Det er for eksempel lite trolig at forskjellen på en 5 år gammel og en ny jakke vil ha betydning, sannsynligvis er den 5 år gamle bedre, fordi den i mindre grad er moterettet... og dermed er både lenger, har glidelås med klaff og tilstrekkelig antall lommer. Poenget som synliggjøres i utsagnet er at når man har vent seg til at noe er komfortabelt eller åpner for et sett muligheter, vil man gjerne beholde disse mulighetene, spørsmålet blir om disse mulighetene og komfortnivå egentlig er så tett knyttet til konsum som man kan få inntrykk av.

De uklare er rettet mot opplevelsen, men indikerer i liten grad hva som former opplevelsen. Enkelte av utsagnene ligger i grenselandet til foregående punkt, man trenger et minimum av utstyr for å kunne klare noe. Å nå mål kan både handle om noe man trenger mer utstyr for å klare, men det kan også handle om å klare en spesiell utfordring. Gjøre det man vil kan både bety at man ikke vil at det skal legges begrensinger på friheten, noe vi kan tolke dit hen at positiv frihet er viktig, men det kan også tolkes dit hen at det er viktig å ha muligheten til å skaffe nytt utstyr når man vil, altså ingen begrensinger på markedet. Må ha utstyr for å oppleve kan tolkes dit hen at man trenger utstyr for å gå ut av sivilisasjonen og inn i naturen, noe man neppe kan argumentere mot, men er det utstyret eller naturen man skal oppleve. Unntaket fra at utsagnene er rettet mot opplevelsen er "energikrevende å tenke utstyr". Dette kan forstås i den retning at andres fokus på utstyr oppleves som så intenst at det ødelegger gleden ved friluftslivet, andres krav gjør at man føler at man blir hengende etter i det Frank (2008) beskrev som et våpenkappløp. Om så er tilfelle er det neppe en måte å styrke livskvaliteten på. Det kan også forstås som at eget fokus på utstyr blir problematisk; enten fordi man forsøker å delta i

våpenkappløpet og således skyver mer sentrale deler av friluftslivet til side, eller fordi man forsøker å finne utstyr som kan trekke utviklingen i en annen retning, og det ikke lar seg gjøre.

De immaterielle utsagnene er i det videre mer interessante, i stedet for å påpeke hva som er galt med de rådene tankemåtene, kan disse brukes til å forstå hva folk egentlig oppfatter som styrende for livskvaliteten. Forskjellen mellom hvilke mål eller faktorer som fører til livskvalitet og de mål og begrunnelser som knyttes til utstyrskjøpet er svært forskjellig. Siden friluftslivet er noe som skal tilføre noe ekstra i en persons liv vil det trolig, for noen, være en vei til selvaktualisering, på samme linje som Maslow (1987) trekker fram musikere, poeter og kunstnere. Dette betinger imidlertid at man oppfatter de andre behovene som systematisk dekt, man må på sett og vis ha frigjort seg både fra problemer med å dekke fysiske behov, men også være fornøyd med selvhevdelsen. Ut fra Maslows (1987) beskrivelse av særtrekk ved selvaktualiserende mennesker er oppfattelsen av selvet hos disse ikke knyttet opp mot andres meninger, de velger egne veier, men kan til en viss grad tilpasse seg på mindre viktige områder. I kombinasjon med en tanke om at middelet for å oppnå noe vil bli inkludert som en del av målet, vil ikke mestring bli knyttet opp mot en antakelse av hva andre tror. Ei vil man heller se på utstyr som et middel til demonstrasjon av selvhevdelse, man bør, i hvert fall, teoretisk, være takknemlig for det man har.

Konsumkulturen som har oppstått kan, og bør, ut fra at dette er en styrt tankegang fra industrien, sees som et forsøk på kulturell indoktrinering, det er åpenbart at man her forleder folk til et høyere ressursforbruk enn nødvendig. Siden dette synes å være en etter hvert akseptabel handlingsmåte i friluftslivet, vil det også kunne være et hinder for friluftslivet som en vei til selvaktualisering. Folk blir gående med en følelse av at de må ha mer ting for å gjøre det de allerede kan. Om man skal følge

Maslow (1987) vil ikke selvaktualiserende mennesker ha disse problemene. De synes å være utstyrt med et slags skjold mot å følge slike handlingsregler, men for andre som ikke har nådd det nivået er det et hinder for å nå nivået. (Det er imidlertid ikke sikkert at alle er i stand til å utvikle de egenskapene som skal til for å være selvaktualiserende.) Hvis vi nå ser på livskvalitet som noe som kan utvikles, som en kombinasjon av et sett ferdigheter personen råder over selv, og den tilretteleggelsen av muligheter som skjer i samfunnet, må økonomien som sektor være underlagt et sett betingelser som gjør at økonomisk sektor er en støttestruktur innenfor kulturen. Ikke en egen sektor som lever sitt eget liv. Dette er i tråd med hva Costanza et.al (1991) har uttalt, at i økologisk økonomisk sammenheng må mål for mikroøkonomisk virksomhet settes i tråd med sosial organisering og kultur.

De verdiene, normene og målsetningene som ble trukket frem i behandlingen av forskyvning i bevissthet og i forhold til bruk av naturen var stort sett i tråd med det tradisjonelle verdigrunnlaget for friluftsliv. Dette forstås som et tegn på at man egentlig vil ha en praksis i tråd med dette. Målene kan hovedsakelig ikke løses ved konsum alene, men økonomisk sektor kan lage produkter som i større grad bidrar til at man gjennomfører disse målene, uten at det er produktene som blir viktig. I tillegg er det nødvendig at produktene lages holdbare, uten variasjoner som ikke tilfører noe av vesentlig betydning og at det brukes naturvennlige materialer (jf. Georgescu – Roegen, 1975). Dette må reflekteres i en endring.

Siden livskvaliteten også må knyttes opp mot bærekraft (Rauschmayer, 2011; De Vries og Petersen, 2009), er det viktig at det er løsning av de immaterielle behovene med minst mulig ressursbruk (Schumacher, 1989; Georgescu – Roegen, 1975) som blir målet. En reduksjon i forbruk trenger ikke å innebære en reduksjon i trivsel. Hos respondentene er de ikke-materielle faktorene fremhevet som spesielt viktige for å skape de gode opplevelsene og livskvalitet. Friluftslivets kulturelle kapasitet består av en rekke elementer som støtter opp under dette, det er synlig både i ivaretaende

verdier og i forhold til hva respondentene selv sier. Dog har de også vent seg til et forbruksnivå og en reduksjon i dette kan oppfattes som problematisk. Det gjør at en samhandling mellom økonomi, natur og kultur for en endring må ta utgangspunkt i omlegging av praksis, både gjennom endringer i individuelle handlinger og endringer hos produsentene. En endring må skje trinnvis; det første trinnet er en individuell holdningsendring. For å synliggjøre hvilke endringer som må skje på individnivå vil Ajzen og Fishbeins (1980) multiattributtmodell i kombinasjon med Middlemiss' (2010) beskrivelse av utvikling av personlig kapasiteter vise retningen på noen endringer for utøverne.

Før vi ser på enkelte delene i Ajzen og Fishbein - modellen vil jeg påpeke at et problem ved at beslutninger fattes med basis i antakelser. Man har en antakelse om konsekvens av en handling, og man har en antakelse om hva andre mener. Ser en på deler av empirien kan det være noe som tyder på at den antakelsen man går med til daglig ikke stemmer overens med det man tilsynelatende artikulterer. Man kjøper eksempelvis en ny jakke under antakelse om å holde seg tørr, men vet at man ikke vil gjøre det. Likeledes, man antar at alle andre er opptatt av hva andre har av utstyr, men mange oppgir at det er mer imponerende med de som klarer å prestere med enkelt utstyr enn omvendt. Disse kommentarene synliggjør behovet for henholdsvis refleksjon og kommunikasjon og de må sees i sammenheng.

Antakelse om handlingens konsekvens er en subjektiv ide, det er utøverens oppfatning hva et gitt kjøp vil føre til. Det er mye i empirien som tyder på at hva man antar er styrt av ytre krefter. En endring her må skje gjennom hver enkelt utøvers refleksjon over hva man selv har opplevd tidligere. For å trekke videre på Gore Tex eksemplet: hvis man ikke ble tørrere av å kjøpe ny jakke sist – er det sannsynlig at et nytt kjøp vil føre til det? Hvis man retter mer oppmerksomhet på hvilken reel funksjonell forskjell det er mellom en ny og en litt nyere utstyrsvariant vil man trolig

erfare at det sjelden er av merkbar betydning for hvordan man opplever aktiviteten. Slik det framstilles i intervjuene er det nettopp det motsatte som forventes, man ser bort fra egne erfaringer og baserer et kjøp på måten ting framstilles av andre. Antakelsene må derfor i mindre grad baseres på ekstern informasjon og mer opp mot hva det artikulerte målet med aktiviteten er. Ser på tabell 4 og 5 gir disse noen indikasjoner på hvilke mål man må vurdere at handlingen har en konsekvens for. Likeledes må det inn reflekasjon i forhold til tidligere erfaringer, det vil si en reflekasjon over hvilken konsekvens man opplevde sist man gjennomførte en tilsvarende handling.

Vurderingene av konsekvensene må ta utgangspunkt i hvilke ivaretaende verdier utøveren støtter. Dette kan sammenliknes med Ingebrigtsen og Jakobsens (1997) kommentar om at man her kan inkludere en etisk vurdering. Det synes da nødvendig at man velger å forholde seg til en dygdsetisk tilnærming, og de verdiene man oppfatter som viktig må følgelig inkluderes i beslutningen.

Om utøveren støtter nøyksomhet og tilpasning som verdi bør disse være også være en del av den vurderingen som gjøres. Hvis konsekvensen ikke er ønskelig, for eksempel økt forurensing bør det tilstrebes å avstå fra det. Følger vi Hards (2011) vil en praktisering av verdsett også være med på å styrke disse.

I sum handler dette om en bevisstgjøring mellom artikulerte verdier og hvilke handlinger man som individ gjennomfører. Begge disse faktorene, antakelse om handlingens konsekvens og vurderingen av konsekvensene, handler om det Middlemiss (2010) beskriver som personlig kapasitet, det kan knyttes opp mot kunnskap, evner, reflekasjon og erfaringer. Dette er egenskaper som må styrkes, eventuelt komme mer i forgrunnen.

Individuelle holdningsendringer må følges opp og støttes opp av endringer innenfor det fellesskapet friluftsliv utøves i. Her berøres de delene hos Ajzen og Fishbein (1980) som betegnes som subjektiv norm sett opp mot den måten Hards (2011) illustrerer endring gjennom praksisbaserte felleskap.

Innenfor antakelse om hva andre mener er økt kommunikasjon og dialog viktig; omfanget av antakelse må reduseres. Det kan være en utfordring, men ut fra fortolkningen av verdier

I en friluftslivssammenheng er det muligens en enklere oppgave enn i samfunnet for øvrig. Friluftslivet utøves i mindre grupper, det er færre å forholde seg til, og følgelig lettere å få et innblikk i hvilke normer som gjelder. Hvis man antar at andre er mer fokusert på det materielle enn de i virkeligheten er, vil man nødvendigvis bli mer fokusert på det materielle selv. (Forutsatt at man ønsker å ta hensyn til hva andre mener.)

Motivasjon til å gjøre det andre mener, er en vanskelig faktor. I utgangspunktet er høy motivasjon til å gjøre det andre mener en av hovedgrunnene til at man får et overforbruk. Conspicuous consumption og våpenkappløpet (jf. Frank, 2005) er et resultat av folks høye motivasjon til å kjøpe for å imponere – man antar at andre bryr seg om ens materielle status, og er motivert for å vise at man kan følge med. På den annen side; det vil kreve en viss motivasjon å gjøre det motsatte også. Motivasjonen kan være lav om man ønsker å ta motstand fra noe.

En kan se for seg at en slik endring vil kunne legge grunnlaget for en praksis som i større grad kan bygge opp under de ivaretaende verdiene og gjennom et fellesskap bygge opp under de verdiene som bidrar til bærekraftig utvikling og økt livskvalitet. I et slikt fellesskap vil man, (jf. Hards, 2011) påvirke hverandre, gjennom utøvelse av praksis, samhandling og kontekstuell erfaring. Hensikten med dette må være å

kunne bruke et slikt fellesskap som støtte for å kunne handle på en annen måte enn det dagens forbrukskultur tilsier. Dette må man også kunne støtte seg på i sivilisasjonen.

Man må i større grad fokusere på og føle på de erfaringer man får fra de immaterielle verdiene som er synliggjort framfor de materielle. Hensikten med dette er å minimere at det oppstår behov som er basert på konkurranse om å ha mest. Det handler om å se hvordan materielle behov kan dekkes med minst mulig miljøpåvirkning. Dette kan kobles opp mot den tankegangen som Jeurissen og van de Ven (2008) kalte *goods frugalists*. Det er vesentlig at produktene lages med miljø og langvarig bruk for øyet. Å velge denne typen nøysomhet som en holdning man både støtter opp om, stiller seg positiv til og oppmuntrer til, vil kunne ha flere effekter som påvirker både bærekraftig utvikling og livskvalitet. Bærekraften økes som en følge av forbruksreduksjon. Livskvaliteten kan styrkes ved at man frigjør seg fra markedets kontroll over hva man skal være fornøyd med. Det kan lede til en form for *inconspicuous consumption*, der konsumet skal bidra til økt trivsel gjennom å muliggjøre de mål man setter seg, men ikke ha en karakter av statusdemonstrasjon.

I forhold til mestring som mål på opplevelsen vil ikke en slik omlegging være et hinder. Mulighetene for å mestre, og mulighetene for å øke egen mestring vil fremdeles være tilstede. Forskjellen blir at det vil kreve mer tid og mer innsats. Hvis man legger Wormnæs og Manger (2005) til grunn, vil man her kunne styre egne forventninger i positiv retning, det er med andre ord om selv velge å stille seg positiv til et nøysomt friluftsliv. Samtidig; hvis man frigjør seg fra en mestring som knyttes opp mot konsum, dvs. ytre forklaringer, og i stedet velger en løsning som krever med direkte involvering, fører det til at mestringen knyttes opp mot indre forklaringer. Å knytte mestringsopplevelsen opp mot indre forklaringer vil gi den økt opplevelse av innflytelse på egen mestring, det innebærer en myndiggjøring av individet og styrker kontrollen over eget liv. Dette kan føre til at flere opplever at de

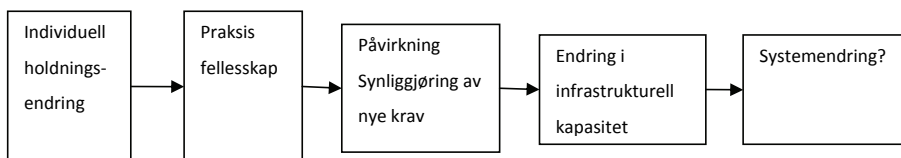
systematisk er fornøyd med den behovsdekningen de har av de fire laveste behovene og tar steget mot selvaktualisering.

Til sammen kan vi la de individuelle holdningsendringene og utviklingen av fellesskap som skal baseres på og styrke disse holdningene kalles for konsumentenes samfunnsansvar. Begrepet er valgt fordi man innenfor en ny tenkning må synliggjøre at økonomiske valg ikke bare handler om en frihet til å konsumere, men man har også et ansvar for hvilken utvikling man bidrar til gjennom konsum.

Det er imidlertid lite hjelp i en endring som kun involverer konsumentene, det må også gjøres grep som involverer produsentsiden i økonomisk sektor, slik at det er mulig for utøverne å endre på sitt forbruk. Endringene hos konsumentene må følgelig føre til endringer i den infrastrukturelle kapasiteten, forstått som de muligheter som åpnes for å handle i tråd med verdiene. Det er nødvendig å løse dette gjennom en dialog. Utgangspunktet for en slik dialog må ligge i hvordan produksjon og forbruk kan endres fra å følge et mønster som tydelig er inspirert av Lebows (1955) ideer og bli mer like de føringene Georgescu – Roegen (1975) framsatte. Dette innebærer at man må skille mellom ønsker og behov, man må lage produkter som holder og ikke drive med en type jukseinnovasjon hvor nye farger og former gjør at man framstiller produktet som noe helt nytt. Dette betyr ikke at utviklingen skal stoppes, snarere tvert i mot, og det er i den sammenheng at dialogen må etableres. Den må dreie seg rundt hvilke krav som må legges til grunn for innovasjon og utvikling, og hvordan man skal produsere. I forhold til natur må man ta grep for å endre produksjonen inn i mer miljøvennlige former. Det betyr at man både i bruk av materialer og i produksjonsprosessen må tilstrebe en reduksjon i miljøpåvirkningen, hvilket også innebærer total ressursbruk. Det kan blant annet bety mer bruk av fornybare ressurser i produksjonen og det kan bety at

produksjonen må baseres mer på håndverk fremfor maskinell tilvirkning. Produktene må i tillegg være brukbare til mange formål, de kan ikke spesialiseres i samme grad som nå, da det medfører at man anskaffer flere typer av samme ting.

Figur 19: Trinn i en endringsprosess

Dette vil nødvendigvis kunne være en beskrivelse på en systemendring, friluftslivet alene er ikke stort nok til å drive gjennom dette, men vi kan bruke det til å trekke opp noen føringer for hvordan samspillet mellom økonomisk sektor og natur og kulturs verdisektorer bør være, for å fremme en utvikling som foreslått.

Dette må sees i sammenheng med utgangspunktet for problemstillingen som var fig 1. Pilene som i figuren illustrerte at økonomisk sektor ekspanderte, er et uttrykk for at den økonomiske sektoren i for stor grad har frikoblet seg fra samfunnet. Kulturen endres for å tilpasse seg økonomiens "behov", fordi økonomisk sektor fremmer de løsninger som tjener denne best, dvs. skaper behov som man kan løse materielt, i stedet for de løsningene som er mest fornuftige for bærekraftig utvikling, eller best muligheter for økt livskvalitet. Om denne tankegangen skal endres må det skje en endring i forholdet mellom sektorene. Økonomisk sektor må bli et verktøy for livskvalitet, og det innebærer at det er ikke økonomisk sektor som skal utvikle behov for å vokse, men de skal respondere på de behov som kommuniseres gjennom dialog med utøverne.

Om vi erstatter pilene som viste ekspansjon med kommunikasjonslinjer, slik at man i stedet går i dialog om hvordan økonomien best kan støtte opp om en aktivitets mål. En slik dialog må fra utøvernes sider ta utgangspunkt i de verdiene man ønsker å

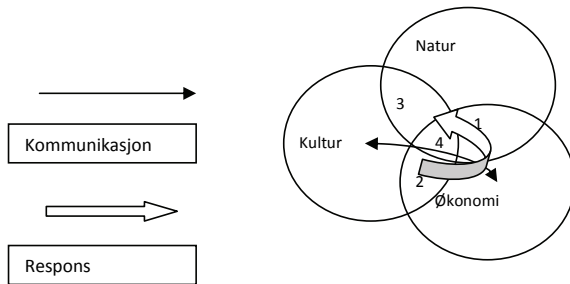
fremme. Økonomien (dvs. produsentene) må respondere med det man etterlyser på en slik måte at behovene møtes på en mest mulig ressurseffektiv måte. Det er viktig at kommunikasjon ikke bare går en vei, det er nødvendig med en dialog, som også involverer representanter for naturen.

Økonomisk sektor må på bakgrunn av dialogen tilvirke de produkter og tjenester som er nødvendige, ikke alle de produkter og tjenester som er mulige. De produktene som kommer for salg bør i tillegg merkes tydelige med hva de består av og hvordan de har blitt produsert.

Hvis vi nå gjør om fig 1. slik at den er i tråd med denne tankegangen kan dialogen illustreres med en dobbel pil som er innom alle sektorene. Den går gjennom naturens sektor fordi påvirkningen her må være del av et vurderingsgrunnlag, men de som tar til orde for den og kommuniserer på vegne av naturen vil være plassert i kulturens sektor.

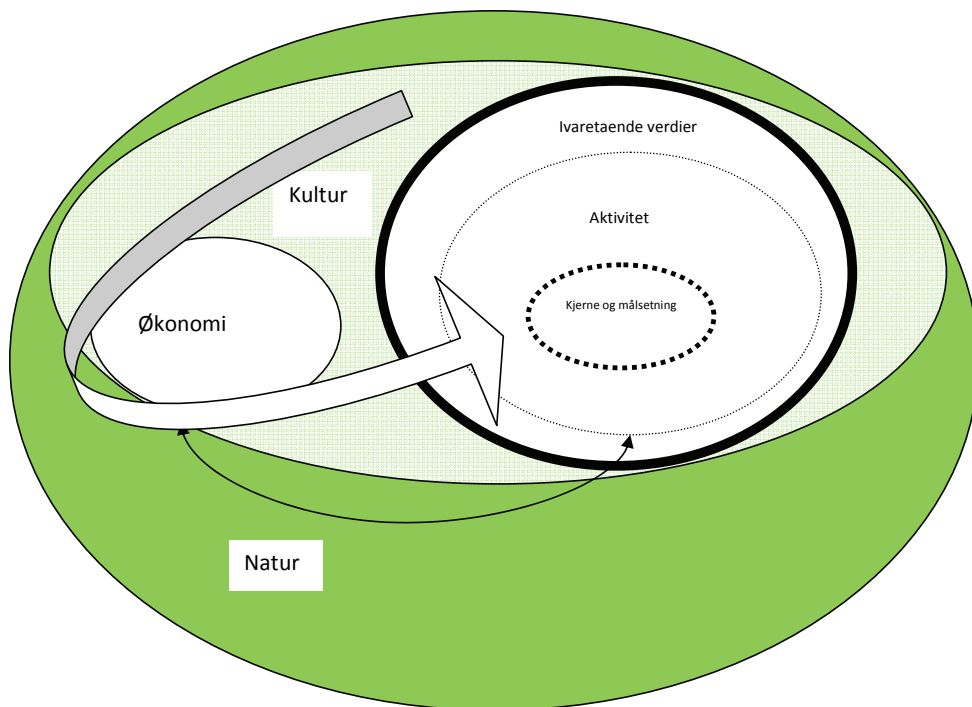
Responser fra økonomisk sektor vil normalt være i form av et produkt, og er derfor illustrert med en bredere pil. Den starter i sone to, utgangspunktet er samarbeid mellom økonomi og kultur om hva man kan lage, det er kunnskapsbasert. Det beveger seg via sone en der natur og økonomi møtes her kan man tenke seg at naturen bidrar med ressurser, i sone fire blir alle sektorene kombinert for å lage produktet og distribuere det. Til slutt blir produktet brukt i sone 3 der friluftslivets kultur møter naturen. Er det laget av rene naturmaterialer kan man også tenke at det går tilbake til naturen etter bruk.

Figur 20: Verdisoner med justeringer

Siden denne figuren har enkelte svakheter ved at deler av sektorene kan oppfattes som uavhengig kan vi også overføre tilsvarende tankegang til en figur med likheter fra fig 12. Kulturen er avhengig og avgrenset av naturen, og økonomien er en del av og avgrenset av kulturen, men henter ressurser fra naturen. Dette gir mulighet for å se hvordan dette kan gjøres med relasjon til praksisfiguren (fig. 15) og således få en tydeligere betoning av hvordan de ivaretaende verdiene må legges til grunn for samhandling med økonomisk sektor. Følgelig setter vi fig. 15 inn i fig. 12. Tankegangen med at økonomisk sektor skal støtte opp om behov som oppstår i relasjon til aktiviteten, innebærer at behovene må vurderes i lys av de ivaretaende verdiene når man går i dialog med økonomisk sektor. Dette illustreres som i forrige figur med en tynn dobbelpil, fra aktiviteten via kultur og natur til økonomien (og tilbake igjen). Likeledes er responsen avhengig av kulturell kunnskap koblet opp mot produksjon / tilvirkning i økonomien og bruk av ressurser fra naturen. Produktet eller tjenesten går da inn i aktiviteten etter å ha blitt vurdert i lys av de ivaretaende verdiene.

Figur 21: Sammenstilt fig 12 og 15

En slik endring er en omlegging fra dagens økonomiske system, og illustrerer en annen måte sektorene kan samspille. I kapittel 4.1 ble det henvist til Daly (1996) som trakk frem at alle økonomiske systemer implisitt ville si noe som hva et godt liv er. Denne modellen innebærer at man bygger livskvalitet gjennom holdninger og konsistens mellom verdier og handlinger. Idealet for det gode liv blir mindre materielt betont, og rettet mot å nå immaterielle målsetninger, som for eksempel økt livskvalitet gjennom respekt for menneskeverd og naturverd. Dette kan skje gjennom mindre tid til handlinger relatert til å skaffe ting og mer tid til å kunne være ute og oppleve naturen.

Dialogen vil i denne sammenheng handle om en felles bevisstgjøring og hjelp til å gjøre valg som er konsistente med et spesifikt verdsett fremmer dette. Dette er i

tråd med måten Rauschmayer et.al (2011) har omarbeidet begrepet bærekraftig utvikling. Man velger handling ut fra et sett verdier og fremmer en ønsket utvikling gjennom dette.

Dette innebærer at økonomien først og fremst skal respondere på behov og delta i et samarbeid om hvordan disse kan løses, fremfor å skape behov.

Konkluderende kommentar om samspill for livskvalitet og bærekraft.

Svært få av de faktorene som respondentene trakk fram som viktige var materielt rettet, de var snarere rettet mot opplevelser og muligheter som ikke var avhengig av materielle faktorer. Likevel ble det materielle fremstilt som viktig i kapittel 8.1. En endring mot større fokus på livskvalitet og bærekraftig utvikling må ta utgangspunkt i en endring som starter på individnivå. Utøvere / forbrukere må utvikle en bevissthet rundt sitt eget forbruk og hvorvidt det er i tråd med de verdiene man ønsker å fremme. Dette må forankres i et fellesskap, satt sammen av personer som deler de samme verdiene og kan gå i dialog med produsentene for å endre økonomisk sektor. Økonomisk sektor må endres for å samspille bedre med natur og kultur gjennom en dialog; der man går fra å skape behov, til å møte behov forankret i mål og verdier i kulturell sektor. Dette må også vurderes i forhold til innvirkningen på naturen. Dette innebærer en endring der livskvalitet i langt mindre grad knyttes opp mot materielle behov, men i stedet frigjør tid til å bruke mer tid på selve aktiviteten.

9.0 Konklusjon, implikasjoner og videre forskning

9.1 Konklusjon

Utgangspunktet for avhandlingen er om økonomisk verdisektor påvirker friluftslivet gjennom en forskyving av natur og kultur verdisektorer, om dette endrer friluftslivet og hvilke endringer som eventuelt må gjøres for å få et samspill med de andre sektorene.

Hovedproblemstillingen ble delt opp og analysert gjennom fem forskningsspørsmål. Det første spørsmålet tok utgangspunkt i at sektorene kan fortolkes ulikt i lys av neoklassisk og økologisk økonomi. Hensikten med dette var å se om de bygger på forskjellige tenkemåter og om dette fremmer forskjellige verdier. Resultatene ble kort oppsummert i tabell 2.

Spørsmål to analyserte teoretisk hvordan man kan beskrive en verdiforskyving. Dette ble gjort gjennom å lage en modell som tok utgangspunkt i at man kan identifisere kjernen og målsetninger med en praksis. Basert på kjernen og målsetninger i en praksis kan man utlede hvilke verdier som støtter opp om disse. Slike verdier ble kalt ivaretaende verdier. Sammen med aktiviteter som kan utøves innenfor de ivaretaende verdiene ble dette forstått som *focal practice*.

Når man vet hvilke verdier som er ivaretaende kan man også identifisere hvilke faktorer som vil føre til det motsatte eller noe annet enn det man søker å oppnå. Disse ble kalt forskyvende faktorer. Basert på dette ble en verdiforskyvning definert som: "En prosess der de opprinnelige målsetninger og verdier knyttet opp mot *focal practice*, blir erstattet av målsetninger gjennom press utenfra som svekker det opprinnelige i *focal practice*."

En verdiforskyvning ble også sett i forhold til to forskjellige utgangspunkt. Ved å ta utgangspunkt i en historisk gjennomgang eller normativ tradisjon vurderer man forskyvning i bevissthet. Denne formen karakteriseres av at utøverne av en praksis

ikke kjenner til hvilke opprinnelige målsetninger og verdier som lå til grunn for etableringen av praksisen. Den andre formen, forskyvning i praksis, tok utgangspunkt i at utøverne vil ha en oppfatning av hvilke målsetninger og verdier de søker mot gjennom deltakelse i en aktivitet. Denne er det mulig å artikulere og det man artikulerer kan forstås som noe opprinnelig. Forskyvning i praksis oppstår som en følge av at man lar seg styre av andre verdier enn dette, eller gjennomfører handlinger som ikke er i overensstemmelse med det man søkte mot.

Begrepene forskyvning i bevissthet og forskyvning i praksis ble brukt som grunnlag for analysen av forskningsspørsmål 3. I dette spørsmålet ble målsetninger og ivaretaende verdier med tilhørende forskyvende faktorer tilknyttet et tradisjonelt friluftsliv identifisert. *Focal practice* ble oppsummert i figur 16.

De forskyvende faktorene og ivaretaende verdiene ble vurdert opp mot neoklassisk økonomi og økologisk økonomi. Dette ble gjort for å undersøke om det var likheter mellom de forskyvende faktorene og den tankegangen som fremmes gjennom neoklassisk økonomisk tenkning, og for å vurdere om en tankegang basert på økologisk økonomi ville være mer egnet for bidra til ivaretagelse av verdiene. De forskyvende faktorene kunne i all hovedsak knyttes opp mot tenking i neoklassisk økonomi, likeledes kunne de ivaretaende verdiene knyttes opp mot økologisk økonomi.

For å analysere forskyvning i bevissthet ble empirien trukket inn, og utøvernes tanker om friluftsliv ble sammenlignet med de ivaretaende verdiene. Dette viste at verdiene var fremdeles aktuelle, utøverne uttalte seg om og gjengav målsetninger, verdier og normer i tråd med det tradisjonelle tankesettet i friluftsliv. Følgelig var det lite grunnlag for å hevde at det forekom en forskyvning i bevissthet.

Siden de målsetningene, normene og verdiene som ble artikulert var i overensstemmelse med de ivaretaende verdiene ble disse også brukt til å analysere forskyvning i praksis.

I måten praksis ble omtalt var handlingene til en stor andel av respondentene ikke lenger i tråd med de ivaretaende verdiene. Dette kan skyldes at man gjør et skille mellom det verdsettet man har uttrykt og det verdsettet man muligens vil følge til daglig. Siden både forberedelse og evaluering skjer i sivilisasjonen tar man med seg en konsumkultur inn i friluftslivet. Det er markedet og produsentene som leder an i utviklingen og kommer stadig med nye produkter. Dette kan ha noen positive konsekvenser. Det gjør ting lettere, det kan føre til at terskelen for å bedrive friluftsliv blir lavere. Det skaper også en rekke nye aktiviteter som kan føre til at flere finner glede i friluftslivet. Trolig er utviklingen av mer "spennende" aktiviteter med på å holde ungdom i friluftslivet.

Samtidig er en utvikling ledet an av produsentene og påfølgende økt avhengighet til konsum det motsatte av de visjoner som Næss (1999) og Faarlund (1973) hadde for friluftslivet i det moderne samfunnet, der skulle påvirkningen gå motsatt vei. Friluftslivets verdier skulle brukes til å skape et samfunn i økologisk balanse. Når det skjer et skift fra å ha naturen i sentrum for opplevelsen til en avhengighet mot å ha det rette utstyret, endres aktiviteten. Dette forsterkes av at opplevelsen i tillegg ofte knyttes opp mot hvordan man mestrer i forhold til andre. Dette har noen negative konsekvenser da en slik utvikling er at fokuset blir materielt rettet, noe som fører til at det er lite fokus på miljøkonsekvenser av konsum, man ser i liten grad koblingen mellom forbruk og miljø. Likeledes fører utstyrvhengigheten til at mestring forklares med større vekt på ytre faktorer, nytt utstyr – man kjøper seg kompetanse fremfor å gå veien om trening, kunnskap og utvikling. Dette gjør at man overlater deler av kontrollen over egen utvikling og også hvilket materielt nivå man skal ligge på til ytre faktorer. Kravet til framtoning og mestring kan således virke motsatt,

gjennom at det hever terskelen for å bedrive friluftsliv fordi man oppfatter at man mangler utstyr. Mangelen trenger ikke å være reell, men være et resultat av en antakelse om hva som forventes. Aktiviteten blir derfor veldig utstykkrevende om man gjør seg avhengig av alltid å ha det siste.

I forhold til hvordan dette påvirker focal practice gjør dette at aktiviteten blir mer rettet mot et eksponeringsbehov og man fjerner egeninnsats gjennom konsum, og mister dermed deler av kontrollen over egen utvikling.

Det fjerde forskningsspørsmålet var rettet mot hvordan man opplevde naturen og om det var bruk av naturen hvor økonomisk sektor forskyver natur og kulturs verdisektor. Utøverne uttalte seg her på måter som ble tolket som støtte for de ivaretaende verdiene. Aktivitetene som ble fortolket som en del av friluftslivet var varierte, og bruker naturen på forskjellige måter. Her er det noen gråsoner i forhold til utøvelsen, fordi det er hvilke premisser utøveren selv legger til grunn som avgjør om bruken er forskyvende. Mange nye aktiviteter kan utøves innenfor rammen av de ivaretaende verdiene, men det betinger at utøveren gjør noen klare etiske valg om hva som er viktig og hvilke premisser som legges til grunn. I den grad det var sterke negative uttalelser som økonomisk virksomhet gjaldt dette bruk av natur til andre formål enn friluftslivet.

Det femte og siste forskningsspørsmålet skulle besvare hvordan økonomisk sektor burde samspille med natur- og kulturs verdisektor for å bidra til høy livskvalitet samtidig som man ivaretar en bærekraftig utvikling. Svaret på dette spørsmålet er at det er nødvendig med en holdningsendring og økt bevissthet rundt hva man oppnår med konsum. Denne må forankres i de verdier og målsetninger aktiviteten er bygd på. En slik endring må føre til at det dannes fellesskap som arbeider for en dialog med økonomisk sektor og gjennom dette åpne for en endret tankegang og praksis. Dette kan beskrives som *konsumentens samfunnsansvar*. Et viktig poeng er at økonomisk sektor må ha en rolle hvor de støtter opp om mål og verdier formulert

i aktiviteten / kulturens verdisektor, det er ikke aktivitet og kulturens verdisektor som skal støtte opp om mål i økonomien. Livskvalitet må i større grad dreie seg om immaterielle verdier og baseres på verdier og mål man kan oppfylle uten å redusere mulighetene for det samme hos framtidige generasjoner.

Disse 5 forskningsspørsmålene har gitt svar som til sammen gjør det mulig å gi et konkluderende svar på problemstillingen.

Økonomisk sektor bidrar til å forskyve sentrale verdier i friluftslivet. Friluftslivet blir omdannet fra å bestå av verdier som i liten grad er materielle til å bli en ordinær forbrukskultur. Dette skjer gjennom å framstille konsum som løsningsmetodikk og det skaper en konkurranse om å ha mest eller nyest utstyr og kunne prestere "best". Denne forskyvningen er hovedsakelig rettet mot kulturens verdisektor, i forhold til naturs verdisektor er det liten endring i hvordan man forholder seg og tenker rundt natur. Forskyvningen innebærer at friluftslivet blir mindre rettet mot naturopplevelse og kunnskap om naturen, til fordel for utøverens opplevelse av å bli sett av andre.

Vi kan imidlertid begrense eller stoppe forskyvningen ved å gjøre endringer i hvordan vi bruker våre egne tankesett, og således drive fram en endring i økonomisk virksomhet. Økonomisk virksomhet må følgelig endres fra det neoklassiske tankesettet til et økologisk økonomisk tankesett. Målene for økonomisk virksomhet må være å produsere ting som holder lengst mulig, og er basert på ressurser som er fornybare, eller kan resirkuleres. Det er vi som aktører som kan drive fram en slik utvikling, gjennom å endre våre handlinger mot et mer bærekraftig forbruk, men det må aktivt kommuniseres gjennom dialog med økonomisk sektor som vist i fig. 20 og 21.

9.2 Implikasjoner

Funnene i avhandlingen har implikasjoner for både utøvere og aktører tilhørende økonomisk sektor. Disse kan deles opp i implikasjoner som følger av at det skjer en forskyvning og implikasjoner som følger av de foreslåtte endringene i 8.3. Tross alt er det siste et normativt forsøk på å utrede hvilke endringer som bør gjøres for å motvirke forskyvningen.

Implikasjoner på individnivå

Tilstedeværelsen av verdiforskyvning i en aktivitet fører til at utøveren blir opptatt av andre faktorer enn det utøveren selv oppgir. Hvis slike faktorer blir vektlagt i en slik grad at de blir fundamentale for å delta i en aktivitet, vil mulighetene for en bred deltakelse svekkes. Friluftslivsopplevelsen endres fra å ha en forankring i naturopplevelsen, til en forankring i konsum. Dette har flere implikasjoner, først og fremst fører det til et høyere og mer miljøskadelig forbruk i forhold til hva man kunne klart seg med. En slik utvikling hvor prestasjoner i større og større grad knyttes mot konsumprodukter, svekker individets rolle i egen utvikling, man får redusert praktisk kunnskap om hvordan man kan utføre forskjellige øvelser. Dette kan også (jf. Wormnæs og Manger, 2005) svekke individets opplevelse av å selv kunne ta grep for å forbedre egen situasjon. Til en viss grad kan vi se dette som en passivisering av utøveren gjennom at viljen til eller oppfattelsen av mulighet til selv å ta grep om egen situasjon.

For å bøte på dette, forutsatt at det er ønskelig, er en individuell holdningsendring det viktigste. Hvis man skal snu utviklingen, avhenger det av at utøverne selv tar grep. Dette handler om å reflektere over hvilke behov man har ut fra en annen definisjon enn den neoklassiske. Man må gå bort fra en holdning der tilstedeværelsen av et produkt eller en endring av et produkt gjør at man føler et behov for det. Det kan være fornuftig å utarbeide en personlig behovskategorisering, man kan bruke DesJardins (2006) avgrensning av "needs",

"interests" og *"wants"* til å kategorisere egne ønsker i relasjon til aktiviteten. Utover de grunnleggende behovene vil det man virkelig trenger til aktiviteten falle under *"interests"* begrepet, mens det meste av det overskytende vil trolig være rene ønsker (*wants*), og disse bør man søke å minimere. Dette kan fungere som en måte å flytte fokus fra *"conspicuous consumption"* til *"inconspicuous consumption"*. Dette kan summeres opp i å ta et aktivt ansvar for den utviklingen man er en del av, aktivt søke etter informasjon om hvordan man kan begrense de negative konsekvensene av aktiviteten og bestemme selv i hvilken retning man ønsker å gå. Vi kan bruke begrepet konsumentens samfunnsansvar om en slik utvikling. Dette er inspirert av det langt mer brukte bedriftens samfunnsansvar. Det innebærer at vi som konsumenter må etterspørre færre produkter, og vi også stille større krav til holdbarhet og funksjonssikkerhet på de produktene vi velger å etterspørre.

Implikasjoner for bedriften

Implikasjonene for utøvere og bedrifter må sees i sammenheng, da det ikke er til hjelp om en part endrer praksis og motparten fortsetter som før (noe som heller ikke er mulig). Det hjelper lite om forbrukerne etterspør en type produkter om bedriftene ikke fanger opp behovet. Bedriftene har gjennom sin måte å utvikle og markedsføre produkter et hovedansvar for at vi får en verdiforskyvning, og de bør følgelig finne andre utviklingsmål og andre faktorer å fokusere på i markedsføringen. Konsekvensene av dette kan graderes, det er fullt mulig for en eller flere produsenter å endre på sine utviklingsmål og markedsføring uten at det innebærer at hele næringen endres. Eksempelvis har utstyrproduzenten Patagonia bygd sin styrke på et systematisk arbeid for å redusere miljøpåvirkning av produktene, og markedsføring som sier at man ikke skal kjøpe om man ikke trenger. En kampanje som trolig førte til at Patagonia tok kunder fra mer tradisjonelle firma (Stevenson, 2012). Imidlertid burde flere bedrifter følge opp med et systematisk endringsarbeid. Dette innebærer et annet fokus i produktutviklingen enn å endre moten. Man må gå

bort fra den innflytelsen Lebows (1955) ideer har hatt på samfunnet. Fokuset bør være på holdbarhet ved at man stiller spørsmål om hvordan produktene kan utvikles for å vare lengst mulig, og hvordan produktene kan utvikles for å fungere til mest mulig – det vil si mindre spesialisering. I denne prosessen bør man også søke å minske miljøkonsekvensene av produksjonen. Georgescu – Roegens (1975) bioøkonomiske program var forut for sin tid, og deler av det kan gi gode ledetråder for hvilken retning man bør endre produksjonen.

For at en slik utvikling skal ha noen effekt er det informasjon om slike faktorer man bør markedsføre, ikke at man har flyttet på en glidelås og endret farge på produktet. Dette kan støtte opp om krav om en merkeordning på alle former for produkter. En slik ordning bør inkludere faktorer som hvor man pålegger å vise hvordan produktet er produsert, hvilke kjemikalier som inngår og hvor lenge man kan forvente at produktets funksjon opprettholdes. I tillegg til å gi utøverne en utvidet sammenligningsmulighet vil det også bevisstgjøre bedriftene om hvilke grep de bør ta for å endre sin påvirkning.

Hvis vi helt til slutt løfter de praktiske konsekvensene av en tenkt omlegging opp i et helhetlig samfunnsperspektiv, er det åpenbart at de innebærer en del utfordringer, det kan innebære at det vil bli omsatt færre produkter. Strukturer som i dag er basert på evig vekst må endres. En innvending mot dette kan være at om deler av dette settes direkte inn i dagens økonomiske system vil det neppe fungere, til det er dagens system for tett knyttet mot forbruksøkninger og vekst. Eksempelvis vil en forbruksreduksjon bli kritisert for å lede til resesjon og påfølgende arbeidsledighet. Imidlertid må det sees i sammenheng med de forskjellige delene og en omlegging må forstås i relasjon til et annet verdensbilde og en annen menneskemodell, idealet er byttet ut i tråd med Leßmanns (2011) kommentar. Lavere forbruk har implikasjoner som gjør at det for det første må ta utgangspunkt i en helhetlig holdningsendring, og det bør fortrinnsvis skje gjennom en styrt prosess. Det er en

sammenheng mellom hvor mye man kjøper og hvor mye man trenger å arbeide. Dagens økonomiske system forutsetter at forbruksreduksjon vil føre til arbeidsledighet fordi det produseres mindre, men man kan også tenke seg at en endring i ideal impliserer at man frivillig jobber mindre og følgelig fordeler arbeidet på flere. Dette frigjør fritid, og følgelig får man mer tid til å bedrive fritidsaktiviteter, og kan bruke mer tid på å beherske disse.

Det kan ikke skje som følge av verken politisk vedtak eller en endring over kort tid, en dialogisk prosess må ta tid for at omstilling skal kunne skje.

9.3 Videre forskning

Det er mange muligheter for å bygge videre på dette. Vi kan, i likhet med implikasjonene, dele dette i forskning som retter seg mot en utøver / forbruker, eller mot en bedrift. I den grad det er mulig kunne det også vært ønskelig å forsøke å utvikle forskning som inkluderer begge.

Utøver / forbruker

Videre forskning kan ta utgangspunkt i de funn som er gjort her, og trekke det videre med å velge ut to grupper som man på forhånd vet at har motsatt syn på forbruk. Det kan være interessant å se tankegangene disse gruppene legger til grunn for forbruket opp mot hverandre og gå ytterligere inn på hvilke handlinger som fører til livskvalitet.

En annen mulighet er å utvide fokuset fra friluftsliv til et videre spekter av konsumatferd. Det vil si undersøke om holdningene til konsum i friluftsliv påvirker holdningene til konsum av andre gjenstander. I forhold til ideen om friluftslivet som grunnlag for endring, ville det vært interessant å se om en nøysom holdning i friluftslivet også kommer til syne i andre deler av en persons interessefelt.

Trolig er forskyving som fenomen også aktuelt i andre sammenhenger enn friluftsliv, og man kan med enkle tilpasninger bruke den samme modellen på andre områder. I en tid hvor fritidsforbruket er økende er dette trolig et område som bør settes under lupen, fordi det er knyttet opp mot aktiviteter man forhåpentligvis har glede av. Et interessant tema er i så måte om man kan finne den samme tendensen i andre aktiviteter, og ikke minst, om man finner et eksempel som ikke er påvirket.

Dette arbeidet er basert på kvalitativ forskningsmetode, det kan være interessant å se på dette fra et kvantitativt perspektiv også. Det er mulig å ta utgangspunkt i relasjonen mellom mestring og konsum og danne hypoteser som kan testes kvantitativt og se om utøverne sier seg enig i en slik sammenheng.

Bedriften

Bedrifter som produserer utstyr til friluftsliv har ikke vært empirisk undersøkt i denne avhandlingen, men de er absolutt en sektor som bør undersøkes. Innenfor sektoren finner man firmaer som opererer etter helt ordinære prinsipper, men også firmaer som tilkjennegir et aktivt arbeid for å redusere miljøpåvirkningen av egen produksjon. I tillegg har noen allerede tatt innover seg et utvidet ansvar ved å stille forbrukeren spørsmål om man faktisk trenger produktet. (Eksempelvis: Klättermusen⁷, Patagonia⁸, Plusminusnoll⁹). Både forretningsideen og kundene er her interessante for ny forskning, spesielt på hvordan de klarer seg i forhold til andre firmaer. Man kan undersøke hvordan de som kjøper produkter som aktivt markedsføres som et mer miljøvennlig alternativ tenker, og også hvordan disse bedriftene gjør det finansielt, dvs. om det er potensial for økonomisk bærekraft i en slik endring.

⁷ http://www.klattermusen.se/miljoarbeite_SE.php?lang=SE&curr=

⁸ <http://www.patagonia.com/eu/enSE/patagonia.go?assetid=23430>

⁹ <http://www.plusminusnoll.se/socialt.html>

Likeledes har European Outdoor Group (en sammenslutning av de største produsentene av friluftslivsutstyr i Europa) et pågående prosjekt om bærekraft, her kunne man ha tatt tak i bransjens egen bruk av ordet bærekraft og se hvilken type bærekraft de har innrettet seg mot.

Bedrift, utøver og forbruker - dialog

Forskning på både utøvere og produsenter kan gjøres ved å gjennomføre en såkalt kafédialog (se for eksempel Ingebrigtsen et.al 2011), der man samler de forskjellige gruppene til dialog rundt problemstillinger. Det kan være hensiktmessig å samle både tradisjonelle og "moderniserte" utøvere, representanter for miljøet og bedrifter som både opererer etter en tradisjonell tankegang, og noen som forsøker ut nye prinsipper. Hensikten er å få frem de forskjellige perspektivene og forsøke å nå en konsensus løsning eller finne nye perspektiver som må utvikles. Basert på en slik dialog kan man undersøke både hvordan gruppene reagerer på dialog og hvilke potensielle løsninger man ser for seg. Likeledes om det er mulig å oppnå en felles forståelse for de utfordringer som må løses i framtiden. Her kan man også trekke inn endring av samfunnsidealene.

Referanser:

Ajzen, Icek og Fishbein, Martin (1980): *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior* London: Prentice Hall

Alvesson, Mads og Sköldberg, Kaj (2009): *Reflexive methodology* London: Sage.

Alvesson, Mads og Sköldberg, Kaj (2008): *Tolkning och Reflektion: Studentlitteratur*

Alvesson, Mads (2011): *Interpreting Interviews* London: Sage

Aaheim, Asbjørn (1994): "Mineraler" i: Rysstad, Sigurd og Western, Knut (1994): *"Ressurs og miljøøkonomi"* Stavanger: Rogaland Mediesenter.

Bjerke, Björn (2007): "Face-to-Face Research: Interviews, Conversations and Dialogues" I: Gustavsson, Bengt (red): *The Principles of Knowledge Creation* Cheltenham: Edward Elgar Publishing

Boulding, Kenneth E. (1970): *Economics as a Science* McGraw -Hill

Boulding, Kenneth E. (1992): Appropriate Methodologies for the study of the Economy in: Auspitz J. Lee; Gasparski, Wojciech W; Mlicki, Marek K and Szaniawski,

Klemens (1992): " *The International Annual of Practical Philosophy and Methodology Praxiologies and the Philosophy of Economics*" Warzaw: Austrian cultural institute. Lastet ned fra:

http://www.google.com/books?hl=no&lr=&id=d0XZs8DRQKAC&oi=fnd&pg=PA43&dq=Boulding+%2B+methodologies&ots=a4ZPznsq3H&sig=9vk4f-Zt7wjhuaYIzJ-TCB_UB2g#v=onepage&q=Boulding%20%2B%20methodologies&f=false

Boulding, Kenneth E (1993): "The Economics of the coming Spaceship Earth" I:
Daly, Herman og Townsend, Kenneth (1993): *Valuing the Earth*. London: The MIT
Press

Borgmann, Albert (1984): *Technology and the Character of Contemporary Life*.
Chicago: The university of Chicago press

Borgman, Albert (2000): "The moral complexion of consumption". *The Journal of
Consumer Research*, Vol. 26, No. 4. (Mar., 2000)

Hentet fra <http://links.jstor.org/sici?sici=0093-5301%28200003%2926%3A4%3C418%3ATMCOC%3E2.0.CO%3B2-S> 07.02.08
klokka 16.46

Breivik, Gunnar (1978): To tradisjoner i norsk friluftsliv I: Breivik, Gunnar og Løvmo,
Haakon (1978): *Friluftsliv Fra Fridtjof Nansen til våre dager*. Oslo:
Universitetsforlaget

Brekke, Kjell Arne og Lurås, Hilde (1997): "Ressursrente og nasjonalformue" i:
Brekke, Kjell Arne, Lone, Øyvind og Rødseth, Tor (1997): *Økonomi og Økologi*
Verktøy for en bærekraftig politikk. Oslo: Gyldendal

Carr, Alan (2004): *Positive Psychology*. London: Routledge

Costanza, Robert; Daly, Herman and Bartholomew, Joy A. (1991): Goals, Agenda and
Policy Recommendations for Ecological Economics In: Costanza, Robert ed.
(1991): *Ecological Economics: The Science and Management of
Sustainability*. New York: Columbia University Press

Costanza, Robert., Cumberland, John., Daly, Herman., Goodland, Robert., Norgaard, Richard. (1997): *An introduction to Ecological Economics*. Florida, St. Lucie Press

Costanza, Robert; Fisher, Brendan; Ali, Saleem; Beer, Caroline; Bond, Lynne, Boumans, Roelof; Danigelis, Nicholas I.; Dickinson, Jennifer; Elliott, Carolyn; Farley, Joshua; Gayer, Diane Elliot; Glenn, Linda MacDonald; Hudspeth, Thomas; Mahoney, Dennis; McCahill, Lurence, McIntosh, Barbara; Reed, Briean; Rizvi, S. Abu Turab; Rizzo, Donna M.; Simpatico, Thomas; Snapp, Robert (2007): "Quality of life: An approach integrating opportunities, human needs, and subjective well-being" *Ecological Economics* 61 (2007) s. 267 – 276.

Dahl, Morten (2009): Et friluftsliv i endring:

<http://www.sportsbransjen.no/sport.asp?meny=3&act=read&RecNo=1821>

Dahle, Øystein (2007): "Nils, - en konservativ radikaler eller en radikal konservativ". I: McD Sookermany, Anders og Eriksen, Jørgen W. (red): *Veglederen – et festskrift til Nils Faarlund*. Oslo: Gan Aschehoug.

Daly, Herman (1992): *Steady State Economics*. Washington DC: Island press

Daly, Herman (1996): *Beyond Growth The Economics of Sustainable Development* Boston: Beacon Press

Daly, Herman og Cobb jr. , John B (1994): *For the Common Good*. Boston: Beacon Press

Daly, Herman og Farley, Joshua (2004): *Ecological Economics Principles and Applications* Washington: Island Press

DesJardins, Joseph R. (2006): *Environmental Ethics*. Thomson Wadsworth

Dirnat.no: Direktoratet for Naturforvaltning:

<http://www.dirnat.no/content.ap?thisId=500040040>

Easterby – Smith, Mark. Thorpe, Richard og Lowe, Andy (2002): *Management Research*. 2nd ed. London, Sage publications

Easterlin, Richard (1974): "Does Economic Growth Improve the Human Lot ? Some Empirical Evidence." I: David, Paul A. og Reder, Melvin W.: *Nations and Households in Economic Growth Essays in honor of Moses Abramowitz*. New York / London: Academic press

Eide, Dorthe og Lindberg, Frank (2006) : "På søk etter brudd i organisasjons- og konsumentforskning – konsistens i følge ontologisk hermeneutikk." In: Nyeng, Frode og Wennes Grete (2006): "*Tall Tolkning og Tvil bak metodevalg i økonomi, ledelse og markedsføring*" Oslo: Cappelen

Ese, Jo (2007): "Deserving the Peak: When Norwegian Friluftsliv Meets the World" I: Henderson, Bo og Vikander, Nils (2007): *Nature First Outdoor life the friluftsliv way*. Toronto: Natural Heritage Books

Etzioni, Amitai (1988): *The moral Dimension*. New York: The free press

Evang, Anders (1991): *Verdier som kompass* Oslo: Cappelen

Faarlund, Nils (1973). Friluftsliv Hva – Hvorfor – Hvordan. Hentet fra:

<http://www.naturliv.no/faarlund/friluftsliv.htm> 14.09.07 12.55

Faarlund, Nils (1978): "Om friluftsliv kontra sport og idrett" I: Breivik, Gunnar og Løvmo, Haakon (1978): *Friluftsliv Fra Fridtjof Nansen til våre dager*. Oslo: Universitetsforlaget

Faarlund, Nils (1992): "A way home" in: Reed, Peter and Rothenberg David (1992): *Wisdom in open air The Norwegian Roots of deep ecology*. Minneapolis: University of Minnesota Press

Faarlund, Nils (2009): Pers. Med, intervju med undertegnede. transkribert

Frank, Robert (2005): "Does absolute income matter" I: Bruini, luigino og Porta Pier Luigi (2005): *Economics and Happiness framing the analysis* Oxford: University Press

Frank, Robert (2008): "The Progressive Consumption Tax" I: Bouckaert, Luk; Opdebeeck, Hendrik og Zsolnai, Laszlo (2008): *Frugality Rebalancing Material and Spiritual Values in Economic Life*

Frey, Bruno S. (2008): *Happiness a Revolution in Economics*. Cambridge: The MIT Press

Frøstrup, Johan Chr. og Lauritzen, Per Roger (2007). *Fjellpionerer*. Arendal: Friluftsførlaget

Gadamer, Hans Georg (2010): *Sannhet og metode* Oslo: Pax Forlag

Galbraith, John Kenneth (1991): *A history of economics The past and the present* London: Penguin Group

Galbraith, John Kenneth (1998): *The Affluent Society*. London: Penguin Books

Gardner, Gary og Assodourian, Eric (2004): "Et nytt syn på det gode liv". I Starke, L. (red), *Jordens tilstand 2004*. Oslo: Cappelen.

Georgecu – Roegen, Nicholas (1975): "Energy and Economic Myths" *Southern Economic Journal*, Vol 41, No 3 (Jan. 1975, pp 347 – 381.

<http://www.jstor.org/stable/1056148> (02.10.09 03:09)

Gilligan, David (2007): "Friluftsliv and America." I: Henderson, Bo og Vikander, Nils (2007): *Nature First Outdoor life the friluftsliv way*. Toronto: Natural Heritage Books

Godal, Jon Bojer (2007): "Naturliv" I: McD Sookermany, Anders og Eriksen, Jørgen W. (red): *Veglederen – et festskrift til Nils Faarlund*. Oslo: Gan Aschehoug.

Gowdy, John (2006): "Business Ethics and the Death of 'Homo Oeconomicus' I:

Zsolnai, Laszlo og Ims, Knut Johannessen (2006): *Business within Limits* London:

Peter Lang

Grimen, Harald og Gilje, Nils (2007): *Samfunnsvitenskapens forutsetninger 12*.

opplag Oslo: Universitetsforlaget.

Grønn, Erik (1991): *Nytte-Kostnadsanalyse*. Oslo: Bedriftsøkonomenes forlag.

Hards, Sarah (2011) "Social Practice and the Evolution of Personal Environmental Values" I *Environmental Values* 20 (2011) s. 23 - 42

Hille, John (2005). *Økologisk utsyn 2005 Økologiske konsekvenser av den norske økonomiske utviklinga i året som gikk*. Rapport 4/2005. Oslo: Framtiden i våre hender

Hille, John (2006). *Økologisk utsyn 2006 Økologiske konsekvenser av den norske økonomiske utviklinga i året som gikk*. Rapport 2/2006. Oslo: Framtiden i våre hender

Hille, John (2007): *Økologisk utsyn 2007 Økologiske konsekvenser av den norske økonomiske utviklinga i året som gikk*. Rapport 2/2007. Oslo: Framtiden i våre hender

Hille, John (2008). *Økologisk utsyn 2008 Økologiske konsekvenser av den norske økonomiske utviklinga i året som gikk. Del 1: Forbruket* Rapport 4/2008. Oslo: Framtiden i våre hender

Hulmes, Douglas (2007): "From Tomte Wisdom to Friluftsliv: Scandinavian Perspectives of Nature" I: Henderson, Bo og Vikander, Nils (2007): *Nature First Outdoor life the friluftsliv way*. Toronto: Natural Heritage Books

Ibsen, Henrik ([1859] 2002): "Paa Vidderne" Hentet fra: http://www.adrenaline.no/vandre/2002/dikt/ibsen_paa_vidderne.htm (Sist lastet: 26.04.2012)

Ims, Knut J. og Jakobsen, Ove D. (2008a) : "Consumerism and Frugality: Contradictory Principles in Economics?" I: Bouckaert, Luk; Opdebeeck, Hendrik og Zsolnai, Laszlo (2008): *Frugality Rebalancing Material and Spiritual Values in Economic Life*

Ims, Knut J. og Jakobsen, Ove D. (2008b): "Quality of Life The Golden Mean between Materialistic Consumerism and Spiritual Ascetism". In: Zsolnai, Laszlo (2008): *Europe – Asia Dialogue on business spirituality*". Antwerpen: Garant (optrykk)

Ingebrigtsen, Stig, Jakobsen, Ove og Nystad, Øystein (2011): *Rapport fra kafédialog: Livskraftige regioner Kjerringøy 1*. Bodø: Universitet i Nordland.

Ingebrigtsen, Stig og Jakobsen, Ove (2009): "Moral Development of the economic actor" *Ecological Economics vol 68 s. 2777 - 2784*

Ingebrigtsen, Stig og Jakobsen, Ove (2007): *Circulation economics*. Oxford: Peter Lang.

Ingebrigtsen, Stig og Jakobsen, Ove (2004): *Økonomi, natur og kultur*. Oslo, Abstrakt forlag

Ingebrigtsen, Stig og Jakobsen, Ove (1997). *Markedsføring Teori og Praksis i et kretsløpsperspektiv*, Oslo: Tano Aschehoug

Ingebrigtsen, Stig og Pettersson, Michael (1988): *Komplementaritet i økonomi*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Ingebrigtsen, Stig og Pettersson, Michael (1979): *Marketing En videnskapsteoretisk analyse Et humanistisk alternativ*. Samfundslitteratur

Ingulfsvann, Are Severin (2008): *Friluftsliv og økonomi – hvordan påvirker økonomien friluftslivet*, Masteravhandling, Handelshøgskolen i Bodø

Jacobsen, Dag Ingvar (2005): *Hvordan gjennomføre undersøkelser*. 2.utgave. Kristiansand, Høyskoleforlaget.

Jensen, Aage (2007): "Naturfilosofien og Bergson i felles korsstog" I: McD Sookermany, Anders og Eriksen, Jørgen W. (red): *Veglederen – et festskrift til Nils Faarlund*. Oslo: Gan Aschehoug.

Jeurissen, Ronald og van de Veen, Bert (2008): "Frugal marketing: Can selling less make business sense?" I: Bouckaert, Luk; Opdebeeck, Hendrik og Zsolnai, Laszlo (2008): *Frugality Rebalancing Material and Spiritual Values in Economic Life*

Jevons, William Stanley (1880): *Political Economy*. Forgotten Books

Jevons, William Stanley (1888): *The Theory of Political Economy* Third ed. London: Macmillian and Co.

Krech, David; Crutchfield, Richard S. og Livson, Norman (1969): *Elements of Psychology*. New York: Alfred S. Knopf Inc.

Kuhn, Thomas (2007): *Vitenskapelige revolusjoners struktur*. Oslo: Bokklubbens kulturbibliotek

Kvale, Steinar and Brinkmann, Svend (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendahl Akademisk

Lauridsen, Peter (1977): *Personlighetspsykologi* København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Lawn, Chris (2008): *Gadamer A Guide for the Perplexed*. London / New York: Continuumbooks

Lebow, V. (1955): 'Price Competition in 1955'. *Journal of Retailing Spring 1955*:
<http://classroom.sdmesa.edu/pjacoby/journal-of-retailing.pdf> (lastet 14.03.2012)

Lintott, John (1998). "Beyond the economics of more: the place of consumption in ecological economics" *Ecological Economics* 25 (1998) s. 239-248

Leibenstein Harvey (1950): "Bandwagon, Snob, and Veblen Effects in the Theory of Consumers' Demand" *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 64, No. 2, (May, 1950),

Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/1882692> 15.04.08 klokken 11.38

Leßmann, Ortrud (2011): "Sustainability as a challenge to the capability approach" I:
Rauschmayer, Felix; Omann, Ines og Frümman, Johannes (red): *Sustainable development "capabilities", needs and well-being* Oxon: Routledge

Loynes, Chris (2007): "Why Outdoor Learning should get real" I: Henderson, Bo og
Vikander, Nils (2007): *Nature First Outdoor life the friluftsliv way*. Toronto: Natural
Heritage Books

Lübcke, Poul (1982): *Vor tids filosofi: Engagement og forståelse* København:
Politikens Forlag

Lübcke, Poul (1983): *Politikens Filosofi Leksikon*. København: Politikens Forlag

Marshall, Alfred (1978): *Principles of Economics* New York: Prometheus Books

Maslow, Abraham H. (1988): *Motivation and Personality 3rd. Edition*. New York:
Longman

McCracken, Grant (1988): *The long interview* Qualitative research methods v 13. London: Sage publications.

McD Sookermany, Anders og Faarlund, Nils (2007): "Toget – hva har det med verdier å gjøre": McD Sookermany, Anders og Eriksen, Jørgen W. (red): *Veglederen – et festskrift til Nils Faarlund*. Oslo: Gan Aschehoug.

Middlemiss, Lucie (2010); "Reframing Individual Responsibility for Sustainable Consumption: Lessons from Environmental Justice and Ecological Citizenship". *Environmental Values* **19**: 147 – 167.

Monsen, Lars (1998): *Villmarksboka*. Oslo: Gyldendal

Nansen, Fridtjof (1962): *Eventyrlyst* Oslo: H.Aschehoug og co

Nussbaum, Martha C. (2005): "Mill between Aristotle and Bentham" I: Bruini, luigino og Porta Pier Luigi (2005): *Economics and Happiness framing the analysis* Oxford: University Press

Nussbaum, Martha C. (2011): *Creating "capabilities"* Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press

Nyeng, Frode (2004): *Vitenskapsteori for økonomer*. Oslo: Abstrakt forlag.

Nyborg, Karine (1997): "Verdsetting av miljøgoder" I: Brekke, Kjell Arne; Lone, Øivind og Rødseth, Tor: *Økonomi og Økologi* Oslo: AdNotam Gyldendal

Næss, Arne (1999): *Økologi, samfunn og livsstil*. Oslo: Bokklubben Dagens bøker

Næss Arne og Rothenberg David (2001): *Ecology, community and lifestyle*.

Cambridge: Cambridge university press

Pedersen Gurholt, Kjersti (2007): "Askeladden – veiviser og forfører i friluftslivets og maskulinitetens historie": McD Sookermany, Anders og Eriksen, Jørgen W. (red):

Veglederen – et festskrift til Nils Faarlund. Oslo: Gan Aschehoug.

Proff: www.proff.no

Rachels, James and Rachels, Stuart (2010): *The Elements of Moral Philosophy*

McGrawHill

Rauschmayer, Felix; Omann, Ines og Frümman, Johannes (2011): "Needs, "capabilities" and Quality of life: refocusing sustainable development" I:

Rauschmayer, Felix; Omann, Ines og Frümman, Johannes (red): *Sustainable development "capabilities", needs and well-being* Oxon: Routledge

Ringstad, Vidar (2002): *Mikro og Markedsøkonomi*. Oslo: Cappelen

Ryd, Yngve (2005): *Eld Flammor och glöd – samisk eldkonst* Stockholm: Natur och Kultur

Røpke, Inge (1999): "The dynamics of willingness to consume" *Ecological Economics* 28 (1999) s. 399 – 420

Røpke Inge (2004): "The Early history of modern ecological economics" *Ecological economics* 50 (2004) 293 - 314

Røpke Inge (2005): "Trends in the development of ecological economics from the late 1980s to the early 2000s" *Ecological Economics* 55 (2005) s. 262-290

Samuelson, Paul A. og Nordhaus, William D. (2001): *Economics 17.ed* Boston: McGrawHill

Sandmo, Agnar (2006): *Samfunnsøkonomi – en idehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget

Schackt, Jon (2009): *Kulturteori innføring I et flerfaglig felt*. Bergen: Fagbokforlaget

Schein, Edgar H (2004): *Organizational Culture and Leadership 3rd Edition*. San Fransisco: Josey Bass

Scwanitz, Dietrich (2002): *Dannelse* Oslo: Pax Forlag

Seligman, Martin E.P. (2002): *Authentic Happiness*. New York: Free Press

Sen, Amartya (2009): "Capability and Well-being" I: Nussbaum, Martha C. og Sen, Amartya (red): *The Quality of Life* Oxford: Claredon Press

Skirbekk, Gunnar og Gilje, Nils (2007): *Filosofihistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.

Slingsby, William Cecil (2004): *Til fjells i Norge* Oslo: Cappelen

Smith, Adam ([1776] 1999): *The Wealth of Nations Books IV – V*. London: Penguin

Smith, Robert, og Smith, Thomas M. (2003): *Elements of Ecology*. San Francisco: Benjamin Cummings / Pearson Education.

Spillemaeckers, Sophie; Ootegem Luc van og Westerhof, Gerben J. (2011): "From individual well-being to sustainable development a path where psychologists and economists meet". I: Rauschmayer, Felix; Omann, Ines og Frümman, Johannes (red): *Sustainable development "capabilities", needs and well-being* Oxon: Routledge

Stevenson, Seth (2012): "Patagonia's Founder Is America's Most Unlikely Business Guru." I: *The Wall Street Journal*
<http://online.wsj.com/article/SB10001424052702303513404577352221465986612.html> (Lastet 10.05.12)

Stortingsmelding nr 39 (2000 – 2001). *Friluftsliv – en veg til høgere livskvalitet*. Oslo: Miljøverndepartementet

Stryken, Arne Christian (2000): *Bærekraft og naturbruk : naturforvaltning fra miljøetikkk til praktisk politikk* Oslo: Topografisk forlag

Sølvberg, Erik; Kjelsaas, Hans Arne og Eriksen, Thomas Hylland (1997): *Menneske og Samfunn*. Oslo: Aschehoug.

Taylor, Charles (1998): *Autentisitetens etikk*. Oslo: Cappelen

Taylor, Charles (2005): *Philosophy and the human sciences, Philosophical papers 2* Cambridge: Cambridge university press

Thomassen, Lasse (2010): *Habermas A Guide for the Perplexed*. London / New York: Continuumbooks

Tordsson, Björn (2006): *Perspektiv på friluftslivets pædagogik* Haderslev: Sønderjylland, University College

Tordsson, Bjørn (2010): *Friluftsliv, Kultur og Samfunn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Vaage, O. (2004): *Trening mosjon og friluftsliv, resultater fra levekårsundersøkelsen 2001 og tidsbrukundersøkelsen 2000*. Kongsvinger / Oslo: SSB

Vries, Bert J.M. de og Petersen Arthus C. (2009): "Conceptualizing sustainable development An assessment methodology connecting values, knowledge, worldviews and scenarios" *Ecological Economics 2009 vol 68 s. 1006 - 1019*

Veblen, Thorstein B. (1976). *Den arbeidsfrie klasse* Oslo: Gyldendal Norsk forlag

Wormnæs, Bjørn og Manger, Terje (2005): *Motivasjon og mestring*. Bergen: Fagbokforlaget

Zadek, Simon (2001). *The Civil corporation* London: Earth Scan

Zapffe, Petter Wessel (1979): *Farvel Norge I: Breivik, Gunnar og Løvmo, Haakon* (1978): *Friluftsliv Fra Fridtjof Nansen til våre dager*. Oslo: Universitetsforlaget

Åsvoll, Oddvar (2010): *I fjelli – Minner og meninger fra et langt liv i Snåsafjella* Steinkjer: Embla Forlag

Spørreskjema v 6

Generelle spm.

(Hensikten med disse er å gi en forståelse av hva subjektet verdsetter generelt og hvilken type friluftsliv personen selv mener å bedrive)

1. Da er det fint om du kan starte med å fortelle litt om deg selv, hvor gammel du er og hva du holder på med til daglig?

Spørsmål hovedsakelig rettet inn mot forskningsspørsmål 3 (Hva er focal practice i forskjellige former for friluftsliv og hvordan påvirker forskjellige typer fortrenging fra økonomisk sektor focal practice over tid?)

2. Hva er friluftsliv?
 - a. Hva legger du i begrepet?
 - b. Hva oppnår du?
 - c. Hva søker du?
 - d. Kan du fortelle om en god friluftslivsopplevelse?
 - e. Hvilken motivasjon har du for å drive med friluftsliv?
3. Hva gjør du når du driver med friluftsliv?
 - Hvorfor, og hva er sentralt i den måten å drive på.
 - Hvordan brukes naturen?

Vi kommer i løpet av intervjuet inn på en del begreper som verdier, normer, livskvalitet, jeg vil gjerne vite hva du legger i disse begrepene, slik at det er greit å vite hva du legger i disse:

4. Hva legger du /dere i ordet verdier?
5. Hva legger du / dere i ordet norm?
6. Hva legger du /dere i ordet livskvalitet?
7. Hvilke normer og verdier legger du / dere til grunn for friluftslivet? Hvorfor, eller hva ligger til grunn for at du / dere oppfatter disse som sentrale?
8. Hvilke normer / verdier vil du / dere mene at ligger til grunn for friluftslivet generelt? (Utdyp!)
9. Hvordan vil du / dere beskrive naturens posisjon i friluftslivet?

10. Er det typer aktivitet i naturen du / dere mener at ikke passer inn under friluftslivsbegrepet? (Utdyp, hvorfor)
11. Hvordan påvirker din egen økonomi friluftslivsutøvelsen?
12. Kan du fortelle litt om utstysbruk i friluftslivet, mengde, hvor viktig det er, hvor interessert du er i det osv.? Hva er hensikten med utstyr til friluftsliv, hva er viktigst?
13. Hvor viktig er mestring, dvs. det å få til ting som bålpyring, skikjøring, primus, jakt, hurtighet osv?
- Er det viktig å være best
 - Mestrer man bedre med nytt utstyr? (Erstatning for øvelse?)
14. Kan du beskrive en typisk kjøpsprosess i forbindelse med friluftsliv?
- a. Hvordan innhentes informasjon? (Referansegruppe?)
 - b. Hvem diskuterer man med? Press?
 - c. Hva gjør at man oppfatter et produkt som bra / dårlig?
 - d. Miljøpåvirkning / etikk?
 - e. Forskjell på forventning og resultat – hvor lenge er det godt?
 - f. Statusprodukter?
 - g. Mote?
 - h. Hvordan påvirkes du av utstysindustrien?
 - i. Finnes det produkter man bytter ut oftere enn andre, selv om det ikke er utslitt?
15. Hvor viktig er penger for å utøve et godt friluftsliv? Hvorfor?

Spørsmål hovedsakelig rettet inn mot forskningsspørsmål 2

(Hvordan tilrettelegges naturen for friluftsliv, er det typer tilrettelegging hvor økonomisk sektors verdier går på bekostning av natur og kulturs verdier?)

16. Kan du / dere ta stilling til følgende utsagn:
 "Naturen har kun verdi ut fra hva den kan brukes til i økonomisk sammenheng!"
 " Naturen har kun verdi ut fra hvilken nytte mennesket har av den!"
 Hvorfor mener du / dere dette?
17. Hva vil du legge i begrepet tilrettelegging? Positivt / Negativt?

18. Kan noen typer bruk av naturen redusere mulighetene for friluftsliv?
19. Er det noen typer noen forsøker å tjene penger på / i naturen som påvirker naturen på en slik måte at det endrer friluftslivet generelt?

Spørsmål hovedsakelig rettet inn mot forskningsspørsmål 4? (*Hvordan bør økonomisk sektor samspille med natur og kulturs verdisektorer i friluftslivet for å bidra til høy livskvalitet, samtidig som man ivaretar en bærekraftig utvikling for alle sektorene?*)

20. Er det noen sammenheng mellom friluftsliv og livskvalitet? Er det noe som kan påvirke dette negativt?
21. Hvordan vil du beskrive et ideelt friluftsliv? Hva er viktig og hvorfor? Hva trengs fra økonomisk sektor?
22. Hvordan forstår du begrepet "bærekraftig utvikling"?
23. Er ditt friluftsliv bærekraftig?
- Hvordan kan det gjøres bærekraftig? (Eller: Har du eksempler på friluftsliv som ikke er bærekraftig?)
24. Kan du / dere plassere din forståelse av friluftsliv inn i denne figuren? (Henv. til figur 8.)
25. Hvis vi nå ser på svarene du / dere har avgitt, hva vil du / dere si at ligger til grunn for at du / dere avgir de svarene du / dere avgir?

Utgitt i Ph.D. serie ved Handelshøgskolen i Bodø:

- Nr. 1 – 2003 Lars Øystein Widding
Bygging av kunnskapsreservoarer i teknologibaserte nyetableringer.
- Nr. 2 – 2005 Pawan Adhikari
Government Accounting in Nepal: Tracing the Past and the Present.
- Nr. 3 – 2005 Tor Korneliussen
The Relationship between Initiation, Barriers, Product Quality and Internationalization.
- Nr. 4 – 2005 Bjørn Willy Åmo
Employee innovation behavior.
- Nr. 5 – 2005 Odd Birger Hansen
Regnskap og entreprenørskap. En fortolkende studie av hvordan to entreprenører bruker regnskap.
- Nr. 6 – 2006 Espen John Isaksen
Early Business Performance.
- Initial factors effecting new business outcomes.
- Nr. 7 – 2006 Konstantin Timoshenko
Russian Government Accounting:
Changes at the Central level and at a University.
- Nr. 8 – 2006 Einar Rasmussen
Facilitating university spin-off ventures
-an entrepreneurship process perspective.
- Nr. 9 – 2007 Gry Agnete Alsos
Portfolio Entrepreneurship - general and farm contexts.
- Nr. 10 – 2007 Elsa Solstad
Tre sykehus - to verdener - en fusjon.
En studie av reorganisering i et helseforetak.
- Nr. 11 – 2007 Levi Gårseth-Nesbakk
Experimentation with accrual accounting at the central government level in Norway - how a global phenomenon becomes a local practice.
- Nr. 12 – 2007 Tatiana Iakovleva
Factors Associated with new venture performance:
The context of St. Petersburg

- Nr. 13 – 2007 Einar Lier Madsen
Utvikling av dynamiske kapabiliteter i små og mellomstore bedrifter.
- Nr. 14 – 2008 Anne Haugen Gausdal
'Network Reflection' – a road to regional learning, trust and innovation.
- Nr. 15 – 2008 Lars Rønning
Social capital in farm-based entrepreneurship and rural development
- Nr. 16 – 2008 Terje Andreas Mathisen
Public Passenger Transport in Norway – Regulation, Operators' Cost Structure and Passengers' Travel Costs
- Nr. 17 – 2008 Evgueni Vinogradov
Immigrant Entrepreneurship in Norway.
- Nr. 18 – 2008 Elin Oftedal
Legitimacy of Creative Destruction.
- Nr. 19 – 2009 Frode Kjærland
Valuation of Generation Assets – a Real Option Approach.
- Nr. 20 – 2009 Tatiana Maximova-Mentzoni
Marketization of the Russian University: Origins, Features and Outcomes.
- Nr. 21– 2009 Hugo Skålsvik
Studies of Market led Processes influencing Service Performance:
-Case Studies on the Norwegian Coastal Voyage
- Nr. 22– 2009 Svein Oskar Lauvsnes
Determinants of a shifting effective demand equilibrium.
An explorative investigation of the interaction between psychological, financial and real factors.
- Nr. 23– 2010 Frode Fjelldal-Soelberg
Entreprenøriell markedsføring. En studie av entreprenørskap og markedsføring som overlappende fenomen.
- Nr. 24– 2010 Heidi Rapp Nilsen
From Weak to Strong Sustainable Development.
An analysis of Norwegian economic policy tools in mitigating climate change.

- Nr. 25– 2010 Gowindage Chamara Jayanath Kuruppu
Development of Central Government Accounting in Sri Lanka:
Three perspectives on the accounting changes.
- Nr. 26– 2010 Marina Z. Solesvik
Interfirm collaboration: The context of shipbuilding.
- Nr. 27– 2010 Jan Terje Henriksen
Planning, Action and Outcome
- Evaluation of the Norwegian Petroleum System:
A Structuration Approach to Ripple Effect Studies
- Nr. 28– 2010 May Kristin Vespestad
Empowered by Natures – Nature-based High North Tourism Experiences
in an International Context.
- Nr. 29– 2011 Andrei Mineev
How has the petroleum supply industry developed in The Russian Bar-
ents Sea Region? Institutional and managerial aspects.
- Nr. 30– 2011 Jorunn Grande
Entrepreneurship in small rural firms - the case of agriculture
- Nr. 31– 2011 Thomas Johansen
Paradigms in Environmental Management Research:
Outline of an Ecosophical-Hermeneutic Alternative.
- Nr. 32– 2011 Elena Dybtsyna
Accountant in Russia: changing times, changing roles.
- Nr. 33– 2012 Harald Fardal
Information Systems Strategy in Practice
A Social Process Perspective
- Nr. 34– 2012 Kristin Haugland Smith
Hva er bedrifters samfunnsansvar?
- En empirisk tilnærming av bedrifters ansvar overfor samfunnet
- Nr. 35– 2012 Are Branstad
The management of entrepreneurship support
– Organisation and learning in corporate incubation, technology transfer
and venture capital
- Nr. 36– 2012 Victoria Konovalenko
A “coordination kaleidoscope”:
The role of a “Corporate University” as a coordinator of knowledge flows
in a Russian transnational corporation

- Nr. 37– 2012 Thor-Erik Sandberg Hanssen
Essays in Transport Economics with application to Transport Policy
- Nr. 38– 2013 Are Severin Ingulfsvann
Verdiforskyvning i friluftslivet i lys av økologisk økonomi

UNIVERSITY OF
NORDLAND

Utgangspunktet for avhandlingen er påstander i økologisk økonomisk faglitteratur om hvordan tankegang preget av verdigrunnlaget i neoklassisk økonomisk tenkning gjør at andre verdier blir underordnet. Tilsvarende kritikk av økonomiens rolle i samfunnet er utdypet innen litteratur om friluftslivet, da i en kontekst hvor man kritiserer en endring fra å være en kulturell aktivitet i naturen preget av nøysomhet til å bli en ordinær forbrukskultur. En slik endring kan forstås som en forskyvning av sentrale verdier i en aktivitet til fordel for markedet.

På bakgrunn av dette undersøkes følgende problemstilling: *Påvirker økonomisk verdisektor friluftslivet gjennom en forskyvning av natur og kulturs verdisektorer? Hvis ja, hvordan endrer dette friluftslivet? Hvordan kan økonomisk sektor utformes for å samspille med de andre sektorene?*

Problemstillingen er undersøkt gjennom kvalitative intervjuer med utøvere av friluftsliv.

I avhandlingen utvikles en teoretisk modell som forklarer hvordan man kan forstå begrepet verdiforskyvning og ved bruk av denne analyseres det empiriske materialet både opp mot en normativ forståelse av friluftslivet, samt sammenhengen mellom intervjudeltakernes egen forståelse av verdigrunnlaget for friluftsliv sett opp mot praktisk handling med spesiell vekt på forbruk.

Avhandlingen konkluderer med at det er en verdiforskyvning. Friluftslivet blir omdannet fra å bestå av verdier som i liten grad er materielle til å bli en ordinær forbrukskultur. Dette skjer gjennom å framstille konsum som løsningsmetodikk – alt blir bedre med nytt utstyr – noe som igjen skaper en konkurranse om å ha mest eller nyest utstyr og kunne prestere "best". Denne type forskyvning er hovedsakelig rettet mot kulturens verdisektor, i forhold til naturs verdisektor holder man hovedsakelig på friluftslivets tradisjonelle verdier. Forskyvningen innebærer at friluftslivet blir mindre rettet mot naturopplevelse og kunnskap om naturen, til fordel for utøverens opplevelse av å bli sett av andre.

Om det er ønskelig å endre denne utviklingen er det nødvendig med en endring fra et neoklassisk økonomisk tankesett til et økologisk økonomisk tankesett med mer vekt på livskvalitet og mindre vekt på forbruk.

ISBN: 978-82-92893-28-9

Trykk: Trykkeriet UiN

www.uin.no • www.hhb.no